

TMMOB

Gıda Mühendisleri Odası

Kimya Mühendisleri Odası

Ziraat Mühendisleri Odası

DÜNYA GIDA GÜNÜ 2012
“GIDA GÜVENCESİNİN
YAPITAŞLARI TARIMSAL
KOOPERATİFLER”

13 Ekim 2012

ISBN- 978-605-01-0508-7

HAZIRLAYANLAR

TMMOB GIDA MÜHENDİSLERİ ODASI

Meşrutiyet Cad. No:22/13 Kızılay Çankaya - ANKARA

Tel: 0 (312) 418 28 26 Faks: 0 (312) 418 28 43

www.gidamo.org.tr gidamo@gidamo.org.tr

TMMOB KİMYA MÜHENDİSLERİ ODASI

Selanik Cad. Çamlı Apt. No:17/14

Kızılay-ANKARA

Tel: 0 (312) 417 65 20 Faks: 0 (312) 417 35 63

www.kmo.org.tr kmo@kmo.org.tr

TMMOB ZİRAAT MÜHENDİSLERİ ODASI

Karanfil Sk. 28/12 Kızılay / ANKARA

TEL: (0312) 444 1 966 FAKS: (0312) 418 51 98

www.zmo.org.tr zmo@zmo.org.tr

YAYINA HAZIRLAYANLAR

Bahar TANRISEVER (ZMO)-Figen KURAL (ZMO)

BASIM

Özdoğan Matbaa Yayın Hed. Eşya San. Tic. Ltd. Şti.

Matbaacılar Sitesi 558. Sokak No:29 İvedik OSB

Yenimahalle ANKARA

TEL: (0312) 395 85 00

500 Adet Basılmıştır. Eylül 2013

İÇİNDEKİLER

AÇILIŞ KONUŞMALARI	5
Ece İRİCE	7
Dr. TURHAN TUNCER	9
MEHMET SOĞANCI	13
MUSTAPHA SINACEUR	15
BÜLENT TANIK	17
HAMİT AYANOĞLU	21
Doç. Dr. GÖKHAN GÜNAYDIN	25
1.OTURUM	31
“GIDA HAMMADDESİ ÜRETİMİNDE ÖRGÜTLENME TARIMSAL KOOPERATİFLER”	
Dr. AYŞEGÜL AKIN	33
Prof. Dr. BÜLENT GÜLÇUBUK	37
YAKUP YILDIZ	43
Dr. NEZAKET CÖMERT	47
TARTIŞMA BÖLÜMÜ	50
2. OTURUM	55
“UYGUN OLMAYAN GIDALARIN KAMUOYUNA BİLDİRİLMESİ”	
Dr. BEDİHA DEMİRÖZÜ	57
İLKNUR MENLİK	65
Doç. Dr. ARGUN AKDOĞAN	69
Dr. NESLİHAN ALPER	77
TARTIŞMA BÖLÜMÜ	86
PANEL	91
“GIDA FİYATLARI SORUNSALI”	
Prof. Dr. NUMAN AKMAN	93
Prof. Dr. ABDULLAH ÖKTEM	99
ÜLKÜ KARAKUŞ	107
Prof. Dr. ERDOĞAN GÜNEŞ	115
Dr. FİGEN AR	119
TARTIŞMA BÖLÜMÜ	122

AÇILIŞ KONUŞMALARI

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

Ece İRİCE

**Ziraat Mühendisleri Odası Öğrenci Temsilcisi
(Üç Oda öğrencileri adına)**

Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkan Yardımcısı Sayın Hamit Ayanoğlu, değerli oda başkanlarım, öğretim üyelerimiz, sayın konuklarımız ve sevgili öğrenci arkadaşlarım; Ziraat, Gıda ve Kimya mühendisleri odalarının Dünya Gıda Günü nedeniyle düzenledikleri sempozyuma hoş geldiniz.

Dünyamızda yaşayan 7 milyar insanın ve bütün canlıların çoğaltılamayan ve üretilemeyen toprağa muhtaç oldukları bir gerçektir. Bu yüzden topraklarımızın değerlendirilmesi, verimli arazilerimizin yapılaşmadan kurtarılması ve erozyonun önüne geçilmesi konusunda bizlere büyük görevler düşmektedir.

ABD gibi bazı ölkelerde yanlış tüketimden kaynaklanan hastalıklar her geçen gün daha da yaygınlaşmakta, hatta 15 yaş ve üzeri nüfusta yüzde 34 oranında obezite görölmektedir. Bazı ölkelerde ise açlık ve yoksulluk kol gezmekte ve milyonlarca insanın hayatını kaybetmesine neden olmaktadır. Yeterli gıda bulamayan insan sayısı 840 milyon, yoksulluk sınırının altında yaşayan insan sayısı 2 milyar, güvenli su tüketim olanağı bulamayan insan sayısı 1.2 milyardır. Ölkemizde son 10 yılda nüfus yüzde 18 oranında artarken, tarımsal üretim yüzde 12 artmıştır.

Dünyada olduğu gibi, ölkemizde de açlık ve yetersiz beslenme sorununun temel sebebi nüfus artışı değildir. Ne yazık ki aşırı sanayileşme ve yerleşim alanlarının bilinçsizce seçilmesi, tarımsal alanlardan elde edilen verimi oldukça düşürmüştür. Tarımsal üretim için temel kaynak olan birinci sınıf topraklarımız amaç dışı kullanılmaktadır. Oysaki sanayi ve tarım birbirinin alternatifi değil, tamamlayıcıdır. İki sektör de birbirini besleyerek eşzamanlı bir şekilde kalkınmanın iki ayağını oluşturmaktadır.

Yaşam için gerekli gıdanın sağlanması tek çözümü, tarımsal üretimi artırmaktır. Bu yüzden tarımsal üretim kaynaklarının korunup geliştirilmesi, doğru tarım politikalarının uygulanması, çiftçilerimizin bilinçlendirilmesi ve örgütlenmenin desteklenmesi, hükümetlerin öncelikli görevlerinden

Dünya Gıda Günü 2012

olmalıdır. Kurumsal yapının, kooperatif ve üretici birliklerinin geliştirilmesi, ülkenin kalkınması için önemlidir. Anayasamızın 171. maddesinde “Devlet, milli ekonominin yararlarını dikkate alarak, öncelikli üretimin artırılmasını ve tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır” denilmektedir. Ancak bu tedbirlerin alınmadığı görülmektedir.

Gerçek anlamda dayanışma gücünü temsil eden, herkesin aktif katılımında bulunabildiği, idari, hukuki ve ekonomik bir altyapıyı bünyesinde barındıran bir sistemin kurulması ve çiftçilerimizin güçlü bir örgütsel yapıya kavuşturulması gerekmektedir. Kooperatif düzenini oluştururken, sadece üretim ve hasatta değil, girdi temini ve ürünlerin satışının da göz önüne alındığı bir sistem uygulanmasına dikkat edilmelidir. Çünkü ürünlerin halka sunulmasında en büyük sorunlardan biri, üreticinin ürettiği ürünü direkt olarak ya da üyesi olduğu kooperatif aracılığıyla sunamamasıdır. Bu durumda çiftçi, ürettiği ürünün katma değerini başkalarına bırakmak zorunda kalmaktadır.

Açlığın önemli çözümlerinden biri olarak gördüğümüz tarımsal üretimde kooperatiflerin desteklenmesi, aslında halka ucuz gıda sağlamak açısından da önemlidir. Halka ulaştırılan gıdanın kalitesi ise gıda güvencesi politikalarıyla garanti altına alınmalıdır.

Bahsettiğimiz tüm hususların yaşama geçirilmesinde ziraat, gıda ve kimya mühendisliği eğitimi büyük önem taşımaktadır. Fakültelerimizde bu bilince sahip nitelikte bireyler yetiştirilmesine yönelik bir eğitim sistemi uygulanmalıdır.

Değerli konuklarımız; konuşmamı Büyük Önderimiz Mustafa Kemal Atatürk’ün sözleriyle bitirmek istiyorum: “Milletimiz çok büyük elemeler, mağlubiyetler, facialar görmüştür. Bütün olanlardan sonra yine bu topraklarda bulunuyorsa, bunun temel sebebi şundandır: Türk çiftçisi bir eliyle kılıcını kullanırken, diğer elindeki sabanla topraktan ayrılmadı. Eğer milliyetimizin büyük ekseriyeti çiftçi olmasaydı, biz bugün dünya üzerinde bulunmayacaktık.”

Teşekkür ediyorum. Saygılarımla.

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

Dr. TURHAN TUNCER

**Ziraat Mühendisleri Odası Başkanı
(Üç Oda Başkanı adına)**

Milliyetçi Hareket Partisi Sayın Genel Başkan Yardımcısı, Sayın Belediye Başkan Yardımcım, Sayın TMMOB Başkanım, Sayın FAO Temsilcisi, sayın Bakanlık temsilcileri, sivil toplum kuruluşlarının sayın temsilcileri, değerli oda başkanlarımız, akademisyenlerimiz, konuklarımız ve sevgili öğrenciler; Ziraat, Gıda ve Kimya mühendisleri odalarının Dünya Gıda Günü nedeniyle ortaklaşa düzenlediği sempozyuma hoş geldiniz.

Bu yılki toplantımız, 89 yıl önce Ankara'nın Başkent ilan edildiği 13 Ekim tarihine denk gelmiştir. Bu vesileyle Cumhuriyetimizin kalbi Ankara'mızın Başkent oluşunun yıldönümünü de kutluyoruz.

Sayın konuklar; Dünya Gıda Günü bugün 32. yılına girmektedir. Bu yılki kutlamaların ana teması, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) tarafından “*Dünyayı Beslemenin Anahtarı, Artan Gıda Fiyatları ve Tarımsal Kooperatifler*” olarak belirlenmiştir. FAO verileri, 2012 yılı gıda fiyatlarının ürkütücü bir şekilde yükseldiğini göstermektedir. Bu ortamda, bir yandan gıda fiyatlarındaki artışı ranta dönüştürmek isteyen, öte yandan da biyoyakıt üretimi için yeni tarım alanları arayan metropol ülkeler ve çokuluslu şirketler, az gelişmiş ülkelerin verimli tarım alanlarını satın alma veya kiralama yoluyla el koymaktadırlar. Dünya açlık ve iç savaşların giderek artmasından korkulmaktadır.

Dünya Bankasının tahminlerine göre, 20 yıl sonra dünya nüfusu 2 milyar kişi daha artacak ve gıda talebi 2 katına çıkacaktır. Bu durumda, ülkelerin gıda üretimlerini acil olarak artırmaları gerekmektedir. Ancak ülkemizde bırakın üretimi artırmayı, bunun tam tersi gelişmeler yaşanmakta, tarım topraklarımız amaç dışı kullanılarak talan edilmektedir. Yabancılar 60 hektarlık 600 dönüm toprak satışı 2 bakanın (Şehircilik ve Maliye) imzasıyla yapılabilmekte; 2B arazileri, meralar ve akarsular gibi doğal varlıklarımız satışa çıkarılmaktadır.

Girdi maliyetlerindeki fahiş artışlar nedeniyle küçük çiftçilik yok olmakta, topraklar el değiştirmektedir. Gıdada kendi kendine yeterlilik önemsenmemekte, gıda egemenliği hızla

Dünya Gıda Günü 2012

yitirilmektedir. İthalatı teşvik eden politikalar uygulanırken, kırsal ekonomi ciddi boyutta ihmal edilmektedir.

Öte yandan, gıda güvenliği sorunsalı da varlığını sürdürmektedir. Son dönemde özellikle sahte bal, sahte zeytinyağı, GDO'lu ürünler ve yaş meyve-sebzede pestisit kalıntısı bulunduğu ilişkin haberler, tükettiğimiz gıdaların sağlıklı olup olmadığı konusunda endişeleri artırmıştır. Resmi olmayan rakamlara göre, ülkemizde 40 bin civarında üretim yeri, 400 bine yakın da satış ve toplu tüketim yeri vardır. Bakanlıkta 4 bin 500 civarında gıda denetçisinin görev yaptığı düşünülürse, gıda işletmelerinin ortalama olarak yılda 1 kez denetlendiği ortaya çıkmaktadır. Oysa özellikle et ve süt ürünleri işletmelerinin yılda en az 4 kez denetlenmesi gerekmektedir.

Özü itibarıyla denetimlerin siyasal ifadesi de çok anlam taşımamaktadır. Önemli olan, yapılan denetimlerin etkinliğidir. Çok iyi bilinmektedir ki, gıda kaynaklı risklerin önlenmesi, uzmanlık gerektiren bir konudur. Bu konunun uzmanları da gıda mühendisleri, ziraat mühendisleri, kimya mühendisleri ve veteriner hekimlerdir. Ancak 2010 yılında çıkartılan Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu, küçük ölçekli gıda işletmelerinde sorumlu yönetici olarak çalışan binlerce mühendisi tasfiye ederek, gıda üretiminin mühendis kontrolünden çıkmasına neden olmuştur. Halkımızın sağlıklı gıdaya ulaşabilmesi için, gıda denetimleri ve denetimci sayısının artırılması, akredite laboratuvarların nicelik ve niteliklerinin geliştirilmesi ve küçük ölçekli gıda işletmelerinde mühendis istihdamının tekrar zorunlu hale getirilmesi gerekmektedir.

Sayın konuklar; bugün tarımsal üretimimiz tıkanma noktasına gelmiştir. Çözüm için çiftçilerin tarım ve pazarlama kooperatifleri şeklinde örgütlenmeleri, tarımsal ürünlerin üretim, işleme ve pazarlamasını kooperatifler yoluyla yapmaları büyük önem taşımaktadır. Kooperatifler, ortakların sahip olduğu işletmelerdir; tek başına çok az ilerleyebilecek ya da hiçbir gelişme gösteremeyecek kişilerin bir araya gelip pazar gücü oluşturarak, yoksulluk ve zayıflıktan kurtulmalarının tek yoludur. Kooperatifler, gıda üretimi ve gıda krizlerini iyileştirmenin tüm alanlarına katkıda bulunur. Örneğin balıkçılık kooperatifleri, önemli protein kaynaklarını karşılar. Tüketim kooperatifleri, kırsal ve kentsel alanlarda yaşayan nüfus için uygun kalite ve fiyatta gıda temini, gıdaların sağlıklı kullanımı için ortam yaratır. Finans kooperatifleri, gıda üretimini ve dağıtımını güvence altına almak için kilit rol oynarlar. Ayrıca hayvansal ve bitkisel genetik kaynaklar ile toprak ve suyun korunmasını sağlarlar.

Kooperatifçiliğin tarımda özel bir önemi ve yeri vardır. Dünya genelinde küresel tarım ürünlerinin yüzde 50'sinin kooperatifler aracılığıyla pazarlandığı tahmin edilmektedir. Kırsal kalkınma ve özellikle kadınların üretime katılımları açısından önemli bir role sahip olan tarımsal kooperatifler, sürdürülebilir tarım ve gıda güvencesi açısından da önem taşırlar.

Kooperatifler, dünya ölçeğinde yaklaşık 1 milyar ortağa sahiptirler. 2008 yılında dünyadaki en büyük 300 kooperatifin toplam satış geliri 1.6 trilyon dolar düzeyindeydi, günümüzde daha da artmıştır. Öte yandan kooperatifler, ulusal gıda üretiminin, ihracatın önemli bir kısmını sağlayarak, ekonominin kilit noktalarında rol oynamaktadırlar.

Kooperatif üyelerinin toplam nüfusa oranı ülkeden ülkeye farklılık gösterse de örneğin Finlandiya ve Singapur'da her 2 kişiden 1'i kooperatif üyesidir. Kanada, Yeni Zelanda, Honduras ve Norveç'te

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

bu oran 1/3 iken, ABD, Malezya ve Almanya’da ¼’dür. Gelişmekte olan birçok ülkede çiftçi örgütleri giderek büyümektedir. Örneğin Hindistan’da 100 bin süt ürünleri kooperatifi, her gün 12 milyon ortaktan 16.5 milyon litre süt toplamakta ve Hindistan’ın gıda ihtiyacının önemli bir kısmını karşılamaktadır. Tüketici kooperatifleri, günümüzde İtalya, İsviçre, Singapur ve Japonya’da pazar lideri haline gelmişlerdir. Gelişmiş ekonomilerde tüketici kooperatifleri, küçük mağaza sahiplerine büyük zincirlerle doğrudan rekabet edebilmeleri için her türlü malı sağlamaktadırlar. İngiltere’de 12 bin üreticinin ürünlerini doğrudan tüketiciye sundukları 65 kooperatif adına 400 mağazayı yöneten bir kooperatif bulunmaktadır.

Ülkemizde tarım, küçük ve geçimlik işletmelerin hâkim olduğu bir yapıya sahiptir. Ortalama işletme büyüklüğü 60 dekar olup, Karadeniz Bölgesinde 30 dekara kadar düşmektedir. Çiftçi ailelerinin 2/3’ü geçimlerini 50 dekardan küçük arazilerden sağlamaktadır. İşletmeler çok sayıda ve dağınık parçalardan oluşmaktadır. Bu nedenle işletmelerin çoğu çiftçilerin geçimine yetmemektedir.

Diğer yandan, bu parçalı ve örgütsüz yapı, gıda güvenliği sorunlarını da birlikte getirmektedir. Gerek ekonomik olarak, gerekse risklerin yönetimi açısından bir zorunluluk gibi gösterilen ölçek ekonomisiyle uyumlu boyutta tarla-çiftlik anlayışının gerçek alternatifleri kooperatiflerdir. Küçük ve düşük verimli işletmelerin hâkim olduğu bir tarımsal yapıda, çiftçilerin güçlerini birleştirmeleri daha büyük önem kazanmaktadır. Dolayısıyla kooperatifçilik, Türkiye tarımına en uygun örgütlenme biçimidir.

Günümüzdeki tarım satış kooperatiflerinin tarihi 1937’li yıllara kadar uzanmaktadır. Bu kooperatifler değişik birlikler içinde örgütlenmiştir. Ancak bu birliklerin işleyiş şekli ilgili bakanlığın kontrolü altında olduğundan, kooperatifçilik hareketinin temel ilkesi olan demokratik yapısı yaşama geçirilememiştir. Bu yasa 1985’te değiştirilmesine karşın, bağlı bulunan bakanlığa tanınan vesayet yetkisinde önemli bir değişiklik olmamıştır. Ayrıca birliklerin yönetim kurulları, üreticiyi temsil etmekten uzaktır. Bu uygulamalar, gerek kooperatifler, gerekse ortaklarında giderek kooperatifçilik bilincinin zayıflamasına yol açmıştır.

2000’li yıllarda IMF, Dünya Bankası dayatmasıyla yürürlüğe giren yeni yasayla kooperatiflerin işletme ve tesislerinin ayrı bir tüzelkişilik olarak faaliyet gösterecekleri, ayrıca devlet veya diğer kamu tüzelkişilerinden herhangi bir mali destek almayacakları hükmü getirilmiş, böylelikle özelleştirmelerin ve/veya tasfiye edilmelerinin yolu açılmıştır.

Bugün gelinen noktada, kooperatifçilik sistemi gelişmemiş, altyapısı yetersiz, bozuk olan Türkiye tarımı, girdi ve çıktıdan üretim ve pazarlamaya kadar sorunlu bir yapı sergilemekte ve önemli ölçüde gizli işsizlik barındırmaktadır. Tarım sektörünün sorunlarının çözülmesi ve Türkiye’nin tarımda yeniden kendi kendine yeterliliği yakalamasını istiyorsak, kooperatifçiliği teşvik etmeli, arazilerimizi suyla buluşturmalı, temel ve stratejik ürünlerde ithalat yerine, akılcı bir politikayla ülkemizin tarım potansiyelini değerlendirmeli ve üretimi desteklemeliyiz. Bu kapsamda, yoksulluğun azaltılması, istihdam yaratılması, gıda güvencesinin sağlanması ve sonuç olarak sosyal ve ekonomik kalkınma için kooperatifler yaşamsal önem taşımaktadır. Bunun için öncelikle kooperatif örgütlenmeleri teşvik etmek ve desteklemek amacıyla yasal düzenleme yapılmalıdır.

Dünya Gıda Günü 2012

Kooperatif sektörünün gelişmesini sağlayacak stratejiler planlanmalı, ancak kooperatiflerin özerk yapısının bozulmamasına dikkat edilmelidir. Hükümet, yetersiz beslenme, kırsal alanlara verilen hizmetin kalitesi ve yerel ekonomilerin desteklenmesi gibi kamu politikalarının uygulanmasında kooperatiflerle işbirliği yapmalıdır. Çiftçilerin kendi ürettikleri ürünleri doğrudan kendilerinin piyasaya sunmaları için destek verilmelidir.

Sonuç olarak, güdümlü kooperatifçilik yerine, ortakların ürününü işleyip değerlendirerek iç ve dış piyasalarda pazarlayan, üreticiye girdi ve kredi desteği sağlayan kooperatifçilik anlayışının hâkim kılınması gerekmektedir.

Konuşmama son verirken, daha çok üreten, üreterek bağımsızlaşan, gıda güvenliğini sağlamış, yoksulu-açı kalmamış ve daha adil bölüşen onurlu bir Türkiye'ye olan inancımız ve kararlılığımızla sizleri şahsım ve odalarımız adına saygıyla selamlıyorum.

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

MEHMET SOĞANCI

TMMOB Başkanı

Sayın Milletvekilim, Sayın Başkan Yardımcısı, sevgili konuklar, sevgili mesai arkadaşlarım, sevgili meslektaşlarımız; hepinizi Birlik Yönetim Kurulu ve şahsım adına sevgi, saygı ve dostlukla selamlıyorum.

Hepimizin bildiği gibi, Türk Mühendis Mimar Odaları Birliği, mesleki, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda ülkemizdeki mühendisleri, mimarları ve şehir plancılarını temsil etmektedir. Onların hak ve çıkarlarını halkımızın çıkarları temelinde korumak ve geliştirmek, mesleki, sosyal ve kültürel gelişmelerini sağlamak ve mesleki birikimlerini toplum yararına kullanmalarının zeminini yaratmakla görevlidir. Bu amaçla, meslek alanlarımızla ilgili gelişmelerin ve politikaların sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel boyutlarını derinlemesine kavramak, yorumlamak, toplumu bilgilendirmek, bu politikaların toplum yararına düzenlenmesi için öneriler geliştirmek ve bunların yaşama geçirilmesi için de mücadele etmek durumundadır. Bugün 3 odamızca gerçekleştirilen bu etkinlik de işte bu anlayışlarımızın hayata geçmesinin bir örneğidir.

Sevgili arkadaşlar; Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü'nün kuruluş yıldönümü nedeniyle her yıl 16 Ekim, Dünya Gıda Günü olarak bütün dünyada kutlanmaktadır. Bugünün gerçek anlamda kutlanması da ancak herkesin, tüm halkımızın, bütün bireylerin güvenilir ve yeterli gıdaya ulaşabilmesiyle sağlanacaktır.

Her yılın 16 Ekim günü, TMMOB ve bağlı odalarının sadece basın açıklamalarıyla yetindiği bir gün de değildir; Birliğimiz ve odalarımız, her zaman olduğu gibi, bugün de konuyla ilgili uyarı ve bilgilendirme görevini yerine getirmekte, düzenlenen etkinliklerle de bilgi paylaşımının, bilgi birikiminin kamuya paylaşılmasını gerçekleştirmektedir. Gıda, Kimya ve Ziraat mühendisleri odalarımızın birlikte düzenlediği bu sempozyumun gerçekleşmesinde emeği geçen bütün arkadaşlarıma da çok teşekkür ediyorum.

Sevgili arkadaşlar; ülkemizde uygulanan yanlış politikalar, tarımsal üretim artışının nüfus artış

Dünya Gıda Günü 2012

hızının altında kalmasına neden oldu ve Türkiye giderek tarım ithalatçısı bir ülke durumuna geldi. Tarımla birlikte gıda sanayii de her geçen yıl daha fazla dışa bağımlı hale geldi, üretim azaldı ve ekonomik kaygılar, çevrenin daha da fazla kirlenmesine yol açtı. Bunları aslında öğrenci kardeşim çok net, özetle hepimizle de paylaşmış oldu.

Güvenli, yeterli ve sürdürülebilir gıda arzı, bir insanlık hakkıdır. Bu amaca ulaşılması için, bu ülkede tarımsal üretimde ithalata bağımlı olmayan bir sistemin oluşturulması da temel hedef olmalıdır.

Konumuza geldiğimizde de şunları sizlerle paylaşmak isterim: Ülkemizin ekonomik sisteminin yarattığı koşullarda, kent yoksulları giderek temel geçim araçlarından uzaklaşırken, kır emekçileri de tarımın yeniden kapitalistleştirilmesi sürecinde, pazarın acımasız rekabet koşullarında ürünlerini, emeklerini değerlendirememekte, geçim sıkıntısı çekmekte, kendi ekonomilerini döndürmek için de büyük sermayenin rekabet, büyüme, sanayileşme politikaları altında ezilmektedir. Bu ülkenin gerçekleri bunlardır. Bütün bu süreç, kır ve kentte yoğun bir emek ve doğa sömürüsüyle perçinlendiğinde, yaşama ve dayanışma olanakları giderek daralmaktadır. Tam bu noktadan hareketle, kentlerde ve kırdaki bu yıkıcılık karşısında dirençli durmaya çalışan toplumsal hareketlerin birbirinin sorunlarından haberdar olması, kırsaldaki üreticinin ürününü aracısız alıcısına ulaştırmasının sağlanması, geleneksel tarımda ısrar ederek geçimini sağlayan bu yapıların sisteme direnebilmesi, ekonomik açıdan şirketler karşısında güçlü bir konum elde edebilmeleri için kooperatifler (bugün için ülkemizde belki mevcut konumlarıyla ilgili değil, az önce Sevgili Başkanın açıkladığı bir perspektifle) ayrı bir önem kazanmaktadır.

Bugün içinde bulunduğumuz koşullarda insanları en temel yaşam gereçlerine, gıdaya, suya, barınmaya, sağlığa doğrudan ulaştırabilecek birliktelikler geliştirmek için 21. Yüzyıl kooperatifçiliğini bir kez daha düşünmemiz, tartışmamız gerekiyor ki, bu konu başlığı bu sempozyumda önemlidir.

Öte yandan, bilimsel araştırmalar, insan ve hayvan sağlığı açısından GDO'lu tohumlardan, bunlarla üretilmiş tarım ürünlerinden ve gıdalardan, GDO'lu yemle beslenmiş hayvansal ürünlerden uzak durulması gerektiğini bize göstermektedir. Biyoçeşitliliği korumak açısından da GDO'lu ürünlerden uzak durulmalıdır. GDO'lu tohumlar aracılığıyla çokuluslu şirketlere yeni bir bağımlılık alanı da yaratılmıştır. Bunu engellemenin yolu da çiftçilerin kolektif olarak tarımsal ve pazarlama kooperatifleri halinde örgütlenmeleri ve tarımsal ürünlerin üretim, işletme ve pazarlanmasını kooperatifler yoluyla yapmalarından geçmektedir sözü asla yanlış değildir.

Sevgili arkadaşlar; emek ve doğa sömürüsünün keskinleştirildiği bu koşullarda, doğayı ve emeği birlikte geliştirecek üretim tarzlarına ihtiyacımız var. Bu ihtiyaç, aynı zamanda kendi geçim araçlarımızı üretme, geleceğimiz üzerinde söz sahibi olma, en temelde de kendi kendimizi yönetme olanaklarını yaratma gerekliliğiyle birlikte düşünülmelidir. Kentsel mücadelenin parçalı ve sınıfsal açıdan katmanlaşmış yapısıyla kırsalın yeniden kapitalistleştirilmesi sürecine karşı duracak bir kooperatifleşme anlayışı, siyasal açıdan da çoğulcu ve dayanışmayı esas alan birlikteliklerin de önünü açabilecektir. Sağlıklı ve güvenli gıda üretimi için kooperatifçilik tüm yönleriyle uzmanları, bilim insanları ve odalarımızın yöneticileri tarafından bu sempozyumda detaylı olarak da irdelenecek.

Bu etkinliği düzenleyen her 3 odamızın sevgili başkanları şahsında, yöneticilerine ve çalışanlarına bir kere daha teşekkür ediyorum, hepinize Birliğim adına saygılar sunuyorum.

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

MUSTAPHA SINACEUR

FAO Türkiye Temsilcisi

Sayın Gıda Mühendisleri Odası Başkanı ve değerli çalışanları, Sayın Ziraat Mühendisleri Odası Başkanı ve değerli çalışanları, Sayın Kimya Mühendisleri Odası Başkanı ve değerli çalışanları, Sayın Çankaya Belediyesi temsilcileri, üniversitelerin değerli temsilcileri, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının değerli temsilcileri, sevgili meslektaşlarım, bayanlar ve baylar; 2012 Dünya Gıda Günü kutlamalarına hepimiz hoş geldiniz.

Bugün, FAO'nun kuruluş günüdür. Bildiğiniz gibi, FAO 16 Ekim 1976 yılında kurulmuştur. FAO'nun kurulma sebeplerinden biri de dünyada açlık ve yoksulluk problemlerine dikkati çekmektir. Bu seneki temasımız, “*Tarım kooperatifleri, dünyayı beslemenin anahtarı*” olarak belirlenmiştir. Bu tema, gıda güvenliğinin iyileştirilmesi, istihdama yaptıkları katkı ve yoksulluğun ortadan kaldırılmasında kooperatiflerin oynadığı rol göz önüne alınarak seçilmiştir.

Hepimiz kooperatifin ne olduğunu biliyoruz, ama kooperatiflerin iki ana amacına bir daha bakalım: Üyelerin ihtiyaçlarını karşılamak ve kâr ve sürdürülebilirlik amacı gütmek. Diğer bir deyişle kooperatif -kâr elde etme, madalyonunun sadece bir yüzünü oluşturmakta- ortak sahiplenilen ve demokratik yönetilen bir girişim meydana getirmek için bir araya gelen kadın ve erkeklerden oluşan bir birliktir. Kooperatif kâra değil, önce insana önem verir; üyelerin ortak sosyal, kültürel ve ekonomik isteklerini elde etmelerine yardımcı olur. Kooperatifler, barış ve demokrasiyi teşvik eden sosyal girişimlerdir. FAO ve paydaşları için tarım kooperatifleri, açlık ve yoksullukla mücadelede doğal bir müttefiklerdir. Bu önem, Birleşmiş Milletlerin 2012 yılını Uluslararası Kooperatifler Yılı olarak ilan etmesiyle de bir kez daha gösterilmiştir. Dünya genelinde 1 milyar kişinin kooperatif üyesi olduğu tahmin edilmektedir. Bu da dünya çapında 1 milyardan fazla iş fırsatı anlamına gelir. Burada bir örnek göstermek istiyorum: Mesela Amerika'da süt ürünleri kooperatifleri ülkenin süt üretiminin yüzde 80'ini gerçekleştirmektedirler; Brezilya'da ise tarımsal ürünlerin yüzde 40'ını üretmektedirler.

Kooperatif üyeleri, tarım, ormancılık, balıkçılık ve hayvancılık alanlarında üretim, kâr ve risk paylaşımı, maliyet tasarrufu ve gelir elde etme faaliyetlerine katılım gösterirler. Dolayısıyla da pazarda

Dünya Gıda Günü 2012

hem satıcı hem alıcı olarak rol oynarlar. Dolayısıyla bu, onların iyi pazarlık gücüne sahip olmalarını sağlıyor. Kooperatifler, bütün ülkelerde tarım, gıda, finans, sağlık hizmetleri, pazarlama, sigorta ve kredi gibi bütün sektörlerde varlık gösterirler.

Kooperatiflerin ve üretici örgütlerin bir diğer önemli katkısı da küçük üreticilerin kaygı ve çıkarlarını dile getirmelerine yardımcı olarak müzakere güçlerini artırmak, kendileriyle ilgili politikaların belirlenmesi süreçlerinde etkin katılımlarını sağlamaktır. Küçük üreticilerin becerilerinin geliştirilmesi, onlara önemli bilgilerin aktarılması ve değişen pazarlara uyum sağlamak için kendilerini yenilemelerinde yardımcı olunmasında kooperatifler ve üretici örgütler hayati rol oynar.

Daha önceki arkadaşlar, Ziraat Mühendisleri Odası Başkanı, dünyada gıda fiyatlarının yükselmesi konusuna değindi. Bu çok önemli bir konudur. Hem gelişmiş hem gelişmekte olan ülkelerde küçük üreticilerin çeşitli zorlukların üstesinden gelmesine yardımcı olan, başarılı olmuş yenilikçi üretici örgütleri ve kooperatif örnekleri mevcuttur. Ancak bu kuruluşlar büyük çoğunlukla ölçek ve kapsam konusunda yetersiz kalıyor. Sürdürülebilir kırsal ve tarımsal kalkınmanın sağlanması için bu başarı hikâyelerini bir adım daha ileri taşımak, bunun için de üretici örgütlerin gelişmesini sağlayabilecek ortamların tespiti için ilgili paydaşların bir araya gelmesi, görev ve sorumluluk alanlarını açıkça belirlemesi gerekiyor.

Ulusal hükümetler, kalkınma ajansları, sivil toplum örgütleri ve hükümetler arası kuruluşlar, araştırma kurumları ve akademik kurumların tamamının güçlü, etkin ve adil kooperatif ve üretici örgütlerinin desteklenmesi konusunda oynayacak önemli rolleri vardır. Hükümetler, üreticilerle yaptıkları görüşmelere bağlı olarak elverişli politikalar, şeffaf yasalar ve yönetmelikler çıkarabilir. Ayrıca doğru iş ortamı ve danışma forumları sağlayabilir, başarılı ve yenilikçi kooperatif modellerinin geliştirilmesini destekleyebilir.

Bağışçılar ve sivil toplum kuruluşları yeni örgütler kurmaktan çok, mevcut kooperatiflere yardım edebilir. Araştırma kurumları, kooperatiflerin faaliyetlerini ve başarılarını sistematik olarak belgelendirebilir, nicel ve nitel verileri toplayıp analiz ederek kooperatiflerin etkisini daha iyi anlamamızı sağlayabilir. Daha yüksek kaliteli verilerin toplanmasıyla kooperatiflerin istihdam yaratma, yoksulluğun azaltılması ve dolayısıyla gıda güvencesi üzerindeki etkisi daha net olarak anlaşılacaktır.

Her şey, bir grup insanın kendilerine inanarak örgütlenmesiyle başlar. Bu kıvılcım büyür ve yangın olur. Gelin, 2012 Dünya Gıda Gününde kooperatiflere yardım elimizi uzatalım; zorlukları aşarak açlık ve yoksulluğa karşı verdikleri savaşta görevlerini hakkıyla yerine getirmeleri için gereken desteği sağlayalım. Dünya Gıda Günü ve Uluslararası Kooperatifler Yılı, kooperatiflerin anlaşılması ve onlara dikkat çekilmesi yolunda yeni kapılar açıyor. Şimdi gelin, bu yangını söndürmeyelim.

Konuşmamın sonunda, Gıda Mühendisleri Odası Başkanına, Ziraat Mühendisleri Odası Başkanına, Kimya Mühendisleri Odası Başkanına teşekkürlerimi iletmek istiyorum. Onlara bu programı organize etmelerinden dolayı çok teşekkür ediyorum; açlığa ve kooperatif konularına dünyanın dikkatini çektikleri için çok teşekkür ediyorum; bizimle işbirliği yaptıkları için minnettarım.

Dünya Gıda Gününüz kutlu olsun. Çok teşekkürler.

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

BÜLENT TANIK

Çankaya Belediye Başkanı

Çok değerli protokol, hem Oda Başkanım hem Genel Başkan Yardımcım, milletvekilim Gökhan Günaydın, FAO'nun Değerli Başkanı, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğinin çok değerli yöneticileri, 3 odasının başkanı ve Dünya Gıda Gününde kooperatiflere sahip çıkmak adına burada bulunan çok değerli dostlarım sevgili kooperatif gönüldaşları; hepinizi Çankaya Belediyesi adına sevgiyle selamlıyorum. Hoş geldiniz.

Odalarımızın bu üçlü etkinliğinin sürekliliği ve hem beslenme açısından, hem de gıda üretiminin örgütlenmesi açısından gösterdikleri duyarlılık, bizim açımızdan son derece değerli, onlara şükran borçlu olduğumu bir kez daha ifade etmek isterim.

Çankaya Belediyesi olarak, en önemseydiğimiz program unsurunun “*Onurlu Tokluk ve Düzenli Beslenme İçin Kır-Kent Kardeşliği*” Projemiz olduğunu bilginize sunmak isterim. Bir pilot uygulama yapıyoruz. Bu pilot uygulama, Çankaya Belediyesi sınırları içerisine katılan 20 bin hektarlık, yani yaklaşık 200 kilometrekarelik, içinde 7 de köyün bulunduğu, boş sayılabilecek bir alanda yapılan bir uygulama. Bu 7 köyün nüfus kaybı nedeniyle insan varlığının çok azaldığını ifade etmek gerekiyor. Hemen yakınımızda kuş uçuşu 20 kilometre uzaklıkta köyler, karayoluyla kimi 60, kimi 70 kilometre uzaklıkta ve nüfusu 60 yaş üstü erkekler, kadın nüfus ve 5 yaş altı çocuklardan oluşuyor diyebiliriz. Çok az sayıda aktif işgücüne katılan erkek nüfus var. Bunlar, erkekleri şehirde iş aramaya gönderip klasik aktivitelerini, tarımsal faaliyetlerini terk etmiş köyler, “*Bir gün orası şehir olsun, yapılaşsın da böylece geçinecek bir şey bulalım.*” Mevcut tarımsal kapasite, deneyim, örgütlenme, pazarlama güçleri itibariyle bakıldığında, bizimkine benzer pek çok ülkede olduğu gibi, ama bizde çok daha derin hissedilen, hiç olmazsa koyduğunu geri alamayacak bir tarımsal faaliyeti yapmak yerine, o kadar zararı göze almak yerine, hiçbir şey yapmamayı tercih ediyor. Kendileri için 2 tane yumurta elde edecek tavuk yetiştirmeyi bile bırakır hale getirilmiş köylüler bunlar.

Bunlarla ilgili dedik ki, burası Ankara'nın hemen dibi ve dünyada bir büyük ekonomik kriz yaşanıyor. Bu kriz, küresel bir buhrana dönüşebilir, savaşlar çıkabilir ki, hiç de yanlış bir tahmin

Dünya Gıda Günü 2012

olmadığı izlenimi gittikçe güçleniyor. Öylesi bir ortamda 5 milyon nüfuslu Ankara'nın beslenmesi için çok uzaklardan petrole dayalı taşımacılık üzerinden yapılacak, sunulacak arzlar, ciddi olarak yoksul kesimlerin beslenme açıklarına yol açacaktır. Şehirdeki beslenme ve hayatı sürdürebilecek gıda girdilerinin kalitesini, istikrarını, gelecek kuşakların daha sağlıklı hale gelmesini sağlayabilecek bir düzeni ve ucuzluğu, erişebilme imkânını artırma durumunu son derece önemli bir görev ve ileride artarak ihtiyacı büyüyecek bir durum olarak tespit ettik. Bunu çözmek için büyük metropollerin, büyük şehirlerin kendi çeperlerindeki küçük yerleşmeleri ezip yok ettikleri, onları tarumar ettikleri bir sistem yerine, büyük kentle onu kucaklayan, kuşatan kırsal kardeşliğini kuracak bir bilinçli program üretmeyi, siyaset üretmeyi ve bunun teknik, ekonomik örgütlenmesini sağlamayı son derece önemli stratejik bir görev olarak algıladık. O nedenle, yeni toplumcu belediyecilik anlayışımızın bir numaralı unsurlarından birisi olarak *"Onurlu Tokluk ve Düzenli Beslenme İçin Kırsal Kardeşliği"* Projesini geliştirmeye çalışıyoruz.

Sevgili Gökhan Günaydın, siyaseten aktif görev almadan önce bu işin organize edildiği Danışma Kurulunun Başkanlığını yürütüyordu. Onun ışığı altında Ankara Üniversitesi ziraat ve veterinerlik fakültelerinin, ODTÜ'nün ve gıda mühendisleriyle ziraat mühendislerinin, veterinerlerimizin desteğiyle ciddi projeler geliştirdik. 7 köyün örgütlenmesi sağlandı. Onlar önce kooperatif kurdular, sonra da kooperatif birliği oluşturdular. Bu kooperatif birliğiyle bir çeşit pilot kırsal kalkınma projesini hayata geçirme mücadelemiz sürüyor. Çok ayrıntılarına girmeyeceğim, belki panel veya diğer oturumlarda gündeme gelirse, arkadaşlarım detaylarını verirler.

Şu anda köylerle ilgili altyapı; yol, ulaşım ve orada doğal ürün ağırlıklı bir tarımsal deneyimin piyasayla buluşmasına ilişkin -ya da pazar elde etmesine diyebiliriz- bazı deneyimler geliştiriyoruz. Kadınları aktif hale getirdik; yörenin doğal ürünlerini pazarlanabilir hale getirecek çalışmaları yapıyorlar. Köylerimizde kahvaltı odaları ve yürüyüş parkurlarıyla turistik gezi parkurları, yamaç paraşütü yapılan bir alan bu sene sonu itibarıyla tamamlanmış olacak. Bunun önemli bir etkisi olduğunu söyleyeyim. 4 sene önce köye gittiğimizde, bize köylünün bakışının ne olduğunu anımsıyorum. Bugün kapısını çalıp, içerisine girip *"Günlerce beni besleyin, yatayım sizin yanınızda"* diyemeyeceğim ev yok. Öylesi bir dinamizmi ve dostluğu üretmiş durumdayız. Bunun son derece önemli olduğunu biliyorum.

Arjantin'den, Latin Amerika'dan et getirmek yerine, buraları aktif hale getirecek bir dinamizm için, köylünün tek başına yapamayacağı bir şeyde belediye olarak, örneğin yer altı suyu ve sıcak su araştırma çalışması ve bunların üretim ve işletmesiyle ilgili belediye şirketimizin yeniden yapılandırılmasını sağladık. Toprak analizlerini gerçekleştirdik, çok ciddi olarak bölgede önemli sosyolojik araştırmalar yaptık ve ne yapılabileceği konusunda epey bir yol kat ettik. Yakın zamanda da üretimi artıracak bir çaba içerisinde olacağız.

Belediyemizin gıda bankacılığı mevzuatından yararlanarak kurmuş olduğu Çankaya Yardımlaşma ve Dayanışma Derneğimiz var. ÇAYAD üzerinden evine et-süt girme olasılığı zayıf olan yoksul bölgelerimizdeki 5 yaş altı çocukların bulunduğu hanelere süt dağıtımı yapıyoruz. Bu süt dağıtımı için şimdiye kadar kendi üretimimizi kullanma şansımız olmadı, ama Derneğimizin piyasadan tedarik ettiği sütlerin içerisine bölgemizin süt ürünlerini de katabilmek, bizim için denemeye giriştiğimiz ağırları oluşturma açısından önemli bir başka deneyimi ifade etmektedir.

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

Ben sözü daha fazla uzatmayacağım. Kooperatifleşmenin son derece önemli ve gerekli olduğunu biliyorum. Türkiye’de içinde benim bulunduğum siyasi yapının belediyelerinin, özellikle İzmir gibi Ege Bölgesindeki kooperatifçilik ve kent kooperatifçiliği deneyimlerinin altını çizmekten, onların öncülüğünden de bizim istifade etmekte olduğumuzu ifade etmekten gurur duyuyorum.

Bu duygularla hepinizi sevgi ve saygıyla selamlıyorum.

Dünya Gıda Günü 2012

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

HAMİT AYANOĞLU

MHP Genel Başkan Yardımcısı

Değerli katılımcılar, Cumhuriyet Halk Partisinin Değerli Genel Başkan Yardımcısı, Sayın Milletvekili, Sayın Belediye Başkanım, Gıda, Kimya, Ziraat mühendisleri odalarının değerli başkanları ve mevcut iktidarın algı yönetimine katkı vermekten ziyade, ülkemizin ciddi anlamdaki sorunlarını bizimle paylaşmaya gelen değerli basın mensupları; hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Özellikle oda başkanlarımıza bu birlikteliği uzun yıllardır götürdükleri için teşekkür ediyorum. Aslında program kitapçığını ve davetiye programını incelerseniz, yansıda da var, güzel bir resim yahut da bir mesaj verilmiş orada. Bu anlamda da bu küçük birlikteliklerin büyük bir beraberliğe dönüşmesi adına uğraş verdikleri için de oda başkanlarımıza teşekkür ediyorum.

Değerli katılımcılar; 75 milyon insanın içerisinde hâlâ 1 milyona yakın insanın açlık sınırında yaşadığı, 1/5'ine yakın bir kısmının yoksulluk sınırında yaşadığı ve kürsüye çıkan her konuşmacının gıdaya erişim hakkının kutsal olduğunu ifade ettiği bir toplumda yaşıyoruz. Öyle olunca, birtakım sorunlardan bahsetmek gerekiyor tabii ki. Gıda güvencesi ve özellikle FAO'nun 2012 yılını Dünya Kooperatifçilik Yılı olarak ilan etmesinden sonra, tarımsal kökenli kooperatiflerin gıda maddesi üretimi, işlenmesi ve tüketiciye ulaşmasındaki katkılarını da vurgulamak için yürüttüğü bu çalışmalar için de ayrıca FAO Türkiye Temsilciliği şahsında FAO'ya da teşekkür ediyorum.

Değerli katılımcılar; bir ziraat mühendisi olarak, bir çiftçi çocuğu olarak, burada size karamsar bir yapı çizmeye de çalışmıyorum. Ancak içinde bulunduğumuz şartlarda özellikle çiftçilerimiz açısından ve bu anlamda da ziraat mühendisleri, gıda mühendisleri, kimya mühendisleri ve diğer mühendislerimiz, veteriner hekimlerimiz açısından da çok güzel günler geçirmedığımızı hepimiz biliyoruz. Özellikle iktidarın tarım politikalarına yaklaşımı, çiftçiyi ve tarım sektörünü yok sayması ve giderek gelişmiş ülkelerin; AB'nin, Amerika Birleşik Devletlerinin gıda pazarı haline geldiğimiz bir dönemde, elbette ki çözüm önerilerini de tartışmamız gerekiyor.

Gıda güvencesi noktasında dünyadaki vaziyetten kötü bir vaziyetteyiz, bu bir gerçeğimiz. Gıdaya

Dünya Gıda Günü 2012

erişim noktasında artık bahsettiğimiz o 1 milyona yakın insanımızın bile bir kısmının -bu sayının üzerinde de olduğunu düşünüyorum-büyükşehir belediyelerinin ve özellikle de iktidarın varoşlarda uyguladığı politikalar nedeniyle belki de açlık sınırının altında kalması, başkasına muhtaç insanlarımızın varlığı da bir gerçeğimiz. O halde, yapılması gerekenler neler olmalıdır, onu düşünmeliyiz.

Tabii kurumsal bir yapı anlayışıyla, bir sistem anlayışıyla değerlendirdiğimizde, belki de işe, tarım politikalarına, tarıma bakış açısına kayıtsız kalmama adına, şu günlerde yazımı devam eden anayasadan başlamak gerekir. Çünkü her şeyin başı bir sistem ve mevzuat işidir. Bu anlamda değerlendirdiğimizde, mevcut anayasamızda tarımın desteklenmesi, insanımızın gıdaya erişim hakkının sağlanması çok kuvvetli biçimde vurgulanmasına rağmen, alt mevzuat; kanun, tüzük, yönetmelik noktasında yeterli tedbirlerin alınmaması nedeniyle maalesef o vurguya paralel bir desteklemeyi özellikle de son 10 yılda göremediğimizi ifade etmek gerekir. O halde, hepimizin birer güç olarak, kendi değerimizin de farkında olarak, anayasa konusunda gerek milletvekilleri nezdinde, gerekse partiler nezdinde tarımla ilgili, gıdaya erişim hakkıyla ilgili vurguların kuvvetli bir şekilde yapılması noktasında faaliyet göstermemiz gerekir diye düşünüyorum.

Elbette ki anayasa konusunda daha öncelikli olarak tereddütlerimiz var, hepimiz bunun farkındayız. Cumhuriyetin temel değerleriyle oynandığını biliyoruz, oynanmak istendiğinin farkındayız. Üniter yapımızı korumak noktasında son 1 yıldır elbette ki hepimiz ciddi anlamda mücadelemizin farkındayız. Ancak bunun yeterli olmadığını, özellikle de bağımsızlık noktasında, gıdaya erişim hakkına ulaşamayan insanların sağlıklı düşünemediği gibi, sağlıklı karar veremeyeceğinin de farkında olmamız gerekir diye düşünüyorum.

Diğer yandan, mevzuat deyince, özellikle bugünlerde hepimizin de bildiği gibi, 29 ilin büyükşehir yapılması ve il mülki sınırlarının da büyükşehir sınırları olarak kabul edilmesini içeren bir kanun tasarısı Meclise sunuldu ve komisyonlarda da şu anda görüşülüyor. Sadece ülkemizin üniter yapısı değil, ama bizi ve mesleğimizi de yakından ilgilendirdiği için ifade ediyorum; köylerin boşalmasına, özellikle tarımsal faaliyetlerin yapılmasında daha da güçlülere neden olabilecek bir mevzuat önümüzdedir. Onun için sizlerden hassaten ricam şu: Büyükşehir belediye sınırlarının il mülki sınırları noktasına taşınmasındaki iktidarın teklifine karşı mutlaka ve mutlaka kamuoyu oluşturmamız gerekiyor. Bizler Milliyetçi Hareket Partisi olarak, bu noktadaki düşüncelerimizi toplumla paylaşmaya çalışıyoruz. Sizler de farkındasınız belki, ama maalesef sözlerimin başında ifade ettiğim gibi, iktidarın algı yönetimi ve artık baskı altına alınmış bu medya grubu içerisinde düşüncelerimizi topluma yeteri kadar iletememenin sıkıntısı içerisindeyiz. Bu nedenle de bu kanunun çıkarılması noktasındaki tepkilerimizi mutlaka ve mutlaka milletvekilleri, partiler nezdinde göstermemiz gerekir.

Değerli katılımcılar; bu hafta içerisinde aldığımız bir müjdeli haberi de sizlerle paylaşmak istiyorum. Bu da hepimizin bildiği gibi, geçen sene bu toplantılar başlarken tartışmaya başladığımız şeker fabrikalarının özelleştirilmesi meselesi. Özelleştirme Kurumunun bu ihaleyi iptal ettiğini hafta içerisinde öğrendik. Bu anlamda da bu mücadeleye katkı veren, başta Şeker-İş Sendikası olmak üzere, değerli katkılarıyla buraya fikirlerini, düşüncesini ileten bütün meslektaşlarımıza huzurunuzda teşekkür ediyorum.

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

Bizler buralarda ÷lkemizin önemli sorunlarına çözüm aramaya çalışıyoruz; düşüncelerimizi, görüşlerimizi ifade ediyoruz. Ancak maalesef “ileri demokrasi” söylemleriyle halkımızda bir algı yaratan ve sanki gerçekten demokratik bir uygulamanın temellerini hazırladığına, televizyon karşısında oturduğunuzda alt bilgilere sahip olmadığımızda, sizin de inanabileceğiniz sayın iktidar yöneticileri, maalesef buralara tenezzül edip gelmiyorlar, bizimle paylaşmıyorlar. Öyle olunca da çoğu zaman birbirimizle konuşmuş gibi oluyoruz. Ancak ben inanıyorum ki bu ülkeyi seven, bu ülkede yaşamının kıymetini bilen bütün meslektaşlarım, burada ifade edilen fikirleri toplumla, kamuoyuyla paylaşacaklardır. Resimde de gördüğümüz gibi, bir büyük bütünlük olarak, o bizi yemeye çalışan büyük balığı yiyebileceğimize ve bunun yaşanmasına son verebileceğimize yürekten inanıyorum.

Bu düşüncelerle her şeyden önce bu ülkede yaşayan ve cumhuriyetin getirdiği değerler içerisinde yetişmiş bir insan olarak, bugün Ankaramızın Başkent oluşunun yıldönümünü de kutluyor, hepimize saygılar sunuyorum.

Dünya Gıda Günü 2012

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

Doç. Dr. GÖKHAN GÜNAYDIN

CHP Genel Başkan Yardımcısı

Milliyetçi Hareket Partisinin Değerli Genel Başkan Yardımcısı, TMMOB'nin Değerli Başkanı, odalarımızın çok değerli başkanları, FAO'nun Türkiye Temsilcisi ve çalışma arkadaşları, kooperatif başkanlarımız, sevgili meslektaşlarım, sevgili öğrenci kardeşlerim, sevgili dostlar; hepinizi sizlerle beraber olmaktan duyduğum mutlulukla hem şahsım, hem de temsil ettiğim Cumhuriyet Halk Partisi adına sevgiyle ve saygıyla selamlıyorum.

Öncelikle konuşmamın hemen başında şunun altını çizmek isterim: Sayın Ayanoğlu da ifade ettiler; 13 Ekim, Ankara'nın Başkent ilan edilmesinin yıldönümü. Bu bizler için gerçekten onur duymamız gereken, gurur duymamız gereken bir tarih, ama hemen arkasından da bir saptamayı yapmamız gereken bir tarih: Türkiye'nin başkenti neden İstanbul'dan Ankara'ya alındı? Çünkü emperyalizmin gemileri İstanbul'a demirlediklerinde, İstanbul'da kalanlar “Onlarla nasıl işbirliği yaparız?” hesabını yaptılar. Bir grup adam da, bir grup kadın da İstanbul'dan çıktı ve “Bunları nasıl bu memleketten kovarız”ın hesabını yaptı. Ankara bizim için bu nedenle önemlidir. Ankara, Türkiye için her zaman bağımsızlığın, onurun başkentidir. Onun için Ankara'nın içini boşaltmaya çalışıyorlar, onun için Ankara'yı gelişen, modern bir kentten uzağa doğru götürmeye çalışıyorlar. Ancak ben, Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşlarının anısı önünde saygıyla eğiliyorum ve bu Başkentî kuranlara ve bize emanet edenlere duyduğum minnetle bugün bu Başkentte konuşuyor olmanın gururunu sizlere ifade etmek istiyorum.

Değerli dostlar; bir Dünya Gıda Günü toplantısında daha beraberiz. Ben Oda Başkanı olarak bu toplantılarda çok konuştum, son dönemlerde siyasetçi olarak konuşma şansı buluyorum; arkadaşlarım davet ediyorlar, partimiz görevlendiriyor, geliyoruz. Şunu söylemekten bıktık artık: Eğer bir memlekette demokrasi varsa, karar vericilerle karar destek mekanizmalarını oluşturanlar bir araya gelebilirler. Bu odalar, yani Gıda Mühendisleri Odası, Kimya Mühendisleri Odası ve Ziraat Mühendisleri Odası, bu gökyüzü altında, bu alanda söylenmiş bulunan bütün doğru sözleri söyledi. FAO dünya çapında bunu yapmaya çalışıyor. Ben biraz evvel Bakanlığın web sayfasına girdim, “Acaba Mehdi Eker şu anda ne yapıyor?” diye; yaptığı ciddi bir iş göremedim açıkçası. Eğer bu Cumartesi sabahını burada sizlerle

Dünya Gıda Günü 2012

birlikte geçirseydi, bizim de belki haksız olan eleştirilerimize sizin huzurunuzda cevap verseydi, gerçekten kendisi adına daha anlamlı bir şey yapmış olurdu. Beni bağışlayın, siyasi nezaketin dışına asla taşmak istemem, ama bu topluluğun Tarım Bakanından alacağı değil, Tarım Bakanına vereceği çok şey var. Eğer almaya niyeti olsa, burada olurdu. Ben, Tarım Bakanı buradaymış gibi birkaç soruyu paylaşmak istiyorum.

Arkadaşlar; Türkiye, Cumhuriyet tarihinde ilk kez saman ithal ediyor. Bu siyasetin konusu oldu; birileri söylüyor, “Saman da ithal edilir mi?” Bakanı da duyuyoruz; diyor ki, “Kardeşim, kuraklık oldu, saman kalmadı, ithal etmeyip de ne yapalım?”

Bakın, bu sığ tartışmanın biraz dışına çıkmaya var mısınız? Soruları şöyle soralım: Türkiye'nin tarihinde ilk kez mi kuraklık oldu? Yani 5 yıl evvel, 10 yıl evvel, 20 yıl evvel, 40 yıl evvel hiç kuraklık olmaz mıydı, ilk kez 2012'de kuraklık oldu da onun için mi saman azaldı? Buna vereceğimiz cevap elbette “hayır”dır.

İkincisi, belki Türkiye'nin hayvan sayısı arttı, onun için kaba yem ihtiyacımız artmış olabilir. Ben size birkaç rakam söyleyeyim; biliyorsunuz artık, ezberledik, ama kısaca söyleyeyim. 1980-2012 karşılaştırması: 32 yılda Türkiye'nin koyun sayısı 50 milyondan 22 milyona düştü, Türkiye'nin keçi sayısı 19 milyondan 6.5 milyona düştü, Türkiye'nin sığır sayısı 16 milyondan 12 milyona düştü. Burada çeşitli espriler yapılabilir ama elbette yapmayacağım. O halde, hayvan sayısı da azalmamış. Bir şey var, ne oluyor? Bu soruya bir cevap vermemiz gerekiyor.

Bakın, eğer buna doğru cevap vereceksek, söylememiz gereken şu sevgili arkadaşlarım: Türkiye'de son 10 yılda tarımda ekim alanı 2.5 milyon hektar azaldı ve bunun 1.5 milyon hektarı buğday ve arpa ekim alanlarından azaldı. Yani çiftçi 2002 yılında 15 milyon dönüm alanda buğday ve arpa ekimi yapıyor idi; 2012'de buğday ve arpa ekimi yapıyor, ama alan 15 milyon dönüm azaldı. Bu, Türkiye'nin saman üretiminin de azalmasının en temel gerekçelerinden bir tanesidir.

O zaman eğer biz mühendissek, bu soruyu birazcık daha derinleştirmemiz lazım: “Neden Türkiye'de üretici buğday ekmekten, arpa ekmekten vazgeçiyor?” sorusuna bir cevap bulmamız lazım ve bunu objektif yapmamız lazım. Rakamlar şu arkadaşlar: 2002 yılında 1 kilogram buğday 30 kuruşken, 1 litre mazot 1 liraydı, yani 3.5 kilo buğday satan, 1 litre mazot alabiliyordu. Bugün Türkiye'de buğday 60 kuruş, mazot 4 lira, yani artık 1 litre mazot alabilmek için 7-7.5 kilo buğday satmak gerekiyor. Buna biz iktisat biliminde iç ticaret hadleri diyoruz. Köylüyü tabancayla da köyünden kovabilirsiniz, köylüyü iç ticaret hadleriyle oynayarak da tarımdan koparabilirsiniz.

O halde, bizim şuna bir cevap vermemiz lazım: Bu gidiş bizi nereye götürüyor? Bakın, ben siyasetçiyim, ama rakamlarla konuşmaya devam ediyorum ve her seferinde şunu söylüyorum: “Ne olur, bana inanmayın, verdiğim rakamları denetleyin, ama sadece bana karşı değil, herkese karşı bunu yapın.” Türkiye'nin 2011 yılında buğday ithalat miktarı 4 milyon 750 bin ton. Türkiye, dünyanın tahıl ambarı olarak bilinir, değil mi? Geçen yıl 5 milyon tona yakın buğday ithal ettik arkadaşlar. Birileri bunu un ihracatıyla açıklamaya çalışabilirler. Eğer gelirlerse, un ihracatıyla onun içindeki buğday için gerekli buğday ithalat miktarının birbirini karşılamadığını çok rahat anlatırım onlara. Ancak velev ki karşılansın; şunu soramaz mıyız? Biz bu insanları tarımdan kopartıp da varoşlara yığıp bulgur dağıtarak

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

beslemek yerine, bu insanlar buğday, arpa üretmeye devam etseler de Türkiye kendi ürettiği buğdayla un ihracatını gerçekleştirirse, iyi olmaz mı arkadaşlar? Birilerinin bu soruları sorması gerekmiyor mu?

Ben, tablo için şunu söyleyeceğim: Bütün bu değerlendirmeleri yapabiliriz, ama önünde sonunda tarımdaki dış ticaret rakamlarına baktığımız zaman, bütün tabloyu özetle görmemiz mümkündür. Türkiye, olağan bir yılda tarımda hammadde olarak 7 milyar dolarlık ithalat yapar ve olağan bir yılda 1 milyar dolar ihracat yapar. Yani Türkiye, her şeyin yolunda gittiği bir yılda, tarımsal hammaddede 6 milyar dolar dış ticaret açığı veren bir memleket. Hangi nüfusla bunu yapıyoruz; 74 milyon nüfusla yapıyoruz. 1980’de 44 milyonduk, bugün 74 milyonuz. Projeksiyonlar gösteriyor ki, Türkiye 100 milyon olacak. Eğer düzen böyle giderse, Türkiye’nin 100 milyon olacağı orta vadede tarımsal hammadde ithalatı için gerekli finansman miktarını düşünmenizi rica ediyorum sizlerden.

Bu tablo, kötü bir tablo arkadaşlar. Hep söylüyorum; benim amacım bardağın dolu tarafını göstermek değil, benim amacım bardağın boş tarafını göstermek de değil, benim amacım bardağın tamamını göstermek. Eğer bu bardak benim gösterdiğimden başka bir şeyse, gelin hep beraber bunu konuşalım, ama Türkiye tarımda ve gıdada çok kötü gidiyor.

Beslenme alanındaki skandallardan hiç bahsetmeyeceğim. Örneğin Türkiye, dünyanın dört bir yanından kırmızı et ithal ediyor, canlı hayvan ithal ediyor. Bu sene ithal etmeyecek, ama geçen sene kurbanlık koyun ve kurbanlık büyükbaş hayvan ithal etti. Ortalama bir Türk insanının yılda yalnızca 7 kilogram kırmızı et yediğine dikkatinizi çekmek isterim. Bakanlık benimle aynı fikirde değil, Bakanlık diyor ki “12 kilogram yiyor kardeşim.” Peki, ben 7 kiloyu geri alıyorum, hesabım yanlış, bir Türk insanı yılda 12 kilogram kırmızı et yiyor. Ortalama bir Avrupalı ne kadar tüketiyor; 75 kilogram. Peki, ekonomisi hızla büyüyen Türkiye’de, ortalama bir insan Avrupalı gibi yılda 75 kilogram kırmızı et tüketmeye başlarsa, bunu talep ederse, Türkiye’nin bugün ödediği milyarlarca dolar et ithalatının nerelere varacağını tahmin edebiliyor muyuz? Türkiye’nin ithalat rakamları, aslında bizim sağlıklı ve nitelikli beslenemememiz nedeniyle de düşük, bunun da altını çizmek isterim.

Sevgili arkadaşlar; ben bir siyasetçiyim, sorun göstererek buradan ayrılacak değilim. Sorunu gösteriyorum, ama bunun çözümünün de var olduğunu söylüyorum. Bu sorunun çözümü için Türkiye tarımda yatırım yapmak zorundadır. Defalarca söyledik, eğer yılda 400-500 bin hektar alanı sulamaya açarsa, 10 yıl içerisinde 4-5 milyon hektarlık sulanabilir alan havuzunu tamamlamış olur. Böylece mısır, soya, çeltik gibi ürünlerde ithalata gerek kalmayabilir. Türkiye, 13 milyon hektar alanda arazi toplulaştırması yapmak zorundadır, bununla ilgili çalışmalarını bir an evvel etkinleştirmek zorundadır. Bugüne kadar yapılabilmiş bütün alan 1 milyon hektardır. Tarım Bakanlığından “2-2.5 milyon hektar alan” derlerse, “İhale ettiklerinizi saymayın, tamamladığımızı söyleyin bana” derim. Üstelik “Bu arazi toplulaştırmasını nasıl yapıyorsunuz?” diye de sorarım.

Altyapı yatırımlarını tamamlamak, girdi ve çıktı maliyetlerini düzenlemek zorundayız. Dünyanın en pahalı benzininden bahsediyor herkes. Türkiye’deki mazot, dünyanın en pahalı mazotu değil mi aynı zamanda? Benzinde de birinciyiz, mazotta da birinciyiz. Çiftçinin gıkı çıkıyor mu; çiftçinin gıkı çıkmıyor, sorun burada. Çıkamıyor, çıkmasına izin vermiyorlar, bu tartışmaya girmem, ama çiftçinin gıkı çıkıyor. Siz mazotu dünyanın en pahalı mazotu olarak, gübreyi yine dünyanın en pahalı

Dünya Gıda Günü 2012

gübreleri arasında katarak çiftçimize satarsanız, ondan sonra da “Dünya fiyatlarında üretim yapamıyor, maliyeti yüksek” falan demeye utanmıyor musunuz? Kusura bakmayın, ama bu kadar acı söylüyorum. Amerikalı çiftçi, 1.5 liraya mazot kullanıyor, biz 4 liraya mazot kullanıyoruz ve Türkiye’de adının başında “profesör” olan iktisat profesörleri, “*Ama Amerika’nın buğday üretim maliyetleri bizden daha ucuz*” diyorlar. Öyle de sebebi ne acaba? Zenginden alamadığın vergiyi dolaylı vergi olarak yükleyip de çiftçinin sırtından alırsan, bunun sonu nereye varır?

Konuşmamı bir son hesapla bitireceğim; bu alanı uzatmak çok mümkün, ama bunu söylemeden geçmek istemiyorum. “Türkiye’de çiftçi destekleniyor” diyorlar arkadaşlar. Gerçekten de Türkiye’de çiftçiye yılda 7 milyar lira civarında bir tarımsal destek veriliyor. Bu üreticinin eline geçiyor mu, geçmiyor mu, bu tartışılır ama böyle bir destek veriliyor. Peki, mazot üzerinden ne kadar vergi alınıyor? Mazotun litresinde 2.5 lira dolaylı vergi var. Türkiye’de 14 milyar litre mazot kullanılıyor, bunun 3.5 milyar litresi tarımda kullanılıyor. 3.5’i 2.5’le çarparsanız, 8 civarında para ediyor. Yani bu ne demek? Çiftçiden yalnızca mazot üzerinden 8 milyar lira dolaylı vergi alıyorsunuz, çiftçiye ödeyebildiğiniz bütün para 7 milyar lira. Bu mantıkla Türkiye’de tarımın, çiftçinin ve köylülüğün ayakta durabilmesi mümkün değildir. Niyetleri var mı; onu söyleyeyim ve onunla bitireyim.

Ben Anadolu çocuğuyum, hepimiz de öyleyiz; bir kuşak ötesine, iki kuşak ötesine gidersek, hepimizin köyle, kırla mutlaka bir bağlantısı vardır. Ama “Kaplumbağa kabuğundan çıkmış da kabuğunu beğenmemiş” diye bir laf da vardır. Benim köylüye ve kıra çok büyük bir saygım var. FAO Temsilcisi burada, dünyanın bütün gelişen ekonomileri de tarıma ve kırsal alana giderek daha yüksek oranda ilgi gösteriyorlar, çünkü bu işin sonunun kötüye gittiğinin farkındalar. Bizimkiler ne yapıyorlar, biliyor musunuz, bir örnek vereyim. Afet Alanlarında Kentsel Dönüşüm Yasası ile ilgili AKP’nin şehir plancısı bir milletvekili konuşuyor kürsüde. Ben eleştirmişim, demişim ki “*Siz bu rezerv alanlarını tarım alanlarının, mera alanlarının üzerine yaparsanız, Türkiye iyiye gitmez.*” Çıkıp diyor ki, “*Meraların üzerine TOKİ yapmayacağız da nerede yapacağız? Onlar boş duruyor zaten.*”

Arkadaşlar; meraya böyle bakan bir insanın tarıma, köylülüğe, üretime saygı duyabilmesi mümkün müdür? O mera boş duruyorsa suç kimin acaba, bir buna bakalım. Birinci söyleyeceğim bu.

İkinci söyleyeceğim, Sayın Ayanoğlu konuşmasının sonunda değindi, ben de sizlerle bunu mutlaka konuşmak isterim. Şu anda Büyükşehir Yasa Tasarısı Alt Komisyonunda görüşülüyor. Yarın İçişleri Üst Komisyonuna getirecekler, aceleleri var, 2 gün içerisinde de Genel Kurula taşımayı düşünüyorlar. Bu yasanın birçok özelliği var da ben bizim için, bu salon için önemli olan kısmını söyleyeyim: İstatistiklere göre Türkiye’de 34 bin 500 köy var. Köy altı yerleşmeleriyle beraber, yani nüfusu 200’ün altında olanlarla beraber 85 bin, ama köy diyebileceğimiz 34 bin 500 yer var. Bu tasarı, bunlardan 16 bin 92’sini mahalle yapıyor, “Sen artık köy değilsin” diyor. Yani Mehmet Ağa akşam yatacak, sabah kalktığına eğer Resmi Gazetede yayımlanmışsa o yasa, Mehmet Bey olacak, orası artık mahalle olacak.

Bir ülkenin kâğıt üzerinde kentleştiği görülmüş mü arkadaşlar; görülmemiş. İktisadi, sosyal özellikleri bir ülkeyi geliştirir ve kentleştirir. Kaldı ki kırsal yaşam, kentleşmeyle bağlantılı ve çok güzel bir şekilde hayatına devam eder.

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

Peki, mahalle olunca ne olacak? Köylünün vermediği emlak vergisi köylüden alınmaya başlanacak, harçlar alınmaya başlayacak, katılım payları alınmaya başlayacak ve köylü, Çankayalı ne kadar su parası veriyorsa, o kadar su parası vermeye başlayacak. Ben soruyorum; köyler böylesine boşalırken, tarım bu kadar kötüye giderken, köylünün, üreticinin kafasına bir darbe daha vurmaktır maharet, yoksa “Ben burayı yeniden nasıl ayağa kaldırırım?” demek midir maharet?

Söyleyecek çok söz var, ama şunu söyleyeyim: Biz bugün tarımdan konuştuk; sanayi de konuşsaydık söyleyeceklerimiz farklı değildi, dış politika da konuşsaydık söyleyeceklerimiz farklı değildi ya da turizm de konuşsaydık söyleyeceklerimiz farklı değildi. Bir an evvel bu “büyüklerle masallar” meselesine son vermek, bir an evvel omzumuzu omzunuzun yanına koymak ve Türkiye’yi yeniden bağımsız ve onurlu yürüyüş rotasına döndürmek gerekiyor. Bu yalnızca bir ideal değil, sıradan yurttaşın yaşamının daha iyiye gidebilmesi için de bir zorunluluk. Çünkü bir tarafta rant, öbür tarafta halkın ve kamunun yararı var; tercih hepimizin.

Çok teşekkür ediyorum, saygılar sunuyorum.

Dünya Gıda Günü 2012

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

1.OTURUM

“GIDA HAMMADDESİ ÜRETİMİNDE ÖRGÜTLENME TARIMSAL KOOPERATİFLER”

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Melahat AVCI BİRSİN

(ZMO Yönetim Kurulu 2. Başkanı)

Herkese merhaba, tekrar hoş geldiniz. Sempozyumun 1. Oturumunu açarken, hepimizi saygıyla selamlıyorum.

Sempozyumun 1. Oturumunun konusu, “*Gıda Hammaddesi Üretiminde Örgütlenme-Tarımsal Kooperatifler.*” Bu oturumda 4 konuşmacımız var. Konuşmacılarımızı buraya davet ediyorum: Dr. Ayşegül Akın, Prof. Dr. Bülent Gülçubuk, Yakup Yıldız, Dr. Nezaket Cömert. Buyurun lütfen.

Programdaki sıraya göre konuşmacılarımızı kürsüye davet edeceğim. Dr. Ayşegül Akın, FAO Türkiye Temsilci Yardımcısı, FAO’dan tarım kooperatiflerine nasıl bakıldığını anlatacak tahmin ediyorum.

Ayşegül Hanım, buyurun lütfen.

Dünya Gıda Günü 2012

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

Dr. AYŞEGÜL AKIN

(FAO Türkiye Temsilci Yardımcısı)

Öncelikle Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü adına hepinizi saygıyla selamlıyorum. 3 oda başkanına da ayrı ayrı teşekkür ediyorum; her sene bizi özellikle Dünya Gıda Gününe davet ediyorlar ve bilgilerimizi paylaşmamızı sağlıyorlar ama en önemlisi de her sene Dünya Gıda Gününü kendileri gönüllülükle kutlayıp bize destek veriyorlar. Bu gerçekten bizim için çok önemli. Tekrar kendilerine teşekkür ediyorum. Ayrıca siz saygıdeğer meslektaşlarıma da burada olduğunuz için, Cumartesi gününüzü bize ayırdığınız için ayrıca teşekkür ediyorum.

Bu seneki tamamız, açılış konuşmalarında da bahsedildiği gibi, “*Tarımsal Kooperatifler, Dünyayı Beslemenin Anahtarı.*” Gerçekten de önemli, bizim kendi atasözlerimizde de “Birlikten kuvvet doğar” demişiz; kooperatifler de bunun temel göstergesi aslında. Bu sene neden kooperatifleri tercih ettik? Bildiğiniz gibi, her sene bir tema belirliyoruz ve Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü olarak açılığa dikkat çekiyoruz. Gıda ve Tarım Örgütü, açlıkla mücadele eden bir kuruluş ve bunu yaparken, sadece kendi çabalarıyla değil, sivil toplum kuruluşlarının destekleriyle, hükümetlerin desteğiyle bu amacına ulaşmaya çalışıyor. Kooperatifler de dünyadaki açlığın giderilmesinde rol oynayan önemli kuruluşlardan biri ve gıda güvencesinin iyileştirilmesi, istihdama yaptıkları katkı ve dolayısıyla yoksulluğun ortadan kaldırılmasında kooperatiflerin oynadığı rol çok büyük. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü, bunu dikkate alarak bu seneki temayı kooperatifler üzerine belirledi.

2050 yılına kadar dünyada 9 milyardan fazla insanın beslenmesi için ekstra bir çaba gerekiyor, daha çok üretim gerekiyor ve bunun da aslında küçük toprak sahiplerinden katkı alınarak gerçekleştirilebileceği gibi bir öngörü var. Ancak küçük toprak sahiplerinin tek başına bireysel olarak bunu gerçekleştirmesi mümkün değil. O zaman ne yapmaları gerekiyor; bir araya gelip kooperatifleşmeleri, örgütlenmeleri gerekiyor. Bu nedenle, gıda güvencesine ulaşmanın temel yapıtaşlarından biri de kooperatifler ve üretici örgütleri. Bu iki ayrımı tanım olarak yapmak istemiyorum; sonuçta kooperatifler dediğimizde, Türkiye’deki tüm birlikler, tüm kuruluşları algılıyoruz. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü, her sene açlıkla ilgili değişik yayınlar yapıyor, rakamlar belirliyor, gıda fiyatlarıyla ilgili çalışmaları

Dünya Gıda Günü 2012

hazırlıyor, istatistikler sunuyor. Bu sene dünyadaki gıda güvencesi durumunu ortaya koyan yeni bir rapor hazırladı. Aslında buna yeni açlık raporu ya da yeni gıda güvensizliği raporu diyebiliriz. Bu rapora göre, dünyada her 8 kişiden 1'i -yaklaşık olarak da toplam 870 milyon nüfusa karşılık geliyor-kronik açlıkla mücadele ediyor. Bir bakımdan 2010 yılına baktığımızda, aç olan 1 milyar insan vardı, o rakamda 130 milyonluk düşüş olmuş, 870 milyona inmişiz, fakat hâlâ 870 milyon insan dünyada açlıkla mücadele ediyor. Açlıkla mücadele eden 870 milyon insanın 852 milyonu gelişmekte olan ülkelerde yaşıyor, 16 milyonu gelişmiş ülkelerde yaşıyor.

Yıllar itibariyle baktığımızda rakamlar, özellikle Asya ve Pasifik ülkelerinde geçmişe göre biraz düşüş göstermiş. Güney Asya'da 304 milyon insan, Sahra altı Afrika'sında 234 milyon insan, Doğu Asya'da 167 milyon insan açlık çekiyor. Asya ve Pasifik'te açlık çeken insan sayısında düşüş olurken, Afrika'da bu rakam maalesef hâlâ yükselen bir trend gösteriyor. Afrika'daki açlık yerinde duruyor ve giderek de artıyor. Bu da gerçekten ürkütücü, çünkü hem Afrika'daki iklim koşulları, kuraklık, çölleşme hem de fakirlik, ekonomik koşullar bunu giderek tetikliyor. Tabii ki iklim değişikliği, küresel ekonomik kriz, gıda fiyatlarındaki artışlar, tüm yoksullukla mücadele eden, açlık çeken insanların yaşam koşullarını olumsuz yönde etkiliyor. Bu nedenle de bu rakamlar, aslında 1996 yılında yapılan Gıda Zirvesinde konulan hedef olan açlığın 2015 yılına kadar yüzde 50'ye indirilmesi yönündeki iyi niyetin gerçekleştirilemeyeceğini gösteriyor.

2000 yılında Birleşmiş Milletlerin kalkınma hedefleri doğrultusunda, 850 milyon olarak baz alınan aç insan sayısının 2015 yılında 425 milyona indirilmesi hedefleniyordu. Ancak baktığımız zaman, hâlâ 870 milyon insanın aç olduğunu görüyoruz. Bu hedefe ulaşmak için ülkelerin birlikte hareket etmesi, sivil toplum kuruluşlarının beraber çalışması, ama özellikle de yereldeki toplulukların ve özel sektörün de artık bu işin içine girip, tarıma olan yatırımların artırılması yönünde önderlik etmeleri gerekiyor.

FAO, projelerine teknik yardımlarını yürütürken, devletlerden aldığı resmi yardımlarla diğer ülkelere bu desteklerini götürüyor. Bu resmi yardımlar 1980'li yıllarda yüzde 17 iken, 2010 yılına geldiğimizde yüzde 3.8'e inmiş. Fakat 2008'den sonra gıda fiyatlarındaki artışlarla beraber, tabii FAO bu konuda tüm ülkeleri bir araya getiren, ülke başkanlarını davet edip onlara bu yardımların artması gerektiği ve özellikle de tarıma yapılacak yatırımların yerel düzeyde de, her ülke düzeyinde de artırılması gerektiği yönünde dikkat çekici toplantılar gerçekleştirdikten sonra, çok az bir miktar da olsa, 3.8'den 5.6'ya çıkan bir artış olmuş. Ancak bu yeterli değil, hâlâ yüzde 6'larda, 5'lerde geziyoruz. Yani tarıma yapılacak yatırımların artması her halükârda gerekli. Bunun için de devletlerin politikalarında bunu öncelik olarak koymaları gerekiyor.

Peki, kooperatifler bu işin neresinde, neden dünyayı beslemenin anahtarı, biraz ondan da bahsetmemiz lazım. Dünya genelinde baktığımızda, kooperatifler ciddi iş imkânı yaratan kuruluşlar ve üreticinin tek başına pazarlayamadığı ürünü hep birlikte pazara taşıyan kuruluşlar. Bu açıdan özellikle pazarlamada bir aracı olmaları, çiftçiye teknolojiyi, bilgiyi taşıyan kuruluşlar olmaları nedeniyle de önemli kuruluşlar. Birleşmiş Milletler, tarımsal kooperatiflerin önemini vurgulamak için de 2012 yılını Uluslararası Kooperatifler Yılı olarak ilan etti. Bu da Dünya Gıda Günü temasıyla gerçekten eşzamanlı olarak seçildiği için ayrıca bir önem taşıyor.

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

Kooperatif nedir; sabahki oturumda Bay Sinaceur da bahsetti, diğer konuşmacılar da değindi. Sonuçta kooperatifler, üyelerinin ihtiyaçlarını karşılayan, kâr ve sürdürülebilirlik amacı da güden kuruluşlar, çünkü kâr olmadan hiçbir şekilde üreticinin refahı, sürdürülebilir yaşamı sağlanamayacak. Bu nedenle de kooperatifler, birlikte çalışan kuruluşlar, ama demokratik, ortak karar alan kuruluşlar.

Kooperatiflerin diğer önemli rolleri ise, üreticiye bilgiyi taşımaları ve daha düşük fiyattan girdi temini sağlamaları. Girdi fiyatlarından sabah bahsedildi, mazotun değerinden bahsedildi. Gerçekten Türkiye’de şu anda tarımsal üretimde çiftçinin en çok belini büken herhalde tarımsal girdi fiyatları. Ancak kooperatiflerin demokratik oluşu belki de en önemli husus; ortak karar alıp katılım sürecinde birlikte hareket etmeleri ve kendi kârlılıklarının ya da yaşam koşullarının, sosyal koşullarının da iyileşmesinde birlikte hareket edebilmelerini sağlayan bir ortam yaratmaları da önemli.

Peki, bunları yaptığımız zaman ne oluyor? Birlikte hareket edip, ürettiğiniz ürünü topluca pazarlayıp pazarda daha etkin bir rol almakla ve pazarlık gücünüzün artmasıyla elde ettiğiniz tarımsal gelir artıyor. Elde ettiğiniz gelir arttıkça, tarımsal üretime aktaracağınız oran artıyor, teknolojiyi daha iyi kullanabiliyorsunuz ve neticede de gıda güvenliğine katkıda bulunmuş oluyorsunuz. Tabii ki kooperatifler büyüdükçe iş fırsatları artıyor, özellikle de gençler için aslında iş fırsatı yaratılıyor.

Gençler deyince, sabah Sayın Çankaya Belediye Başkanımız yeni bir projeyi başlattıklarını söyledi, özellikle de göç veren köylerle ilgili bir projeden bahsetti. Ankara’nın etrafındaki köylerde genelde iş fırsatının olamaması nedeniyle köyden şehre taşınma, göç ve işi şehir şartlarında arama gibi bir yaklaşım var. Bu Türkiye’nin genelinde var aslında. Tabii tarım zorlu bir iş, güç gerektiren, emek harcanması gerektiren bir iş, ama onları da orada tutabilmek için bireysel üretim alanlarından çok, birlikte hareket edebilecekleri bir ortam yaratılması gerekiyor. Bu projeye bir kooperatif kurulması ve onların da birlikte hareket edeceği bir üst birlik kurulması, gerçekten güzel bir yaklaşım, doğru bir yaklaşım. Dünyada da bunun bir sürü başarılı örneği var. FAO da bu örnekleri teşvik eden, destekleyen ve bizzat uygulayan bir kuruluş.

Kooperatiflerin ya da üretici örgütlerin kadın ve erkek üyeleri var, ama kadınları da unutmamamız gerekiyor. Kadınların rolü belki erkeklere göre daha önemli, çünkü kadın, özellikle Türk toplumunda ailenin yapıtaşı, aileyi bir arada tutan ve hem evinde çabalayan hem işte, tarlasında çabalayan bir unsur. Bu nedenle de kooperatiflerde kadınlara rol verildikçe, onlara söz hakkı verildikçe, kooperatiflerin başarı şansı artıyor. Nitekim Türkiye’de Tarım Bakanlığının kayıtlarında da kadın kooperatiflerinin sayısının artırılmasından, kadınların bu sürece daha etkin olarak girdiğinden bahseden yayınlar ve rakamlar var.

Dünyadaki rakamlara baktığımızda, kooperatiflerin aslında 1 milyar insana iş yarattığından bahsettik. Farklı örnekler de var, sabah yine söylendi; 2008 yılında en büyük 300 kooperatif, toplamda 1.1 trilyon dolar ciroya sahip. Bu rakam, dünyanın en büyük 10. ekonomisi sayılan Kanada ekonomisine eşit ya da İspanya’nın ekonomisiyle neredeyse aynı büyüklükte.

Bu örneklerden sonra Türkiye’yle ilgili ufak bilgiler vermek istiyorum. Türkiye’de de 4 milyona yakın ortağıyla yaklaşık 13 bin kooperatiften oluşan bir yapı var. Ayrıca da 147 bin 670 üyesi olan 794 üretici birliği bulunmakta.

Dünya Gıda Günü 2012

Peki, biz FAO Türkiye Temsilciliği olarak kooperatiflerle ilgili bir şey yapıyor muyuz burada? Çalışmalar yapıyoruz aslında ve Türkiye'nin en büyük kooperatiflerinden biri olan Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliğiyle bir çerçeve anlaşma imzaladık. Bu anlaşma çerçevesinde de tarımı desteklemek, ülkenin sosyal ve ekonomik kalkınmasına katkıda bulunabilmek amacıyla ortak neler yapabiliriz, bunu içeren bir mutabakat zaptımız var. Bu çerçevede şu anda Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ve Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliğinin ortak olduğu bir proje yürütüyoruz, zirai mücadele ve pestisit yönetimine ilişkin bir proje. Burada amacımız, kooperatiflerin eğitim, yayım rolünü kullanarak çiftçiye doğru bilgiyi, doğru zamanda götürmenin sağlanması.

Bunun dışında, yine Orman Bakanlığıyla bir proje (Yuntdağı) gerçekleştirdik. Bu projede kooperatif ya da köylülerin birlikte hareket edebilecekleri bir sosyal ortam yarattık, bilgiye erişiminin sağlanabileceği bir internet platformu sağladık, bir ortak köy odası geliştirdik ve ayrıca sürdürülebilir kalkınmada kooperatiflerin rolünün ne olabileceği yönünde değişik eğitim çalışmaları gerçekleştirdik.

FAO'nun tabii dünyada uygulamış olduğu başka projeler var. Tayland'da yapılan bir çalışmada yine sözleşmeli üretimi destekleyen bir proje gerçekleştirildi ki, sözleşmeli üretim, çiftçilerin bir araya gelmesini temelde sağlayan, ama bir taraftan da pazar garantisi sağladığı için, çiftçinin kendini emniyette hissettiği bir yöntem, bunu destekleyen bir model oldu. Yine ayrıca Honduras'ta bir proje gerçekleştirildi. Bunlar çok spesifik örnekler, "Türkiye'yle ne ilgisi var?" diyebilirsiniz, ama sonuçta örgütlenme, her yerde örgütlenme. Türkiye'deki çiftçiyle oradaki çiftçinin şartları aynı olmayabilir, ama ortak anlayışın, bilincin geliştirilmesi için yapılan çalışmalar, eğitim çalışmaları her yerde aynı, değişmiyor, sadece ülkelerin koşullarına göre FAO'nun uzmanları kendi bilgilerini değiştirip paylaşıyorlar.

Peki, kooperatiflerin rolünün ve gıda güvencesine etkisinin artması için ne yapmak lazım? Bir kere başarılı olabilmesi için onların desteklenmesi gerekiyor. Tabii ki onların desteklenebilmesi için de ülke politikalarının içerisinde ayrıca önem verilmesi gerekiyor. Başarılı birçok örnek var. Türkiye'de de var; Bademli Kooperatifi, belki Tarım Bakanlığımızın temsilcileri bahsedecektir, yani değişik örnekler var. Büyük kooperatiflerimiz var; TARIŞ, PANKOBİRLİK gibi. Bunların başarı hikâyelerinin yerele de yaygınlaştırılması gerekiyor ve bunun sağlanabilmesi için de tabii ki yine sivil toplum kuruluşlarının ve devlet kuruluşlarının birlikte hareket etmesi gerekiyor. Ancak bu şekilde bir örgütlenme anlayışının güçlendirilmesi mümkün olabilecektir.

Hepinizin Dünya Gıda Günü'nü kutluyor ve tekrar bu ortamı sağladığınız için çok teşekkür ediyorum.

Oturum Başkanı Prof. Dr. Melahat AVCI BİRSİN - Biz de Ayşegül Hanıma çok teşekkür ediyoruz. Bu oturumun sonunda 10 dakikalık bir tartışma kısmımız var. O kısmı efektif kullanabilmek için konuşmacıların konularıyla ilgili soruları yazılı alabilirsek, zamanı daha iyi değerlendiririz diye düşünüyorum. İkinci konuşmayı Prof. Dr. Bülent Gülçubuk yapacak. Bülent Hoca, akademisyen, aynı zamanda Odamızın Yönetim Kurulunda, fakat üreticilerin ve örgütlerin de çok içinde, o nedenle onun deneyimlerini dinlemek bizim için çok keyifli olacak. Hocam, buyurun lütfen.

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

Prof. Dr. BÜLENT GÜLÇUBUK

Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi
Tarım Ekonomisi Bölümü Öğretim Üyesi

Herkesin Dünya Gıda Gününü kutluyorum, ama Gıda Günü kadar önemseydiğim bir başka nokta da şu: 15 Ekim, aynı zamanda Dünya Kadın Çiftçiler Günü. Kadın çiftçiler, dünyada gıda güvencesinin en önemli yapıtaşlarını oluşturuyorlar. Tüm dünyadaki kadın çiftçilerin de Kadın Çiftçiler Günü'nü kutluyorum. Yapılmış hesaplamalara göre -Türkiye için de geçerli- şu anda tarımsal üretim olarak dünya üretiminin yaklaşık yüzde 53'ünü kadınlar gerçekleştiriyor.

Bugünlerde biliyorsunuz 10. Kalkınma Planı hazırlıkları var, bir-iki komisyonda benim de görevim var. Komisyon çalışmalarında, 1963'ten bu yana kalkınma planlarında neler konuşulmuş, biraz onlara baktım. Konuşulan konular aşağı yukarı aynı; örgütlenme, kooperatifçilik, eğitim, altyapı, bunları 50 yıldır sürdürülebilir bir şekilde konuşuyoruz. Bu iyi mi, kötü mü, tabii o ayrı bir şey. Demek ki biz sorunları çözememişiz ki, halen her kalkınma planında bunların üzerinde duruyoruz.

Tabii bugün, kutlanması gereken bir gün mü, yoksa bazı şeylerin anılması gereken bir gün mü? Dünyada 1 milyardan fazla insan açlık sorunuyla karşı karşıya, yaklaşık 2 milyar insan yoksullukla pençeleşiyor, 2,5 milyar insan sağlıklı suya erişimden yoksun. Böylesi bir ortamda aslında bu kutlamalar, bu anmaların çok büyük kitlelerce yapılması gerekiyor. Genel gidişattaki vurdumduymazlık veya bazı şeyleri takmama maalesef hepimizi etkiliyor, ama sonuçta bu dönüp dolaşıp bizi vuracak.

Bunu anlatırken de hep aklıma bir şey geliyor: Aslan, bir inek sürüsüne kafayı koymuş, gözünü dikmiş ve köylülere “Şu arkadaki sarı ineği istiyorum” demiş. Köylüler toplanmışlar, “Verelim bir tane, ne olacak?” demişler. Aradan bir hafta geçiyor; “Ben öbürünü de istiyorum.” Onu da veriyorlar. Bir bakmışlar, sürü giderek azalıyor. Gitmişler, bilge adama sormuşlar, “Ne yapacağız?” diye. “Siz en başta o sarı öküzü vermeyecektiniz, vermekle kaybettiniz” demiş bilge adam. Aslında bir anlamda bugün geldiğimiz nokta bu; tarımsal kooperatifler anlamında, Tarım Satış Kooperatiflerinin özikleşme adı altında elden çıkarılması, tarımsal KİT'lerin özelleştirilmesi, aslında bugünlerin bir anlamda çağırısını yapmıştı. Bu yüzden sarı ineği kaybettik. Şu anda aslan da kuzuları yemeyi kafasına koymuş.

Dünya Gıda Günü 2012

Ne kadar direnebileceğiz; bunun ısrarla takipçisi olacağız.

Dünya, gerçekten açlık, yoksulluk gibi birtakım sorunlar karşısında bir çıkış arıyor, sorunlar da küreselleşiyor. Küreselleşme denilen fikir akımı, ekonomik bakış açısı, bunlar da sorunların çözümüne bir anlamda yanıt veremiyor, adeta çaresiz kalıyor. Bu yüzden de paradigmalar değişmeye başlıyor. Artık büyüme paradigmasının dünyada iflas ettiğini; aslında bir anlamda 2012 yılını Birleşmiş Milletlerin Kooperatifçilik Yılı ilan etmesiyle, aynı zamanda milenyum hedefleri arasına açlık, yoksulluğun azaltılması, kadının konumunun güçlendirilmesini koymasıyla bir anlamda kendi paradigmasının da iflas ettiğini açıkladı. Bunun yerine, tabana dayalı, örgütlenmeye ve kalkınmaya dayanan yeni çözüm yaklaşımları daha fazla rağbet görmeye başlıyor ki, olması gereken de bu. Bu nedenle de Kooperatifçilik Yılından hareketle kolektivizm yeniden değer kazanan bir akım haline geliyor ki, yine olması gereken bu. Bireysel yaklaşımlar, çokuluslu şirket yaklaşımları, maalesef dünyada sorunları çözmek yerine, tam tersi, kronikleştiren hareketler oldu.

Son 2-3 yıldır aslında bir anlamda istemeden oldu, ama olduktan sonra da biraz sorunları gündeme getirmesi açısından olumlu; tarım yeniden keşfediliyor. Açlık, kuraklık, yoksulluk, bunlar tarıma daha fazla ilginin aktarılmasına yol açtı. Ama bu ilgiyi mutlaka örgütlenme yoluyla daha efektif, daha etkin hale getirmek durumundayız.

Konumuz örgütlenme olunca, biraz örgütlenme nedir, ne değildir, çok kısa ona bakmaya çalıştım. Barnard diyor ki, *“İki veya daha fazla bireyin bilinçli olarak koordine edilmiş etkinliklerini veya güçlerini sistematize eden örgüt.”* Bu “iki” lafı burada aslında anahtar sözcük; biz toplum olarak çok bir araya geliyoruz, ama ekonomik veya sosyal çıkar birlikteliği olduğu zaman, birden daha büyük bir sayı elde edemiyoruz. Bu yüzden de Almanların bir sözü var, biraz ironik olarak da seviyorum: *“Bir Türk dünyaya bedeldir, ama iki Türk hayatta bir araya gelmez.”* Aslında olayın çözümünde biraz da bu yaklaşım var.

Örgüt kültürü dediğimiz zaman, özellikle tüm bireylerin, ortakların inanacağı ortak değer yargıları yaratmak, -belki de örgütlenmenin, kooperatifçiliğin temelinde yatan da bu- sahiplenme, dürüstlük, açıklık, bağlılık, bütünleşme akla geliyor. Tabii örgütlenmeyi yaratabilmeniz için, bu değerlerin de oluşması için, öncelikle oradaki insanların birbirine inanmaları, güvenmeleri gerekiyor.

İnanma deyince, geçen hafta içinde Türkiye değerler haritası açıklaması yapıldı, dünya çapında yapılan araştırmanın Türkiye ayağı açıklandı. Aslında burada çok ilginç sonuçlar, biraz da dramatik sonuçlar ortaya konuldu. Türkiye, dünyada 140 ülke arasında insanların birbirine en az güvendikleri ülkelerden bir tanesi, 140 ülke arasında sondan dördüncü. Ama buna karşılık, bu göstergeye göre iyi olduğu bir nokta -“iyi”yi yine ironik anlamda söylüyorum- şu: Türk toplumu, 47 Avrupa ülkesi arasında en dindar toplum olarak yer aldı, yine 140 ülke arasında da ilk 5 sırada yer alıyor. Bu ne demek? Giderek muhafazakârlaşan, dindarlaşan bir toplum yapısı var, belirli amaçlarla, farklı amaçlarla bir araya geliyorlar, ama insanların güveninde bir sorun var. Acaba bu ikisi arasında nasıl bir çelişki var ki, biz bunları bir arada götüremiyoruz? İşte bu kooperatifleşmeye de yansıyor, örgütlenmeye de yansıyor.

Diğer yandan, aslında daha çarpıcı bir sonuç var: Yine o araştırmada Türk halkına *“Eğer bir sorun olduğunda, bu sorunun çözümü için iki araç gerekiyorsa, biri bilim, diğeri din, hangisi ön*

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

planda olmalı?” diye sorulduğunda, yüzde 74 oranında din çıkmış. Tabii ondan sonra da cemaatlerde, cemiyetlerde, camilerde bir araya geliyoruz, ama kooperatiflerde, birliklerde, derneklerde bir araya gelemiyoruz. Aslında belki de örgütlenmenin temelinde yatan temel sosyolojik sorun da bu.

Birleşmiş Milletler, 2012 yılını bildiğiniz gibi Uluslararası Kooperatifçilik Yılı ilan etti. Buradaki temel amaç, insanları kooperatifçilik anlamında bilinçlendirmek, bilgilendirmek, bundan daha da önemlisi de hükümetleri bu konuda uyararak farkındalık yaratmak. Bunun temel nedeni de az önce belirttiğimiz gibi, şirket yaklaşımı veya çokuluslu şirket yaklaşımı, dünyada bazı sorunların çözümüne yetmedi. Hep rakamlar verildi, ben fazla üzerinde durmayayım, ama dünyadaki en büyük 300 kooperatif içerisinde tarım kooperatifleri ilk sırada ve bunlar 1 milyar insana hitap ediyor. Baktığımız zaman, Finlandiya’da, Singapur’da her 2 kişiden birisi, Kanada, Yeni Zelanda, Honduras, Norveç’te her 3 kişiden birisi, Amerika’da her 3-4 kişiden birisi kooperatif üyesi. Ama bizde tam tersine, yani yoksulluğun, işsizliğin, küçük üreticiliğin bu kadar yaygın olduğu bir ülkede, işte o güven endeksindeki sorunlar nedeniyle her 10 kişiden ancak 1 tanesi kooperatiflere üye.

Gayrisafı yurtiçi hâsılaya göre bakacak olursak, Kenya’da yüzde 45, Yeni Zelanda’da yüzde 22, Amerika’da süt üretiminin yüzde 80-99’unu kooperatifler yapıyor. Bazı ülkelerde balık üretiminin neredeyse tamamını yine bu kooperatifler yerine getirebiliyor. Avrupa Kooperatif Bankalar Birliği şöyle diyor: “4 bin 200 Avrupa kooperatif bankası var ve bunlar yaklaşık 150 milyon müşterisine hizmet vermekte.”

Buradaki bir başka çelişki de şu: Biliyorsunuz, yıllarca bazı kavramlar belli ideolojilere atfedildi; “Demiryolu taşımacılığı komünizmdir; kooperatifçilik sosyalizmin temel akımıdır; ekonomik bakış açısıdır” gibi söylemler. Ancak bir bakıyorsunuz, kooperatifçilikte dünyanın en liberal ülkeleri, en önde gelen ülkeler oluyor. Acaba bu ülkeler, az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeleri bu akım etrafında örgütlemek için böyle bir kavramı mı ortaya attı, kendi içerisinde tartıştırdı? Eğer gerçekten öyle bir şey olsaydı, olumsuz bir bakış açısıyla baksalardı, kendi ülkelerinde bunu geliştirme ihtiyacı hissetmezlerdi. Hindistan’da bakıyoruz, kooperatiflerin payı gübrede yüzde 36, sütte yüzde 80, Norveç’te süt toplamında yüzde 100’e yaklaşmış durumda. Biraz sonra sanıyorum Yakup Bey, Köy-Koop’tan bahsederken, bizdeki kooperatiflerin payı ne kadar ve niye bu artmıyor, bunlar üzerinde kendi deneyimlerini daha doğru anlatır. Almanya’ya, birçok yurttaşımızın olduğu ülkeye bakıyoruz, dünyanın 3. büyük katma değerini yaratan ülke, burada da kooperatiflerin özellikle de tarımsal üretimde ve girdi tedarikinde bazı ürünlerde yüzde 100’e varan oranlarda pay aldığını görüyoruz.

Türkiye’de de özellikle PANKOBİRLİK gerçekten başarılı bir kooperatifçilik örneği, kendi içinde tartışılabilir bazı konu alanları var tabii. Satış kooperatiflerinde TARİŞ, ANTBİRLİK, Marmara Birlik, ÇUKOBİRLİK, ki bunlar giderek etkisi azaltılan kooperatifçilik türleri olarak karşımıza çıkıyor. Tarım kredi kooperatiflerimiz var, bu da ne kadar gerçek anlamdaki kooperatifçilik tanımına uyuyor ayrıca tartışılabilir. Ancak asıl tabandan gelen, ihtiyaçtan doğan örgütlenmelere, köy kalkınma kooperatifleri, tarımsal kalkınma kooperatiflerine baktığımız zaman, sayısı 800 bin, Tarım Bakanlığının web sayfasında 800 bin diyor, ama son sayı 600 bine kadar gerilemiş durumda, dünyadaki gelişmelerin tersine.

Ülkemizdeki tarımsal kooperatiflerin üretimde ve girdi tedarikinde payı yüzde 1 ile 40 arasında

Dünya Gıda Günü 2012

değişiyor, ama bu 40'ı bir tek PANKOBİRLİK yakalayabiliyor, geri kalanlarda maalesef bu rakam yüzde 15'i geçmiyor.

Peki, neden kooperatifler bu hale geldi? Aslında 1990'dan sonraki gelişmeler, kırılmalar bir dönüm noktasıdır, çünkü Tarım Reformu Uygulama Projesiyle -bize zorla dayatılan bir anlamda- *“Tarım satış kooperatiflerine verilen destekleri azaltın, özerk hale gelsinler, daha sonra serbest piyasa ekonomisi içerisinde onlar da oyunun kurallarına göre oynasınlar”* denildi. Ama bir tarafta basketbolun kurallarıyla futbol oynatılmaya çalışıldı, öbür tarafta bu oynayanlara karşı sürekli kırmızı kart gösterilerek o oyun alanından bile çıkmalarına yol açacak uygulamalara gidildi. Ekonomik olarak kredi sağlama anlamında elleri kolları bağlandığı için, bunlar bir dönem sonra iflas noktasına geldiler. İflas noktasına geldiği andan da siyasi erk bunlar üzerine müdahaleyi kendinde kaçınılmaz olarak buldu. Tabii bunun sonuçları da en sonunda üreticiye, özellikle küçük üreticiye yansıdı. Hâlbuki biz diyoruz ki, tarım satış kooperatifleri, gerçekten Türkiye’de tarımsal üretimin devamlılığı ve özellikle küçük üreticinin devamlılığı anlamında önemli işlev yüklenmek durumunda. Fakat bizdeki sürece baktığımız zaman, tam tersi bir süreç var; ortak sayısı 800 binden bugünlerde 600 bine gerilemiş durumda.

2009 yılında bir bakanımız, ismini de vereyim, Zafer Çağlayan, *“Birliklerin üzerinde 632 milyon TL kredi borcu var”* diyor ve konuşmasında birçok sitemde bulunuyor. Belki ekonomik bakış açısıyla doğru da olabilir, ama öbür taraftan yine Hükümet, Ziraat Bankası aracılığıyla sıfır faizli kredi kapsamında, bir yılda 1.3 milyar TL’yi 18 bin kişiye kullandırmış. 600 bin ortağı olan birliklere 632 milyon lira çok, ama öbür tarafta 18 bin kişiye 1.3 milyar TL kredi veriyorsunuz ve şöyle bir haber: *“Ziraat Bankası haftada 200 milyon TL kredi veriyor.”* Övünç kaynağı... İşte bu sıfır faizli kredi verildi, akşam haberlerde kurban pazarlarında neler oluyor, izleyin. Üretici diyor ki, “2 milyon liraya ben artık danayı, öküzü satamıyorum.” Peki, şimdi 1.3 milyar TL’nin efektifliğiyle 632 milyon TL’nin efektifliğini karşılaştırdığınız zaman, ne kadar nüfus daha fazla yararlanabiliyor, bunu da mikro iktisat teorileri açısından tartışmak gerekebilir.

FİSKOBİRLİK’in temel alım alanı fındık ve tarihi bir geçmişi var, Atatürk’e kadar uzanan bir geçmişi var. 33 il şu anda fındıkla az veya çok işgal etmekte, 300 binden fazla ailenin gelir ve geçim kaynağı. Bunu sadece üretim anlamında düşünmeyin; taşıma, işleme açısından da düşündüğünüz zaman, 100 binlerce aile daha devreye giriyor. Atatürk, İktisat Kongresinde *“Belli başlı ürünlerimizi ilgilendiren birlikler kurulmalıdır”* gibi bir çağrıda bulunuyor ve bunun üzerine 1938’de FİSKOBİRLİK kuruluyor. Buradaki temel amaç, fındık piyasasını düzenlemek, ondan ziyade fındık üreticisinin fındığını daha fazla üreticinin eline para geçecek şekilde değerlendirmek. FİSKOBİRLİK, bundan hareketle 1964 yılında alımlara başlıyor, 1994’e kadar bu devam ediyor.

FİSKOBİRLİK, 2002 yılında bu sefer zarar gerekçesiyle Hazine adına fındık alımında bulunuyor. 2003 yılından itibaren işte o Tarım Reformu Uygulama Projesiyle *“Siz artık kendi ad ve hesabınıza hareket edeceksiniz, çünkü zarar vermeye başladınız. Bunu çekebilecek kamunun gücü kalmadı”* deyip, 2006 yılında çıkarılan yasalarla da artık özerk hale getiriliyor. Tabii bu özerk hale getirilince de ne oluyor? Fındık pazarlamasındaki en büyük oyuncu FİSKOBİRLİK iken, birden bire büyük tüccarlar, uluslararası şirketler devreye giriyor. Aslında bir anlamda şunu yapıyorlar: FİSKOBİRLİK’in stok alanlarını sıfır maliyetle kendileri kullanmaya başlıyorlar, ucuza alıp orada stok hale getiriyorlar. Daha

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

sonra dünya piyasasını Hamburg üzerinden yürüttükleri için, fındık fiyatlarını istedikleri gibi kontrol altına alabiliyorlar ve özerkleşme, destek verme olarak da politikalar karar verici olarak ortaya çıkıyor.

Peki, sonuç ne oldu? FİSKOBİRLİK işlevsiz hale geldi ve bu sefer Toprak Mahsulleri Ofisi pazarda oyuncu oldu. Bunu yine şuna benzetebiliriz: Bir futbol takımı düşünün; futbolcular oynarken, kulüp başkanı “Siz oynayamıyorsunuz, ben çıkıp oynayacağım” diyor. Tabii o yaşta, o verimlilikle veya fizik yapısıyla ne kadar oynayabilir, onun da sonuçları görüldü, bu sefer eli kolu bağlandı. Bunun adına da tam piyasa koşullarında rekabet denildi, ama rekabet kimin işine yaradı, dünyada buna kimler karar veriyor, onun sonuçları ortaya çıktı ve FİSKOBİRLİK’in artık alım yapacak gücü bile yok.

Ben geçen yıl yine bu kürsüden bir konuşma sırasında şunu dedim: Salonda içimizden şunlar geçebilir, “FİSKOBİRLİK bu kadar olumsuz, fındık üreticisi bu kadar olumsuz, ama Karadeniz Bölgesi son genel seçimlerde mevcut iktidara yüzde 60-70 oy verdi” diyebilirsiniz. Bunun da gerekçesini ben yine şöyle açıkladım: SODES, BELDES, KÖYDES projelerinin son 10 yılda ne kadarının fındıkta ilk 4 üretim ili arasında yer alan illere verildiğine bakarsanız, aslında o siyasi çekim merkezinin nasıl oluştuğunu kendiliğinden görebilirsiniz. Buradaki karar verme süreçleri ekonomik değil, tamamen ekonomi politik veya sosyopolitik yönlendirmelerle ortaya çıkıyor. Peki, burada ne yapmamız lazım? Suçu kooperatif yöneticilerine ve ortaklarına atmaktan çok, bir neden-sonuç ilişkisi içerisinde bunu ele alıp, FİSKOBİRLİK’in geldiği nokta bir sonuç mudur, yoksa uygulanan politikaların bir nedeni midir, bu açıdan bakmak lazım.

Peki, FİSKOBİRLİK gibi kooperatifler aslında nasıl bir çözüm süreci olarak ortaya çıkmalı? Birincisi, kooperatiflerin ekonomiye gerçekten önemli katkıları var. Neden? Kayıtdışı işlem yapamaz, şirketler gibi kredi kullanmadığı için, kendi geleceğini karanlık altına aldırarak uygulamalara da kolay kolay gidemez ve bunun için de bir an önce bunların kendi finans kaynağını oluşturacak yapılanmalara gitmesi lazım. Yine 1963 yılından bu yana kalkınma planlarına bakıyoruz, bir sözcük; “Kooperatifler bankası kurulmalıdır.” Bir türlü kurulmuyor. Yakup Bey, buna biraz değinirsiniz; belki Köy-Koop’un misyonlarından birisi de, PANKOBİRLİK’in misyonlarından birisi de bu olmalı. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde bile, 250-300 bin nüfuslu adamızda bile kooperatifler bankası var. Türkiye gibi bir ülkede kooperatifler bankası neden yok, bunu maalesef tartışıyoruz.

Peki, bizde neden kooperatif örgütlenmesi gerekli? Mal ve hizmet sunumu için mutlaka bunlar gerekli, pazarlık gücü için gerekli, sermaye birikimi için gerekli. Kime karşı; çokuluslu şirketlere karşı. Ulusal politikalarda söz sahibi olmak için mutlaka kooperatifçiliği gerçekleştirmeliyiz. Ekonomik büyüme, yerel kalkınmaya katkı için, yoksulluk için, tarımın sanayileşmesine katkı için, fakat benim açımdan en önemlisi, demokratikleşmeye katkı için bizim mutlaka kooperatifçiliği Türkiye’de etkin ve aktif hale getirmemiz lazım.

Sonuç olarak kooperatifler, gerçekten gıda ve çevre sorunlarının çözümünde, açlık ve yoksulluk sorununun çözümünde dünyada artık en kapitalist ülkeler tarafından, çokuluslu büyük şirketler, finans çevreleri tarafından bile en önemli araç olarak görülmeye başlandı. Bunu araç görmedikleri zaman, ortaya çıkan maliyet kendilerine çok daha fazlaya mal olmakta. Dünya Bankası bile 2008 yılı Tarımsal Gelişme Raporunda şöyle bir saptamada bulunuyor: “Gelişmekte olan ülkelerin gıda üretimlerini

Dünya Gıda Günü 2012

artırmak gerekmektedir.” Çünkü artırmadığı zaman, o insanlar kendi ülkelerine bir şekilde girmeye çalışmakta. Kırsal ekonomiler ciddi boyutta ihmal edilmekte.

Aslında az önce siyasilerimiz, iki partinin de genel başkan yardımcısı, Büyükşehir Yasasıyla neler devreye girebilecek, bunu vurguladılar. Bakın, bunun arkasında yatan temel faktörlerden birisi şu: Türkiye, Avrupa Birliğine bir söz verdi veya böyle bir telkin var; *“2020 yılına kadar biz kırsal nüfusumuzu, tarım nüfusumuzu yüzde 10-15’e indireceğiz.”* Aslında arkasında yatan nedenlerden bir tanesi, küçük nedenlerden birisi de bu. Şimdi Nallıhan’ın Beydili Köyü, Ankara’ya 200 kilometre, büyükşehir kapsamına girince kentli mi oldu veya büyükşehirin bütün olanaklarından yararlanacak mı? Beypazarı’nın Kuyumcutekke Köyü sakinleri, önce gidip ilçeye bağlanmak için dilekçe veriyorlar, *“İlçeye bağlanmak istiyoruz”* diye. Elektrik parası, su parası, çevre temizlik vergisi gelince, tekrar dilekçe veriyorlar, *“Biz mahalle olmaktan çıkmak istiyoruz.”* Ben de diyorum ki, sarı ineği bir sefer verdiniz, geri dönüş yok. İşte bu da onun gibi bir şey olmaya başlıyor.

Köy muhtarlarına her gittiğim yerde *“Siz Türkiye siyasetinin en özerk kişilerisiniz”* diyorum, çünkü köy muhtarlıkları kendi bütçesini hazırlayabiliyor, kendi yönetim organlarını oluşturabiliyor. Kaymakamı, valiyi merkezi hükümet atıyor, ama köy, muhtarını kendisi seçiyor. *“Sizin yetkileriniz elinizden gidiyor, uyanık olmak zorundasınız”* diyorum. Fakat politika bütün alanlara o kadar etkin bir şekilde gidiyor ki, ses çıkarma konusunda kendilerinde o gücü veya o cesareti bulamıyorlar. Dünya Bankası, kırsal ekonomilerin canlandırılması konusunda yine şöyle bir çözüm öneriyor: *“Çiftçilerin mutlaka kolektif olarak üretime girmeleri, bu üretimde en önemli aracı tarımsal kooperatif olmalıdır.”*

Efendim, aynı zamanda bu panelin önemli logosu bu; aslında kooperatifçiliğin temel çözüm noktası burada düğümleniyor. Yani büyük şirketler girebilir, büyük ülkeler girebilir, dünya finans çevreleri girebilir, sizleri ürkütebilir, ama güç olduğunuz zaman, karşınızda daha büyük bir güç duramayacaktır. Türkiye’de küçük üretici, kooperatif, işçi, emekli, emekçi bunları algıladığımda, ben Türkiye’deki sorunların çok daha rahat çözülebileceğine inanıyorum, hangi iktidar olursa olsun. Ancak şunu söylüyorum: Kooperatifçilik ideolojik bir bakış açısıdır; insanı kalkınmanın, büyümenin merkezine koyan bir bakış açısıdır. İnsanı eğer kalkınmanın, büyümenin temelinde koymayıp da sadece ekonomik çıkarları büyümenin temelinde koyuyorsanız, bir dönem sonra da onda insani kalkınma olamıyor. Nitekim Başbakanımız hep söylüyor, *“Türkiye şu anda dünyada 16. büyük ekonomi, 7. büyük tarım ekonomisiyiz, süper ligde oynuyoruz.”* Ama Birleşmiş Milletler Kalkınma Programının insani gelişme göstergesi; Türkiye 82. sırada. Bu ne demek, biliyor musunuz; biz toplum tabanına dayalı kalkınma açısından amatör ligde bile yokuz. Büyüme bana yaramıyor, içinizde belki yarayan vardır; kalkınma bana yaramıyor, belki büyüklere yarıyordur. Ama insani boyutta baktığımız zaman, bizim mutlaka daha dikkatli olmamız ve bunun için de kooperatifçiliği bir araç olarak görmemiz gerekiyor.

Sabırlarınız için teşekkür ediyorum. Umarım daha iyi günler görürüz.

Oturum Başkanı Prof. Dr. Melahat AVCI BİRSİN- Hocam, ben de teşekkür ediyorum. Bülent Hocaya teşekkür ederken, üretimin ve örgütün merkezinde olanları bizimle paylaşması için Yakup Beyi kürsüye davet ediyorum. Buyurun Yakup Bey.

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

YAKUP YILDIZ

Köy-Koop Merkez Birliği Yönetim Kurulu Başkanı

Sayın Başkan, değerli Genel Başkan Yardımcım, Ziraat Mühendisleri, Gıda Mühendisleri, Kimya Mühendisleri Odasının değerli başkanları, değerli katılımcılar; ben de sizleri Köy-Koop Merkez Birliği adına saygıyla, sevgiyle selamlıyorum.

Değerli dostlar; 2012 yılı, Dünya Kooperatifler Yılı olarak ilan edildi. Peki, neden 2012 yılı? Kriz dönemlerine baktığımız zaman, özellikle 2008 yılında krizden en az etkilenen ülkelerde kooperatif faaliyetlerinin en üst seviyede olduğunu görüyoruz. Kooperatif, tarımsal kalkınmada son derece önemli. İnsanlar tarımla uğraşıyorlar ve beslenmek için gıdaya ihtiyaç var. Yine kırsaldaki tarımsal faaliyetlere baktığımız zaman, çiftçilerimizi, köylülerimizi ve kadınlarımızı görüyoruz.

Kooperatifler ülkemizde ne kadar değerli, bunu gerçek anlamda tartışmak gerekiyor. Ben bütün panellerde, sempozyumlarda şunu özellikle istiyorum: “Durumdan memnunuz, gidişat iyi”, herkes teşekkür edip kürsüden iniyor. Yok arkadaşlar, konuşmalıyız, tartışmalıyız ki, neler oluyor, ekonomik kalkınmada, kayıtlı ekonomide, istihdamda neler yapıyor, kooperatifler bunun neresinde, bunları gerçek anlamda görmemiz gerekiyor.

Bugün Dünya Gıda Gününü kutluyoruz. Toplum sağlığının korunmasında, sağlıklı bireylerin yetişmesinde gıda elbette son derece önemli. Tarladan sofraya kadar üretmiş olduğumuz tarımsal ve hayvansal gıdanın yanında, diğer gıdaların ne olduğu, nasıl üretildiği, insan sağlığına ne gibi faydaları olduğunu, hatta zaman zaman zararlarının olduğunu da medyada, görsel ve yazılı basında görüyoruz, izliyoruz. Ancak öyle konuşmalar oluyor ki, insanın hangisine inanacağına aklı ermiyor. Biz buna bilgi kirliliği diyoruz.

1986 yılı Kasım ayında İngiltere’de baş gösteren ve daha sonra Avrupa’nın birçok ülkesine yayılan, sinirsel hastalık olarak belirtilen delidana hastalığı konusunda Bakanlığımız, Mayıs 1990 yılında canlı hayvan ithalatını yasakladı. Ancak bugün dahi Avrupa’nın İngiltere dışında tüm ülkelerinden canlı hayvan ithalatı devam ediyor. İşte geçen yıl kurbanlıklarımız geldi. Bu hayvanların neyle beslendiği,

Dünya Gıda Günü 2012

bu hastalığı nereden kapıldığı veya gümrük kapılarından ülkemize girerken ne gibi sağlık kontrollerinden geçtiği, tabii ki bize kapalı. Açıklamalar elbette yerinde; “Gerekli kontroller yapıldı.” Ancak bu hastalığın seyri şu anda bile çok ülkede devam ediyor. Çünkü öyle bir hastalık ki, hemen kendisini göstermiyor, grip gibi, nezle gibi değil, 8-10 yıl sonra bu hastalığın belirtileri çıkmaya başlıyor.

Yine ülkemizde Bakanlığımızın uygulamış olduğu ve benim de önereceğim konuda bazı önlemlerin alınması son derece önemli. Çiğ Süt Gıda Kodeksiyle ilgili Avrupa Birliği uyum yasaları çerçevesinde belli çalışmalar yapılıyor. 2011 sonu itibariyle ülkede üretilen yaklaşık 15 milyon ton sütün yüzde 65’i sıcak süt, yani kapılardan, sokaklardan toplanan sütler; yüzde 20’si merkezi toplama, yani soğutulmuş çiğ süt, yüzde 15’i çiftlik sütü. Ancak yine bunlara baktığımız zaman, bu sütlerdeki bakteri olayı, yani 1 miligram sütteki mikrop olayı çok farklı. Çiftlik sütlerinde 7 bin-10 bin olan sayılar, merkezi toplamalarda 500 binle 1 milyon arası değişiyor, sıcak süt olarak tabir ettiğimiz sütlerde ise 1 milyona 100 milyona kadar çıkan rakamları görmemiz mümkün.

Peki, bunun önüne nasıl geçilebilir? Bunun Türkiye’de şu anda güzel örnekleri var, benim memleketim Burdur’da da bunun güzel örnekleri var. Köylerimize Bakanlıkça süt hayvanı veriyoruz. Peki, bir köyde sağımhane yapmamız çok mu zor? Köy merkezinde yapılacak bir toplu sağımhanenin o köydeki hayvanların hepsinin sağılmasına yeteceği ve dolayısıyla sütteki bakteri dediğimiz olayın da kendiliğinden kaybolacağı ve son derece sağlıklı, hijyenik koşullarda sütün üretileceği gerçektir.

Değerli dostlar; Bülent Hocama çok teşekkür ediyorum. Bizde kooperatif deyince, çok kooperatif var, canı sıkılan kooperatif kuruyor. Hiç kimse de “Arkadaş, olmaz, var yeterince kooperatif, yeni bir kooperatif kurmayalım” diye karşı çıkmıyor. 7 kişi bir araya geliyor, kooperatif kuruyor. Bir köyde tarımsal kalkınma kooperatifi var, ikinci bir tarımsal kalkınma kooperatifi kuruluyor. Peki, ne oluyor, üretim mi artıyor; hayır. O köydeki insanlar bile sosyal yönden ikiye ayrılıyor. Bakın, bir huzurluk baş gösteriyor. Aslında kooperatif birleşmektir, “Birlikten kuvvet doğar” ilkesiyle yola çıkılmıştır, Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün sözüyle ve biz buna son derece inanıyoruz ama yapılan uygulamalar maalesef böyle değil.

Bakıyoruz, hayvancılık kooperatifleri var, ormancılık kooperatifleri var, tarımsal kalkınma kooperatifleri var; üretim, pazarlama, pancar, tarım kredi, çay, fındık, FİSKOBİRLİK, aklınıza ne gelirse... Bunlar yetmiyormuş gibi, tarımsal amaçlı kooperatiflerin faaliyetlerine engel teşkil edecek yeni birliklerin kurulmasına onay verildi. Dernek sıfatında kurulmuş olan birlikler, bugün 1163 sayılı Kooperatifler Yasasına göre kurulmuş olan kooperatiflerin üzerinde -ki bu çok açıkça görülüyor- süt ikmal destekleme listelerinde onay merkezi haline geldi. Bu bize göre son derece yanlıştır, olmaması gerekir.

Kooperatiflerimizin üretmiş olduğu her türlü ürünü sağlıklı bir şekilde tüketebilirsiniz, biz bunun garantisini veriyoruz. Türkiye’nin çeşitli illerinde Köy-Koop bölge birliklerimizde satış mağazalarımız var. Yine bu ürünlerden standımıza örnekler getirdik, tamamen organik ve biz bu konuda son derece duyarlıyız.

Gıda denilince GDO’ya değinmeden de olmuyor. Ülkemize giren büyük çapta GDO ürününün 3 tanesi soya, 13 tanesi mısır. GDO’nun ne olduğunu herkes çok iyi biliyor; bir canlıdan gen alıyorsun,

“Gıda Güvencesinin Yapıtışları Tarımsal Kooperatifler”

diğer bir canlıya gen aktarımı yaptıktan sonra yeni bir canlı türevi yaratıyorsun. Bunun insan sağlığı yönünden zararları hep tartışıldı, “Kesin bulgular yok” denildi. Ancak son zamanlarda Fransa’da, Caen Üniversitesinde fareler üzerinde yapılan bir deneyde, 13 aylık gözlem sonucunda farelerin fiziksel yapılarında, hormonlarında, karaciğerinde, böbreklerinde çok anormal değişiklikler olduğu gözlemlendi. Bu iki yıl süren araştırma, büyük sanayi şirketlerinden de gizli tutuldu arkadaşlar. Bunun sebepleri var, çünkü bu çok büyük bir rant kaynağı. Sonuçta dişi farelerde yüzde 70, erkek farelerde ise yüzde 50 oranında erken ölümlerin olduğu tespit edildi.

Biz kooperatifleri gerçekten tarımın kalkınmasında olmazsa olmaz görüyoruz ve kırsal kalkınmanın temeli kooperatiflerdir diyoruz. Ancak şu var: Az önce arkadaşlarım da bahsetti, sabah konuşmacı arkadaşlarım da değindiler, bizdeki maliyetler çok yüksek, maalesef böyle. Süt fiyatlarından örnek gösterecek olursak, Avrupa’da sütün fiyatı 72 kuruş, yem girdi fiyatı 44 kuruş. Yani Avrupalı bir çiftçi, 1 litre sütle 1.7 kilogram yem alabiliyor. Bizde süt 90 kuruş, yem peşin 90 kuruş, yani 1 litre süt, 1 litre yem. Sadece bu değil; köyde yaşayan insanlar üretim yapmak zorunda, tarımda üretkenliği daha ileriye götürmek zorunda. Yine bakıyoruz, mazot fiyatları, gübre fiyatları, hele hele tarımsal sulamada kullanmış olduğumuz elektriğin birim fiyatları son derece yüksek. Peki, bu yüksek maliyetlerle sen ucuz üretim yapabilir misin; hayır.

Gayri safi milli hâsıladan tarıma ayrılması gereken pay yüzde 1 iken, şu anda yüzde yarım bile verilmiyor. Hem tarımı kalkındırılım diyoruz hem de gayri safi hâsıladan tarıma ayrılan payı kısıyoruz. Bu bize göre yanlıştır, tezat oluşturmaktadır.

Biliyorsunuz, şeker fabrikalarının özelleştirme kapsamından son anda çıkarılması bizleri fazlasıyla memnun etti. Şeker fabrikaları, çiftçinin, köylünün, kamyoncunun, esnafın, her kesimin faydalandığı bir sektör. Türk Süt Endüstrisi Kurumu özelleşti arkadaşlar; Türkiye genelinde bulunan 36 tane işletmeden şu anda sadece 3 tanesi çalışıyor. Ben de 21 yılımı Türkiye Süt Endüstrisi Kurumunda muhasebeci olarak tamamladım, daha sonra da özelleşince başka devlet dairelerinden emekli oldum. Ama memuriyetin devamında, hatta emekli olmadan ben kendimi 1992 yılında kooperatifçilik hareketi içerisinde buldum. Kooperatifçilik gönül işidir, yürek işidir, doğru bildiklerini söyleme işidir bana göre. Bir şeyi gizlerseniz, o gizli kalır, kimseye faydası olmaz. Biz doğruları, gerçekleri konuşmak zorundayız.

Mevcut anayasamızın değiştirilmesi konusunda şu anda çalışmalar devam ediyor. Ben şunu çok merak ediyorum: Yeni hazırlanacak anayasada kooperatiflerimizin ve kooperatifçiliğin yeri ne olacak, kooperatiflerimiz nasıl desteklenecek? Eğitim konuları, finans konuları, üretim ve pazarlama konuları son derece önemli. Evet, örgüt olarak kooperatifler hâlâ parçalanmaya, bölünmeye devam mı edecek, yoksa yıllardır özlemini çektiğimiz dikey örgütlenmeyi 2012 yılı Dünya Kooperatifçilik Yılında gerçekleştirmiş olacak mıyız? Anayasamızın 171. maddesi, mevcut şu andaki durumuyla “Devlet kooperatifleri korur ve koruyucu tedbirler alır” der. Yeni anayasamızda bu metnin aynı şekilde geçmesi ve uygulanması en büyük dileğimizdir, temennimizdir.

Okullarımızda kooperatifçilik dersleri ve kooperatifçilikle ilgili eğitimler pek fazla önemsenmiyor nedense. Meslek yüksekokullarında kooperatifçilik bölümleri açılıyor ama bu bölümleri bitiren

Dünya Gıda Günü 2012

arkadaşlar, ne kadar deneyimli oldukları görülmeden sahaya sürülüyor, uygulamada bana göre çok zayıflar. Onun için eğitim bize göre de çok önemli.

Biz Köy-Koop Merkez Birliği olarak şunu yaptık arkadaşlar: Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dekanımızla görüştük. Dedik ki kendisine, *“Sayın Dekanım; biz çocuklarımız mezun olurken bunları dolu dolu sahaya sürmek istiyoruz ve bize ihtiyaç duyulursa, son sınıf öğrencilerimizi gönderin bağlı bölge birliklerimize, orada sahada gerçek anlamda stajlarını tamamlasınlar ve göreve başladıkları zaman da bütün enerjisiyle, bütün gücüyle sahada hizmet vermeye devam etsinler.”*

Tabii ki kooperatifçilik bankası kurulması bizim için son derece önemli, dünyanın birçok ülkesinde var. Yine dünyadaki diğer uluslara baktığımız zaman, tarımsal üretimin yüzde 80’ini, hatta yüzde 100’ünü pazarlayan, üreten kooperatiflerimiz var. Peki, biz neden olmayalım; olmamız için hiçbir neden yok.

Yine Avrupa’daki kooperatiflerin en çok eğitim ve güven konusunda pekiştiğini görüyoruz. Üretici, ürününü fabrikaya, işletmeye getiriyor. Ürünün fiyatını sorduğunuz zaman, diyor ki, “Problem değil, benim kooperatifim var, benim haklarımı, menfaatlerimi korur.” Ama biz maalesef hem güven, hem de eğitim konusunda zayıfız. Gerek Bakanlığımızca, gerekse sivil toplum örgütlerimizce, odalarımızca eğitim konularına daha çok ağırlık verilmesi gerekiyor. Eğitim olmazsa hiçbir şeyin olmayacağını düşünüyoruz.

Arkadaşlar; biz ithalat konusunda duyarlıyız. Yine gıdaya dönecek olursak, her gün sabahları kahvaltıda soframıza gelen ve severek tüketmiş olduğumuz et, süt, yumurta ve benzeri ürünlerin elde edilmesinde, hayvanların beslenmesi nasıl yapıldı, bu hayvanlar gerçekten GDO’lu ürünlerle, mısırlarla mı besleniyor; ki öyle... Onun için biz daha çok eğitim ve laboratuvar çalışmalarını sürdürmeliyiz.

Arkadaşlar; kalite, standart ve hijyen koşulları ve üretmiş olduğumuz sütün veya başka bir ürünün analizini yapmak için laboratuvarlar kuruyoruz ve bu laboratuvar çalışmalarına finans olarak hiçbir destek yok. Bunların olması lazım; gerçekten insan sağlığına, ülke gıda güvenliğine önem veriyorsak, bu tür desteklerin de Bakanlığımızca bu türlü sivil toplum örgütlerimize, kooperatiflerimize verilmesi gerekiyor diyorum.

Hem 2012 Dünya Kooperatifler Yılı hem de Dünya Gıda Günü kutlu olsun diyor, hepinize saygılar sunuyorum.

Oturum Başkanı Prof. Dr. Melahat AVCI BİRSİN - Teşekkürler Yakup Bey. Son söz Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Tarım Reformu Genel Müdürlüğü’nden Dr. Nezaket Cömert’in. Buyurun Nezaket Hanım.

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

Dr. NEZAKET CÖMERT

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Tarım Reformu Genel Müdürlüğü

Sayın Başkan, sayın katılımcılar; öncelikle hepimizi saygıyla selamlıyorum ve Dünya Gıda Günü'nü kutluyorum.

Ben sizlere Teşkilatlanma Dairesinden katılımcı olarak, genel olarak ilk etapta Teşkilatlanma Dairesinin tarımsal örgütlenmeler konusundaki faaliyetleri ve görev ve sorumluluklarından bahsedeceğim.

Teşkilatlanma Daire Başkanlığı, Mevzuat, Üretici Birlikleri, Projeler ve Dış İlişkiler, Teşkilatlanma Grubu olarak 4 farklı çalışma grubunda faaliyetlerini sürdürmekte. Teşkilatlanma Dairesi, 1163 sayılı Kooperatifler Kanununa göre ve 5200 sayılı Üretici Birlikleri Kanununa göre üretici birliklerinin kurulmasıyla ilgili faaliyetlerini sürdürüyor.

Ülkemizdeki tarımsal amaçlı kooperatiflere genel olarak baktığımızda, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığına bağlı olan örgütler, 1163 sayılı Kooperatifler Kanununa göre kurulmuş olan tarımsal kalkınma kooperatifleri, sulama kooperatifleri, su ürünleri kooperatifleri, pancar ekicileri kooperatifleri olmak üzere 4 farklı türde kuruluşları yapılmakta, faaliyetlerini sürdürmektedirler. Ayrıca 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri Kanununa göre de tarım kredi kooperatiflerinin kuruluşları sağlanmaktadır.

Yine ülkemizde tarımsal amaçlı kooperatifler bazında faaliyetlerini sürdüren Gümrük ve Ticaret Bakanlığına bağlı olan kooperatifler, örgütler var. Bunlar da 1163 sayılı Kooperatifler Kanununa göre kurulan üretim ve pazarlama kooperatifleri, yaş sebze-meyve kooperatifleri. 4572 sayılı Tarım ve Satış Kooperatifleri Birlikleri Kanununa göre kurulan tarım satış kooperatifleri, 1196 sayılı Tütün Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Kanununa göre kurulan tütün tarım satış kooperatifleri, 5957 sayılı Sebze ve Meyveler ile Yeterli Arz ve Talep Derinliği Bulunan Diğer Malların Ticaretinin Düzenlenmesi Hakkındaki Kanuna göre üretici örgütler şeklinde ülkemizde tarımsal kooperatifler faaliyetlerini sürdürmekte.

Bakanlığımıza bağlı olan tarımsal örgütlerin genel olarak dikey yapılanmasına baktığımız zaman,

Dünya Gıda Günü 2012

iki amaçlı örgütler mevcut: Ekonomik amaçlı örgütler ve mesleki amaçlı örgütler. Ekonomik amaçlı örgütler, aşağıdan yukarıya doğru baktığımız zaman, birim kooperatifler bir araya gelerek bölge birliklerini, bölge birlikleri de bir araya gelerek meslek birliklerini oluşturmaktadırlar. Bu dikey yapılanmada tarımsal amaçlı kooperatifler, tarım kredi kooperatifleri, ıslah amaçlı yetiştirici birlikleri ve tarımsal amaçlı üretici birlikleri yer almaktadır. Mesleki amaçlı örgütlerde de Türkiye Ziraat Odaları Birliği, ziraat odaları, ürün konseyleri ve tohumculuk birlikleri, dikey yapılanmada yerlerini almaktadırlar.

Gıda hammaddesi üretiminde sahip oldukları işletme tesisleriyle değerlendirmesine ve pazarlanmasına katkıda bulunan kooperatifleri ben sektörel bazda bu tabloda özetlemeye çalıştım. Süt sektörüne, kırmızı ve beyaz et sektörüne, meyve ve sebze sektörüne tarımsal kalkınma kooperatifleri ve sulama kooperatiflerimiz katkıda bulunuyor. Su ürünleri sektöründe de su ürünleri kooperatiflerimizin önemli ölçüde katkıları var. Gıda hammaddesi üretimine katkıda bulunan üretici birlikleri bazında ele aldığımızda, üretici birlikleri, 5200 sayılı Üretici Birlikleri Kanununa göre kurulmuş olan birlikler, bunları da sektörel bazda özetlemeye çalıştım. Su ürünleri sektöründe su ürünleri üretici birlikleri, sütte süt üretici birlikleri, yetiştirici birlikleri, bal üretimi sektöründe arı yetiştirici birlikleri ve bal üretici birlikleri, meyve ve sebze meyve üretici birlikleri, sebze ve süs bitkileri üretici birlikleri; tahıl sektörüne baktığımız zaman, tarla bitkileri üretici birlikleri, yağlı tohumlarda yağlı tohumlar üretici birlikleri; kırmızı ve beyaz et, yumurta sektöründe kırmızı et üretici birlikleri, kanatlı hayvan eti üretici birlikleri, yumurta üretici birliği, tavuk yetiştirici birlikleri, organik ürün sektöründe de organik ürünler üretici birlikleri önemli rol oynamaktadır.

Ülkemizde gıda hammaddesi üretiminde örgütlerimizin genel olarak güçlü yönlerini özetlemeye çalıştım burada:

- Toplumun her türlü gıda ihtiyacına cevap verecek düzeyde örgüt tipinin bulunması,
- Örgütlenmeyle üreticilerin pazarlama, girdi ve kredi sağlama olanaklarının artması,
- Küresel ekonomi koşullarında üreticilerimizin dünya pazarlarında rekabet etme gücünün artması,
- Üreticilerimizin örgütleri aracılığıyla çevre dostu, gıda güvenliği ve güvenilirliği kapsamında uygulanabilir projeler yapma imkânı bulması, önemli güçlü yönleri arasında.

Tabii bu örgütlerimizin sorunları da var. Bu sorunları da özetlemeye çalıştım:

- Örgütlenme konusunda üreticilerimizde birlik ve beraberlik kültürünün yeterli düzeyde olmaması,
- Örgütlerimizde kurumsallaşma yapısının istenilen düzeyde oluşturulamaması,
- Örgüt yöneticilerinin işletme yönetimi konusunda bilgi ve deneyim eksikliği,
- Profesyonel yönetici istihdam edilememesi,
- Yeterli ortak sayısı ve sermaye birikimine ulaşamamaları.

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

Peki, bu sorunlara yönelik Bakanlık olarak neler yapıyoruz, bunları da aktarmak istiyorum.

Bakanlığımıza bağlı örgütlerimizin sorunlarına yönelik çalışmalarımız: Mevcut örgütlerimizle ilgili şu anda bir mevzuat çalışması içerisindeyiz. Örgütlerimizde genelde faaliyet ve yetki çatışmasından kaynaklanan sorunlar var, bunları önlemeye yönelik yeni mevzuat çalışmaları yapıyoruz. Örgütlerimizin sorunlarıyla ilgili talep ettikleri eğitim çalışmalarına Bakanlığımız tarafından teknik destek vermek amacıyla belirli aralıklarla -örgütlerimiz talep ettiği sürece- uzmanlar görevlendiriliyor. Ayrıca Bakanlığımızın Alman Kooperatifleri Konfederasyonu ile yapılan protokol gereği, 5 pilot ilimizde kooperatiflere kooperatifçilik ve hayvancılık alanında eğitimler veriliyor. 2003-2012 yılları arasında 1 515 kooperatifin ortağı olan 95 bin 944 aileye 633 bin 776 büyükbaş ve küçükbaş canlı hayvan desteği kredilendirilerek verilmiştir.

Kırsal alanda sosyal destek projesi kapsamında baktığımız zaman, 2003-2011 yılları arasında toplam 1 151 adet projeye 971 milyon 265 bin 488 TL, genel bütçeden 1 934 adet projeye 1 milyar 867 milyon 898 bin 109 TL kredi verilmiştir. Ayrıca özellikle tarımsal amaçlı kooperatiflerimiz kırsal kalkınma yatırımlarının desteklenmesi programından faydalanmaktadır. Bu programdan faydalanan kooperatiflerimiz, birliklerimiz veya bunların üst birlikleri, özellikle gıda hammaddesi işlenmesi, paketlenmesi, depolanmasıyla ilgili projelerden yüzde 50 hibe desteğiyle yararlanabilmektedir. Bu şekilde de gıda hammaddesini işleyerek gıda sektörüne de önemli katkılar yaptıklarını düşünüyorum.

Ayrıca Bakanlığımızın süt desteği gibi bazı tarımsal desteklerin paydaşlarımız olarak gördüğümüz tarımsal örgütler üzerinden verilmesi de ülkemizde tarımsal örgütlenmenin güçlendirilmesine katkıda bulunmaktadır.

Yine gıda hammaddeleri üretimi ve pazarlanmasında tarımsal amaçlı kooperatiflerin payı artmaktadır. Yaklaşık 4 milyon çiftçinin ortak olduğu 13 bin adet tarımsal amaçlı kooperatifimiz mevcuttur. Bu rakamlar, dünyayı beslemenin anahtarı tarımsal kooperatiflerin ülkemizdeki gıda hammaddesinde sahip olduğu önemli potansiyeli de vurgulamaktadır.

Sonuç olarak, Bakanlığımızın örgütlenmeye yönelik yapmakta olduğu bu çalışmalarda hedefi, mevcut sorunları çözerek, örgütlerimizi Avrupa Birliği standartlarında etkili olabilecek kurumsal bir yapıya kavuşturmadır. Örgütlerimizin uluslararası düzeyde ilişkiler kurabilecek seviyeye çıkartılması, yurtiçi ve yurtdışı pazarlardaki üretim paylarının rekabet edebilecekleri düzeye getirilmesi ve ürettikleri ürünlerin gıda güvenliği ve güvenilirliği kapsamında paylarının artırılması hedeflenmektedir.

Teşekkür ediyorum.

TARTIŞMA BÖLÜMÜ

OTURUM BAŞKANI Prof. Dr. MELAHAT AVCI BİRSİN: Oturumun konuşmaları tamamlandı. Şimdi tartışma kısmına geçiyoruz. Yazılı gelen soruları cevaplamak üzere Ayşegül Hanım, buyurun.

Dr. AYŞEGÜL AKIN- Ziraat Yüksek Mühendisi Sayın Yücel Canoler sormuş; *“Sözleşmeli üretimde çiftçilerin örgütlenmesi ve entegre firmalara karşı haklarını almada etkin rol alan teşkilata sahip olması gerekli midir? Tayland’da uygulanan projede üreticiler örgütlendiler mi, entegre firmayla pazarlık yapabildiler mi?”*

Sözleşmeli üretim modelinde en önemli husus, üreticilerin pazara girerken bir aracı firmayla, yani hammaddeyi satın alan firmayla girmesidir. Buradaki üreticiler açısından önemli olan husus ise, pazar garantisinin olması. Tabii ki sözleşmeli üretim, örgütlenmede bir adım. Diğer üretici firma, yani hammaddeyi alıp onlar adına pazarlayan firma ise, üreticilerin bir araya gelmesini destekleyen, ama bu arada onlara girdi desteğinde, bilgi desteğinde bulunan bir kuruluş olarak da görülüyor. Sözleşmeli modelde Türkiye’de böyle bir yapı mevcut.

Sözleşmeli üretim, kooperatifleşmenin, örgütlenmenin bir ilk adımı. Üreticiler, zaman içerisinde kendilerine bu çerçeveyi oluşturan firmanın önderliğinde belki başlangıçta pazara girmiş oluyorlar. Ancak daha sonra üreticiler kooperatifleşerek, örgütlenerek aynı şekilde, aynı aracı firmadan kurtularak kendi ürünlerini direkt pazarlayabilecek güce sahip olabilirler. Sözleşmeli üretim bir adım ama kesinlikle örgütlenmeliler, cevabım bu.

Tayland’daki modelde de aslında böyle bir başlangıç yapılmış, fakat orada *Swift.co. Ltd.* diye bir firma var. O öncelikle sebze-meyve çeşitlerini, küçük çiftçi gruplarına yönelik sözleşmeli üretimle başlamış ama daha sonra çiftçileri demokratik bir ortamda destekleyerek onların kooperatifleşmesini de sağlamış, yani bu firma tamamen sözleşmeli üretim modeliyle yoluna devam etmemiş, çiftçileri de kendi kurduğu modele dâhil etmiş ve onlara birer oy hakkı vermiş. Bu nedenle de firmayla kooperatif arasında başka bir anlaşma gerçekleşmiş ve 3 aylık toplantılarla da karşılıklı olarak, yani firma aradan çekilmemiş aslında, yine kalmış, fakat çiftçilerin söz hakkı artmış ve birlikte hareket ettikleri için de firmayla pazarlık edebilme şansları doğmuş.

Teşekkürler.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkürler Ayşegül Hanım. Bülent Hoca, buyurun.

Prof. Dr. BÜLENT GÜLÇUBUK- Teşekkür ederim. Hayati Beyin bir sorusu var; *“Panik yapmayın, örgütlenin diyorsunuz. Birleşmenin çimentosu nedir; din mi, bilim mi, sosyal dayanışma mı, ahlak mı?”* Aslında cevabı da biraz içinde saklı gibi.

Tabii bizim hep istediğimiz, etkili, ekonomik açıdan güçlü olan üretici örgütlenmesidir. Burada da kooperatifçilik en fazla ön plana çıkan örgütlenme yaklaşımı olarak ortaya çıkıyor. *“Din mi, bilim mi?”* sorusunun yanıtını aslında dünyadaki gelişmiş ülkelere baktığımız zaman, hangisi öndeyse, yanıtı orada gizlidir. Bir tek örnek vermek istiyorum: Tüm Ortadoğu’daki Arap topluluğunun AR-GE’ye ayırdığı

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

pay, İsrail’in yüzde 4.2’si kadar. Bugün Ortadoğu’da kim etkin, ne kadar etkin, aslında bu işi ortaya koyuyor. 3-4 ay önce çıkan başka bir araştırmaya göre yine tüm İslam topluluğunun 1 yılda ürettiği katma değer, Almanya’nın yüzde 70’ine denk geliyor. Petrolü bir yana bırakırsak tabii. İşte din mi, bilim mi, aslında yanıt burada saklı.

Sosyal dayanışma, ahlak, bu gerçekten Türkiye’nin güçlü tarafı ama aynı zamanda da zayıf tarafı. Çünkü bu tür enformel dayanışmanın olduğu yerler, resmi örgütlenmeyi, formel örgütlenmeyi geciktiren yaklaşımlar olarak görülür. Hâlbuki bizim bunu bir an önce ekonomik ve sosyal çıkar birlikteliklerine dönüştürmemiz gerekiyor.

Bir başka soru da Petek Ataman’dan: *“Ülkemizde üretici örgütlenmesinde üretici birlikleri de önemli bir yer tutmakta. Hatta bu durum, tarımsal örgütlenmede bir gelişme gibi sunulmaktadır. İki örgüt arasındaki farklar nedir?”*

Aslında Yakup Bey buna daha somut yanıt verir ama ben bir tek şunu söyleyeyim: Türkiye’de giderek bir örgüt kirliliği, dağınık örgütlenme çok fazla ön plana çıktı. Hatta “Benim örgütüm, senin örgütünü döver” gibi bir noktaya doğru da gidiyor maalesef. Bu sadece güç birliğini dağıtan bir unsur. Üretici birlikleri, dernekler statüsünde iş görüyor. Aslında bunların hareket alanı kooperatifler kadar geniş de değil, bir anlamda kooperatiflerin hareket alanını daraltmak amacıyla -bu benim bakış açım tabii, katılmayabilirsiniz- ortaya atılan bir görüş. Üreticiyle tüketici arasında bir satış veya bir köprü görevi görülmesi gibi bir amaçla kuruldu ama ben en son rakamlara baktım, şimdiye kadar Türkiye’deki çiftçilerin yüzde 7 veya 7.5’i bu üretici birliklerine üye olabilmiş ve bunların tarımsal pazardaki payı da yüzde 2.5’i halen bulamamış. Demek ki aslında bizim için önemli olan, yine bizzat tabana dayalı bir kooperatifçilik örgütlenmesi.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkürler Hocam. Yakup Bey, buyurun.

YAKUP YILDIZ- Hayati Hocama teşekkür ediyorum; krizin sonucunda 2012 yılının Dünya Kooperatifler Yılı ilan edilmesinden bahsetmiş Hocam. Aslında “Kriz teğet geçti” diyor ama bu sadece söylem olarak, belli bir siyasi görüşün söylemiydi. Kriz ne ülkemizde, ne de başka bize benzer ülkelerde hiçbir zaman teğet geçmedi. Bu krizden toplumun her kesimi; çiftçimiz, köylümüz, üreticimiz, kooperatiflerimiz, herkes etkilendi, sanayici de etkilendi. Yani hep tarımdan konuşuyoruz, ama Denizli bana çok yakın bir il, en az 200 tane tekstil fabrikası kapandı. Bu krizin teğet geçtiği anlamına geliyorsa, ona da diyecek bir sözüm yok ama gerçekten teğet geçmedi, onu özellikle söylemek istiyorum.

Evet, bilime biz de inanıyoruz, bilim gerçekten önemli. Tabii ki bilim, rastgele bilgilerin ortaya atılması anlamına da gelmez; bir sürü laboratuvar deneyi, bilimsel araştırmalar sonucunda bilimin gerçek verileri ortaya konulduğunda, bilimin bu tür önderliğine biz de inanıyoruz. GDO’lar, kötü uygulamaları düşmanlık gibi yorumlansa da ırk ıslahı konusunda, tohum üretme çiftliklerinin yeniden açılması önemli. Hatta yarın İzmir Seferihisar’da tohum takasıyla ilgili bir sempozyum var, bununla ilgili çalışmaların biz de yanındayız. Ama şu da var: Bilimin gizli olmaması lazım, sonuçların hem kamuoyuyla, hem de akademik kadroyla, bilim adamlarımızla açıkça tartışılmasında fayda var. Çok değişik görüşlerin çıkması zaten bizi en çok yanılgıya sürüklüyor. Bakıyorsunuz, bir tane profesör hocamız çıkıyor yorumluyor, diğer bir hoca ertesi gün veya 2 saat sonra olaya tamamen değişik yorum

Dünya Gıda Günü 2012

getiriyor. Biz de bundan pek memnun değiliz, çünkü yapılan uygulamanın, araştırmanın tek sonucu olması lazım, sabit bir kanıtı olması lazım diye düşünüyorum.

Kooperatiflerin denetlenmesi bize göre de son derece önemli. Niye önemli? Biz her türlü denetime açığız, bağımsız denetim elemanlarınca kooperatiflerin gerçek anlamda denetlenmesi de gerekiyor. Denetlenmediği zaman, yapılan hatalar zinciri devam ediyor ve o kooperatifin de gelecek yıllara ışık tutması pek mümkün olmuyor. Bağımsız elemanlarca denetimin yapılması, gerçekten kooperatifçiliğimiz için son derece önemli.

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkürler Yakup Bey. Nezaket Hanım, size soru gelmedi, ama son bir cümleiniz varsa, paylaşmak isterseniz, buyurun.

Dr. NEZAKET CÖMERT- Üretici birlikleriyle kooperatifler arasındaki farkı Hocam belirtti. Şu anda üretici birliklerimizin en büyük sorunu, pazarlama yetkisine sahip olmamaları, üretici birliklerimizden de zaman zaman bu konuda serzenişler geliyor. Ben bilgi formu mahiyetinde, kanatlı sektöründeki üretici birliklerine yönelik anket çalışmasına benzer bir küçük çalışma yaptım. Onların cevapları yavaş yavaş gelmeye başladı. Orada da hepsinin temel sorunu pazarlama, bundan şikâyetçiler, pazarlama alanında yetki almak istiyorlar. Şu anda Bakanlık olarak da bazı örgütlerimizdeki bu tip sorunların farkındayız. Onun için de özellikle yetki çatışmaları konusunda yeni mevzuat çalışmaları yapılıyor. İnşallah bu yeni mevzuat çalışmasıyla bu sorunlar giderilecek. Üretici birliklerinin de pazarlamada aktif olmalarını sağlamaya çalışacağız.

Prof. Dr. BÜLENT GÜLÇUBUK- Bu, üretici örgütlerinin birbirine daha fazla rakip olması anlamına gelebilir. İşte ondan sonra “Benim örgütüm seninkini yener” mantığı girerse, biz mahvolduk.

Dr. NEZAKET CÖMERT- Hocam, zaten bu yeni mevzuat çalışmasında bu çatışmaları engellemeye çalışmak adına yeni çalışma grupları oluşturuldu. Bazı yetki çatışmalarının farkındayız. Bu yönde inşallah en kısa zamanda bir çözüm bulunacak.

OTURUM BAŞKANI- Dileriz yetkiler doğru ellere gider. Buyurun Petek Hanım.

PETEK ATAMAN (Gıda Mühendisleri Odası Başkanı)- Teşekkürler. Bu usulü bozmayayım istedim, ama şu kaygımı birileri dile getirir diye sordum: Bilebildiğim kadarıyla -lütfen yanlış olduğum noktayı düzeltin- kooperatifler gerçekten bağımsız, üreticilerden oluşan örgütler. Birliklerin kuralını, nasıl işleyeceğini Bakanlık belirliyor; hatta Bakanlık sanki seçimlerine de müdahil oluyor ya da gözlemci oluyor. Biz üretici birliklerini de üreticilerin temsilcisi olarak görüyoruz ama onların gerçekten bağımsız söz söyler yapıları var mı, bunu merak etmiştim. Teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. BÜLENT GÜLÇUBUK- Aslında bence ikisi arasında fark yok, ikisinin de tip sözleşmeleri var. Tamam, üretici birliğidir Bakanlığın koyduğu mevzuata göre, öbürü de.

YAKUP YILDIZ- Gerçekten kooperatiflerin her türlü seçimi -denetim, yönetim kurulu- demokratik bir yapıya sahiptir, çünkü o köydeki ortaklar kooperatif yönetimini ve denetimi belirlerler,

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

doğrusu budur. Dediğiniz olayda katılıyorum, zaman zaman bu müdahaleler oluyor, hoş olan şeyler değil. Üretici birlikleriyle kooperatiflerin sahada yetki karmaşası son derece arttı. Niye? Süt üretici birlikleri, dernek sıfatında kurulan birliklerdir. Amacında aynen şöyle der: “Mülkiyeti kendine ait olmamak üzere her türlü pazarlama ve lobi faaliyetlerini yapar.” Mülkiyeti kendine ait değil, ama arkadaşlar sahada süte fatura kesip A firmasını pazarlayabiliyorlar. Kooperatifler ise çok amaçlıdır, hatta şöyle diyeyim: Hiç yadırgamayın, bizim kooperatiflerimizin açılımı, S.S. Köy Kalkınma ve Diğer Tarımsal Amaçlı Kooperatifler Birliğidir, her türlü tarımsal faaliyetin yanında her türlü işi yapabilirler.

Dünyada iki işi yapamıyorduk, o bire düştü şu anda: Bir nikâh kıyamıyorduk, ikincisi defin işlemini yapamıyorduk. Ancak geçen yıl Amerika’da kurulan bir kooperatif türü, cenaze ve defin işlemleriyle ilgili faaliyet gösterdiği için, sadece nikâh kıyamıyoruz. Ama diğer birlikler bizim gibi değil. Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Biz teşekkür ederiz. Buyurun Hocam.

SALONDAN- Öncelikle saygılarımı sunuyorum. Üretici Birlikleri Kanun Tasarısı konusunda, Müsteşarlık yaptığım dönemde ciddi bir çalışma yürütüldüğünü ve amaçlarının ne olduğunu bildiğim için söz aldım. Tabii burada bir kooperatif-üretici birlikleri çekişmesini doğru bulmam ama tabii hep mevzuat işin başlangıcı. Kooperatiflerimiz, tarımsal kalkınma kooperatiflerimiz, kanun itibarıyla yapı kooperatiflerinden kaynaklandığı için, kendi içinde zaten sıkıntıları var. O mevzuat olarak ciddi bir sıkıntı, onu bir türlü aşamıyoruz, çünkü tarım sektörünün ciddi anlamda bir örgütlenme bilinci yok.

Ancak üretici birlikleriyle kooperatif yapısını da karıştırmamak lazım. Üretici birlikleri, dünyadaki “bord” dedikleri yapıdan kaynaklanıyor ve sadece üretimin yapıldığı ürünle ilgilidir. Kooperatif bütün ürünlerle ilgili; belli sayıdaki insanlar bir araya gelip, sermayelerini, güçlerini birleştirip üretimlerinden gelen güçlerini de katarak bir güç oluşturma şekli bir anlamda. Dolayısıyla bir elma üreticileri birliği, sadece elma üreticilerinden müstakildir ve onlar elma sorunlarıyla ilgili olarak bord’lara baktığımız zaman, çözüm yollarını ve özellikle pazarlama, işleme ve tüketiciye ulaşmadaki sorunları aşmak için çaba sarf edebilir. Ama diyelim ki bir Bademli Kooperatifinde olduğu gibi, büyüyerek fidan üretiminden tutun, tohum üretiminden, değişik ürünlerin bir bütün olarak işlenmesine kadar çeşitli faaliyetleri götürebilir. Onun için bana göre kooperatifler ile üretici birliklerinin arasında bir çatışmadan ziyade, belki de bir paslaşma olmalı. Yani elma üreticileri birliklerinin, elma işleyen kooperatiflere mal temininde yardımcı olarak onların güçlenmesini; kooperatiflerin de öncelikle elma üreticileri birliklerinin ürünlerini alarak elma üreticilerinin güçlenmesini sağlaması gerekir diye düşünüyorum. Teşekkür ediyorum.

OTURUM BAŞKANI- Biz teşekkür ediyoruz Hocam. Buyurun.

Prof. Dr. BÜLENT GÜLÇUBUK- Çok özür dilerim Sayın Müsteşarım; söyledikleriniz doğru ama burada söz konusu olan şu: Üretici birliklerinin yapacağı veya atfettiğimiz işleri kooperatiflere atfedemez miydik, yapamazlar mıydı? Belki elma üreticileri birliği o alanda ihtisaslaşabilir ama bir FİSKOBİRLİK’in, bunların da ihtisas alanları var. Sonra bir kooperatifin sadece elma üreticileri pazarlama kooperatifi diye kurulmasının önünde hiçbir engel de yok.

Dünya Gıda Günü 2012

Burada sorun şu: Bir kooperatifi güçlendirmek gerekirken mevzuatlar açısından, yeni bir yapıyla ortaya çıkıp böyle bir karmaşa ortamı yaratmak gibi geldi, ben pratikteki uygulama açısından böyle algılıyorum.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkürler Hocam.

SALONDAN- Esasında biz o zaman Üretici Birlikleri Kanunu'nu düşündüğümüz zaman, inanın -tarım satış kooperatifleri ki orada benim de günahım var, yani benim çalıştığım dönemde özzerleştirilmiştir- biz o siyasi baskının veyahut da yaratılan baskının altından kalkamadık, orada kendimi suçlu hissediyorum. Üretici Birlikleri Kanununu da tarım satış kooperatiflerine temel oluşturacak şekilde yapmayı planlamıştık ama gücümüz, ömrümüz yetmedi. Doğrusu odur Hocam, yani tarım satış kooperatifleri üretici birlikleri olmalıydı. Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Hocam, bu itiraflarınız yeni kanun hazırlanırken dikkate alınır umuyorum. Oturumu kapatırken, bütün konuşmacılara ve sizlere bizi yalnız bırakmadığınız için teşekkür ediyorum.

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

2. OTURUM

“UYGUN OLMAYAN GIDALARIN KAMUOYUNA BİLDİRİLMESİ”

Oturum Başkanı: Petek ATAMAN

(GIDAMO Yönetim Kurulu Başkanı)

Değerli konuklar; öğleden sonraki oturuma hepiniz hoş geldiniz.

Öncelikle izninizle oturum konuşmacılarımızı masaya davet edeyim: Dr. Bediha Demiröz, İlknur Menlik, Doç. Dr. Argun Akdoğan ve Dr. Neslihan Alper. Buyurun.

Değerli konuklar; biz aslında bu etkinliği planlarken kooperatifler tabii ki FAO'nun konusu olarak önceliğimizdi. Ancak iki oturumumuzu da son dönemde yaşadığımız en yakıcı sorunlara ayırılım istedik ve değerlendirmeler sonucunda bu gıdalardaki olumsuz çıkan sonuçların paylaşılması ve yine gıda fiyatları bizler açısından çok önemli olarak görüldü. Onun için de bu oturumda olumsuz olan sonuçların paylaşımının yöntemlerini tartışacağız. Önce tabii ki hiç şüphe yok, hiç kimse de aksini söylemiyordur, bizler tüketiciyle bilgilerin şeffaf bir şekilde paylaşımından yanayız, tüketicinin doğru bilgileneşinden yanayız. Ama bunu yaparken, yöntemlerinin ne olduğu, izlenen yollar sonucunda algının nasıl oluştuğu ve sonucun nereye vardığını da irdelemek gerektiğini düşünüyoruz. Bunu uygulanmakta olan sistemi daha ileriye, daha etkin bir şekilde götürmek için belki bir ışık tutmak, bir pencere aralama olarak değerlendirmek lazım, olumlu bir katkı yapmaya çalışıyoruz.

Son konuşmacıyı özellikle Bakanlık temsilcimize ayırdık ki kendisinin dile getirilenler karşısında söyleyeceği birçok şey olacaktır. Yine oturumda bir konuşmacımız da tamamen algı üzerine konuşacak. Çünkü biz ne yaparsak yapalım, söylediğimiz cümle doğru olabilir, ama o bütünün içinde bakıldığında nasıl algılandığını da hep birlikte irdelenmesi ve doğru yolun bulunması lazım.

İlk önce Odamızın İkinci Başkanı Dr. Bediha Demiröz, genel anlamda bir bakış sunacak sizlere; biraz diğer ülkelerden, Avrupa Birliğinden örnekler vermeye çalışacak; nasıl olur, nasıl oluyor, bunlarla ilgili bilgi aktaracak. Buyurun.

Dünya Gıda Günü 2012

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

Dr. BEDİHA DEMİRÖZÜ

GIDAMO Yönetim Kurulu 2. Başkanı

Sayın Başkan, değerli katılımcılar; az önce Petek Hanım’ın da ifade ettiği gibi, ben sizlere güvenilir olmayan gıdanın pazardan geri çağırılmasıyla ilgili bir ön bilgi vermeye çalışacağım. Bu konuda sizlere ilk olarak gıda olaylarından; nedir, nasıl yönetilmelidir, hangi işlemlerden geçmelidir, süreç nedir, bunlardan bahsedeceğim. Daha sonra da seçilmiş birkaç ülkenin örneği üzerinden sistemi değerlendirmeye çalışacağım.

İlk olarak izninizle gıda güvenliği olayının ne olduğunu anlatmaya çalışalım. Ulaşılabilir bilgi temelinde tüketici çıkarlarını korumak için mücadeleyi gerektiren, gıdanın kalitesi ya da güvenilirliğini tehdit eden veya şüpheye düşüren durumlar, gıda güvenliği olayları olarak biliniyor. Bir kere bu olayın ortak özelliklerine baktığımızda, insan sağlığı için bir risk söz konusu. Bu olayda fiziksel, kimyasal ya da mikrobiyolojik tehlikeler var. Bu gıda tedarik zincirinin herhangi bir aşamasında ortaya çıkabilir ve mutlaka belli bir tepki verilmesi gerekir. Olayların ortaya çıkmasında halk sağlığı üzerine olumsuz etki ortadadır. Ticarete yasaklar söz konusu olabilir, hayvanların itlafı söz konusu olabilir, pazara arzı gerçekleştirilmiş olan ürünlerin alımında azalmalara yol açabilir ve her şeyden öte, gıda endüstrisinin imajını gerçekten zedeleyebilen bir durumdur.

Bu tür olaylarda risk analiz süreci mutlaka yürütülmelidir ve bu da tabii ki risk yönetimini kapsar. Bu süreçte ortaya çıkan gıda güvenliği olaylarıyla ilgili tespiti yapılan yeni tehlikeler olabilir, uluslararası sınırı aşan potansiyel tehlikeler gündemde olabilir ve kompleksleşen bir gıda zinciri vardır, işte sürecin tamamında bunlarla uğraşılması gerekir. Risk yönetimi ve risk analiz süreci, sürekli olarak bir meydan okumadır aslında.

Şirketler ürünü geri çağırmaıyla karşılaşmayı hiç beklemezler, ama bir gün bununla karşılaştıklarında hazırlıksız yakalanıyorlarsa, ciddi ve onarılmaz itibar kaybı ve finansal kayıp da yaşayabilirler.

Sunum boyunca geri çağırma ve geri çekme diye iki tanım göreceğiz. Geri çağırma baktığımızda, ikisinin arasındaki en önemli farklılık şu: Eğer bir ürünü çağırıyorsanız, kamuya bildirim ya da yayınlar

Dünya Gıda Günü 2012

yoluyla o bildirim görsel veya yazılı basın üzerinden olabilir. Geri alma ya da imhasının sağlanması, tüketicideki ürünün geri alınması veya tüketiciden imhasını isteme şekliyle gerçekleşir. Geri çekmede ise tüketicie bildirim yoktur; yine ürün geri çekilir, ama halka duyuru bu şekilde yapılmaz.

Geri çekme ve çağırılmaya uzanan bir süreç yönetimi gerekli olduğunu ifade etmişim. Çok yüksek dikkat gereklidir, çünkü az önce de ifade ettim, şirketler bunu kontrollü yapmadıkları takdirde, ciddi bir itibar zedelenmesiyle veya sorunlu tüketici algısıyla karşılaşabilirler. Bu nedenle gerçekten ciddi bir planlamayla hazırlıklı olmak durumundadırlar ve markalarına yönelik potansiyel tehlikelere karşı da tedbirli olmaları lazımdır. Bu süreçte resmi otorite de dâhil olmak üzere, rol üstlenen bütün tarafların tüketicinin güvenini sarsmayacak şekilde hareket etmesi önemlidir. Yani gıda arzında tüketici güveni, sizlerin de bildiği gibi, anahtar rol oynar.

Peki, verilecek tepki nasıl olmalıdır? Bilimsel verilere dayanmalıdır, etkili olmalıdır, tutarlı olmalıdır, yasal olarak ilan edilmiş olmalıdır. Halk sağlığı, potansiyel etkileri maliyet-fayda tarafından mutlaka bir denge içermelidir ve çok iyi anlatılmalıdır. Bunun zorlukları da vardır, az önce ifade ettik, cidden riskleri olan bir süreçtir bu. Yeni ve gelişmekte olan tehlikelerle karşı karşıyaysanız, bunun tehlike olduğunu algılayamayabilirsiniz veya yanlış karar verebilirsiniz. Bilimsel belirsizliklerle karşı karşıya olabilirsiniz, ürünün gerçekten sağlık açısından riskli olup olmadığı henüz netleşmemiş olabilir.

Kamu algıları sizin için gerçekten önemlidir, çünkü kamuya doğru anlatılmadığı zaman, “*Hemen anlat, doğruyu söyle ve derhal tedbir alacağını belirt ve belirttiğin tedbiri mutlaka al*” sisteminde yürüyen kamu algısı yönetiminin mutlaka dikkatli izlenmesi gerekir. Çalıştığımız siyasi hassasiyetler olabilir ve bu konu tabii ki hukukidir, çünkü bu sürecin içerisinde cezalar, yaptırımlar veya yanlış algıya yol açtığınız zaman finansal kayıplar söz konusudur. Öyleyse nasıl yönetilmelidir? Uygunsuz, güvensiz gıdadan kaynaklanan riskin tüketicie ulaşmasını önlemek için zamanında ve etkili önlem alınmalıdır.

Peki, yönetimin çerçevesinde neler olmalıdır? Kapsamlı ve tüm tehlikeleri ele alan bir yönetim çerçevesi olmalıdır. Hükümetin her seviyesi ve endüstriyle entegre olan bir yönetim bulunmalıdır. Önleme, hazırlık, müdahale ve kurtarma unsurlarını mutlaka içermelidir.

“Neden bir sistem geliştirilmelidir?” dersiniz; olayların sıklığı, karmaşıklığı dünya çapında artmış durumda. Bu sürecin devlet, endüstri ve tüketici üzerinde etkileri gerçekten önemli olabilir. Gıdayla ilgili olan olaylarda çeşitli kurumların yanıtına ihtiyaç duyabilirsiniz ve az önce de ifade ettim, sistemin içerisinde zamanında tutarlı tepki göstermek durumundasınız.

“Sistemde neler gereklidir?” dediğinizde, çok sayıda kurumun kaynakları ya da aktivasyonunda mutlaka bir entegrasyon söz konusudur. Süreci hepimiz bildiğiniz için çok detaylandırmadan anlatmaya çalışıyorum, birçok tarafın yer aldığı bir süreçtir bu, çünkü üretim zincirinin tamamından bahsediyoruz. Yakın ya da var olan olayın herhangi bir tipi için operasyonel olarak da etkin olmalısınız, yani sadece teori değil, uygulamada da anında hareket edebilir bir yapınız şart. Bu süreçte açık olarak uygulanabilir destekleyici ilkelerinizin de olması lazım.

Peki, etkili yönetim sisteminde neler olur? Fonksiyonlar tanımlıdır, uniform terminoloji kullanılır,

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

yani herkes başka bir şey söylemez; olay tektir, ne yapılacağı bellidir. Sistemli olarak kararlı ve dengeli bir şekilde açıklanır. Olay yönetimi, yapısı ve planları, rolleri ve sorumlulukları çok açık, nettir. Kaynakların verimli bir şekilde ayrımı ve kullanımı söz konusudur. Mutlaka bir risk yönetim yaklaşımı benimsenir ve iletişim akışı da sistemli ve düzgün yerleştirilerek uygulanır. Daima uygulanan sistem rutin olarak gözden geçirilir ve modifiye edilir. Tabii ki eğitim gerekir, hem uygulayıcılar hem de karşınızdaki aldığınız paydaşlarımız...

Bunları söyledikten sonra, sizlere seçilmiş ülke örnekleriyle de bazı bilgiler vermek istiyorum. Bunun için de size Kanada'yı -yani farklı kıtalardan seçmeye çalıştım- Birleşik Krallığı ve ülkemizi anlatmaya çalışacağım. Bunun öncesinde de dünyadaki durumla ilgili bazı açıklamalar yapacağım.

Ülke ve birlik uygulamalarına girdiğiniz zaman, kendi operasyonel durumlarıyla ilgili tedbirleri alırken, ulusal mevzuatlarını ya da örgütsel yapılarını dikkate alırlar. Bütün ülkeler geri çağırma tiplerine ayrılmışlardır. Sistemlerin anlaşılabilirliğini sağlamak için de tabii ki uygulama kılavuzları vardır. Bir sistemi kurduğunuz zaman, neyi nasıl, hangi basamakta ne yaptığınızı detaylarıyla anlatmazsanız, kişiler bunları farklı algılayabilir, farklı uygulayabilirler. Her basamakta ne yapıldığı açıktır.

Gıda olayları, genellikle ülkelere baktığınızda, iki kategoriye ayrılır. Bunlardan bir tanesi, gıdanın işlenmesi, dağıtımı, perakende aşaması veya tüketime sunumda oluşan gıdaların kontaminasyonudur. Bir diğeri ise çevre kaynaklıdır; çevre kaynaklı kirlenmeler de gıda olaylarının temel sebeplerindedir. Olaylar niteliklerine göre daima sınıflandırılırlar. Genel olarak düşük, orta ve yüksek şeklinde gıda olayları gruplandırılmıştır. Buna göre de kimi zaman geri çekme, kimi zaman geri çağırma uygulanır.

Eğer olay büyükse, çok yüksek riskleri sağlıyorsa, hükümet devreye girerken, ufak olaylarda, kimi zaman orta düzeyli olaylarda da gönüllü olarak geri çekmeler karşımıza çıkar. Her ülkenin temelde benzer olan, bununla birlikte kendine uygun yönetim sistemleri vardır.

Kanada, geri çağırma Gıda Denetim Ajansı tarafından uygulanmakta olan düzenlemelere aykırı gıda veya potansiyel olarak güvensiz olan gıdanın firma tarafından pazardan geri çekilme işlemi olarak tanımlar. Kanada tüketicilerinin gıda kaynaklı hastalıklardan korunması için uygulanan nihai gıda güvenliği işlemidir geri çağırma. Kanada'da ciddi bir şekilde izleme sistemleri tam oluşturulmuştur. Tüm zincirde, yani bileşenlerin alımı, satıcıdan satın almadan üreticiye, perakendeciye, restorana, dağıtıcıya ve tüketiciye ulaşana kadar ürünlerde tam bir izlenebilirlik sistemi oluşturulmak durumundadır.

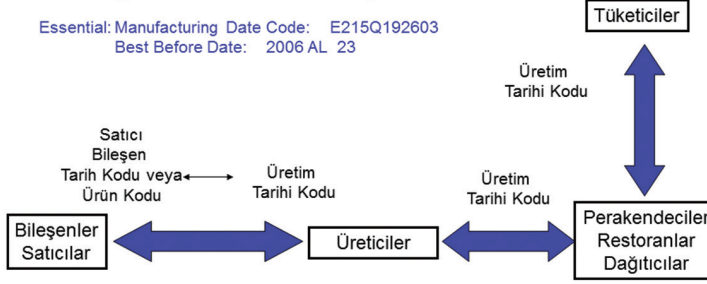
Kanada'da gıdanın geri çağırılması

Kanada Gıda İzlenebilirlik Veri Standardı

www.can-trace.org/portals/0/docs/CF-TDS%20version%202.0%20FINAL.pdf

Essential: Manufacturing Date Code: E215Q192603

Best Before Date: 2006 AL 23

Bu sistemin içerisinde endüstrinin yükümlülükleri vardır. En iyi uygulama gelişmiş hazırlıktır, yani oradaki sistemler mutlaka gelişmiş bir hazırlık sistemine sahiptir. Geri çağırma planları vardır, geri çağırma yönetim timi oluşturmuşlardır. Birincil iletişimde geri çağırma koordinatörü devrededir; şirket içi, tedarik zinciri ve dağıtım kontakları söz konusudur. Uygulanan geri çağırma planı, minimum yılda 1 kez geri çekme tatbikatıyla takip edilir, “Sistemi sürekli kontrol et, uygunsuzlukları düzelt” mantığında işler.

Ürün etiketinde ürün tarihi, kodu ve son kullanma tarihi mutlaka bulunur. Bu bizim ülkemizde de geçerli biliyorsunuz, izlenebilirliği sağlamakta bunların önemli olduğunu her biriniz biliyor. Yine eğer bir sorun varsa, endüstri mutlaka bunu resmi otoriteye bildirmekle yükümlüdür.

Ürün genellikle gönüllü geri çağırılır, yani sistem oturtulduğunda ve güven oluşturulduğu için, gönüllü çağırımlar bu ülkede oldukça yüksektir. Gönüllü geri çağırma şirketler, Gıda Denetim Ajansına ürünün bilgisini ve dağıtım listesini sağlar, tüketiciyi geri çağırma hakkında bilgilendirirler, denetim ajansı ile birlikte kamuya bildirim yaparlar gerekirse. Toplama ve geri alınan ürünlerin izole edilmesi de yine endüstride sorunu olan taraf tarafından gerçekleştirilir.

Geri alınan ürünün miktarının doğrulanması son derece önemlidir, çünkü geri çekmeyi yaptığınız zaman, neyi ne kadar çektiğinizi de ispatlamak ve dokümanete etmek zorundasınız. Takipte geri çağırılan ürünün atılması, burada resmi otoriteyle birlikte yapılmak durumundadır. Geri çağırma neden olan tehlikenin mutlaka doğrulanması, gerçekten o tehlike mi, ne düzeyde tehlike var, onun da doğrulanarak raporlanması gereklidir. Geri çağırma Gıda Denetim Ajansına sağlanan bilgiler, şu anda yansıda gördüğünüz şekliyledir, tamamını anlatmamaya özen göstereceğim.

Ürünün markası, adı, biliyorsunuz mutlaka bulunması gereken değerler. Analitik test sonuçları, eğer bir yaralanmaya veya hastalıklara, çünkü hukukta biliyorsunuz, gıda zehirlenmesi, yaralanma olarak tanımlanır, hastalığa da o şekilde verilir, böyle bir durumsa bilgilendirilir. Şirketin iletişim bilgileri, dağıtım listesi, şu yansıda gördüğünüz tüm bilgiler mutlaka resmi otoriteye bildirilmesi gerekir.

Az önce de ifade ettim, bu ülkede geri çağırımlar büyük çoğunlukla gönüllüdür; gördüğünüz gibi yüzde 99, neredeyse yüzde 100'e varan oranda gönüllü olarak geri çağırımlar bu ülkede söz konusudur.

Kanada’da gıdanın geri çağırılması

Kanada Gıda Denetim Ajansına Sağlanan Bilgi

- Ürünün markası
- Ürünün adı
- Ürün paketinin büyüklüğü
- Üretim tarihi kodu
- Evrensel Ürün kodu
- Dağıtım listesi[ürünü kim yükleri & miktarı]
- Üretilen miktar & zaman
- Ürün etiketinin kopyası
- Ürün spesifikasyonları, analitik test sonuçları
- Yaralanma ve hastalıklar hakkında bilgi
- Şirket iletişim bilgileri

Tüketicinin güvenini korumak esastır. Tüketicuyu korumada yapılacak en doğru şey, onun haklarını korumak, pazar payını korumak ve marka değerini korumak temel yaklaşımdır.

KOBİ’lerde sigorta yaptırma zorunluluğu vardır, çünkü az önce de ifade ettim, şirket bunu çok düzenli ve planlı yapmazsa yıkım olabilir. O nedenle küçük işletmelerin bir sigorta zorunlulukları söz konusu.

“Geri çağırma hükümetin gözetimi nedir?” dersek, sağlık riskinin değerlendirilmesi hükümetin görevidir. Geri çağırma kararı kesinlikle hükümetle birlikte verilir. Yine risk hükümet tarafından düşük, orta ve yüksek olarak doğrulanır ve uygulamada geri çağırma planı ve geri çağırma bildiriminin teftişi hükümetin görevidir; dağıtım listelerini mutlaka ister ve geri çağırmanın gerçekten yapıp yapılmadığını izledikten sonra, bir de durumu geri izleyerek teftiş eder.

Hükümet, bunun dışında kendisi de geri çağırma yapabilir. Ancak burada çok önemli bir koşul vardır: Artık iş gönüllü değildir, ciddi bir sağlık riski vardır. Tarım Bakanlığı, şirkete “Ürünü kim üretti, sattı, pazarladı ya da dağıttı?” diye sorarak bilgi vermesini ister. Firma, ürünü geri çağırmaya isteksizse ya da yapmaktan acizse bu uygulamaya geçilir. Geri çağırma emrine karşı gelmenin sonuçları para cezası, hapis olabilir.

Size yansıda yapılmış olan geri çağırma ile ilgili bazı örnekleri gösteriyorum. Hükümetin uyguladığının binde 5 olduğunu az önce ifade etmiştik; yüzde 99.5 gönüllü olunca, kalan pay bu.

Kanada’da Geri Çağırma Hükümetin Uygulaması

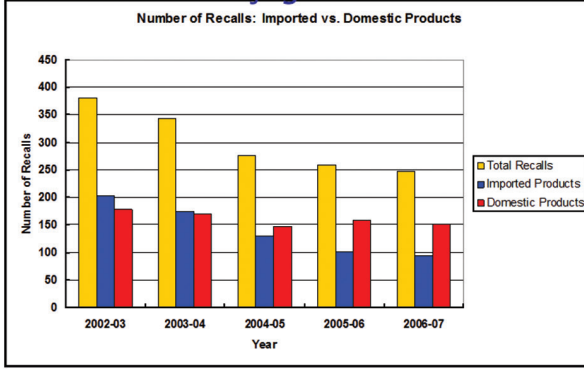
Hükümetin Uyguladığı Geri Çağırma

- 7 zorunlu geri çağırma 1997 - 2007 [geri çağırmanın <%0.5]
  - 1999 Tatamagouche donair sausage
<http://www.inspection.gc.ca/english/corpaffr/reccarapp/1999/19991124be.shtml>
  - 2001 Kanjac containing Jelly Cups
<http://www.inspection.gc.ca/english/corpaffr/reccarapp/2001/20011121e.shtml>
  - 2002 Janes brand Battered Mozzarella Sticks
<http://www.inspection.gc.ca/english/corpaffr/reccarapp/2002/20020302ca.shtml>
  - 2003 Kid3.com capsules
<http://www.inspection.gc.ca/english/corpaffr/reccarapp/2003/20030604be.shtml>
  - > 2003 Aylmer Meat Inc.
<http://www.inspection.gc.ca/english/corpaffr/reccarapp/2003/20030824e.shtml>
  - 2003 Tandori Masala
<http://www.inspection.gc.ca/english/corpaffr/reccarapp/2003/20031031e.shtml>
  - 2004 Labonte brand honey
<http://www.inspection.gc.ca/english/corpaffr/reccarapp/2004/20040403be.shtml>

Dünya Gıda Günü 2012

Kanada'da geri çağırma ile ilgili istatistiklere baktığımız zaman, toplamdaki geri çağırılmaların yanı sıra, ithal ürünler ve pazardaki ürünlerle ilgili eşit bir denge olduğunu, zaman zaman ise bu dengede farklılıklar olduğunu yansıtıcı olarak izleyebilirsiniz. Ulusal geri çağırma istatistiklerine bakıldığında da sınıflara bakmaksızın, yani ne demistik; düşük, orta, yüksek, toplamda 2006 ve 2007 yıllarında 246 adet geri çağırmanın yapıldığını görüyoruz.

Kanada'da Gıdanın Geri Çağırılması Ulusal Geri Çağırma İstatistikleri

Kanada'da Gıdanın Geri Çağırılması Ulusal Geri Çağırma İstatistikleri

1 Nisan 2006-31 Mart 2007

Alerjen	89	(36%)
Mikrobiyal	64	(26%)
Kimyasal	45	(18%)
Yabancı madde	26	(11%)
Diğer	<u>22</u>	<u>(9%)</u>
Toplam	246	100%

Sınıfa bakılmaksızın geri çağırılmaların toplam sayısı

Peki, Avrupa ülkelerine gittiğimizde durum nedir? Siz de biliyorsunuz, tüm gelişmiş ülkelerde olduğu gibi, bu ülkelerde de gıda işletmeleri HACCP temelli bir sistem oluşturmak zorundadır. Bu sistemin içerisinde tehlike analizinin yapılması gereklidir, kritik kontrol noktalarının izlenmesi söz konusudur. Düzeltici faaliyet ve eylemlerin oluşturulması mutlaka HACCP temelli sistemlerde gereklidir. Her şeyin ucunda kayıt tutulmalıdır ve HACCP sisteminin gerçekten işlevsel olduğu da ispatlanmalıdır ve tüm bunlar prosedüre bağlanmalıdır. Değerlerin aşılması, geri çekilme veya çağırma gerektirir. Geri çağırma ve geri çekmeyle ilgili açıklamayı daha önce yapmıştım, elde edilen bulgulara göre her ikisinden biri yapılır.

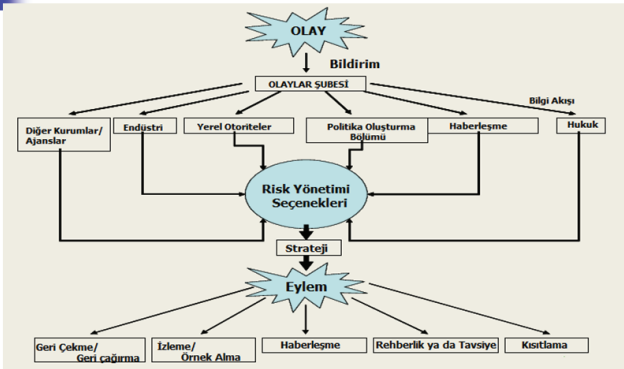
“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

Avrupa Birliği ülkelerinden biri olan Birleşik Krallıkta -biliyorsunuz 4 tane devletin bir araya gelmesiyle oluşmuş bir krallık söz konusu- merkezde Olaylar Şubesi oluşturulmuştur. Bu şube, Gıda Standart Ajansı ya da Kurumunun olay çalışmalarının yapıldığı merkezdir. Olayların soruşturulması sürecinde, resmi denetimlerin tutanakları bu şube tarafından tutulur. Hükümet birimlerine, yerel otoriteye ve ticari birliklere geri alımların alarmlarını bildirmekle yükümlüdür, yani bir alarm vardır ve bu alarmların bildirimini tamamen Olaylar Şubesi tarafından organize edilir.

Olaylar Şubesi, Bileşik Krallıktaki sistem gereği riskleri, olayları 3 sınıfa ayırır. Düşük olanlarda mutlaka lokalizasyon söz konusudur, küçük bir bölgede lokal olarak çözülebilir. Orta düzeyde, mevzuatta sağlıkla ilgili bir riskin potansiyel limit aşımı söz konusudur. Yüksekte ise çok ciddi hastalık, ölüme neden olan bir durum vardır ve her şeyden önce orta ve yüksek riskte tüketicinin algısının mutlaka yönetimi gereklidir. Burada roller ve sorumluluklar kesinlikle belirlidir. Olayın yöneticisi, araştırma yapan görevlisi, resmi not alıcısı, hukuk danışmanı, operasyonel olay yönetim timi, stratejik olay yönetim timi gibi timler vardır. Olaylar Şubesi, dış paydaşlarla ilk temas noktası olarak hareket eder. Soruşturma için resmi denetimi koordine ederek denetimleri günlük izler, kaydeder ve geri izlemesini de gerçekleştirir ve sonra da bilginin dağıtımını sağlar.

Birleşik Krallıkta geri çağırma sistemini şekilsel olarak görmek istediğimizde de yansadakinin görebiliriz. Gördüğümüz gibi, olayın olması, Olaylar Şubesine bildirim, ilgili noktalara aktarım, risk yönetim seçeneklerinin belirlenmesi, stratejinin ortaya konulması, eyleme karar verilmesi. Bu eylemin içerisinde farklı örnekler olabilir; izleme, örnek alma olabilir, haberleşme olabilir, rehberlik veya tavsiye gerektirebilir veya geri çekmeyi ya da geri çağırma gerektiren bir durum olabilir.

Bileşik Krallık'ta geri çağırma

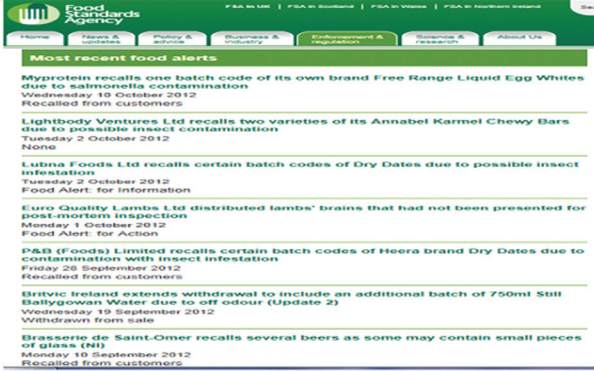

Bunun yanı sıra, Birleşik Krallıkta birden fazla devletten bahsetmiştik. Her bir devletin de kendi işini yürüten kurumları vardır ve bu kurumlar da Olaylar Şubesiyle mutlaka entegre olmak durumundadır. Yalnız, bu ülkede değişik de bir durum vardır ki, gıda sahteciliğiyle ilgili özel olarak düzenleme yapılmıştır. Eğer bir kişi, gıda dolandırıcılığı hakkında resmi otoriteye bilgi vermek isterse, bu kişi işverenin neden olabileceği zarar veya mağduriyete karşı kamu yararına Bilgilendirme Yasası çerçevesinde korunur. Bu bence son derece önemli ve ciddi bir tedbirdir.

Dünya Gıda Günü 2012

Geri çağırma onların web sayfalarında mutlaka yayınlanır. Gıda Standart Ajansının web sayfasındaki en son 2012 yılında verilmiş örnekleri görüyoruz. Bunların bir tanesinin içerisine girdiğimizde, en üst sıradakini tercih ettim, protein geri çağırmasıyla ilgili; burada da baktığımız zaman tüm detayları, bu ürünün yansıdığı yerler, yapılan işlemler, sonucuna kadar tüm detayları yer alıyor. Eğer siz de Gıda Standart Ajansının geri çağırma sayfasını görürseniz, anlık olarak bu ülkelerin neler yaptığını izleyebilirsiniz.

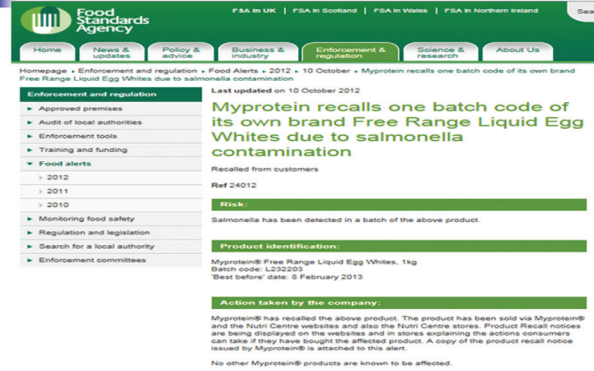
Bileşik Krallık'ta geri çağırma

The screenshot shows the Food Standards Agency website with a navigation menu and a list of recent food alerts. The alerts include:

- Myprotein recalls one batch code of its own brand Free Range Liquid Egg Whites due to salmonella contamination**
Wednesday 10 October 2012
Recalled from customers
- Lightbody Ventures Ltd recalls two varieties of its Annabel Karmel Chewy Bars due to possible insect contamination**
Tuesday 2 October 2012
None
- Lubra Foods Ltd recalls certain batch codes of Dry Dates due to possible insect infestation**
Tuesday 2 October 2012
Food Alert: for information
- Euro Quality Lambs Ltd distributed lambs' brains that had not been presented for post-mortem inspection**
Monday 1 October 2012
Food Alert: for Action
- P&B (Foods) Limited recalls certain batch codes of Heera brand Dry Dates due to contamination with insect infestation**
Friday 28 September 2012
Recalled from customers
- Drivic Ireland extends withdrawal to include an additional batch of 750ml Still Ballygowan Water due to off odour (Update 2)**
Wednesday 19 September 2012
Withdrawn from sale
- Brasserie de Saint-Omer recalls several beers as some may contain small pieces of glass (NI)**
Monday 10 September 2012
Recalled from customers

Bileşik Krallık'ta geri çağırma

The screenshot shows the Food Standards Agency website with detailed information for a specific food recall. The recall is for Myprotein's Free Range Liquid Egg Whites, 1kg, batch code L23223, recalled on 10 October 2012. The risk is classified as Salmonella. The product identification includes the brand name, batch code, and best before date. The action taken by the company is that the product has been recalled and sold via Myprotein and Nutri Centre websites and stores. Product recall notices are being displayed on the websites and in stores explaining the actions consumers can take if they have bought the affected product. A copy of the product recall notice issued by Myprotein is attached to this alert. No other Myprotein products are known to be affected.

Ülkemize gelince durum nedir? Ülkemiz mevzuatında Avrupa Birliği mevzuatına benzer bir yaklaşım vardır, bu kesin. 5996 sayılı Kanuna göre gıda olaylarının yönetiminde gıda işletmecisine ve resmi otoriteye sorumluluklar verilmiştir, tıpkı gelişmiş ülke örnekleri gibi. Ancak güvenli olmayan gıdanın geri çağırılması, geri çekilmesini de kapsayan bir bildirim sisteminin varlığında ya da bu sistemin ne şekilde uygulanacağına dair kurallar diziliminden henüz bahsedilememektedir. Bunu söylerken, özellikle önceki sunumda anlattıklarımı hatırlamanızı rica ediyorum, çünkü orada çok sistemli bir yapı var, tamamen detaylarıyla kontrol altında ve anında tepki var.

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

Eğer işletmelere girersek, özellikle gelişmiş sistemleri kullanan işletmelerimizde HACCP temelli yaklaşım benimseniyor. Bu temeli benimseyen tüm işletmelerde, eğer ISO 22000 standardını da kullanıyorsanız, geri çekme ve geri çağırma o sistemlerin bir parçası, bunu yapmak zorundasınız. Yani aslında işletmeler zaman zaman geri çekmeyi yapıyorlar; eğer yapmıyorlarsa, belgelerinin devamlılığı söz konusu değil. Çünkü onlar yıllık bir denetime giriyorlar. O denetime girmek demek, “Eğer üründe bir terslik varsa, geri çekme, geri çağırma yap” demek. Aksi takdirde sistemde sorun var demektir.

Peki, işletmelerin bu uygulamalarını biz biliyor muyuz? Herhangi bir şekilde web sayfasında, resmi otoritenin sayfasında işletmelerin yaptıkları uygulamalardan haberdar mıyız? Yalnız, burada az önce de ifade ettim; gelişmiş sistemleri kullanan işletmelerimiz var. Bunlar o işi yapmıyor demek değil, yapıyorlar. Peki, Türkiye’de yapılan bu şey, neden uygulamada tüketiciye veya paydaşlara yansımıyor? Çünkü ülkemizde ifşa kararları ve yansımaları çok farklı oluyor. Medya bunları sahtekâr diye açıklıyor. Sahtekâr diye açıkladığı, baskıladığı şirket, gerçekten sahtekâr mı, yoksa doğru işini yaptığı için mi bildirimde bulunuyor? Bunu biliyor mu tüketicimiz; hayır. Biri çıkıp “Endüstriyel gıdalar tehlikeli” diyor, öyle mi sizce? O zaman dünyada bu kadar insan bunu yerken neden sağlıklı hâlâ? Sahtekâr mı bizim bütün firmalarımız? Sahtekâr ise, devletin sistemleri neden onları yargılamıyor sizce? Hayatımız tehlikede mi? Demek ki yönetim gerektiriyor, bu sistemde kişinin veya toplumun algılarını kontrolü gerekiyor. Gelişmiş ülkeler muhtemelen bunu başarmışlar ki, korkmadan tüm verilerini yansıtıyorlar.

Peki, biz ne yapmalıyız? Güvensiz olduğu belirlenen bir malın piyasadan geri çekilmesi ve çağrılmasında ne önemli? Tüketicinin algısını yönetmek önemli ve son derece titizlik isteyen bir konu. Çok iyi bir yönetim sistemi uygulamak zorundayız, çünkü bu sektör bizim, yediğimiz içtiğimiz her şeyi bu sektör bize sağlıyor. Bu sektör bizim geçim kaynağımız ve yarınımız. Öyleyse onları yargılamadan önce, ne yaptıklarını anlamak mükellefiyetimiz var. Peki, bunu biz kendi başımıza yapabilir miyiz; elbette hayır. Bunu resmi otoritenin belli bir sistemde, kişilerin algısını yönetme temelinde bu algıyı sistematik bir şekilde yerleştirilmesi gerekmekte ve tüketici algısının sağlıklı bir noktaya çekilmesi gerekiyor. Eğer bunları sağlarsak, kurallara uygun üretim yaptığı halde, ürettiği ve pazara arzını gerçekleştirdiği ürünün güvensiz olduğunu tespit ettiğinde, şirketlerin ürünlerini güvenle geriye çekmesi gerçekleşmiş olacak. Teşekkür ederim.

Dünya Gıda Günü 2012

OTURUM BAŞKANI- Bu güzel sunum için teşekkürler.

Ben ikinci sözü vermeden evvel bir şeyleri vurgulamak istiyorum. Gerçekten burada sıkıntımız, bu sistemin nasıl işlediğinin bir usulünün, esasının en azından bizler açısından bilinmiyor ve ulaşılamıyor olması. Bediha Hanımın sunumunda dikkatinizi çektiyse, hep gıda güvenliği sorunları konuşuldu. Oysa bizim ülkemizde gıda güvenliği sorunuyla ilgili daha şu ana kadar bir olumsuz sonuç paylaşılmadı. Biz hep taklit-tağşiş üzerinden gittik, ama tüketici bunu gıda güvenliği sorunu olarak algıladı. Burada da bir sıkıntımız olduğunu vurgulamak lazım.

İkinci konuşmacı, Gıda Dernekleri Federasyonu adına Sayın İlknur Menlik. Biz özellikle bir çatı kuruluş olsun istedik, çünkü herhangi bir sektörün temsilcisi olması daha kısıtlı ya da yanlı gibi algılanabilirdi.

Buyurun.

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

İLKNUR MENLİK

(Türkiye Gıda ve İçecek Sanayii Dernekleri Federasyonu)

Sayın Başkan, değerli konuklar; hepinizi şahsım ve Gıda ve İçecek Dernekleri Federasyonu adına saygıyla selamlıyorum.

Ben Dr. Bediha Hanıma çok teşekkür ediyorum; aslında bizim söyleyeceğimiz, söylemek istediğimiz her şeyi bir çırpıda anlattı. Yani gıda güvenliği yönetim sistemi içinde firmaların ifşa edilmesinin ne kadar ciddi bir iş olduğunu, ne kadar komplike bir yapı gerektirdiğini, ne kadar sakın, tutarlı ve bilimsel davranılması gerektiğini ben açıkçası sizden dinlemiş olduğum için çok mutlu oldum Bediha Hanım, ağızınıza sağlık.

Bu salonda sanıyorum birçok kişi Federasyonumuzu tanıyordur, ama bilmeyenler olur diye, her ihtimale karşı, her konuşmama kısaca bir Federasyon tanıtımıyla başlıyorum; hem bir hatırlatma oluyor hem de pekiştirme oluyor. Federasyon 1999 yılında kuruldu, Gıda Sanayii Dernekleri Platformu olarak yola çıktı, 2003 yılında bugünkü statüsüne kavuştu ve bugün 24 ayrı sektör derneğimiz var. Kurulduğumuz günden bu yana ana misyonumuz, Türk gıda ve içecek sektörünü ulusal ve uluslararası düzeyde temsil etmek ve sektörün gelişmesine yardımcı olmak, öncülük etmek oldu ve mevzuat her zaman en temel önceliğimiz, en temel çalışma alanımız oldu.

Gıda o kadar inovatif, o kadar yeniliğe açık bir sektör ki, sürekli yeni ürün geliştirildiği zannediyorum başka bir sektör yok, bir de bilişim teknolojileri vardır belki. Dolayısıyla mevzuat ihtiyacı hiç bitmeyen bir sektörden bahsediyoruz. Bunlar farklı alt sektör derneklerimiz, ama bugün 2 bine yakın işini düzgün yapan, işini kurallara uygun yapan, gıda güvenliği yönetim sistemlerini işletmesinde uygulayan işletmenin temsilcisiyiz. 2006 yılından bu yana da *Food Drink Europe* vasıtasıyla uluslararası gelişmelerin de çok içinde, politikaların çok belirleyici noktasında duruyoruz.

Hem üye işletmelerimizin hem derneklerimizin en temel hedefi, gıda güvenliği, bu olmazsa olmaz, hiçbir noktasında da taviz vermediğimiz bir konu. Çevre, tüketici, ticaret ve rekabet, bunlar birbirleriyle iç içe geçmiş, birbirinden ayıramayacak konular. Bir süreli yayınıımız var ve bütün yayınlarımızda

Dünya Gıda Günü 2012

hedefimiz, sektörün ihtiyacı olan, paydaşlarımızın ihtiyacı olan nitelikli bilgiyi üretebilmek ve 6 yıldan bu yana da sektörün envanterini çıkarıyoruz. Bugün sektördeki birçok paydaşımız için, başta TUİK olmak üzere, Türkiye’de veri yönetiminin, veri oluşturmanın, data oluşturmanın artık ne kadar önemli olduğunu ve bugüne dek ne kadar yanlış dataalar oluşturduğumuzu ne yazık ki TUİK de resmen kabul etmiş durumda.

Bu tabii hepimizin ortak hedefi; bu kurumların olduğu her yerde, her zaman sürdürülebilir gıda güvenliği ve güvencesi, bu ikisini birbirinden ayırmak mümkün değil. Hele hele açlık -obeziteyle birlikte konuşuyoruz, ama obezite neyse, bir yere kadar- bir insanlık dramı, hiçbirimizin vicdanen, ruhen kabul edemeyeceği bir şey ve her yıl Dünya Gıda Gününde maalesef bu açlık kavramı da Dünya Gıda Günüyle sınırlı olmak üzere konuştuğumuz bir kavram.

Tabii bizim sektörümüzde güvenilir gıdanın üretilmesi, pazara arzı, ama bunun da sürdürülebilir bir biçimde, en ekonomik şekilde tüm kitlelere ulaştırılması hayati önem taşıyor. Ben bir şahıs olarak, gıdanın lüksü yoktur diyorum. Toplumun her kesimi, her türlü gıdaya, ketçapından mayonezine aklımıza ne geliyorsa, lüks gıda kavramı hiçbir şekilde terminolojimizde olmamalı. Toplumun her kesimi, üretilen her türlü gıdaya ulaşabilmeli, ama hangi gıdaya; ambalajlı gıdaya. Gıda üretim zinciri, çok geniş bir zincir, bu salonda bunu anlatmaya gerek yok, ama ambalaj, bu zincirin en önemli bileşeni. Ambalajı kopardığımız zaman, denetim, yönetim, gıda güvenliği, gıda güvencesinin tesisi anlamında da önemli bir halkayı koparmış ve bir kenara atmış oluyoruz.

Bizim üyelerimiz, en azından benim temsil ettiğim dernekler ve bu derneklere bağlı işletmelerin HACCP başta olmak üzere, gıda güvenliği yönetim sistemlerini işletmelerinde açık bir biçimde uyguladıklarını açık olarak söylemem mümkün ve Bakanlık mevzuatları başta olmak üzere uygun üretim yapıyorlar.

Gıda güvenliği deyince, dönüp bir tüketicie bakmak lazım. Biz Federasyon olarak, yaptığımız bütün faaliyetlerde mutlaka tüketicideki yansısını almaya çalışıyoruz. Bizler ne söylersek söyleyelim, ne yaparsak yapalım, tüketicinin anlayabildiği kadarının üzerinden gitmek durumundayız, tüketicisi en önemli parçası. Dolayısıyla 2011 yılında bir araştırma yaptık; tüketicinin gıda güvenliği algısı nedir, ne anlıyor bundan, ambalajlı gıdayı nasıl algılıyor, açık gıdayı nasıl algılıyor diye bir baktık. Tüketicilerimizin önemli bir kısmı, “Ambalajlı gıdayı güvenilir kılan bir unsur olarak görüyorum” diyor. Detaya girmiyorum burada, çok az aldım araştırmadan, ama tamamını Federasyondan elde edebilirsiniz.

Ambalajlı gıda ürününe güveni sorduğumuzda, yüzde 84.5 “Evet, ben güveniyorum ambalaj olgusuna” derken, içine ürünü soktuğunuzda, o gıdaya güveninin 69'lara düştüğünü görüyoruz. Bunu tüm Türkiye tüketicisi için söylüyorum. Güvenme nedenlerini sorguladık; daha hijyenik buluyor, kapalı olduğu için, el değmediği için. Görüyoruz ki toplumun çok değişik kesimlerinde hijyen, el değmeden üretim gibi kavramlarda belli gelişmeler var.

Gıda güvenilirliği ifadesini sorguladık, “Ne anlıyorsunuz bu ifadede?” diye sorduk. Sağlıklı ürünü anlıyor, temizlik ve hijyen kavramını anlıyor, son kullanma tarihini anlıyor ve bakıyorsunuz, TSE, doğal beslenme gibi çok farklı kavramlara kadar gidiyor. Bunu niye aldım buraya? Gıda güvenilirliğini

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

biz tüketiciye anlatamıyorsak, tüketicide bir bilinç yoksa, biz ne dersek diyelim; ister ifşa edelim, ister işletmeleri kapalım, sonuç alabileceğimiz bir nokta değil.

Genel olarak bu araştırma bize şunu verdi: Biz tüketici cephesinde sıfır noktasında değiliz, bir bilinç var. Ortalama 2-3 yılda bir biz bu araştırmaları yeniliyoruz. Bir önceki araştırmayla karşılaştırmadım, süreyi çok fazla aşmamak adına, ama her iki araştırmayı da sizlerle paylaşabiliriz.

Gelelim kıyametin koptuğu yere: Kıyametin koptuğu yer, o kadar çok kavram var ki; hormonlu gıda, pestisitler, e-kodları, obezite, diyabet... Ben Federasyonun aynı zamanda medya ilişkilerini de yürütüyorum ve günlük olarak da gıda sektörünü ilgilendiren her türlü haberi tarıyorum. İnanılmaz bir haber terörüyle karşı karşıyayız. Tüketicide gerçekten riskli bir durumla karşı karşıya kaldığımızda, o riski yönetmek adına mesaj vermeye kalksak, ne bakanlıkların ne sektörün ne bir başka kurumun gerçek riski tüketiciye ifade edemeyeceği bir noktaya doğru geldik. Kavramlar son derece birbirine girmiş durumda ve medya bunu feci bir biçimde körüklüyor, müthiş bir negatif haber pompalamasıyla karşı karşıya tüketici.

Dün akşam trajikomik bir televizyon programı vardı, izleyeniniz oldu mu bilmiyorum, ben tahammül edemedim ve kapattım, kanalı değiştirdim. Tabii yıllardır söylüyoruz, bağımsız bir gıda güvenliği otoritemiz yok. Bu olmadığı sürece, her zaman sektör de, diğer kurumlar da, hatta Bakanlık da zan altında kalmaya devam edecek. Medyanın bu tutumunda bir gerileme olmayacak, yani bundan daha güzel günler görmeyeceğiz hep beraber, hep daha kötülerini göreceğiz.

Denetimlerde firmaların ifşa edilmesi, bizim çok uzun yıllardır Bakanlıkla müzakerelerimizde söylediğimiz bir şey, “Bunu paylaşın, tüketici bilsin, ama tutarlı, sistematik, bilimsel yapıları kuralım, ondan sonra ifşa edelim.” Geldiğimiz noktada, taklit ve taşışle gerçekten riski baz aldığımız, gıda güvenliği açısından riskli dediğimiz, halk sağlığını tehdit eden ürün arasında bir fark yok. İşin enteresanı, kanun ve yönetmelikler teşhiri mümkün kılarken, uygulama usul ve esaslarına dair henüz bir düzenleme söz konusu değil. Firmalar kendilerini gazetelerde duydular, belki de duymaya devam edecekler.

Taklit-taşışle birlikte bizim çok üzerinde durduğumuz bir şey daha var, o da bulaşı. Bir süre önce et ürünlerinde yaşadığımız sıkıntı, bulaşı da denildi, başka şeyler de denildi, ama bugün kucağımızda çok daha ciddi bir sorunla karşı karşıyayız, o da GDO bulaşısı. Biyogüvenlik Kanunumuzun yaptırımları son derece ağır ve bu ağırlıkta bir kanunla işletmelerin yetkililerini 5 yıldan başlayan hapis cezaları bekliyor. Avrupa Birliği’nde böyle bir uygulama yok. Avrupa Birliği’nde geri çağırma yöntemlerini, farklı ülkeler bazındaki uygulamalarını gördük. Ama geri çağırma kültürü olan bir toplum Avrupa, Amerika, Kanada; kendi yönetim sistemi içinde geri çağırma, bilakis tüketici nezdinde etik duruş, üretici işletmeye ekstra itibar kazandıran bir uygulama. Bizde geri çağırma, bir firmanın henüz şöyle bir ortamda cesaret edebileceğini zannetmiyorum, çünkü Türk tüketicisi henüz buna hazır değil, yani belli kavramları toplumun geniş kesimlerine anlatmadan yola çıktığınız zaman, o yolda kolunuzu bacağınızı kırarsınız.

Bence biz bu firmaları ifşa etme uygulamasına başladığımızda şöyle bir iş kazası geçirdik. Bakanlık da burada kötü niyetli bir duruş içinde değildir, zannetmiyorum. Bediha Hanım söyledi, bu firmalar

Dünya Gıda Günü 2012

kolay yetişmiyor, bu firmalar bizi zehirlemek için falan da üretim yapmıyor, hayatımızın olmazsa olmazı gıda üreticisi şirketler. Dolayısıyla buna iş kazası deyip, bir yerde bırakıp, hep beraber bir çözüm, yapısal bir çözüm bulmanın bence başlangıcına geldik diye düşünüyorum. Zira hiçbir üretici firma, markasını bile bile feda etmek istemez, isteye isteye feda etmek istemez, ama sahtekârla, gerçek sahtekârla, işini düzgün yapan ve gerçek riski üstlenen insanları, kurumları birbirinden ayırmamız lazım.

Dünyadaki büyük ülkelere bakalım, ne görürüz; büyük ülkelerde büyük markalar görürüz. Markalarınız kadar büyüyorsunuz yeryüzünde, hele gıda gibi markalaşmanın son derece zor olduğu bir sektörde, dünya buraya geldi. Avrupa Birliği'nde de işletme yapısı büyük oranda KOBİ'lerden oluşan bir sektörden bahsediyoruz. Dünyada kaç global gıda şirketi var; çok az. Dolayısıyla markalaşma, bizim açımızdan, bizim sektörümüz açısından özel bir öneme sahip. Hiçbir üyemiz de markasını göz göre göre feda edecek bir riski almak istemez.

Çok teşekkür ediyorum.

OTURUM BAŞKANI- Biz de teşekkür ediyoruz.

Şimdi Argun Bey'i dinleyeceğiz, biraz tüketici algısı boyutuna bakacağız. Sonra da Bakanlık Temsilcimiz tabii hem anlatacak hem cevap hakkını kullanacaktır.

Buyurun.

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

Doç. Dr. ARGUN AKDOĞAN

TODAİE

Sayın Başkan, değerli katılımcılar; öncelikle TMMOB'ye bağlı Gıda, Kimya ve Ziraat mühendisleri odalarına beni davet ettikleri için teşekkür ederim. Benim bunların hiçbirisiyle alakam yok; ben ne gıda mühendisiyim, ne ziraat mühendisiyim, ne kimya mühendisiyim, ben kamu yönetimi alanında çalışıyorum, TODAİE'de öğretim üyesiyim.

Burada ne arıyorum, niye vaktinizi alıyorum? Türkiye'de yeni gelişmekte olan bir alan var, o alanın da ismi kamu politikası, yani eğitim politikası, sağlık politikası gibi. İlk önce TODAİE ve ODTÜ'de başlayan, şu anda yaklaşık 30 üniversitede daha çok genç öğretim üyelerince anlatılan bir alan. Ben TODAİE'de çalıştığım için şanslıyım, çünkü bizim tüm öğrencilerimiz devlet memuru. Bunların yaptıkları kamu politikalarını -yani bu ulaşım politikası da olabilir, su politikası da olabilir- belli bir yöntem içerisinde analiz etmeye çalışıyoruz. Benim de burada sizlere seslenme amacım, acaba bu analiz yöntemi bu konuyu anlamakta faydalı olabilir mi; dolayısıyla bu nedenle aranızdayım. Algı kısmı da var, ama buna daha küçük bir boyut ayırdım açıklasayım.

Esasında yaptığımız iş şu: Nasıl bir tıp doktoru ya da kimyager belli bir problemi çözmeye çalışıyor, biz de bir toplumsal problemi çözmeye çalışıyoruz. Aşamaları bunlar, yani esasında bu aşamalar, bilimsel bir problem çözümüne, bilimsel araştırma yöntemlerine çok uyan şeyler. Bu kriterleri uygulayarak bir kamusal problemin çözümünü bulmaya çalışıyoruz. Esasında yaptığımız iş, birazcık kimya problemi, fizik problemi çözmek gibi bir şey, ama sosyal alanda çözmeye çalışıyoruz. Dolayısıyla isabet oranımız çok daha düşük. İlk önce bu Amerika'da, yani Fransız devrimiyle falan çıkan bir şey, çok tarihine gitmeyeyim.

Amerikalıların güzel bir sözü var; diyorlar ki, “Biz teknik olarak Ay'a insan yollayabiliyoruz. Bunu yapabiliyorsak, zenci gettolarındaki sorunu çok daha kolay çözeriz.” Yapıyorlar, olmuyor ya da bütün bu analizi yapıyorlar, “Vietnam'ı 3 hafta içerisinde yeneriz” diyorlar, 13 yılda çıkamıyorlar. Dolayısıyla çok sağlam bir bilim dalı değil, ama elimizde olan en iyi araçlardan biri de bu. Bu o kadar size uzak bir şey değil, çünkü şu anda kamu kurumlarında kullanılan stratejik planlama, kurumsal

Dünya Gıda Günü 2012

performans, düzenleyici etki analizi gibi yöntemler, esasında birer kamu politikası analizi aracıdır. Tabii bu sadece liberal kuramla ilişkili değil, yani Sovyetler Birliğinde yapılan büyük planlar da bir bakıma bir kamu politikası analizidir.

Tabii analiz için ilk koşul -bu bahsedilen konulardan bahsedeceğim- geçerli, tutarlı ve doğrulanmış veri olması lazım. Eğer elinizde doğru veri yoksa, çözüme ulaşamazsınız. Ancak burada sadece sizin alanınızla ilgili değil, yani bu çalıştığımız alanla ilgili değil, Türkiye’de genelde bir veri toplama ve veriye ulaşma sıkıntısı olduğunu söylemeliyim. Burada elde ettiğim veriler, ikincil kaynaklara dayalı veriler. Dolayısıyla bunları ben doğrulatmadım; mülakat, anket ya da diğer bilimsel araştırma yöntemleriyle geçerliliklerini sınamadım. Dolayısıyla bunlar eksik, yanlış olabilir, ama eldeki veriler de bu.

Şunu da söyleyeyim: İki farklı üniversiteden meslektaşım şu anda Mecliste, bir bakanlıkta, sivil toplum örgütlerinde ve üniversitelerde... Neyse, ismini de söyleyeyim; Ailenin Korunması ve Kadına Şiddet Yasasının nasıl çıktığı ve bunu bir kamu politikası olarak inceliyoruz. Bunu resmi yazılarla yapıyoruz. Veri toplamak o kadar zor ki; gittiğinizde milletvekiliyle konuşun, bakanlıkta genel müdürle konuşun, 10 dakika “Niye bunu yapıyorsunuz, siz birbirinizi nereden tanıyorsunuz, niye bunu soruyorsunuz?” gibi sorularla karşılaşılıyorsunuz. Dolayısıyla gazetecilere kızdık da Türkiye’de bilgi edinmek gerçekten özel bir maharet istiyor, çünkü birbirimize güvenmiyoruz. Ben yine burada siyasetbilimciliği yapmayayım, ama daha 5 gün önce açıklandı, Türkiye Toplumsal Değerler Araştırması; 1993’ten beri yapıyor, en son bu yıl yapıldı ve gerçekten akademik namusuna güvendiğimiz öğretim üyeleri tarafından yapıldı. Türkiye’de hiç tanımadığınız bir vatandaşa, “Bir Türk’e ne kadar güvenirsiniz?” sorusuna verilen yanıt, şu ana kadar yüzde 6 ile yüzde 10 arasında değişiyordu, yüzde 12’ye çıkmış. Fakat bu oran, İsveç gibi ülkelerde yüzde 66. Birbirine güvenmeyen insanların birbirine bilgi sağlamaları da beklenemez.

Burada problem ne? Burada bir sorunla karşı karşıyayız, çünkü toplumsal problemler, fizik problemlerinden biraz farklı. Bir fizik problemi üzerine tüm fizikçiler, bir miktarsızın itme-çekmesi üzerine anlaşabilirler. Ancak toplumsal olaylarda problemler üzerinde uzlaşmak mümkün değil, çünkü herkesin farklı bir bakış açısı var. Burada ben kanunun gerekçesinden aldım, “Bakanlığa göre problem neymiş?” diye. Burada Bakanlığa göre iki problem var: Birincisi, “*Halk güvenli gıdayla beslenemiyor.*” Esasında burada “yeterli ve güvenli” diyor, yeterli gıdayla hâlâ beslenemiyor da zaten kanunun öyle bir derdi yok, yeterli gıdayla beslenmek gibi, ama var, orada ben çıkardım. Bir de “*Bazı firmalar haksız rekabette bulunuyor.*” Kanunun gerekçesindeki temel iki sorun bu. Avrupa Birliği İlerleme Raporundaki sorun ise, gıda denetiminde yetki karmaşası ve tutarsızlıkların bulunması.

Dernekler ve meslek odaları, tabii bunlar çok geniş. Ben bunu kendime göre formüle ettim, ama esas sorun, tüketicilerin, yani bizlerin aldığı gıdaların sağlıklı ve güvenli olmaması. Peki, problem buysa, bu problem nasıl çözülüyor? İlk önce gerekli olan, gündeme almak. Yani toplumsal problemlerin hepsi çözülmüyor; size göre çok önemli problem 10-15 yıl bazen bekleyebilir. “Bunu kim gündeme aldırdı?” diye baktığımda, benim gözlemime göre, Avrupa Komisyonunun ilerleme raporları çok önemli. Yine Avrupa Birliğiyle gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı faslının açılması, bu İspanya’nın dönem başkanlığının son gününde açılıyor, zaten son açılan buydu yanlış hatırlamıyorsam.

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

Tüketicinin talepleri gerçekten gitgide artıyor.

Bu ithalatta yaşanan sorunlar, belki onu başa almalydım. Almanya'ya bir şey gidiyor, Rusya'ya gidiyor, “İçinde aflatoksin var, şu var, bu var” diye geri dönüyor. O zaman Türk tüketicisinin aklında da şüphe uyanıyor, yani “Rusya'nın almadığı şeyi ben mi yiyorum?” diye.

Bir diğer başlık, yargı kararları. Burada Bakanlığın politikası esasında çok ciddi bir şekilde değişiyor. Bakanlık, bu kanun çıkana kadar yargı kararına rağmen ticari sır diye bu bilgileri vermiyordu. Fakat birden bire Bakanlık, politikasında böyle 180 derecelik bir dönüşe başladı; hiçbir firmayı açıklamazken, bu sefer de önüne gelen firmayı açıklamaya başladı. Hatta Bursa'da -çok iyi hatırlıyorum, gazetelerde de vardı- bir avukat, “var mı?” diyor, “vardır” diye yanıt geliyor, sonra listeyi alıyor. Fakat liste açıklanmaması kaydıyla avukata veriliyor; hangi firmaların hile yaptıkları var, fakat avukat bunu kamuoyuna açıklama yetkisine sahip değil. Böyle bir politikadan -çok eski değil, 1,5 yıl oldu- birden bire önüne gelen firmayı açıklama politikası; bu nasıl değişti, ne oldu, aydınlanmaya ihtiyaç var diye düşünüyorum.

Veri toplamadan analiz yapılmaz. Nasıl kimya profesörü, fizik profesörü veriyi toplar, ondan sonra analiz yapar, bizim de analiz yapabilmemiz için veriye ihtiyacımız var. Türkiye'deki veri toplama sorunlarından bahsettim. Ama bu alanla ilgili ben girdiğimde alana, belki bilgisizliğimden, birbirleriyle çelişkili ve tutarsız verilerle karşılaştım. Mesela Bakanlık birçok şeyi açıklıyor, yani bu gıda denetimleri nasıl yapılıyor, kaç yer denetleniyor, böyle bir veri yığını var. Ama bu veri, bence çok anlamsız bir veri, çünkü bunları ne kadar denetliyor, neye göre denetliyor, bu elemanların deneyimi nedir, bir kontrolör ne kadar sürede yetişiyor? Dışarıda bir kontrolör eski öğrencimle konuştuğumuzda, gıda denetimini yapan bir kontrolör 4 günde yetiştiğini öğrendim. Hayret ettim, yani siz belki alandasınız, biliyorsunuz. Bu çok ciddi bir iş, kamu adına denetim yapıyorsunuz. 4 günde bu alanda nasıl bir deneyim elde edilir, bilemiyorum.

Tek bir örnek vereyim: Meksika Körfezi'nde Shell'in biliyorsunuz borusu patladı ve Meksika Körfezi çok ciddi bir kirlilikle karşı karşıya kaldı. Burada denetim yapılmamış mı; yapmışlar, fakat bu yapan kişi, 3 aylık bir eğitimden geçiyor ve yaptığı ilk denetim. Yani aynı şeyi gıdada düşünün; 4 günlük eğitimi olan biri ilk denetimine gidiyor, geçiyor bir şekilde denetimden ve o ürünü yiyen binlerce kişi hastalanıyor, belki ölüyor. İşte bunun sorumluluğu altına kim girecek? Olmadı da, inşallah da olmaz, ama başka alanlarda örnekler var, dünyada olmuş. Bunların sektörel dağılımı nedir, yani bu kadar denetim yapılmış da hangi alanda yapılmış, Türkiye'deki sektörler arasındaki ağırlıklar nelerdir, hangi sektörde yapılmış, denetimlerin kaç kodex uyumlu, kayıtdışı kaç işletmede yapılmış, ben bunların bilgilerine ulaşamadım. Bakanlık temsilcisi burada, verirse, biz de daha sağlıklı analiz yapabiliriz.

Sayın Demiröz zaten bunlara girdi, ben şey yapmayayım, ama Türkiye'de esasında kontrolör, nitelikleri bir yana bırakırsak, sayıda çok bir sorun yok. Fransa'yla karşılaştırdığımda, Fransa'yla üç aşığı beş yukarı nüfusumuz aynı, onlarda 4 bin 300, bizde 4 bin 600 var. Hatta bizim laboratuvar sayımız, Fransa'dakinin 8 katı. Yani onlarda topu topu 13 tane ulusal laboratuvar varken, bizde 41'i Bakanlık, 69'u özel olmak üzere 100'ün üzerinde laboratuvar var. Ama soru şu: Laboratuvar var, laboratuvar var. Yani bunlarda kaç tane cihaz var, bunlar ne analiz yapıyor, bu alanın uzmanları sizlersiniz. Daha birçok

Dünya Gıda Günü 2012

burada veri gerekir. Burada böyle bir sayıyı vermek bana hiçbir anlam ifade etmiyor. Kaç tane analiz yapılabiliyor, buradaki parametreler nelerdir, analiz özellikleri nelerdir, bu analiz nasıl yapılıyor, bunlara ilişkin yine veriye ben ulaşamadım.

İngiltere örneği verildi, bir tek İngiltere’de yerel yönetimler tarafından denetimin yapıldığını tekrar edeyim. Mevzuatı bir veri olarak alırsak, bu çok açık bir politika transferidir. O gösterdiğim ilk döngü, sanki bir kamu politikasının ülke içerisinde şekillendirildiğini gösterir. Hâlbuki bunların tümünü transfer edebilirsiniz ya da problemi bile transfer ederler. Hiç halkın öyle bir problemi yoktur, ama IMF der ki, “Bu bir problemdir” ve sizin probleminiz olur birden bire. Yani stratejik planlama yapamamak kaç tane devlet memurunun problemiydi de birden bire problem oldu, bunun gibi.

Dolayısıyla esasında bu alanda birçok şey, doğrudan politika transferi, yani bu *Codex Alimentar* dediklerinde, yine Bakanlık gazete manşetlerine çıkmıştı, 40 yıllık patates oldu işte neyse Latincesi o, aynen çeviri. Hatta bakanlıklarda öyle hale geldi ki, normalde bu Avrupa Birliği mevzuatına uyumda, ilk önce bunun Türkçeye çevrilmesi lazım. Bu direktiflerin, tüzüklerin, sosyal paydaşlarla, derneklerle tartışılması lazım, daha sonra da mevzuat haline gelmesi lazım. Tarım Bakanlığını bilemeyeceğim, ama Ulaştırma Bakanlığında ben bir şey için istedim. “*Biz artık onları çevirmiyoruz, doğrudan İngilizcesini mevzuat yapıyoruz*”, yanıt buydu. Yani tamamıyla “Al kopyala, Türkçesi kanun oluversin.” Bunların düzenleyici etki analizlerinin yapılması lazım, ama bunların hiçbirinin düzenleyici etki analizleri yok; ne risk analizi yapılıyor, ne fayda-maliyet analizi yapılıyor, ne sosyal paydaş analizi yapılıyor, hiçbiri yapılmıyor. Bunların kanun ekine konulması lazım, bu kanunda da böyle bir şey yok.

Örgütlenmeye gelirse, daha önce İlnur Hanım da bahsetti, Avrupa Birliği normlarına göre bu örgütlenmenin Bakanlık bünyesinde değil, bağımsız bir otorite tarafından kurulması gerekiyor. Bence bu çok önemli değil.

Daha önemli olan başka bir konu şu: Risk değerlendirme ve yönetiminin birbirinden ayrılması gerekiyor. Şu anda da Bakanlık bu ikisini birlikte yapıyor, yani hem riski değerlendiriyor, hem bu süreci yönetiyor. Bence sorun burada, çünkü burada kendin çal, kendin oyna, sıkıntılı. Esasında baktığımızda, DPT’de 2001 yılında hazırlanan bir rapor var, Ulusal Gıda ve Beslenme Stratejisi ve burada bu ayrımın yapıldığını görüyoruz. Fakat aradan 11 yıl geçince, nedense bu rapor dikkate alınmamış. Niye alınmamış, bilmiyorum.

Burada şöyle bir sorun var: Birincisi, İngiltere modelini tercih edebiliriz. İkincisi, bağımsız otorite modelini tercih edebiliriz ya da bu Bakanlıkta kalır. Bunların hepsinin kendine göre olumlu ve olumsuzlukları var. Eğer yerel yönetimlere bırakırsak, Türkiye’de bazı şeyler denendi, sigara örneğini hemen söyleyeyim size: Sağlık Bakanlığının ilçe sağlık grup müdürlükleri gidip denetimi yapıyorlar ve belli bir restorana, yere cezayı kesiyorlar. Daha sonra bunun tahsilini belediye encümeni yapıyor. Fakat ne oldu? Yerleşme adına bunu yaptılar. Belediye encümeni, “O restoran sahibi, bizim kasabamızın eşrafındandır, önde gelenindedir.” Cezalar gidiyor, ama kesilmiyor, çünkü orada birtakım başka ilişkiler var, seçmen ilişkileri var. Dolayısıyla da ne yaptılar; bunu değiştirdiler ve şu anda bu cezalar kaymakamlık ve valilik tarafından veriliyor. Yani bunu yerele bırakmanın böyle bir sakıncası var. Laboratuvar falan, o sorunlara hiç girmiyorum.

“Gıda Güvencesinin Yapıtışları Tarımsal Kooperatifler”

Bağımsız otorite de çok söylenen bir şey, fakat Türkiye’de bunun olumsuzluklarını gördük. Hem bizim idare hukukumuz açısından, yani idarenin bütünlüğü açısından çok sakıncalı, hem de bu yakalama kuramı denilen bir şey var. Çok kısaca, düzenleyici olan, düzenlenmesi gereken tarafından düzenleniyor, ama şunu kastediyorum: Mesela şeker piyasasında bunun örneği var. Kamu Etik Kurulu, isimlerini de açıkladıkları için, olayı anlatabilirim. Konya’daki bir şeker fabrikasına lisans verilmesi ya da denetim için Şeker Kurulu üyeleri gidiyor, fakat bunlar firma tarafından otelde ağırlanıyor, başka şeyler de yapılıyor. Dolayısıyla aralarında böyle bir ilişki kuruluyor, güya bu bağımsız bir kurum. Yani devletin denetiminden kaçmak demek, Federasyon temsilcisi kusura bakmasın, ama o sektörün denetiminden kaçmak anlamına gelmiyor, o da çok bir kurtuluş olmayabilir. Ama Bakanlık içerisinde iki yapılanma, yani bu risk değerlendirme ve yönetimini yapan iki ayrı yapılanma olabilir.

Bu laboratuara falan girmeyeyim, ama biraz önce bahsedildi, burada mesela deniliyor ki, “Miktar analizi yapılmıyor, binde 1 bile tavuk olsa, adamın şerefi, itibarı gitti.” Bu veriler de yok, yani burada çok ilginç bir şey var, bunu denetimde ilk kez gördüm. Denetimi özel sektöre yaptırabiliyorsunuz ve daha da acısı, denetim yaptırdığımız kişiden bunun parasını alıyorsunuz. Yani bu bence Türk kamu yönetimi açısından gerçekten akıl almaz bir şey. CHP bunu Anayasa Mahkemesine götürmüş, demiş ki, “Bu bir kamu denetimidir, zaten kamusal bir görev bu, böyle bir şey olabilir mi, parasını alabilir mi?” Anayasa Mahkemesi “Alır kardeşim” demiş. İçişleri Bakanlığı müfettişleri, bundan sonra bir belediyeye gidip yaptıkları denetimin parasını alabilirler ya da Maliye denetmenleri bir şirkete gidip yaptıkları denetimin parasını alabilir, yani kamu denetimi falan önemli değil artık. Hâlbuki Anayasa Mahkemesi, yine biraz önce arada öğrendim, tohumculukla ilgili yasada bunu reddetmiş, kendi içtihadına rağmen kendi kararından dönmüş. Buna alıştık tabii, yargı kararlarında son zamanlarda çok büyük içtihat değişiklikleri var.

Denetimde nasıl örneklem alınıyor, bu konuda da benim kafam karışık. Bir tanesinde diyor ki, “Risk esasına göre yapılıyor.” İşte İzzet Bey koymuş, bunlara göre yapıyor, puanlama sistemi. Bu nasıl çalışıyor, ben bunu anlamadım. Yani neye göre yapılıyor, mesela et ürünlerinde risk daha fazla diye bunlar mı yapılıyor ya da bu acaba un ürünleriyle nasıl kıyaslanıyor, ben bunu anlamadım. Bu da açıklanırsa sevinirim.

Anlamadığım bir başka şey şu: Bakanlık gururla diyor ki, “Biz 174 ALO Gıda hattına gelen ihbarları ya da BİMER’e gelen ihbarları değerlendiriyoruz.” Bakın, burada rakamlar da var; 590 bin arama varmış, bunlar İstanbul’da bir özel şirkete devredilmiş, yani şirket elemanları açıyor, kaydı alıyor, ilgili il müdürlüğüne gönderiyor. 92 bin, yani 590 binin sadece 92 bini ilgili. Bakın, burada işlem maliyetini düşünebiliyor musunuz? 600 bin aramadan sadece topu topu 92 bini ilgili. 92 binden de topu topu 15 binine ceza kesilmiş, yani 600 bine 15 bin.

Bakın, buradaki süreci anlatayım, ne kadar maliyetli bir şey: O firmada bilmem kaç tane kişi çalışıyor, bunların telefon masrafları falan... Daha sonra onlar teker teker il müdürlüğüne gidiyor, il müdürlüğü kontrolör görevlendiriyor, onlar rapor yazıyorlar. Elde edilen sonuç, bu binde kaç yapıyor; binde 5-6 gibi bir şey. İşte çok ciddi sorunlar var; rakip firmalar birbirini ihbar ederse ne olacak, vatandaş olduğu ne belli, siyasi baskı unsuru olarak kullanılmayacağı ne belli? Bunun örneklerini gördük daha önce.

Dünya Gıda Günü 2012

Denetim örnekleme koymuşlar buraya, ama hani et ürünleri, unlu mamullere göre daha riskliydi? Bu Türkiye'deki işletmelerin dağılımı, yani Türkiye'de en fazla işletme unlu mamullerde var, ama denetimler en fazla et ürünlerinde yapılıyor anladığım kadarıyla. Mesela yine ZMO demiş ki, *“Bakanlık açıklasın, kaç tane pasta numunesi Kodekse uygun, sektörel bazda denetim sonuçlarını açıklayın.”*

Şimdi gelelim önemli konuya, ifşa etmeye, buradan da algıya gelip bitireceğim.

Nihai üreticiyle tedarikçi üretici arasında ayırım yapmıyor Bakanlık; işine geldiğinde yapıyor, işine gelmediğinde yapmıyor. Mesela Burger King'e -isimleri açıkta olduğu için ben de bir sakınca duymadım, zaten Bakanlık açıklıyor, yasal sürecini onlar düşünsün- et sağlayan firmada Salmonella diye bir bakteri çıkıyor. Orada Burger King'in ismi geçmiyor, şirketin ismi geçiyor. Ama Torku diye, Sarelle benzeri bir fındık üreten firma, bunun ürününü *“GDO'lu soya fasulyesi kullandım”* diye Bakanlık ifşa ediyor. Torku firması da açıklama yapıyor. Ben özel sektör yanlısı bir insan değilim, ama firmaya acıdım.

Olay şu: Bir tedarikçi firma, soya fasulyesini GDO'lu veriyor ve firma da bunu kullanıyor. Aslında GDO oranı binde 1, yani firmaya güvenirse tabii. Dolayısıyla binde 1 için ve tedarikçi firmanın suçlanması gereken bir şeyde Torku firması, tamamıyla tüketici gözünde sıfırlanıyor. Daha da şeyi, bence Federasyon yetkilisi çok haklıydı, halk sağlığını doğrudan tehdit etmeyen şeylerde çok büyük bir şey oldu. Mesela bitkisel yağ kullanmış tereyağında, bu tüketiciyi aldatmaktır, doğru değildir, yazması gerekirdi, ayrı konu. Ancak hayvani yağda bitki yağı kullanması tüketici sağlığını tehdit etmez ya da bu ette, tavuk üretimi geçmiş, adam ertesi gün eti getirmiş. Tamam, yapmaması gerekirdi, içine binde 1 mi karışmış, binde 2 mi karışmış, binde 10 mu karışmış, Bakanlık onu da bilmiyor, ama *“Olsun, binde 1 bile karışsa, biz firmayı ifşa edelim.”*

Merak ettim, bu tağşiş ne demek, ben bilmiyordum, sizler bilirsiniz de gençler bilmiyor olabilir. Tağşiş, Osmanlı İmparatorluğunda falan kullanılmış, yani bu yeteri kadar altın-gümüş olmadığı için, aradan değersiz paraları sokup paranın değerini düşürmüşler. Firmanın bunu kasti olarak yapıp yapmadığına dair Bakanlığın elinde yine hiçbir veri yok. Yani adam üretim sürecinin gerekliliği olarak tavuğu geçirmiş, ertesi gün eti geçirmiş, tavuk bulaşmış. Burada tağşiş nasıl yapılıyor? Bile bile altının içerisine nikel karıştırıyorsunuz. Burada adam bunu bile bile yapmıyor ki, yapmaması gerekirdi, ayrı. Onur ve itibar kaybı, yine adama acıdım.

Bakanlık bir toplantı yapıyor, o kadar katılımcılıktan uzak değil. Sektör çok ciddi tepki gösterince, yaklaşık 100 tane et üreticisi geliyor. İçlerinden bir tanesi diyor ki, *“Ben bu işte 50 yıldan beri varım, ben bu mesleği babamdan devraldım. Bizim bu sektörde çok ciddi şerefimiz, itibarımız vardı. Benim çocuğum şu anda okula gidemiyor, ‘Senin baban ete at eti karıştırıyor, eşek eti karıştırıyor’ diyorlar.”* Bunu Bakanlığın kamu sorumluluğu adına yapmaya hakkı yok.

Burada tabii ki birtakım yöntemler olabilir; biraz önce bahsedildi, geri çağırma, geri alma gibi yöntemler olabilir. Ancak halk sağlığını doğrudan tehdit etmeyen -tamam, aldatmaya girer, kabul ediyorum, ama- bir şey için insanları rezil rüsva etmek bana doğru gelmiyor. Üstelik bu süreçlerin bize işlem maliyeti getireceğini de kabul edelim. Nasıl kabul edelim? Ne olacak; birçok firma zorunlu olarak tavuk üretimi ve et üretimi bantlarını ayıracak. Bu kime yansiyacak; bize yansiyacak. Benim

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

halk sağlığını tehdit etmiyorsa ve firma da onu yazıyorsa, “Bunda binde 1 oranında tavuk olabilir” diye, tüketici olarak benim seçme hakkım olmalı. Bakanlık niye bu seçim hakkını benden alıyor ki, ne hakkı var?

Bakın, esasında tağşiş değil olay, lütfen bu tanımı okuyun. Bu tanım, Avrupa Birliğinin tanımı. Yani olay esasında tağşiş değil, bulaşmadır, fakat aynı toplantıda Bakanlık temsilcisi -ki eskiden kendisi de kontrolör, şu anda genel müdür- “Hayır, ben bu işi yaptım, bu tağşiş, bulaşma değildir, yok öyle yağma” diyor. Ben gazete haberinden söylüyorum. Hâlbuki şu tanımı okuduğunuzda, yapılan işin bulaşma olduğu son derece açık bence.

Başka bir sorun da ifşa etmeme, bununla bitiriyorum. Yani ifşa ederken iyi, ama ifşa edilmediği de oluyor, Hükümet yapıyorsa ifşa edilmiyor. Bu süt olayından bahsediyorum. Bakanlık diyor ki 17 Ocakta, daha Hükümet süt dağıtma kararı almamış, “Bazı firmalarda aflatoksin bilmem ne varmış.” Sonra Hükümet “Okullara süt dağıtalım” kararı alıyor ve hepinizin bildiği olaylar oluyor. Bundan sonra özellikle muhalefet milletvekilleri soru önergelerine başlıyorlar. Bakanlık hiçbir firmanın ismini açıklamıyor. Aradan geçti kaç ay, biz hâlâ ne olup bittiğini bilmiyoruz.

Avrupa Birliği kriterleri, yani kriterler bağlamında siz kamu politikası belirlersiniz, açıklık, şeffaflık, bu hep aynı anlamda kullanılıyor da açıklık veriye erişme, şeffaflık veriyi anlamlandırma. Siz şuradan ne anlıyorsunuz? “Kayserioğulları süzme çiçek balı, Oskar Patiserie.” Ne bu, neyi açıklamış oluyor Bakanlık? Burada sorun ne, ben anlamış değilim. Ben zaten anlamıyorum bu konuyu da siz konuyu anlıyorsunuz, buradan bir şey anlıyor musunuz? Bu Bakanlığın açıklaması. Buradaki sorun ne? Bakın, biraz önce Sayın Demiröz şu örneği verdi: FSA, İngiliz Gıda Güvenliği Otoritesi diyelim; orada sorun ne, aflatoksin nedir, bana nasıl zarar verir, bunu kullanmanın riskleri nelerdir, Bakanlık hepsini açıklıyor ya da bu tağşiş olmadan dolayı bana ne olur, eğer böyle bir şey varsa, hepsini açıklıyor. Bunların hiçbirisi yok, “Açıkladık mı; açıkladık.” Neyi açıkladınız, ne yapmamız gerekiyor bizim tüketici olarak? Bakanlık bu konuda hiçbir şey söylemiyor bize.

Son bir şey daha söyleyeyim: Bu kadar şey açıklandı, ne oldu, yani bu firma tağşiş yaptı, hakkında cumhuriyet savcıları ne yaptı, ne cezası verilecek, bilmiyorum. Ama tüketici olarak bizim hakkımız ne? Bir dernek gidiyor soruyor, Bakanlığın verdiği yanıt, “Hiçbir şey yapamayız size, Tüketici Kanununda yok böyle bir şey, kanun değişikliği yaparsak bunu dikkate alacağız.” Hiçbir hakkımız yok, yani Bakanlık açıklasa ne olur, açıklamasa ne olur?.. Benim tüketici olarak hakkım ne, o ürünü iade edebiliyor muyum?

Amerika’da Mc. Donalds’tan adam kahve alıyor, araba kullanırken üzerine döküyor, yanıyor. Mc. Donalds’a dava açıyor. O günden beri Mc. Donalds’ın şeylerinde, bugün Amerika’daki tüm firmalarda “Dikkat, bu sıcaktır, dökerseniz kendinizi yaralayabilirsiniz” yazıyor. Tüketici anlayışı öyle, tabii dünyanın tazminatını kazanıyor.

Bir vatandaş algısına bakayım ki, burada çok söyleyecek bir şey yok. Bakın, idare, kamu yönetiminde işlev ve görevleriyle bir bütündür. Süt ürünleriyle ilgili 3 tane valinin açıklaması var ve bu arada Bakanlık da kendini tek yetkili olarak tanıttı. “Zehirlenme değildi arkadaşlar, sanıyorum süt herhalde biraz bozuk.” Ben şimdi vatandaş olsam, bunu nasıl algılarım? Başka bir açıklama, “8

Dünya Gıda Günü 2012

öğrenci intikal etti.” Neye intikal ediyorsa... “*Zehirlenmiyor; etkileniyor.*” Ne demek bu, etkilenmek ne demek, zehirlenmek ne demek? Edirne Valisi de diyor ki, “*Aç karınla süt içmişler, mideleri bulanmış, psikolojik de olabilir.*” Biz hâlâ ne olduğunu bilmiyoruz.

Ben ne diyeyim, probleme geri döneyim en iyisi. Bu problemleri biz halledebildik mi; bu kanun çıktı diye halk güvenli gıdalla beslenir mi; bazı firmalar artık haksız rekabette bulunmuyor mu; gıda denetiminde yetki karmaşası ve tutarsızlıklar ortadan kalktı mı; tüketiciler satın aldıkları ürünün sağlıklı ve güvenli olduğunu biliyorlar mı?

Teşekkürler ilginiz için.

OTURUM BAŞKANI- Bu güzel sunum için çok teşekkürler.

Tabii değerli sunumu yapan arkadaşımız, sürekli şunu söyledi: “Ben bu konuyu bilmiyorum.” Aslında bu bizim için çok çarpıcıydı. Kamu yönetimi üzerine akıl yormuş, ama bu konuyu bilmeyen bir insan nasıl algılıyor, tüketici nasıl algılıyor, o işin bambaşka bir boyutu.

Şimdi Bakanlık yetkilisi konuşacak; önce sunumunu yapacak, bir miktar cevaplarını verecek. Onun için kendisine 20 dakikadan fazla zaman vereceğiz. Ben öncelikle çok teşekkür ediyorum. Bakanlık'ta her zaman buraya çıkacak bir kahraman ya da günah keçisi var, çünkü hep Bakanlığa yüklenilir. Bunun doğal olduğunu öncelikle kabul etmek lazım; tabii ki sorunlarımızı Bakanlığa aktaracağız, eleştirileri Bakanlığa aktaracağız.

Buyurun.

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

Dr. NESLİHAN ALPER

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı

Tabii birçok soru geldi, konuyu herkes kendi açısından görüyor ve düşünüyor. Biz de bunları açıklamak için buradayız. Öncelikle ben sunumuma başlayıp, daha sonra Argun Beyin anlamadığı şeyleri anlatmaya çalışacağım.

Gıda güvenilirliği mevzuatıyla başlamak istiyorum. Gıda güvencesi nedir, gıda güvenilirliği nedir, kısaca bunların arasındaki farka bakacak olursak, gıda güvencesi dediğimiz zaman, insanların doğal hakkı olan sağlıklı yaşama ulaşabilmeleri için uygun fiyata sağlıklı, yeterli, besleyici ve güvenilir gıdaya erişimin sağlanmasını anlıyoruz. Gıda güvenilirliği dediğimizde ise, gıdalarda olabilecek fiziksel, kimyasal, biyolojik ve her türlü zararların bertaraf edilmesi için alınan tedbirlerin tümü olarak algılanması gerekiyor.

Bakanlık olarak, bizim gıda güvenliği politikamız, ülke genelinde çiftlikten sofraya kadar gıda güvenliği anlayışını ortaya koymak, tüketiciye güvenilir gıda arzının teminini sağlamak, etkin ve yeterli gıda denetimi yapabilmek ve *Codex Alimentarius* Avrupa Birliği müktesebatı ile uyumlu mevzuatlar hazırlamak ve bu mevzuatları uygulayabilmek.

Gıda mevzuatına baktığımızda, çok kısa olarak gıda maddeleri ve gıdayla temasta bulunan madde ve malzemelerin üretimi, işlenmesi, dağıtımı ve piyasaya arzıyla ilgili her aşamayı kapsayan düzenlemeler olarak görüyoruz. Bunların içinde tabii kanun, kararname, yönetmelikler, yönerge, tebliğ ve talimatlar yer almakta.

Bakanlıkların yeniden yapılanma süreci çerçevesinde biliyorsunuz, Tarım Bakanlığı da yenilendi, ismi Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı oldu ve kanunu, 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı ve Gıda ve Yem Kanunu olarak değişti. Bu kanunla insan sağlığının, tüketicilerin en üst düzeyde korunması, gıda ürünlerinde adil ticaret dâhil olmak üzere, tüketici çıkarlarının korunması ve Avrupa Birliği içerisinde gıda ürünleri ve yemin serbest dolaşımının sağlanması bu çerçevede yer alıyor.

Yansımalarına baktığımızda ise, Bakanlık bu konuda tek yetkili otorite, tüm mevzuatı bir çatı

Dünya Gıda Günü 2012

altında toplamış oluyor. Kapsamlı, entegre bir yaklaşım sergiliyor, coğrafi işaret ve geleneksel ürünlerle ilgili yine denetimler kapsamında birtakım çalışmalar bununla ilgili var. Gıda denetim sistemi stratejik planları hazırlanması, perakendeler yine kayıt altında. Bu kanun kapsamında Risk Değerlendirme Daire Başkanlığı kuruldu, eskiden yoktu. Etiketlerde yeni düzenlemeler yapıldı, işyeri sorumluluklarıyla ilgili çalışmalar yapıldı. En önemlisi, eski kanuna göre baktığımızda, şeffaflık ve olumsuz firmaların kamuoyuna açıklanması yine bu kanunla gündeme geldi. İzlenebilirlik ve ihtiyatilik ilkeleri yine bu kanunla getirilmekte, çalışmalarımıza başlamış bulunmaktayız.

Kanun kapsamında hijyen ve resmi kontroller ön planda. Hijyen olarak baktığımızda, gıda işletmecisi bu kurallara uymak zorunda. Bununla ilgili Gıda Hijyeni Yönetmeliği ve Hayvansal Gıdalar İçin Özel Hijyen Kuralları Yönetmeliği önemli bir hale geldi ve her işletme, bunu kendi üretim tesislerinde uygulaması gerekiyor.

Bakanlık sürecinde baktığımızda ise, yine Gıda ve Yemin Resmi Kontrollerine Dair Yönetmelik ve Hayvansal Gıdaların Resmi Kontrollerine İlişkin Özel Kuralları Belirleyen Yönetmelik, bu piyasa gözetimi ve denetimleriyle ilgili işlemleri açıklamakta. Diğer yönetmelikleri ise çok kısa, başlıklar halinde vermek istiyorum: Aralık 2011 tarihinde çıkan Gıda İşletmelerinin Kayıt ve Onay İşlemlerine Dair Yönetmelik var. Bildiğiniz gibi, daha önceleri çalışma izni alınıyordu işletmelerle, ama yeni kanun çerçevesinde bütün hepsi iptal edildi, kayıt ve onay gündeme geldi. Hayvansal ürünlerle ilgili bir üretim yapıyorsa firmalar, onay almak zorunda. Diğer tüm firmalar için de kayıt süreci söz konusu.

Diğer bir yönetmeliğimiz, yine Aralık 2011 tarihinde çıkan Gıda Kontrol Laboratuvarlarının Kuruluş, Görev, Yetki ve Sorumluluklarıyla Çalışma Usul ve Esaslarının Belirlenmesine Dair yönetmelik. Eskiden özel ve devlet laboratuvarları için ayrı ayrı yönetmelikler vardı, daha sonra bunlar birleşti ve tek bir yönetmelik çatısı altında toplandı. Bu yönetmelik oluşturulurken, laboratuvarların akreditasyonu için oluşturulan 17025 standardı var. Bu standart dikkate alınarak bütün özellikler ve laboratuvarların sahip olması gereken teknik gereklilikler bu standardın içine oturtuldu ve ona göre bir yönetmelik hazırlandı.

Yine Aralık 2011'de çıkan diğer bir yönetmelik ise, Risk Değerlendirme Komite ve Komisyonlarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik. Risk değerlendirmeye ilgili yeni bir daire başkanımız kuruldu demiştim. Bu kapsamda yine bilimsel kuruluşlardan, tamamen dışarıdan olmak üzere bilim kurulları oluşturuldu. Onlarla ilgili alt komiteler oluşturulmuş durumda ve konusunda uzman tüm uzmanlarla ilgili bir havuz oluşturuluyor ve bununla ilgili çalışmalar yapılıyor.

Ayrıca prosedürlerimiz var; Bakanlığın gıdaya dair resmi kontrol prosedürü, resmi numune alma prosedürü, kontrol görevlisi kurs düzenleme prosedürü. Gıda İşletmelerinin Kayıt ve Onay İşlemleriyle Gıdaların Etiketlenmesine Dair Yönerge yürürlükte.

Resmi kontroller nasıl yapılıyor, bunu özet bir şekilde vermek istiyorum. Birincisi, Bakanlığın bir gıda kontrol planı var. Ayrıca illerin kendi içinde hazırladıkları yıllık kontrol programları var. Bu sene 2013 için denetim programı kapsamında ayrı bir toplantı yaptı, bir hafta süren bir toplantı ve politikamızı biraz daha genişlettik. Eski senelere oranla verilerimizi değerlendiriyoruz her sene, son 3 yılın verileri bu gıda kontrol planı kapsamında değerlendiriliyor. Orada bir yıl boyunca hangi ürünlerden, hangi alanlardan numune alınacak ve bu ürünlerde ne tür analizler istenecek, onlarla ilgili

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

tüm çalışmalar yapılıyor. Bu çalışma yapılırken de Ergun Beyin bahsettiği, “anlayamadığım” dediği bu risk faktörleri ön plana çıkıyor.

Nedir bu risk faktörleri? Öncelikle biz önceki yıllardaki denetim sonuçlarımızı alıyoruz. Oradaki denetimlerde ne kadar denetim yapmışız, bunların ne kadarında olumsuzluk çıkmış, gerçekten bu konularda ülkemizde bir sıkıntı var mı, bu değerlendiriliyor. Bunun yanında, o sene içinde gündeme gelen yeni bir konu varsa, çünkü biliyorsunuz, ülkemizde her gün yeni bir hile ortaya çıkabiliyor, yeni bir konu ortaya çıkabiliyor. Çok zeki insanlarız, ama bu zekâmızı maalesef farklı yönlere kullanıyoruz. Yeni bir metot geliştiriyorsunuz, o hileyi tespit etmeye yönelik, tam onu oturtuyorsunuz, analizlerini yapıyorsunuz, yarın öbür gün onun tespit edilmeye başlandığını görülünce, başka bir hile çıkıyor ve bu şekilde karşılıklı bir süreç devam ediyor. Dolayısıyla o yıl içinde eğer yeni bir şey varsa gündemde olan, riskli olan, onların öncelikli bir ön izlemesini yaptırıyoruz, direkt denetim planımıza almıyoruz. Acil bir denetim planlıyoruz, talimat veriyoruz ve yoğun bir şekilde o konuyla ilgili numuneler aldırıyoruz. Gerçekten orada bir sıkıntı varsa, bir olumsuzluk varsa, bunu denetim planımızın içine alıp daha yoğun bir şekilde onu takip etmeye başlıyoruz. Bu şekilde Bakanlık gıda kontrol planı oluşuyor.

Bunun yanında, bu plan ikiye ayrılmış durumda; bir merkezden yürütülen program var, bir de illerden yürütülen program var. İllerden yürütülen denetim programında risk faktörü ön planda, direkt üretim yerine yöneliyoruz, üreticiye yöneliyoruz. Siz son üründe ne kadar denetim yaparsanız yapın, geriye dönüp ceza kesiyorsunuz, ama çoğunda izlenebilirlik sağlanamadığı için, o orada kalabiliyor. Bunun için birincil üretimde denetim yapmak ve denetimi artırmak, sorunu orada çözmek çok daha önemli.

Bu kapsamda illerde yoğunlaştık. Yine konu bazında, ürün bazında, bütün ürünler ortaya konulduktan sonra, her ilde o konuyla ilgili üretim yapan kaç firma var, yerel üretim yapan kaç firma var, ulusal bazda üretim yapan kaç firma var, bunlar belirleniyor. Yerel üretim yapanlar tabii daha küçük ölçekli olduğu için, onlara daha küçük bir katsayı veriyoruz. Ulusal bazda üretim yapan firmalara ise daha büyük bir çarpan değeri veriyoruz ve her ürün için ayrıca risk faktörü belirliyoruz. Örneğin et ve et ürünleri, yumurta, bunlar çok daha riskli, ama bir ekmek, unlu ürünlere baktığımızda, risk oranı daha az olabilir. Buna göre risk faktörleri belirlendikten sonra, firmanın sayısı, riskle ilgili çarpanı ve ayrıca ulusal veya yerel olması durumuna göre bütün hepsi çarpılarak size otomatik bir denetim yapılması gereken sayıyı veriyor. Tabii bu programı ve bu çalışma şeklini belirlerken de tamamen yurtdışındaki, farklı ülkelerdeki çalışmalar göz önüne alınarak böyle bir program oluşturuldu. Dolayısıyla illerde kaç tane firma varsa, bunların ulusal ve yerel olma sayısına bakılarak ve risk faktörüne bakılarak, orada ne kadar numune alınması gerektiği belli. Her il için ayrı ayrı plan hazırlanıyor ve onlarda ne tür analizlere ve konulara bakılması, denetim yapılması gerektiği de belli. İller bununla ilgili denetimlerini yapıp sisteme giriyorlar.

Merkezden baktığımızda ise, daha çok güncel olabilecek konuları, taklit-tağış veya insan sağlığına olabilecek diğer farklı konuları biz merkezden yürütmeyi uygun gördük. Bu şekilde onları direkt merkezden yönetip sayıları, hangi dönemlerde olması gerektiği, denetimin ne kadar sıklıkla yapılması gerektiğiyle ilgili arkadaşlar çok yoğun bir çalışma sonucunda o sayıları belirliyorlar. Örneğin Ramazan geldiğinde, Ramazan ayında tabii daha gündemde olan ya da dikkatli olunması gereken konular

Dünya Gıda Günü 2012

belli veya bir Kurban geldiğinde, o aylardaki sayıları, o konularla ilgili denetim sayılarını ona göre belirliyoruz. Bu şekilde bir denetim programımız var.

Bunun yanında, ekstradan BİMER, Alo 174 hattıyla bize belirli sayıda denetim ve şikâyetle ilgili sorunlar geliyor; yazılı olarak dilekçelerle de gelebiliyor. Bunlar da yine anında, bekletilmeden ilgili il müdürlükleri, ilçe müdürlüklerine talimatlar verilerek ilgili denetimler yapılıyor, sonuçlandırılıyor ve ilgisine yazılı bildiriliyor. Eğer Alo Gıda'dan gelmişse, tabii ki kimin şikâyet ettiği belli değil. Dolayısıyla Alo Gıda'ya onunla ilgili sonuçları bildiriyoruz, o ihbarı yapan kişiye bildirimini yapıyor. BİMER ve dilekçeyle ilgili olanlara da direkt yazılı olarak geri dönüş yapıyoruz.

Şöyle söyleyeyim: Argun Bey, “Şikâyetler çok sayıda var, bunların çok küçük bir parçası kontrol ediliyor, geri dönülüyor” gibi bir şeyler söyledi, ama muhtemelen konuyu bilmediği için. Alo Gıda ve BİMER, tamamen şikâyet üzerine kurulu bir şey değil; şikâyetleri alıyoruz, ama bunun yanında çok fazla sayıda da bilgi almak isteyen tüketicilerimiz var. Soruyor, “Ben şöyle bir ürün aldım, ama bunun içinde ne vardır, şöyle midir, böyle midir ya da ben bunu nasıl kullanabilirim?” Günde yaklaşık 20-25 tane bu şekilde bizim çalışmalarımızı soranlar var, onlarla ilgili cevaplıyoruz. Tabii denetim yapıp sonuçlandırdığımız konuları yine cevaplandırıyoruz. Talimat vermişsek, o konuyla ilgili bir işlem yapmışsak, onu yine geri dönüp tüketicilerimizle paylaşıyoruz.

Bu sayıları da biz ne yapıyoruz? 81 ilde il müdürlüklerimiz var, bu il müdürlüklerimizdeki denetçiler aracılığıyla yapıyoruz. Orada tabii şöyle bir soru da geldi: “Bu denetçiler 4 günlük eğitimden geçiyor, hemen gönderiliyor, denetim yapılıyor” gibi. Öyle değil tabii ki, yani buradaki denetime çıkan kişiler, lise mezunu veya konusunu bilmeyen insanlar değil, hepsi yüksekokul mezunu, konusuna hâkim, zaten belirli bir altyapıyla gelen insanlar. Dolayısıyla onlar şubelere atandıkları zaman, zaten bir süre onların asli olarak görev yapabilmeleri için belirli bir süreçten geçiyorlar. O sırada mevzuat, kanun, yönergeler vesairelerle ilgili zaten kendi oryantasyonları çerçevesinde bir altyapı eğitimlerinden geçiyorlar.

Bunun dışında, kontrol görevlisi için ayrıca ayrı eğitimlerimiz var; denetimlerde nelere dikkat etmeleri gerektiği, HACCP'ler vesaire gibi birtakım eğitimlerden geçiyorlar. Onun yanında, rutin olarak yine yapılan bu iletişim becerileri, çünkü bunlar direkt piyasada tüketiciyle, üreticiyle karşı karşıya olan insanlar, oradaki denetim teknikleri de çok önemli. İletişim teknikleri gibi, HACCP gibi farklı farklı eğitimlerden geçiyorlar.

Ayrıca her denetçimizi, her meslek grubundaki kişiyi her yere göndermiyoruz, yani kanunda bu belirlenmiş durumda. Örneğin etle ilgili bir yere gidecek olan meslek grupları ve denetçiler kimlerdir ya da su ürünleriyle ilgili bir yere gidecek olan meslek grupları kimlerdir, bunlar belirlenmiş durumda. Dolayısıyla oradaki kişiler zaten kalifiye personel, yani hiçbir şekilde sokaktan bir kişiyi alıp, 3-4 gün bir şey anlatıp denetime çıkarmıyoruz.

Denetim sistemimizi yine gıda maddesinin taşıdığı riskle orantılı, belirli bir risk esasına göre planlıyoruz. Bunlar da gıda maddelerinin risk durumları, önceki kontrollerden, yani 3-4 yıl önceki tüm veriler, oradaki gidişat nasıl, bir azalma mı var, artış mı var, onlar gözden geçiriliyor. İşletmelerin kendi uyguladıkları otokontrol sonuçları gözden geçiriliyor. İşletmelerin ayrıca rutin yapılan hijyen denetimleri var, bunlar gözden geçirilerek bu denetim planlarına karar veriliyor.

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

Burada şunu da özellikle ifade etmek istiyorum, medyada bu çok gündemde ve katılımcılarımız da bunu zaman zaman bahsettiler, ben de onlara aynı şekilde katılıyorum: Medyada çok büyük bir kirlilik söz konusu, yani bilen-bilmeyen, konu uzmanı olmayan, hiç alakasız insanlar, çıkıp gıda konusunda ahkâm kesiyor, “Şunda şu vardır, bunda bu vardır.” Sorsanız, detayını, hiçbir şeyini bilmeyen insanlar ya da gidiyor, 2 tane numune alıyor bir yerden, nasıl numune aldığı belli değil; içine bir şey yaptı mı, o da belli değil, “Ben şurada şu analizi yaptırdım, içinde bu çıktı, raflarda şu kadar oranda sağlıksız ürün var, bütün yediklerimizde bir şey var.” Halkı galeyana getirip bunların üzerinden geçinen insanlar var, kendi reklamlarını yapıp kendini tanıtmaya çalışıyor.

Tabii oradaki amaçlar da çok farklı. Bunları yapan kişiler, genelde laboratuvar sahibi veya belirli bir yerin başında olan insanlar. Şu an biz denetimlerimizi hiçbir şekilde özele vermiyoruz, yani bütün denetimler Bakanlığın kamu laboratuvarlarında yapılıyor, ücretsiz yapılıyor, özellere hiçbir şekilde denetim numunesi gitmiyor. Dolayısıyla amaç, “Denetimleri biz yapalım, bunu paralı yapalım. Bakanlık bu işin altından kalkamıyor; hiçbir şekilde düzgün denetim yapamıyor, yetişemiyor; ama bir sürü laboratuvarımız var; biz bunları yapabiliriz, bunları tespit ediyoruz. Bunları bize verin, paralarını da biz alalım.” Amaçları bu. Tabii bunları her medyaya çıkardıklarında da marketleri ve büyük alışveriş yerlerini ön plana çıkarıyorlar ki, oralarda rutin olarak gidip bunlara özel istek numunesi olarak kendi ürünlerini kontrol etmek zorunda kalıyor. Bu şekilde iki taraflı bir kazanç söz konusu aslında.

Medyada yine gündeme gelen, özel laboratuvarların ithalat ve ihracatlarda analiz yaptıklarında, sonuçları çok güvenilir, ama biz özel bir şeyler bulduğumuzda, “İçinde şu vardır, bu vardır” dediğimizde, bizim sonuçlarımıza güvenilmiyor. “Biz bunu bir de başka yere kontrol ettirdik, üniversiteye kontrol ettirdik” gibi birtakım yine medyada haberler var. Bu da yine tamamen yanıltıcı reklamlar. Burada önemli olan şu: Oradaki özel istek analizini bizim Bakanlığımızın kendi laboratuvarları bile yapmış olsa, geçerli değil, çünkü o özel istek analizi, yaptırdıysanız görmüşsünüzdür. Özel istek analizinin üstünde “Alınan numune için geçerlidir, özel istek analizidir. Hiçbir şekilde reklam amaçlı kullanılamaz, adli işlemlerde kullanılamaz, sadece bu ürün için geçerlidir” diye yazar. Yani bu raporları zaten kullanan da suç işler, yasal bir işlem de yapmış olabilir. Özel istek numunesinin hiçbir şekilde yasal bir belirleyici özelliği yok. Bunun kabul görebilmesi için, Bakanlığın resmi kontrol görevlisi tarafından resmi olarak alınması, mühürlü numune alınması, şahidiyle birlikte alınması ve birinci analizi olumsuz çıkmışsa, ikinci analizi bununla doğrulandıktan sonra tamamen resmîyet kazanıp, “Gerçekten evet, bunda bu vardır” deyip yasal süreci biz işletebiliyoruz.

Bu arada, eğer işletmeler kendi istedikleri takdirde, üçüncü bir numune de alınıp işletmeye bırakılabiliyor. Ancak bu numunenin de dediğimiz gibi, hiçbir belirleyici özelliği yok. Önemli olan, birincil ve ikincil o resmî alınan numunelerin sonuçları.

Denetimle ilgili genel bir veri vermemiz gerektiğinde, karşılaştırmaya baktığımızda, geçen yıllara göre, örneğin 2002’de 39 bin adet denetim yapılıyorken, bu yıllara göre artmış, geçen sene -ki çoğu ülkeye baktığımızda da bu sayı aslında çok fazla bir denetim yaptığımızı gösteriyor- 400 binden fazla denetim yapmışız. Kontrol görevlisi olarak baktığımızda da 2002’de 820 tane kontrol görevlisi varken, 2011’de 4 bine bu çıkmış, şu anda 4 bin 635 adet kontrol görevlisi bu işi yapmakta ve dediğim gibi, gerçekten belirli bir süreçten geçerek, gerekli eğitimleri aldıktan sonra bunlar piyasaya çıkmakta.

Dünya Gıda Günü 2012

Numune almayla ilgili kısa bir bilgi vereyim. Dedğim gibi, o üçüncü numune, işletme isterse alınabiliyor, ama hiçbir geçerliliği yok. Numuneyi alırken, mutlaka iki şahit takım halinde alınması gerekiyor. Bazı istisnai durumlar var. Bu istisnai durumlar neler? Kalan numunenin raf ömrü 7 günden az kalmışsa, mikrobiyolojik analiz isteniyorsa ve ürün miktarı, eğer şahit numunenin analizi için yeterli gelmiyorsa, bir takım numune alınabiliyor ve onun sonucuna göre karar verilebiliyor ve buna itiraz edilemiyor. Bu özellikle zehirlenme konularında ön plana çıkarılıyor. Mesela en son Urfa’da bir zehirlenme oldu, 700 kişilik. Zehirlenme haberi geldiği anda, gece yarısı olsun, sabaha karşı olsun, hiç fark etmiyor, biz il müdürlüklerimize talimat verip, hemen oradan numune aldırıyoruz. Bazen numune çok çok az kalabiliyor, yani alınması gereken miktarın çok altında kalabiliyor. Bu durumda da yine gidip, oradan numune alıp gerekli analizleri yaptırıyoruz. Sağlık Bakanlığıyla burada tabii ortak çalışma yapılıyor.

Buradaki resmi kontrol sonuçları, dediğim gibi, birinci analiz bitti, olumsuz çıktı; ikinci analizi başka laboratuvarımıza gönderdik, olumsuz çıktı. Bundan sonra idari para cezası olabiliyor, o yapılan denetimin ve analizin cinsine göre faaliyeti durdurma olabiliyor, cumhuriyet savcılığına suç duyurusu ve taklit-tağış ve insan sağlığına aykırı konularda da ifşa, yine yeni kanunun getirdiği bir özellik. Kanun çıkmadan öne böyle bir ifşa işi yapılamıyordu, çünkü önceki kanunda böyle bir dayanağımız yoktu, bunları yayımlamıyorduk. Yeni kanundan sonra bu iş başladı ve yeni kanundan sonra alınan numuneleri biz ancak ifşa etmeye başlayabildik. Onun için de aslında bu kadar az ifşa oldu. Aslında bu uygunsuzluklar eskiden de vardı, ama kanun yeni çıktığı için, bu süreç de biraz uzun işlediği için, ifşalarımız yeni yeni gündeme gelmeye başladı.

Tabii bunlarla ilgili dayanak ne? 5996 sayılı Kanununun 31. maddesinin 6. fıkrasına göre ifşalar yapılıyor. Burada diyor ki, *“Bakanlık, uygun gördüğü hallerde yapılan kontrol sonucunda, sahip olduğu bilgileri kamuoyunun bilgisine sunabilir. Ancak iç hukuk ve uluslararası hukuk ile güvence altına alınan gizli soruşturma ve sürmekte olan adli, idari işlemler, kişisel bilgiler, meslek sırları, gizli müzakereler, uluslararası ilişkiler ve ulusal savunmayla ilgili bilgiler kamuoyuna sunulamaz”* diyor, bu kanunda açıkça belirlenmiş. 26’nın 4. fıkrasına göre de *“Bir gıda ve yemin insan ve hayvan sağlığı açısından risk oluşturabileceğinden şüphe duyulması üzerine, riskin mahiyeti, ciddiyeti ve büyüklüğüne göre riski önlemek, azaltmak veya yok etmek için alınan veya alınması öngörülen önlemleri belirler, riskin mahiyeti ve alınan tedbirler hakkında kamuoyunu bilgilendirir”* diyor. Resmi Kontrol Yönetmeliğimizin yine 8. maddesinde bunun kamuoyuna duyurulmasıyla ilgili bir maddemiz var.

İfşa edilebilecek durumlar neler? Onaylı ve kayıtlı işletmeleri biz web sitemizden yayımlayabiliyoruz. Onayı askıya alınan işletmeler, iptal edilenler, Bakanlıkça faaliyeti durdurulan kayıtlı işletmeler, laboratuvar sonucuyla taklit-tağış yaptığı kesinleşen gıda ve yemi üreten firmaların ürün adı, markası, parti veya seri numarası, kişilerin hayatını, sağlığını tehlikeye düşürebilecek şekilde bozulmuş, değiştirilmiş gıdayı üreten ve satan firmaların adı, ürün markası, parti seri numaraları ifşa edilebiliyor.

Tabii kanun yeni çıktığı için, şu ana kadar 24 parti ürünü içeren şekilde bir kamuoyunu bilgilendirme yapıldı. Orada Beyefendi, “Bunun neresi ifşa?” dedi, bal örneğini gösterdi. O kanun çıktığında, ilk böyle alelacele, tabii süreç tamamlanmış, bir heyecan içinde verilen ilk yayınlar. Dolayısıyla orada

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

analiz kısmı konulmamıştı ballarda. Ama sonraki ifşaları zaten hepiniz biliyorsunuzdur; mutlaka oradaki taklit-tağışın nedeni ne, neden o ifşa edilmiş, o mutlaka ilgili web sayfasında verildi. İdari yaptırıma baktığımızda da taklit ve tağış yapılan ürünler için 40’ın L fıkrası gereği 10 bin Türk Lirası cezaya çarptırılıyor ve bu taklit-tağış yapılmış ürünlere el konuluyor, mülkiyeti kamuya geçiriliyor. Türk Ceza Kanununun yine 185 ve 186. maddeleri aynı şekilde destekleyici maddeler, bunlarla ilgili de yine belirli yıllarda hapis cezaları uygulanabiliyor.

Bunun yanında, bir de Beyefendinin soruları vardı, onlara hızlıca cevap vereyim isterseniz, soru-cevapta da mutlaka soru gelecektir. Mesela laboratuvar kaliteleriyle ilgili birtakım şeyler gündeme getirdi Beyefendi. Evet, 41 tane kamu laboratuvarı var, 75 tane de şu an özel yetki verdiğimiz laboratuvar var. Özel laboratuvarlarımız, ithalat ve ihracat çalışabiliyorlar, dediğim gibi hiçbir şekilde denetim ve şahit numunesi çalışmıyorlar. Ben de önce üniversiteden, sonra laboratuardan geldiğim için, şunu çok üzerine basarak ve çok güvenle söyleyebilirim: Yurtdışında da birçok laboratuvar gördüm. Gerçekten Türkiye’deki laboratuvarlar, Avrupa Birliğindeki laboratuvarlarla yarışabilecek düzeyde, hattı bazı laboratuvarlardan çok daha üst seviyede. Yani bu cihaz, donanım bakımından olsun, personel bakımından olsun, büyük çoğunluğunda mastır, doktora yapmış kişiler var; doçentlik yapan, proje yürüten personel var ve çok fazla sayıda da kaliteli analiz yapıyorlar. Kamu laboratuvarlarının 26’sı da yine akredite ve büyük laboratuvarlar.

Argun Bey, “Bunların hiçbir yerde verilerini bulamadım” dedi. Aslında her laboratuvarımız ayrı bir müdürlük, hepsinin yaklaşık bine yakın yaptığı analizler var. Web sitelerine girerse, merak ederse, hepsinden bunlara ulaşabilir. Bunun dışında, Alo Gıda’yla ilgili zaten söylemiştim, onun için tekrarlamayayım.

Taklit-tağışın ne olduğunu bilememiş, çok doğal, farklı bir konu olduğu için. Onun ben tanımını hızlıca verebilirim. Kanunda taklit ile ilgili diyor ki, “*Bu kanun kapsamındaki ürünlerin şekil, bileşim ve nitelikleri itibarıyla yapısında bulunmayan özelliğe sahip gibi veya başka bir ürünün aynısıymış gibi gösterme.*” Tağış ise, “*Kanun kapsamındaki ürünlere temel özelliğini veren öğelerin ve besin değerlerinin tamamının veya bir bölümünün mevzuata aykırı olarak çıkarılmasını veya miktarının değiştirilmesini veya aynı değeri taşımayan başka bir maddenin o madde yerine aynı maddeymiş gibi katılması.*” Bunları taklit ve tağış olarak tanımlıyoruz.

İfşa ettiklerimiz konularına gelince, orada bizim süt ve süt ürünleriyle ilgili, balla ilgili, etle ilgili birtakım ifşalarımız oldu. Ancak şuna emin olabilirsiniz: Bunlar gerçekten çok üzerinde çalışılarak, değerlendirilerek, analizlere varana kadar, metotlarına varana kadar değerlendirilerek açıklanan konular. Tabii bunları ifşa ettiğimizde, halkın algılaması çok önemli, ben buradaki meslektaşlarıma da katılıyorum. Bunları ifşa ettiğimiz zaman, evet, “Bunların hepsi sahtekârdır” demek değil. Onun için biz sadece firma adını vermiyoruz, firma adının yanında parti ve seri numarasını veriyoruz ki, “Bu sadece bu firmanın bu parti, seri numaralı ürününde böyle bir şey oldu” demek için, bütün hepsini itham etmiyoruz.

Tavuk eti deyince, “Bu insan sağlığına zararlı değil, niye ifşa ediyoruz?” deniliyor. Burada amaç, sadece insan sağlığına zararlı olan şeyleri ifşa etmek değil. Biz işte 5 liralık şeyi 50 liraya satıyorsak,

Dünya Gıda Günü 2012

bu da yine halkı yanıltıcı bir şey. Biz niye değeri kadar bir şey vermeyelim? Bir etse, içinde tavuk varsa, tavuk fiyatı yerine niye et fiyatını verelim?

Metotlara gelince, “Miktar analizi yapılamıyor” denildi. Bu sadece Türkiye’ye özgü bir şey değil. Miktar analizi yapılıyor aslında, bu Avrupa’da da böyle, laboratuvarlara da özgü bir şey değil. Orada DNA oranı üzerinden miktar analizi yapılabilir, ama DNA oranını siz etten izole ediyorsunuz. Dolayısıyla o ürünün içinde ne kadar et olduğu belli değil ki siz onu miktara çevirebilir. Ancak bulaşı olması da söz konusu değil, özellikle bu ifşa ettiğimiz ürünler için bunu söylüyoruz.

Eskiden “Niye hassas metotlarla yapılmıyor?” deniliyordu, ELISA ile yapılıyordu. Ondan sonra son model teknik olan PCR’ler gündeme geldi ve laboratuvarlar bu cihazlarla donatıldı, bunlarla analiz yapılmaya başlandı. Şimdi de deniliyor ki, “Bunlar aslında çok hassas ölçüm yapabiliyor, binde 1, 10 binde 1 oranında tespit edebiliyor, bulaşı olabilir. Niye ifşa ediyoruz?” Biz bunu özellikle bildiğimiz için, tabii firmaların, üreticilerimizin bunun da önlemini alması lazım. Bu yine çeşitli yönetmeliklerde belirlenmiş durumda, hiçbir şekilde bulaşıya izin vermemesi lazım. Ama yine de biz “Bu bulaşı olabilir mi?” diye düşünerek, ifşa ettiklerimizde PCR’nin yanında mutlaka ELISA ile de kontrolünü yaptırдық. ELISA’nın tespit limiti yüzde 2, yani 2 ve yüzde 2’nin üstünde olan bir şeye eğer bulaşı diyorsanız, ona tabii bizim diyebileceğimiz bir şey yok. Bunu kilogramlara ve tonlara vurursanız, çok yüksek miktarlar olduğunu da göreceksiniz.

Okul sütüyle de ilgili son bir şey söylemek istiyorum: Aslında okul sütüyle ilgili 2002 yılında da aynı şey ortaya çıkmış. Ufak çaplı bir proje yapılmış, 4 ilde yürütülen ve o dönemde de Diyarbakır, İstanbul, İzmir gibi 4 şehirde aynı sıkıntılar, çocuklarda aynı belirtiler görülmüş. O günkü raporu alıp bugünkü konuya uyarlasanız, birebir aynı. Ama biz bunun üzerinde Bakanlık olarak hakikaten çok önemle durduk, çok fazla analiz yaptırдық. Çıkan sonuç şu: Buralara süt veren firmalar, piyasada normal üretim yapan firmalar aslında, yani uyduruk, kıyırık, ne olduğu bilinmeyen firmalar değil, hepsi büyük firmalar, hepsi bizim de marketlerden aldığımız, içtiğimiz sütleri üreten firmalar. Sadece üzerinde amblemleri yok, belirli bir okul sütü amblemi konulmuş, ama hepsi dediğim gibi büyük firmalar. Bunlar ihaleyle zaten şehirlerine göre belirlenmiş.

Dolayısıyla Bakanlık olarak taraf olmamak adına, bu konu ortaya çıktığında zaten bilim kurullarını topladık. Sağlık Bakanlığı kendi bilim kurulunu topladı, Tarım Bakanlığı kendi konusunda uzman üniversitedeki profesörlerimizi, hocalarımızı topladı. Onlar bizim verilerimizi kendileri değerlendirdiler, biz hiç Bakanlık olarak buna müdahale etmedik ve medyaya basın duyurusu yapılan konu da o bilim kurulunun verdiği rapordur.

Analiz sonuçları çıktığında da biz şunu gördük: Evet, soru önermeleri, bu Mecliste de çok bir maden gibi görüldü, her önüne gelen milletvekilimiz, bununla ilgili soru önergesi gönderdi. Ama dediğim gibi, bütün partilerden, bütün okullara giden sütlerden çok ayrıntılı analiz yaptırдық, ama hiçbirinde patojen, mikroorganizma, zehirlenmeye neden olabilecek Listeria, Salmonella vesaire gibi hiçbir olumsuzluk göremedik, yani böyle bir sonuç yok. Dolayısıyla biz orada nasıl “Çocuklarımız zehirlendi” diyelim? Bilim kurulunun da açıklaması bu, yani laktoz intoleranslık bizim memleketimizde 1/3 veya daha fazlaymış, yani sağlık konusundaki ve gıda konusundaki otoriteler bunu söyledi.

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

Bunun dışında, oradaki okul sütü çok önem arz ettiği için, ihaleye özellikle şu konulmuş: Piyasadakiler aslında yağlı sütler, yani 3 civarında yağı olan sütler, ama okul sütü ihalesindeki sütler tam yağlı, 3.5’in üzerinde yağ içermesi gerekiyor ihale gereği. Dolayısıyla aşırı yağlı, besleyici değeri olsun, çocuklara katkısı olsun diye çok iyi kalite sütler seçilmiş. Benim ocuğum da malum, sabahları hiç kimse yemek yiyerek gitmiyor. Belki açlıktan mı oldu, bunu biz de bilmiyoruz, yani biz de sonuçta aynı zamanda bir tketiciyiz, halkın içindeyiz, bizim çocuklarımız da okula gidiyor. Yani oradaki hiçbir şekilde bahane değil, tamamen bilim kurulunun açıklaması ve sonuçlarda da zehirlenmeyle ilgili hiçbir belirti yok. Bizim soru nergelerimize verdiğimiz sonuçlar da bu şekildeydi, çünkü elimizdeki veriler buydu, farklı bir sonuç verecek bir sonuca gidemedik.

Teşekkür ederim.

TARTIŞMA BÖLÜMÜ

OTURUM BAŞKANI R. PETEK ATAMAN: Teşekkürler. Hemen soru-cevaba geçeceğiz, süre çok aşıldı. Lütfen korsan bildiri vermeden, kısa ve somut soru rica ediyorum.

Bir şeyi vurgulayacağım: Aslında tabii ki hedef doğru. Buradaki tartışılan, hep yöntem ve sistem. Bu balla ilgili analiz sonucunda, o yeni çıktığında heyecan içinde eksik paylaşılmış ya, işte zaten bunu iyice sorgulayıp, oluşturup, sistemi iyice oturtup hepimizle paylaşmak gerekliydi diye düşünüyoruz. Örneğin bir firmanın partisiyle, seri numarasıyla sonuç paylaşılıyor, ama 50 bin işletme var, yüzde 2'si et işletmesi, demek ki bin tane işletme var. Ben tüketici olarak, 4 firma ifşa edildiğinde, geri kalan 900 kusununun denetlenmiş ve temiz olduğunu algılıyorum, böyle bir algı oluşuyor. Oysa 900'ünün de bu noktada denetlenip temizliği tespit edildi mi? Herhalde orada sıkıntı var. Hızlıca soruları alalım, yanıtları alacağız. Bildiri istemiyoruz. Buyurun.

MURAT ASLAN- Argun Hocama bir soru sormak istiyorum: Gerek bu Gıda Kanunu veya Türkiye'de uygulanan birçok kanunun kamu politikası analizinin yapılmadığını ifade ettiniz, transfer yoluyla geldiğini söylediniz. Türkiye şartlarında bunun, özellikle bu Gıda Kanununun faydası olabilir mi?

Neslihan Hanıma bir soru sormak istiyorum: Eski kanuna göre gıda, kimya ve ziraattan birçok arkadaşımız sorumlu yöneticilik yapıyorlardı. Yeni kanunla bu bayağı bir kısıtlamaya gitti. Bunun kaldırılması, kısıtlamaya gidilmesinin gıda güvenliği açısından siz etki analizini yaptınız mı, faydalı mı oldu, onu öğrenmek istiyorum. Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkürler. Buyurun.

KÂNİ BİLGİÇ (Ziraat Yüksek Mühendisi)- Petek Hanım, sizin yarım bıraktığınız bir konuyla ilgili ben de endişemi belirtmek istiyorum. Bir yıl kadar önce bal konusunda ilgili laboratuarlara bir şikâyetle bulundum ve bal incelemesi yapıldı. 6 ay sonra bana bilgi verildi, "*Doğru, haklısınız, yapmış olduğumuz incelemede, o bal zararlı bulunmuştur ve para cezası verilmiştir*" diye. Şimdi görüyorum ki o bal üreticisinin balları raflarda hâlâ duruyor. Ben haklı çıkmakla bir şey kazanmadım ki, ben halk adına bu sorumluluğa girdim, ama ballar hâlâ sahte bal olarak piyasada satılıyor.

İkincisi, size şunu temin ederim: Yapmış olduğum piyasa araştırmasına göre, vakıf balları da dâhil olmak üzere, piyasadaki balların büyük bir kısmı gerçek bal değil. Gerçek bal olduğunu anlayabilmek için, almış olduğunuz balı buzdolabınızın derin dondurucusuna koyduğunuzda kristal hale geliyorsa, donuyorsa, o bal, gerçek baldır. Eğer donmuyorsa, bu bal, şüpheli baldır. Nitekim ben bu endişemi laboratuvar sonuçlarıyla belgeledim, ama o bal hâlâ piyasada satılıyor. Gereğini yapmalarını Tarım Bakanlığı ilgisinden rica ediyorum. Teşekkürler.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkürler, sağolun. Buyurun.

BİLGİN KAYA (Ziraat Mühendisi)- Tarım Bakanlığı Temsilcisine sormak istiyorum: Gıda denetçilerine 5 günlük eğitim dışında kişisel gelişim, iletişim konusunda bilgiler, seminerler verildiğini

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

söylemişti. Kaç tanedir ve katılan sayısı nedir? Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ederim. Buyurun.

MURADIYE TASEĞER- Glikoz şurubu hakkında Neslihan Hanıma sorum olacaktı: Bütün içeceklerde, çocukların tükettiği çikolatalarda bulunan glikoz şurubunun zararlı olduğunu medyadan duyuyoruz. Bunun için Bakanlık olarak ne gibi önlemler alınıyor? Yüzde 99’unda hep glikoz şurubu var. Teşekkürler.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ediyoruz. Buyurun.

FATMAGÜL TUNCER (Gıda Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Üyesi)- Bakanlık, bu dönemde de okul sütü projesini yürütecek mi? Eğer yürütecekse, geçen sene yaşanan problemlerden sonra, bir tüketici algısı çalışması yaptırdı mı? Teşekkür ediyorum.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkürler. İki konuşmacıya soru geldi. Ben söz hakkını öncelikle Argun Beye vereyim. Buyurun.

Doç. Dr. ARGUN AKDOĞAN- Bana gelen tek bir soru var; “*Bu kanun büyük oranda Avrupa Birliği tüzükleri çerçevesinde hazırlanmış, bunun faydası var mı?*” Faydası şu: Denenmiş alıyorsunuz, yani tüm Avrupa Birliği üye ülkelerinde denenmiş olanı alıyorsunuz.

Yalnız, şunu unutmamak lazım: Avrupa Birliği standardı diye böyle fetişleştirilmiş bir algı var ve bu algının pratikte çok ciddi sonuçları var. Bu alanı bilmiyorum, mesela tavukla ilgili, yumurta üretimiyle ilgili yeni bir yönetmelik yayınlanmıştı. Yumurta üreticileri ayağa kalktılar, dediler ki, “*Biz zaten Avrupa Birliğine doğru dürüst yumurta ihraç etmiyoruz. Eğer biz bunu uygularsak, yumurta fiyatları 2-3 kat artar.*” Yani bunun bir işlem maliyeti var, bunu unutmamak gerekiyor.

Bir de acaba Avrupa Birliği üye ülkelerindeki toplumsal gerçeklik ya da o alanın gerçekliğiyle Türkiye’de gerçeklik bir mi? Mesela yine sizin alanınız, ben Avrupa Birliği derslerini örnek olarak anlatıyorum; sütün litresinde bilmem kaç gram bakteri olması gerekiyor, mikrop olması gerekiyor. Polonya, sadece bunu geçmek için, şimdi rakam aklımda değil, ama milyonlarca Euro harcamak zorunda kalıyor. Acaba bine inmesi -ben o alanın uzmanı değilim- gerçekten insan sağlığı için elzem midir, gerekli midir? Türk toplumunda bir sürü problemimiz var, bu acaba bizim önceliğimiz midir, bunların da tartışılması gerekiyor. Şimdi fasıl açıldı, mecburen hepsi yapılacak, ayrı konu, ama bunların da tartışılması gerekir.

Tabii benim söylediklerime çok fazla yanıt geldi, ben bunlara teker teker yanıt verip sizin vaktinizi almak istemem, zaten öyle bir konumda da değilim, ama izninizle sadece bir şey söyleyeceğim: Ben vatandaş algısından bahsettim, demek ki buradan anlıyoruz ki, Bakanlığın algısı bambaşka. Vatandaş algısıyla Bakanlık algısını umarım bir yerlerde uzlaştırırız, çünkü burada amacımız bağcıyı dövmek değil, üzümü birlikte yemek. Ama bu kadar defansif savunulursa, en azından algı bazında bile olsa, problemlerin çözülmesi çok zor. Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ediyorum. Neslihan Hanım, buyurun lütfen.

Dünya Gıda Günü 2012

Dr. NESLİHAN ALPER- Teşekkür ederim. Öncelikle bir katılımcımız, “Sahte ballar piyasada” dedi. Bunlar rutin, sürekli denetleniyor, ama dediğim gibi, parti ve seri numaraları üzerinden denetim yapılıyor. Onunla ilgili bir şikâyetle bulunursanız ya da çıkarken ben alayım, onunla ilgili ayrıntılı denetim yaptırabilirim.

Balla ilgili şöyle: 2004’ten beri aslında bu sahte bal üzerine çok yoğun denetim yapılıyor. 2004’te o cihazı proje yapmak için, başka bir konu için istemiştim, ama cihaz geldiği anda, bu sahte bal olayı ortaya çıktı ve 2004’ten beri bu IRMS cihazı gece gündüz demeden bütün gelen balların denetiminin sonuçlarını veriyor, analizi yapılıyor. Çok yoğun bir denetim var aslında, bal üzerine yoğunlaşmış durumda. Ortada arı olmaması, laboratuvar ortamında bal yapılması nedeniyle tamamen şeker şurubuna biz bal diye para veriyoruz. Dolayısıyla bu benim de çok önemseydiğim bir konu. Biz onu paylaşabiliriz, burada bahsetmek istemiyorsanız da ben onunla ilgili gerekli tedbiri aldıracağım.

Bir katılımcımız, gıda denetçileriyle ilgili “*Bu eğitimleri alan kaç tane, katılan sayısı nedir?*” dedi. Bunlar rutin yürütülen eğitimler. Şu an sayı olarak yanımda yok, ama en yakın olan, mesela geçen haftadan örnek verebilirim. Geçen hafta Ankara’da yine bu iletişim becerileriyle ilgili denetçilerimizin bir eğitimi vardı. Bunlarla ilgili denetçilerimizin altyapısını kuvvetlendirmek, eğitimler adına sürekli projelerimiz de var. Sadece eğitimler üzerine Avrupa Birliğine verdiğimiz yine çok büyük bütçeli bir projemiz var, ama rutin olarak zaten yapılan bir işlem ve farklı illerde, farklı yerlerde denetçilerimizi toplayarak, bu konuda uzman olan denetçilerimizi gönderiyoruz ve onların eşliğinde eğitimleri gerçekleştiriliyor.

Glikoz şurubuyla ilgili olarak, şu an tabii tartışmalı, ama zaman zaman gündeme geliyor. Kesin olarak “Bu zararlıdır” diye ortaya çıkmış bir bilimsel kanıtımız yok. Dolayısıyla biz de gerekli yönetmelik ve mevzuat çerçevesinde bunun denetimlerini yaptırıyoruz. Hiçbir yerde de bununla ilgili “Kesin yasaktır, kullanılmamalıdır” gibi bir limiti olmadığı için de kullanılabilir. Buna zaten sanırım ilgili arkadaşımız da cevap verecektir, ama mısır ve pancar gibi ürünlerden elde edilen ürünler. Dolayısıyla şu ana kadar ilgili ürünler, yani kek vesaire gibi, o tür ürünlerde bir şey olmadığı için bir önlem almadık, ama olmaması gerektiği halde, bal gibi, içine bal olması gerektiği halde şeker şurubu vesaire katılması gibi olaylarda elbette, çünkü zaten yasak, ona müdahale edebiliyoruz.

Bunun dışında, zaten okul sütü projesi ilk ortaya çıktığında da “Birinci dönemlerde verilecek” şeklinde, yani bu dönem zaten yoktu, baştan da belliydi. O biraz farklı yansıtıldı medyaya, ama ikinci dönem yine okul sütü projesi devam edecek, çünkü Bakanımız ona gerçekten büyük önem veriyor. Tüketici algısı dediği, aslında ilk proje ortaya çıktığında da bütün velilerimize anketler yaptırılmış, yani “Çocukların hassasiyetleri var mı, süt kullanmalarında bir sakınca var mıdır?” diye anketler yapılmış. Ama velilerden de bu şekilde bir geri bildirim katılım çok fazla olmadığı için, belki de bu kadar yaygın bir durum ortaya çıktı. Tabii Risk Dairemiz de bununla ilgili çalışmalar yapıyor. Yine illerde okullara da ayrıca daha detaylı anketler gönderilmiş durumda. İkinci uygulama da sanırım bu ilk şeydeki aksaklıklar ortaya çıkmayacaktır, çünkü artık velilerimiz de bu konuda bilinçlenmiş durumda, bizler de bu konuyla ilgili daha fazla önlem aldık.

Sorumlu yöneticilikle ilgili de bir soru vardı, ama tabii kanun yeni çıktığı için, şu an izleme

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

aşamasındayız, şu an onunla ilgili olumlu veya olumsuz diye çok fazla bir şey söylemek istemiyorum. Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ediyorum. Ben soru gelmeyen konuşmacılarımızın da ifade edeceği noktalar var mıdır diye soracağım, ama ne olur, gerçekten çok kısa, süremizi çok aştık. Buyurun.

İLKNUR MENLİK- Az önce Aziz Hocam da geldi, onun önünde glikoz şurubuyla ilgili bir şey söylemem, cesaret edemem, çünkü kendisinin bu konuda çok güzel yayınları var. Yalnız, glikoz şurubuyla ilgili sanıyorum bir bilgi eksikliğimiz söz konusu. Bu konuda sizi daha fazla bilgilendirelim, herhangi bir zararına ilişkin bilimsel veri söz konusu değil. *Science Index*'te hiçbir gıda bileşeninin tüketim miktarından bağımsız vücuda faydalı ya da zararlı olduğuna dair herhangi bir çalışmaya rastlayamıyoruz. Bunun altını çizmek istedim Sayın Başkan. Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkürler. Bediha Hanım, sizin söyleyeceğiniz var mı?

Dr. BEDİHA DEMİRÖZÜ- Ben de başka bir noktayı söylemek istiyorum aslında. Tüketici algısının Türkiye’de gerçekten yönetilmesi gereken, bu konuda sosyologlarla ortak çalışma gerektiren bir alan olduğunu düşünüyorum. Sabah oturumunda söylenen bir nokta var ki, tüketicilerin güven problemi ileri düzeyde; kişilerin kamuya, sektöre ve yaşanan olaylardaki tavırlara karşı güveni yok. Bu güven de nasıl bozulduysa, doğru düzgün, sistemli bildirim sistemlerinin ülkemize yerleşebilmesi için, yine bu konuda tarafsız olabilecek sosyologlar tarafından incelenerek, ortaya konularak, bu güven probleminin çözülmesi gerektiğini düşünüyorum. Teşekkürler.

OTURUM BAŞKANI- Çok teşekkür ediyorum. Aslında bu oturum şunu ortaya çıkarttı ki, ifşa ya da olumsuz sonuçların paylaşılmasıyla ilgili daha pek çok sorunumuz var. Buna ister algı deyin, ister paylaşım biçimi deyin, ne dersiniz. Yapılan, vaka bazında doğru olabilir, ama bu genel algıyı bozuyorsa, bu sistemi yeniden gözden geçirip doğru kurgulamak Bakanlığın biricik görevidir. Teşekkür ederim.

Dünya Gıda Günü 2012

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

PANEL

“GIDA FİYATLARI SORUNLARI”

Oturum Başkanı: Mehmet BESLEME

KMO Yönetim Kurulu Başkanı

Kapanış panelinde bir merhaba da bizden olsun sevgili arkadaşlar.

Dünya Gıda Günü kapsamında sabahtan beri yapılan çalışmalarını bu panelle sonlandıracağız. Açılış konuşmalarıyla başladık söze, değerli katkılarından dolayı herkese teşekkür etmek gerekiyor, hem de tam arkasından FAO'nun belirlediği ana tema üzerinden görüştük, tarım kooperatifleri, gıda hammaddesinin sağlanmasına yönelik. Hemen arkasındaki oturumda Gıda Mühendisleri Odası Başkanımızın yönettiği oturumda da bilgilenmeyi ya da uygun olmayan gıdalarda tüketicinin bilgilenme hakkını konuştuk. Bu panelde de biz, bu açlık meselesi, tarım kooperatifleri, iyi de bütün bunların ışığında gıdada artan fiyatlar söz konusu, son 4 yılda neredeyse yüzde 100 gıda fiyatlarında artış var bütün dünyada, bunları konuşmaya çalışacağız.

Ben şimdiden sabrınız için teşekkür ediyorum. Panelist arkadaşların hepsine de hoş geldiniz diyorum.

Yayınladığımız program gereğince de sıralamayı hiç bozmadan, 15'er dakikayla da konuşmacılara söz verelim, sonra da zaten toparlama şansımız olacak.

İlk sözü Prof. Dr. Numan Akman'a, ilk sözü ona veriyoruz. Hocamız, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zooteknik Bölümü Öğretim Üyesi. Buyurun Hocam.

Dünya Gıda Günü 2012

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

Prof. Dr. NUMAN AKMAN

Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootekni Bölümü Öğretim Üyesi

Sayın konuklar; hayvansal üretim ve fiyatlar konusunda konuşmaya gayret edeceğim, ama öncelikle bir noktada bazı şeyleri söylemem lazım. Onlardan bir tanesi şu: Biraz önceki konuşmalardan anladım ki -ya da benim anlamam eksik- okul sütü programında tek suçlu çocuklar; süt içmeyi bilemediler, o yüzden problem oldu memlekette. Ama sanıyorum ikinci dönemde öğrenmiş olacaklar, o zaman daha rahat içerler. Bunu söylemekte fayda var.

Ben bazı tanımlarla devam etmek istiyorum. Gıda nedir? Gıdayı şöyle tarif ediyor sözlükler: Yenilebilir, beslenmeye elverişli her madde. Arkasındaki tanım daha önemli: Yaşamak, varlığını sürdürmek için gerekli olan şey. Tanımda bu olunca, fiyatı konuşmak aslında çok anlamlı değil. Yani gıda dediğiniz şey, yaşamak, varlığını sürdürmek için gerekli şey. Fiyat aslında alım veya satımda bir şeyin para karşılığındaki değeri. Hayatın karşılığına neyi koyabiliyorsanız, gıdanın fiyatı o. Bir de böyle bakmakta fayda var; hayatın karşısına neyi koyabiliyorsanız, gıdanın fiyatı o.

Bu arada, insanoğlu varlığını bugüne kadar getirirken, sürekli olarak bir üretim içinde bulunuyor. Bir önceki panelden başka bir şey daha anladım ya da anlamaya gayret ettim, doğru anladım mı bilmiyorum. Birincil üretimde her şey sanki gıda değilmiş gibi bir vurgu yapıldı, yani gıdanın sanki bir procesten geçtikten sonra bazı ürünlerin gıda niteliği kazanması gibi bir durum ortaya çıktı. Bunun doğruluğu aslında ne ölçüde, tartışılır. O yüzden gıda fiyatını konuşurken, herkesin aklında yaşam, hayat, varlık olduğu karşılığını bulundurmasında fayda olduğunu düşünüyorum.

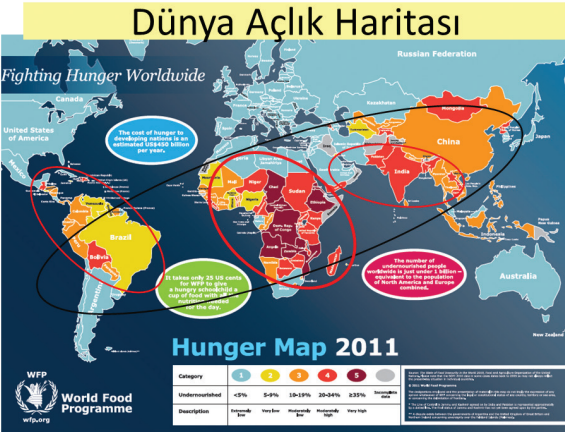
Bu, “Gıdayı ne fiyata verirlirse alalım” anlamına gelmiyor. Mesele, bizim ödediğimizde, arada bu ürünü temel üretenlerle bizim ödediğimiz arasındaki farkın nerelere gittiği ve kimlere bu kaynağın aktarıldığı, önemli olan noktalardan bir tanesi de bu.

Bir başka şey de şu: Peki, biz ne kadar üretebiliyoruz ya da üretme potansiyelimiz kadar üretebiliyor muyuz? Gıdanın yokluğu, biraz önce söyledim, ölüm; kıtlık, gıda yetersizliği; eksik beslenme, zihinsel ve bedensel gerilik; gıda fazlalığı, aslında zenginlik; aşırı tüketim, belki hastalık. Bunları bu sıra içerisinde

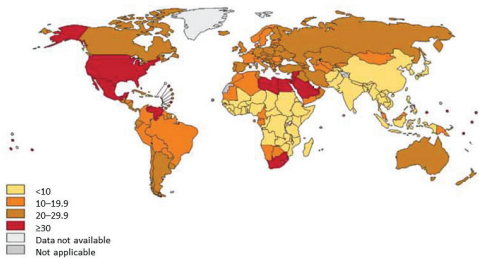
Dünya Gıda Günü 2012

Yıllar	Meydana Geldiği Bölge	Ölü Sayısı	Açlığı Tetikleyen Sebepler
1903-06	Nijerya	5 000	Kuraklık
1906-07	Tanzanya	37 500	Çatışma
1913-14	Batı Afrika	125 000	Kuraklık
1917-19	Tanzanya	30 000	Kuraklık ve Çatışma
1920-21	Çin	500 000	Kuraklık
1921-22	Sovyetler Birliği	9 000 000	Kuraklık ve Çatışma
1927	Çin	3 000 000-6 000 000	Doğal Afetler
1929	Çin	2 000 000	Kuraklık ve Çatışma
1932-34	Sovyetler Birliği	7 000 000-8 000 000	Devlet Politikası
1943	Çin	5 000 000	Çatışma
1943-44	Ruanda	300 000	Kuraklık ve Çatışma
1944	Hollanda	10 000	Çatışma
1946-47	Sovyetler Birliği	2 000 000	Kuraklık ve Devlet Politikası
1957-58	Etiyopya	100 000-387 000	Kuraklık
1958-62	Çin	30 000 000-33 000 000	Devlet Politikası
1966	Etiyopya	45 000-60 000	Kuraklık ve Çekirge İstilasları
1968-70	Nijerya	1 000 000	Çatışma
1969-74	Batı Afrika	101 000	Kuraklık
1972-73	Hindistan	130 000	Kuraklık
1972-75	Etiyopya	200 000-500 000	Kuraklık
1974-75	Somali	20 000	Kuraklık ve Devlet Politikası
1974	Bangladeş	1 500 000	Sel ve Pıyasaların Çökmesi
1979	Kambocya	1 500 000-2 000 000	Çatışma
1980-81	Uganda	30 000	Kuraklık ve Çatışma
1982-85	Mozambik	100 000	Kuraklık ve Çatışma
1983-85	Etiyopya	560 000-1 000 000	Kuraklık ve Çatışma
1984-85	Sudan	250 000	Kuraklık
1988	Sudan	250 000	Çatışma
1991-93	Somali	300 000-500 000	Kuraklık ve Çatışma
1995-99	Kuzey Kore	2 800 000-3 500 000	Sel ve Devlet Politikası
1998	Sudan	70 000	Kuraklık ve Çatışma

MUHAMMET ŞAKİROĞLU
SOMALI'DEKİ KITLIK
FELAKETİ'nden
S. Devereux, Famine in
the Twentieth Century
(Institute of Development
Studies, 2000).

OBEZİTE ORANI

olduğunu biliyorum- bu gece 7 kişiden 1'i aç yatağa girecek ve gelişmekte olan ülkelerdeki 4 çocuktan bir tanesi yetersiz beslenme nedeniyle düşük ağırlıkta.

düşünürsek, günümüze uygun düşer mi bilmiyorum, ama “20. Yüzyılda Yaşanan Kıtık Felaketleri, Bölgeler ve Sebepleri” isimli bir tablo var, “20. Yüzyıl Kıtıkları” isimli kitaptan alınma bir tablo. Burada kıtlıkların sebeplerini ve ölen insan sayılarını görüyorsunuz. Mesela 32-34 arasında Sovyetler Birliğinde 7-8 milyon insanın devlet politikası nedeniyle öldüğü ifade ediliyor. Etiyopya’da 45 bin-60 bin insanın kuraklık ve çekirge istilasını nedeniyle öldüğü, ama daha ziyade bakarsanız, temelde kuraklık, çatışma ve devlet yönetimi yüzünden insanların kıtlıkla karşı karşıya kalıp öldükleri vurgulanıyor. Kıtığın temel sebeplerinden biri belki kuraklık, ki buna insan çare bulabilir, ama diğeri, kamu yönetimleri ve kargaşa. Dilerim bir kargaşaya dünya itilmez.

Yine son yüzyıl içerisinde kıtlık nedeniyle ölen insanların toplam sayısı, çeşitli kıtalarda 72 milyon-75 milyon kadar olduğu ifade ediliyor. Dolayısıyla açlık ya da kıtlık denilen şey gıda yokluğu olarak ifade edilirse, ne anlama geldiğini biraz daha net görebiliriz.

Buradaki tablo dünya açlık haritası, bu çok kullanılan bir tablo. Ben sadece kırmızılara dikkat çekmek için, böyle bir vurgu yapmak niyetiyle bunu koyuyorum. Bunun hemen ardından da belki vicdanlarımızı biraz rahatsız eder diye -ki buradaki insanların çoğunun zaten bu durumdan vicdanen rahatsız

“Gıda Güvencesinin Yapıtışları Tarımsal Kooperatifler”

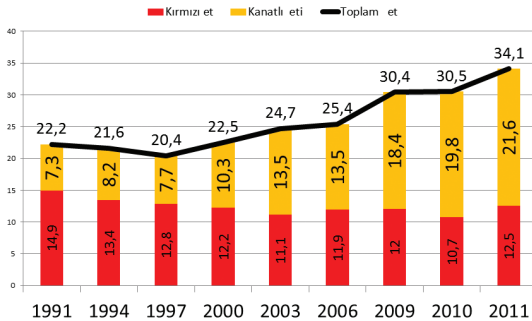
Bu da dünyanın obezite haritası; aılık haritasının aksine, obezite haritası. Buraya baktığınız zaman ilginç bir durum görüyorsunuz. Kırmızılar, obezitenin yoğun olduğu bölgeler; yine Afrika ve Amerika ek olarak, bunun da akılda tutulmasında fayda var. Biraz önce Oturum Başkanımız söyledi, gıda fiyatları dünyada hızla artıyor. Ben bu artış üzerinde çok fazla durmayacağım, ama sadece reel artış olarak; şurada 2000-2004’ü 100 alırsanız, reel artışı görüyorsunuz, deflete edilmiş artışları görüyorsunuz. Bunların bile dünya için ne kadar yüksek olduğunu söylemeye gerek yok, oldukça yüksek bir artış var.

Peki, Türkiye özeline bakarsak, gıda üretimi yeterli mi? Eğer gıdadan beklediğimiz temel beslenme unsurlarından birinin protein olduğunu düşünürsek, Türkiye’de kişi başına protein üretiminin bitkisel kökenli olarak yeterli, ama hayvansal kökenli olarak yetersiz olduğunu ve bunun dünya ortalamasının çok altında olduğunu görüyoruz. Bu saatten sonra ne söylediğimiz çok bir önemi yok; ortalama olarak baktığımızda, hayvansal protein bakımından yetersiz beslenen bir toplumuz. Bunun bir maliyeti ya da dünyadaki yerimizi çok tartışmayacağım.

Yetersiz beslenmenin bedelini de uluslararası öğrenci değerlendirme sisteminden alıyoruz. Türkiye, o sistemde gördüğünüz üzere oldukça gerilerde yer alıyor, 15 yaşındaki öğrencilerin durumu, matematik, fen ve okuduğunu anlama puanları bakımından. Bunlar kritik işler aslında, yani yeterince beslenemiyorsak, yeterince gelişmiyoruz, geleceğe de yerince egemen olamıyoruz. Kişi başına süt üretimini çok hızlı geçeyim.

Genellikle Türkiye Cumhuriyetinin tarihi son yıllarda 2002’den başlıyor, ama ben burada 1991’i aldım. O da 20 yıl olduğu için aldım, herhangi bir iktidarın hatırı kalmasın diye. Son 20 yıl içerisinde Türkiye’de kişi başına süt üretimi arpa boyu bir yol almış vaziyetteyiz. Aslında arpa boyu da değildi de 2011 yılı istatistiklerini yaparken TÜİK, sanıyorum biraz rakamlarla oynadı. Ben hatırlıyorum, yıllar önce bir toplantıda -ilk istatistiklerin değiştirildiği yıllara rastlar, Türki cumhuriyetlerle ilgili bir sempozyum vardı- böyle bir sunum yaptıktan sonra, bir meraklı, “Bu kadar hızlı artışı nasıl sağladınız?” dedi. Ben de “Çok basit; istatistikleri değiştirdik, durum bu hale geldi” dedim. Gerçekten burada da sanki öyle bir durum var.

Kişi başına kırmızı et ve kanatlı eti üretimi, kg/yıl

Burada gördüğünüz rakamlar da kırmızı olanlar, kişi başına kırmızı et üretimi, sarı olanlar da tavuk eti üretimi. Gördüğünüz gibi, biri artıyor, biri azalıyor, toplamda bir artışımız var, bu fena bir durum değil. Kırmızı et üretiminin unsurlarına baktığımızda, 1991’e göre bugün daha az tüketiyoruz. Zaten böyle olmasaydı, ithalat da yapmazdık. Demek ki ithalatı neden yapıyormuşuz; daha çok tüketelim diye. Tabii buradaki temel soru şu: Niye daha az üretiyoruz? Onu sonra cevaplandırırız.

Dünya Gıda Günü 2012

Yumurta üretiminde yıllar itibariyle kişi başına bir dalgalanma var. Bu dalgalanmada bulunduğumuz seviye çok kötü sayılmaz belki, ama bazı ülkelerden geri. Burada bir şey söylemeden geçemeyeceğim: Bundan önceki panelde bir hanımefendi, “Miktara bağlı olarak hiçbir gıda ya da gıda katkısı sağlığa zararlı değildir” dedi. Ben tabii bu tip çıkışların “Yumurta sağlığa zararlıdır” denirken olmasını beklerdim. O zamanlar herkes “Yumurta sağlığa zararlıdır” diyordu, kimsenin sesi çıkmıyordu doğru dürüst ya da “Kırmızı et sağlığa zararlıdır” deniliyordu, hâlâ deniliyor zaman zaman. Dolayısıyla temel gıdaların “Sağlığa zararlıdır” denildiği bir memlekette, “Katkı maddeleri zararlıdır” denilince niye şaşılıyor, ben de bunu anlamıyorum.

Yeterli beslenmeyi kim hak ediyor; fiyat konuştuğumuza göre, karşılığını ödeyenler mi? O zaman ödeyemeyenler?.. Yoksa her insan mı hak ediyor? Eğer her insan hak ediyorsa, Türkiye’de çok temel bir çelişki vardır, hemen dikkatinize sunmak istiyorum: Tüketici, genellikle fiyatın yüksek, gelirin düşük olduğundan dem vurur, haklıdır. Temel besin üreticisi -gıda alıp satanları kastetmiyorum- yani et, süt, yumurta, arpa, buğday üretenler, fiyatların düşük olduğundan dem vururlar, ardından da girdilerin yüksek olduğunu söylerler. Ben de merak ederim, acaba bu süreçte, yani bu insanları böyle konuşturan unsurlar ne, hakem kim olmalı? Gerçekten bir hakeme de ihtiyaç var mı, bir de bunu düşünelim. Bugün daha çok soru sormak niyetindeyim.

GELİR NE DURUMDA ?

Yıllık eşdeğer hane halkı kullanılabilir gelirin %20’lik gruplara dağılımı

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
İlk %20	5.1	5.8	5.8	5.6	5.8	5.8
İkinci %20	9.9	10.6	10.4	10.3	10.6	10.6
Üçüncü %20	14.8	15.2	15.2	15.1	15.3	15.2
Dördüncü %20	21.9	21.5	21.9	21.5	21.9	21.7
Son %20	48.4	46.9	46.7	47.6	46.4	46.7

Son %10, %31.3

25.9.2013

Prof. Dr. Numan AKMAN

18

Ancak gelire baktığımızda, Türkiye’de şöyle bir durum görüyorsunuz: Bu Türkiye’nin eşdeğer hane halkı kullanılabilir gelirin yüzde 20’lik gruplara dağılımı. Belki dağılım daha çok şey ifade eder size. Şu yeşil pastayı yüzde 40 paylaşıyorlar. Yeşil pastanın büyüklüğü yaklaşık yüzde 70. Nüfusun en alt gelir grubundaki yüzde 20’si, gelirin yüzde 5.8’ini alıyor. Fiyatları acaba pembe alandakilere göre mi tayin etsek, yüksek mi, düşük mü diye, yoksa kırmızı alandakilere göre mi tayin etsek?

Beslenmede, temel gıda maddelerinde fiyat konuşmak sektörün işine gelebilir, sanayicinin işine gelebilir, ticaret yapanın işine gelebilir, ama devlet sorumluluğu olanlar, herkese temel gıdaları sağlamakla yükümlü olduğunu hissetmediği sürece de hiçbir şey yapamayız. Yani yarımız aç, yarımız tok gezeriz, gezebilirsek.

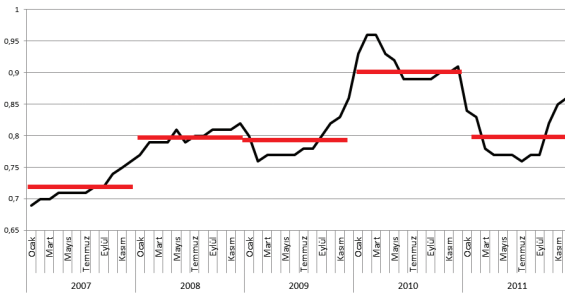
Tabii her şeyi Avrupa ile mukayese ederiz ya, bir de gelirimizi mukayese edelim. Avrupa Birliğindeki geliri 100 saydığımızda, Türkiye’de kişi başına satın alma gücü paritesi cinsinden harcanabilir gelir 50 civarında. O zaman bir de bunu dikkate alarak konuşursak, bundan sonra daha rahat buluruz. Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2011’in sonuçlarına baktığımızda, sürekli yoksulluk riski altında

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

bulunanların oranı yüzde 18.5. Bunların iyimser rakamlar olduğunu düşünüyorum. Ticaret dengesine baktığımızda, hani ürün alıyoruz ya olmazsa, 2001’den 2011’e şöyle bir durum var: 11 milyar dolardan 76 milyar dolara dış ticaret açığımız değişmiş.

Tabii bu arada istatistiklere bakacağım birazdan. İstatistikler en azından süt fiyatları için güvenilir değil diyorum, tereddütlü, ama hemen altına son yayınlanan orta vadeli programımızdan bir alıntı yapıyorum: “*Tarımsal istatistikler, nitelik ve nicelik olarak geliştirilecektir.*” Demek ki yeterli değil, geliştirilecek; ben rahatlıkla yeterli olmadığını söyleyebilirim.

İNEK SÜTÜ FİYATI_2007-2011_TÜİK

Şurada gördüğünüz rakamlar, inek sütü fiyatları, TÜİK kaynaklarında. Gördüğünüz gibi, çok ciddi artıyor ve 2010 yılında 95 kuruşlara çıkmış. Burada da TÜİK’in, Ulusal Süt Konseyinin ve süt toplayan büyük ölçekli bir süt toplama merkezinin fiyatları var. Aradaki farkı görebiliyor musunuz? Bu fark, TÜİK’in süt fiyatları. Süt fiyatlarını yüksek tutmanın bir faydası var. Ne yapıyorsunuz; süt miktarıyla çarpıyorsunuz, hayvancılıktan sağladığımız ulusal geliriniz artıyor mesela, ama bunlar doğru değil.

Bir de şu karıştırılıyor galiba: Üreticinin eline geçen fiyatla sanayicinin ödediği fiyat arasında bir fark var. Buradaki mavi ve kırmızı çizgiler de bu fark, yani sanayicinin ödediği her para üreticinin eline geçiyor değil.

Bir de bizim istatistiklerin güvenilirliği açısından bilgi olsun diye söyleyeyim: Bu rakamlara baktığımızda, süt üretmek istiyorsanız, Rize’de üreteceksiniz, çünkü orada süt 2 lira, Kars’ta üretilen süt de 56 kuruş. Bu aşağı yukarı bütün yıllar böyle devam ediyor, istatistiklerin durumu ya da sütün fiyatı hakkında bakmak açısından bir fayda sağlar.

Süt üzerinde duruyorum, çünkü Türkiye’deki hayvansal proteinin yüzde 50’sini süt sağlıyor. Buradaki pariteye baktınız zaman, kırmızı çizgi 1,5. Genellikle genel kitaplarda falan öyle öğretilir; “*Süt-yem paritesi 1,5’in altında olmamalıdır*” falan denilir, ben de onun için 1,5 bandını koydum. Türkiye’de süt üreten arkadaşlara baktığımızda, aşağı yukarı birkaç ay dışında, hiç bu pariteye ulaşamamışlar. Son yıllarda da parite 1’e gerilemiş, 1’in altına düşmüş. Yani ne demek bu? 1 kilo süt satıyorsunuz, ama 1 kilo yem alamıyorsunuz ya da ancak 1 kilo yem alıyorsunuz.

“Ne yapalım; Türkiye’de durum böyledir” diyebilirsiniz. O zaman Amerika Birleşik Devletlerine de bakayım dedim. Orada da durum şu: Bu sene hariç, hiç 1,5’in altına düşmemiş. Acaba bir sorun mu var diye 128 aya bakayım dedim. Amerika’da süt-yem paritesi 128 ay içerisinde sadece 8 ay 1,5’in

Dünya Gıda Günü 2012

altına düşmüş, ama buna karşılık 50 ayda 2.5'in üzerinde olmuş. O zaman insan "Keşke Amerika'da mı süt üretseydik, daha mı kârlı olurdu?" diye düşünmeden de edemiyor.

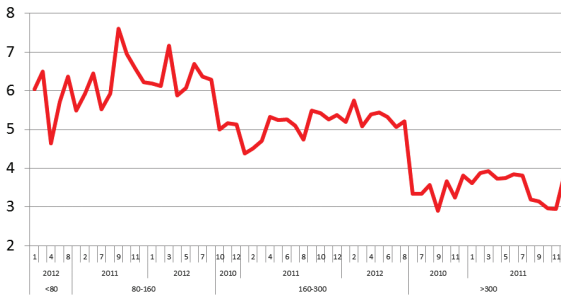
Sığır eti fiyatlarına baktığımız zaman, TÜİK'in rakamlarına göre Türkiye'de şu an sığır eti aşağı yukarı 18.5 lira. Eğer 18.5 liraya kesim yapan bir işletme bulursanız, ben hemen bin-bin 500, 2 bin 500 sığır bulabilirim. Nereden belli? Et-Balık Kurumuna bakıyorum, 9-10 itibariyle Et-Balık Kurumunda "Yüzde 10 peşin, 30 gün sonra geri kalanını ödemek üzere sığır kesimi, birinci sınıf 14 lira" diyor. TÜİK kaç lira diyor; 18 lira. Gıda kontrolleriyle ilgili istatistik toplamadan dem vuruldu; her alanda böyle bir sorunumuz var. Bu, şöyle bir avantaj sağlıyor: Her konuşan, birbirini haklı olarak kandırabiliyor. Yani herkesin söylediği doğru oluyor sonuçta, çünkü herkes bir yanlış rakama takılıp gidiyor. Ancak günün realitesine baktığımızda, piyasaya giderseniz bugün görürsünüz ki, 14 liranın, 13.5 liranın üstünde sığır kestirmemiz mümkün değildir.

En düşük ve en yüksek illere bakayım dedim, bu ilk defa baktığım bir şey. Mesela Türkiye'de aynı yıl içerisinde sığır eti Çankırı'da 13 lira 90 kuruşken, Osmaniye'de 22 lira 70 kuruş olabiliyormuş ya da koyun eti Erzurum'da 7 lira 29 iken, Kırklareli'nde 15.5 lira olabiliyormuş. Ulaşım çok zayıf ya o yüzden...

Yumurta fiyatları son zamanlarda konuşuluyor. Yumurta fiyatları üzerinde de parite olarak "Bin yumurta sattığınızda ne kadar yem alabiliyorsunuz; 200'ün üzerinde mi, değil mi?" diye baktığımızda, genellikle diğer sektörlerle göre tavukçuların biraz daha şanslı olduğunu görüyorsunuz. Onlar işi zaman zaman kontrol edebiliyorlar. Burada da öyle bir parite üzerinde durabiliriz. Ama buradaki kırmızı noktalar, yumurtacıların "mayıs çukuru" dediği, fiyatların her yıl mayıs ayında düşmesinin işareti olarak aklınızda bulunsun.

Tavuk etiyle ilgili olarak çok fazla şey söylemeyeceğim, ama şuraya baktığımızda, 1 kilo sığır eti sattığınızda alınabilecek tavuk eti miktarının son yıllarda arttığını görüyoruz. Bu da sığıra karşı tavuğa olan yönelimi dolayısıyla tetikliyor. Yem fiyatları da uygun olursa, tavukçular açısından oldukça iyi bir durum bu, ama uygun olmazsa, çok sorun olabilir.

FARKLI CANLI AĞIRLIK GRUPLARINDAKİ SİĞIRLARIN ORTALAMA İTHALAT FİYATI, \$

Eksik besin maddesini sağlamak için ithalata başvuruyoruz ve bizim son 25 aylık dönemde 2.6 milyar dolarlık ithalatımız var. Bu ithalatın çeşitli kalemlere dağılımı var, ama bunun içerisinde yüzde 82'sinin damızlık olmadığını hemen söyleyeyim. İthalatlar genellikle damızlık gerekçesiyle başlar, ama sonra damızlık olmaktan çıkar.

Bu grafik, aslında size ilginç gelebilir. Bu grafikte değişik ağırlıklarda canlı sığır fiyatları var ve

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

görüyorsunuz, canlı ağırlık arttıkça sığır fiyatı düşüyor, son zamanlarda biraz daha düşme var. Bunu belki sığır etinde biraz daha net görürsünüz. Bu, şu anlama geliyor: Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, ithalatla ilgili kararlar alıyor. Mesela ne yapıyor; iç piyasada problem oldu diye gümrük vergilerini yükseltiyor. Gümrük vergilerini yükseltince, Avrupa Birliği de et fiyatlarını düşürüyor. Vergiler artıyor, et fiyatları düşüyor; vergiler kalkıyor, et fiyatları artıyor. Dolayısıyla biz hep aynı parayı ödüyoruz, bizim açımızdan değişen bir şey olmuyor, sektöre de olumlu bir katkısı olmuyor. Bunu da akılda tutmakta fayda var.

Orta Vadeli Planda şöyle bir ifade var: “*Ürün fiyatlarıyla üretici gelirlerinde istikrar sağlanmasına yönelik piyasa mekanizmaları geliştirilecek ve üretici örgütleri etkinleştirilecektir.*” Eğer bu ifade, bugünkü Et-Balık benzeri bir kurum kurmak ise, yapılmamasını rica ederim. Eğer bugünkü anlayışla sivil toplum örgütlerine yaklaşılabilecekse de hiç bu işe bulaşılmasını tavsiye etmek lazım. Gerçekten sivil toplum örgütlerinde çalışan arkadaşlardan duyduğumuz ya da gördüğümüz, onların yaşadığı sıkıntıyı çok net ifade ediyor. Ama gıda fiyatı ne üreticinin, ne sanayicinin sorunu, yani devletin sorunu olduğunu anlamalıyız.

Bir ikincisi de bundan önceki oturumda öyle söylenmek istenmedi, ama ben yanlış anlamış olabilirim; marka yaratmak peşine düşüldüğünde, dünyanın önemli markaları vurgusu yapıldığında, bir tek önemli markaya indirgeyebiliriz. Bu önemli marka, dünyada gıda teklidir. Üretim ayağında tekelleşme hiç olmamalı, ama işleme ayağında hiç olmamalıdır. İşleme ayağındaki tekelleşme, insanların farklı biçimlerde köleleştirilmesinin yolunu açar. O yüzden, tarımda tekelleşmeyi teşvik edecek büyük işletme tutkusu ve kaygısı bir yana, onu reddetmek gerek bana göre. Onun dışında da büyük işletmeleri özendirme yerine, anayasanın da emri olan ülke geneline yayılmış küçük işletmelerin etkin biçimde çalışmasına imkân sağlamak gerekir. Bunu sakın yanlış anlamayın, büyük işletmeleri durduralım anlamında söylemiyorum, sade teşvik etmeyelim anlamında söylüyorum. Ondan sonra üzülüyoruz, “Bak, büyük bir işletme böyle hile yapar mı?” falan diyoruz, olmuyor, çünkü “Küçük işletme her şeyi yapar.” Nitekim bu memlekette ben hatırlıyorum, “*Bu köylünün ürettiği sütün 10 milyonu da helâya dökülür*” diyen adam, Ulusal Süt Konseyi Başkanı oldu, yani gazetelerde böyle demeci çıkan insanlar...

Avrupa Birliği ithalatımızı yeterli görmüyor, bir an önce ithalatı bütün ülkelere açmak ve biraz daha artırmak görevimiz var, bu aklımızda bulunsun. Orta Vadeli Planda da yer alıyor, Türkiye’de kırmızı et açığını kapatmak için sığır üretimi tavsiye ediliyor. Bu, yeterli merası olmayan hiçbir yerde et fiyatlarını düşürecek bir mekanizma değildir. Sığır eti ve koyun eti, üretim katsayısı düşük olan ürünlerdir. Yani siz 100 birim protein verirseniz, sığır eti olarak 6 birim protein alırsınız, kuzu eti olarak 4 birim protein alırsınız. Dolayısıyla bunu insanların tüketemeyeceği kaynaklarla üretmeniz gerekir, eğer bu yolla üretecekseniz. Şu an Türkiye’nin yıllardır yapmakta olduğu sütü ve eti aynı hayvanlardan sağlama girişimi, akıllıca bir girişimdir. Bunun yerine uygulanmaya çalışılan etçi sığır meselesi, pek çok insanı ve kamuyu zor durumda bırakacaktır. Bunu da söylemekte fayda var.

Sonuç olarak, ülkenin üretimsizliğe sürüklendiğini görmek ve kabul etmek ve anlamak ve bu olumsuzluğu önlemeyi görev saymak en temel anlayış olmalıdır diyor, hepimize saygılar sunuyorum.

Dünya Gıda Günü 2012

OTURUM BAŞKANI- Biz de Hocamıza bu doyurucu sunumundan dolayı teşekkür ediyoruz, saygılar sunuyoruz.

Ben hemen Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarla Bitkileri Bölümü Öğretim Üyesi Abdullah Öktem Hocamıza sözü veriyorum..

Sayın Öktem; söz sizin, buyurun.

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

Prof. Dr. ABDULLAH ÖKTEM

Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarla Bitkileri Bölümü Öğretim Üyesi

Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Değerli katılımcılar; sunuşuma başlamadan önce hepinizi saygı ve sevgiyle selamlıyorum.

Ben öncelikle bitkisel üretim değerlerinden bahsedeceğim. Daha sonra da ürün fiyatlarıyla bunları ilişkilendirip, çeşitli öneriler ve nedenler bağlamında sunuma devam edeceğim.

Ülkemizde yaklaşık 38 milyon hektarlık bir potansiyel tarım alanı var. Toplam işlenen alanımız 23.6 milyon hektar. 4 milyon hektar nadas alanımız var, bunlar bazı yıllar ekime giriyor; bir yıl ekiliyor, bir yıl ekilmiyor ve yaklaşık 21.5 milyon hektar da ormanlık alanımız var.

Türkiye’de bitkisel üretim değerlerine baktığımızda, en fazla yetiştirilen ürün grubunu tarla bitkileri oluşturuyor, yaklaşık 20.5 milyon hektarlık alanda tarla bitkileri yetiştiriliyor. Yaklaşık 14.6 milyon hektar çayır-mera alanımız var. Bu çayır-mera alanımız efektif mi, değil mi, tabii o tartışılır. 1.8 milyon hektarlık meyve bahçesi alanımız var ve yansıda gördüğümüz gibi, sebzelik alanlar ve zeytinlik alanlarımız da yaklaşık 800 bin hektar civarında.

Türkiye’de sebze üretimimiz nedir? En fazla meyvesi için yetiştirilen sebzeleri yetiştiriyoruz. Bunların başında en fazla yetiştirilen yumru ve köklü sebzelerin başında soğan geliyor, daha sonra havuç ve pırasa gibi bitkileri görüyoruz. Zaman kısıtı nedeniyle rakamları tek tek zikretmek istemiyorum. Meyvesi için yetiştirilen sebze ürünlerinden en fazla domates yetiştiriliyor, 11.4 milyon ton civarında ve karpuz onu takip ediyor. Kavun, biber, en fazla üretilen sebzeler arasında yer alıyor. Diğer sebzelere baktığımızda, yine lahana ve marul, diğerlerine göre daha fazla üretilen sebzeler arasında.

Meyve gruplarına baktığımızda, yumuşak çekirdekli olan meyve grupları, en fazla yetiştirilen ve üretilen meyve gruplarını oluşturuyor. Onu turunçgiller, zeytin ve üzüm takip ediyor. Üretim miktarlarına baktığımızda, en fazla ürettiğimiz elma; elmadan sonra zeytin, portakal ve çay geliyor.

Dünya Gıda Günü 2012

Tahıllara göz attığımızda, tarla bitkileri grubu içerisinde en fazla yetiştirilen yine tahıllar, 33.3 milyon ton civarında bir tahıl üretimimiz var. Yumrulu bitkiler onu takip ediyor, 20.5 milyon ton civarında ve lif bitkileri, yağ bitkileri ve tütün ve tıbbi bitkiler de arkadan takip eden bitki gruplarını oluşturuyor. Burada buğday önemli, ona dikkat çekmek istiyorum. Yaklaşık 8.1 milyon hektarlık bir alanda buğday yetiştiriyoruz. Biz hep buğday üretimimizle övünürüz. 19.6 milyon ton civarında 2011-2012 rakamıyla bir buğday üretimimiz olmuş. Arpada yine 3 milyon hektarlık bir ekim alanında, 7.2 milyon ton civarında bir üretim elde etmişiz.

Mısır ekim alanımız son dönemlerde birazcık arttı. Bu GAP bölgesi ve Orta Anadolu'da şeker pancarından dolayı boş kalan alanlarda mısır yer almaya başladı. Bu da tabii üretimimize yansdı, 4.3 milyon ton civarında bir mısır üretimimiz var. Tabii ki bu bize yetmiyor, ihtiyacımızı karşılamıyor, 1.5-2 milyon ton civarında da bir mısır ithalatımız var.

Çeltik ekim alanımız sabit, çünkü bildiğiniz gibi, özel iklim koşulları istediği için ve suya çok ihtiyaç duyduğu için, bu fazla artmıyor. Yaklaşık 99 bin hektarlık alanda 500 bin ton civarında bir çeltik üretimimiz var. Diğer tahıllarda oldukça üretimi düşük.

Tahılların kişi başına tüketim miktarı nedir? Tabii buğday ilk sırayı alıyor, yaklaşık 214 kilogram civarında bir kişi başı tüketimimiz var. Daha sonra 17 kilogramla mısır geliyor ve diğerleri de onu takip ediyor.

Peki, yeterlilik durumu nedir? Buğdayda ürettiğimizle ihtiyacımızı karşılıyoruz, arpada karşılıyoruz, çavdarda karşılıyoruz. Yulafta yüzde 94'lük bir yeterlilik seviyesine ulaşıyoruz. Mısırdaki ise yüzde 80'e yakın bir yeterlilik seviyesi var. Çeltikte de durum fena değil, yüzde 91'ini kendi ürettiğimiz üründen karşılayabiliyoruz.

Kuru baklagillerde durum nedir? Kuru baklagillerde de en fazla nohut ve kırmızı mercimek yetiştiriliyor, daha sonra fasulye geliyor. Peki, kuru baklagillerde kişi başı tüketimimiz nedir? Nohutta 5.5 kilogram, kırmızı mercimekte 5.7 kilogram, fasulyede 3.3. Yeşil mercimeği az tüketiyoruz.

Kuru baklagillerin yeterlilik durumuna göz attığımızda, nohut dışında diğer baklagillerde bir açık var, ama çok fazla değil, yeşil mercimekte biraz fazla gözüküyor.

Yağlı tohumlara baktığımızda, ayçiçeği ve pamuk burada dikkat çekiyor. Tabii pamuğu çığit olarak ben burada ele aldım, çığitten büyük oranda yağ elde ediliyor. Bunların dışında kalan diğer yağ bitkilerinin maalesef üretim ve ekim alanları oldukça kısıtlı, burada bir sıkıntı var. Yağlı tohumların kişi başı tüketim değerlerine baktığımızda, ayçiçeği 33 kilogram, en fazla onu tüketiyoruz, yine pamuk yağı 15.75 ve soya 12.5 kilogram civarında. Tabii soyayı yem ve sanayi hammaddesi olarak da düşünebiliriz. Yeterlilik derecesi nedir? Pamuk çığıti yönünden bir sıkıntı yok, ama diğer yağ bitkileri yönünden oldukça sıkıntı var, ihtiyacımızın büyük bir çoğunluğunu buradan karşılayamıyoruz.

Endüstri bitkilerinin dağılımı, en fazla gördüğümüz gibi şekerpancarı üretiliyor. Yine patates ve tütün de önemli endüstri bitkileri arasında. Peki, bunların tüketim değerleri nedir? Şekerpancarını şeker olarak algılamak lazım, çünkü sadece şeker üretiminde kullanılıyor, 26.2 kilogram civarında bir

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

kişi başı tüketimimiz var. Patatesten 52.7 kilogram, pamukta ise 15.8 kilogram civarında tüketimimiz var. Yeterlilik derecesi nedir? Bu saydığım ürünler yönünden ülkemizde herhangi bir sıkıntı yok, yetiştirdiğimiz ürün ihtiyacımızı karşılıyor.

Yem bitkilerinde durum nedir? En fazla yem bitkisi fiğ ve yonca olarak yetiştiriliyor ve bunlar hem yeşil ot olarak, hem de kuru ot olarak değerlendiriliyor.

Kısaca organik tarımdan da bahsetmek istiyorum. Yıllar itibarıyla çiftçi sayısında ve ekilen alanda organik tarım yönünden hızlı bir artış var. 2011 yılında yaklaşık 3 milyon ton civarında da bir organik ürün üretimimiz olmuş.

Burada tarla bitkilerine giren ve bahçe bitkilerine giren ürünlerin fiyatlarından bahsetmek istiyorum. 1994 ve 2004 yılları arasındaki ürün fiyatlarını görüyoruz. Burada dikkatimizi çeken şey şu: Her yıl bir artış var; çok düzenli değil, ama fiyatlarda olumlu yönde bir artış görüyoruz ve yıldan yıla da enflasyonla orantılı olarak çok yüksek oranlarda artışlar var.

2005 ve 2011 yılı değerlerine baktığımızda, burada binlerden ve milyonlardan kurtulmuş ve kuruşlara geçmiş dönemdeyiz. 2005-2011 yılları arasında ürün fiyatlarındaki artış oranının çok fazla olmadığını görüyoruz. Bazı yıllarda ürün fiyatlarında hiç artış olmazken, bazı yıllarda hatta düşebilmektedir. Örneğin buğdayda bu durum söz konusu; 2005'te 36 kuruş iken, 2006'da yine 36 kuruş olmuş, bir fiyat artışı olmamış. Bu örnekleri çoğaltmak mümkün.

Yine endüstri bitkilerinde de durum aynı şekilde. 2005-2011 yılları arasında ürün fiyatlarındaki artış oldukça düşük ve oldukça düzensiz. Yine sebzelerdeki fiyatlar, hızlı bir artış var. 2000'li yıllardan sonra binlerden milyonlara geçmişiz, tabii enflasyonu gösteriyor. Ancak 2005-2011 yılları arasında ürün artışlarında muazzam bir gerileme gözüküyor, yine sebze fiyatları da aynı şekilde. Meyve fiyatları 94-2004 yılları arasında oldukça hızlı bir artış göstermiş, ama 2005-2011 yıllarında bu artış hızı düşük seyrediyor.

Burada 2010-2011 yılları arasındaki fiyat artışlarını karşılaştırmak istiyorum. Gördüğümüz gibi, bazı ürünlerde fiyat artışı olurken, bazı ürünlerde fiyat gerilemesi olmuş. Örneğin çeltikte yüzde 17 oranında 2011 yılında fiyat gerilemesi olmuş, ama ona karşın yulafta yüzde 29'luk bir artış olmuş, mısır fiyatı yine yüzde 34.8 oranında artmış.

Kuru baklagillere baktığımızda, bakla fiyatında yüzde 13'lük bir düşüş olurken, nohut fiyatı yüzde 32.1 oranında artmış. Yine mercimek fiyatlarında bir düşüş gözüküyor.

Yağlı tohumlara baktığımızda, yerfıstığının fiyatı 2010 yılından 2011 yılına geçtiğimizde yüzde 47.4 oranında artmış, ayçiçeği 39.7 oranında artmış. Fakat buna karşın diğer ürünlerde bu kadar hızlı bir artış göremeyebiliyoruz. Sebze ürünlerinde de aynı şey söz konusu. Yani burada şunu belirtmek istiyorum: Yıldan yıla oldukça düzensiz bir fiyat dalgalanması var; bazı yıllar artıyor, bazı yıllar düşüyor ve bu üründen ürüne de farklılık arz ediyor. Sebze fiyatlarında da aynı şeyi söylemek mümkün. Lahana fiyatında bir düşüş olmuş, kırmızilahana düşmüş, beyaz lahana artmış mesela, bu da ilginç. Ispanağın fiyatı yüzde 22 düşmüş, nanenin fiyatı yüzde 37 düşmüş. Buna karşın, meyvelere

Dünya Gıda Günü 2012

baktığımızda, portakalın fiyatı yüzde 29.6 oranında artmış, ama mandalina yüzde 6.8 düşmüş. Aynı ürün grubu içerisindeki bitkisel ürünlerde de farklılık göze çarpıyor, yani turuncgillerin fiyatı hep birden artmıyor. Portakal artarken mandalina düşüyor örneğin ya da limon arken diğerleri düşebiliyor. Diğer meyvelere baktığımızda da yine aynı şey söz konusu. 2010 yılından 2011 yılına geldiğimizde, kirazın fiyatı yüzde 46.7 artmış, vişnenin fiyatı yüzde 86 artmış, ama buna karşılık hurmanın fiyatı yüzde 19.9 oranında azalmış. Tabii ki girdi fiyatları her sene artıyor, yani en azından yüzde 10 oranında bir enflasyon var. Ona karşın bazı ürünlerde düşüyor, onu söylemeye çalışıyor, yani o dengesizliği söylemeye çalışıyorum.

Bu gösterdiğim tablolardan şunu anlıyoruz: Bütün tarımsal ürünler için enflasyon değerlerine göre artış olduğunu söylememiz çok güç. Bazı stratejik ve ekim alanı fazla olan ürünler için, ki bunlar tahıllar ve baklagiller; yine yağ bitkilerini sayabiliriz, pamuğu, çayı, fıındığı, böyle gözde ve daha çok ekim alanı olan ürünleri sayabiliriz. Bunlara taban fiyat veriliyor hükümetler tarafından, ama çoğu zaman çiftçinin elinde satacak ürün kalmadığı zaman bu fiyatlar açıklanıyor.

Birçok üründe serbest piyasa ekonomisi uygulandığı için, çoğu zaman ürün fiyatları tüccarların istediği yönde şekilleniyor. Tarımsal ürün fiyatları, gübre, akaryakıt, tohum, zirai mücadele ilaçları gibi girdiler artıyor, fakat ürün fiyatları bunun gerisinde kalıyor ve çiftçinin gelirleri azalarak devam ediyor. Hatta bazı yıllar çiftçiler zarar bile ediyorlar.

Ülkemizde tarımsal ürün fiyatlarında son dönemde yaşanan fiyat dalgalanmaları da yine dünya piyasalarındaki dalgalanmalarla paralellik gösteriyor. Fiyat artışlarının ekonomik, sosyal, coğrafi, politik gibi birçok nedeni var ve birçok faktörleri içerdiği için, ülkeden ülkeye de farklılık arz ediyor.

Peki, ülkemizde bitkisel ürünlerin fiyat şekillenmesinde rol oynayan etmenler nelerdir? Bunlara göz attığımızda, bir defa tarımsal ürünlerdeki talep yönlü bir fiyat baskısı var. Enerji, petrol ve hammadde fiyatlarının yükselmesi, üretim girdileri ve nakliye gibi maliyet unsurları üzerinde olumsuz etkiler yaratıyor. Küresel ısınma ve bunun getirdiği kuraklığa bağlı olarak, ürün arzında yaşanan bazı sıkıntılar var. Yine biyoyakıt üretiminin desteklenmesine bağlı olarak, dünyada gıda dışı bir ürüne talep oluştu. Gelişmekte olan piyasalara sahip ülkelerde, hızlı büyümeden kaynaklanan refah artışı neticesinde et ve süt ürünlerine olan talep attı ve bunu neticesinde yem bitkilerine olan talep attığı için, yem bitkileri gıda yetiştirilecek alanlarda yetiştirilmeye başlandı. Bu da yine üretimin azalmasına sebep oluyor.

Mali piyasalarda mal borsalarına giren sermayenin yarattığı spekülasyon etkileri, yine ürün fiyatlarını artırabiliyor. Yine ihracatçı ülkelerin ticareti kısıtlayıcı tedbirleri ve bu yönde uygulamaları, ürün fiyatlarını etkiliyor. Tarımsal ürünlerin biyolojik olarak yıl boyunca değil de mevsimlik olarak hasat edilmelerinden kaynaklanan yine mevsimsel fiyat değişiklikleri de bulunmakta.

Tarımsal üretimin zamana bağlı olması nedeniyle ortaya çıkan arz gecikmeleri nedeniyle dönemsel istikrarsızlık ortaya çıkıyor. Yılda 1 ya da 2 defa hasat edilen tarımsal ürünlerin arzının belli döneme yoğunlaşması, ancak tüm yıl boyunca tüketilmeleri nedeniyle fiyatlarda yine mevsimsel dalgalanmalar ortaya çıkıyor. Ürünün ilk ve son pazarlama dönemlerinde fiyatlar artarken, en bol olduğu dönemde fiyatlar düşebilmekte.

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

Aslında bu fiyat artışları çiftçiye de fazla etkilemiyor, onu da söylemek gerekir. Çiftçi, hasat ettiği ürünü hemen elden çıkartıyor. Ürünün en bol olduğu dönemde fiyat ucuz olduğu için, bunu satın alan tüccarlar, daha sonraki dönemlerde ürün artışından maksimum derecede faydalanmış oluyorlar.

Yine fiyat değişimlerinin yıllık ve mevsim içi değişim şiddeti, büyük ölçüde üretim miktarına bağlı. Bununla birlikte dalgalanmalar, stoklanabilir olan ya da olmayan ürünler için farklılık gösterebiliyor. Yine üretim planlamasının olmaması, ülkemizde maalesef üreticiler istediklerini ürünü yetiştirmekte hürler, yani bu senenin ürün fiyatına bakarak, gelecek dönem hangi ürünü yetiştireceklerine karar veriyorlar. Bu da arz-talep dengesinin bozulmasına neden oluyor.

Girdi fiyatlarının artmasına karşılık ürün fiyatının düşmesi ya da sabit kalması, üreticiyi alternatif ürünlere yönlendiriyor. Yine bir ürün fiyatının diğerine göre aşırı yükselmesi, o ürünün bir sonraki yıl ekim alanını artırabilmekte. 2010 yılında pamukta bunu yaşadık. Pamuk iyi para etti, 3 katı bir fiyat artışı oldu eski yıllara göre ve herkes pamuk yetiştirdi. Ancak sonraki dönemlerde pamuğun fiyatı oldukça aşağılara çekildi. Bu durumda, arz-talep dengesi iyi kurulamıyor. Arz-talep dengesi maalesef ülkemizde tesadüfi oluyor. Üretim, hükümetler tarafından desteklemelerle denetim altına alınmaya çalışılmakta, ama bu desteklerde bazen siyasi, bazen de bölgesel tercihler olabiliyor.

Kooperatifleşme aslında düşük diyebiliriz. Sabahki oturumlarda da söylendi, ülkemizde kooperatifleşme oranı yüzde 10'lardayken, Avrupa ülkelerinde yüzde 60-70'lere kadar çıkabiliyor. Çiftçi örgütlerinin üretime ve pazarlamaya hâkim olmaması, yine fiyatların dengesizleşmesi üzerinde rol oynuyor. Güçlü lobi ve üretici örgütleri bulunmadığı takdirde, tarım sektöründe üreticiler, genelde tam rekabet ortamında bulunmaktadır, yani girdi ve çıktı piyasalarında pazar güçleri oldukça zayıftır. Dış piyasalardaki üretim durumu, yine ürün fiyatlarını etkiliyor. Bu piyasalardaki gelişmeler olumlu veya olumsuz bize yansıyor maalesef. Örneğin dış piyasalarda meydana gelen üretim artışıyla oluşan ucuz ürün, iç piyasada ürün fiyatının azalmasına neden olabiliyor. Sanayi ya ithal ürünü tercih ediyor ya da yurtiçi fiyatı yurtdışı fiyata kadar geriletiyor. İthalat kotası getirilerek belki bu durum çözülebilir.

Yine dış piyasalarda oluşan rekolte düşüklüğü, iç piyasada da ürün fiyatlarının spekülatif artmasına neden olabiliyor. Bu artış, ithal ürünün maliyet fiyatına kadar devam ediyor.

İhracat durumu etkili; üretim sezonunda ihracat fazlaysa iç piyasada ürün fiyatları yükselebilmekte, ihracat az ise düşebilmektedir. Bunu sebze ve meyve için örnek verebiliriz. Turunçgillerden limon, portakal, mandalina gibi, hatta sera ürünlerinden domates, biber ve hıyır da bunun içine katabiliriz; dış piyasaya ihraç ettiğimiz dönemlerde, iç piyasada bunların fiyatı 2-3 katı artabiliyor.

Burada büyük oranda arz-talep dengesizliğinden bahsetmek istiyorum. Tarımsal ürünler, temel beslenme ürünleri olması nedeniyle, arz ve talebin fiyat esneklikleri genelde düşüktür. Bu nedenle, üretim ve tüketimde meydana gelen dönemsel dalgalanmalar, arz-talep dengesizliği sonucunda fiyat ve üretici gelirlerinde istikrarsızlık meydana getirmektedir. Arzda meydana gelen değişim ne kadar büyük ya da talep ne kadar az, esnek ise, fiyatlardaki yıllık değişim oranı da o ölçüde fazla olmaktadır.

Üretilen tarımsal ürüne talep fazla olunca, ürün fiyatları yükseliyor. Gelişen sanayi kuruluşlarının kapasite artışları ya da ürün çeşitlendirmeleri bu durumda etkili olabilmekte ya da mamul bir ürüne

Dünya Gıda Günü 2012

olan talep, hammadde fiyatlarını da artırabiliyor. Üretilen tarımsal ürüne talep az olunca, ürün fiyatları da düşebiliyor. Buna bir örnek vermek gerekirse, bundan 3-4 sene önce nardan yapılan mamul gıdalar oldukça talep görüyordu ve bunların fiyatları da yüksekti, narın fiyatı da otomatik olarak yükselmişti. Ancak şu günlerde bu talep azaldığı için, nar fiyatları da 1 liranın altına düşmüş durumda.

Rekolte düşüklüğü ya da fazlalığı, yine arz-talep dengesini bozabiliyor. Rekoltenin yüksek olduğu yıllarda ürün fiyatları düşebilmekte, düşük olduğu yıllarda da artabilmektedir. Burada bahçe bitkilerinden belki peryodisiteden bahsetmek gerekir. Peryodisite, özellikle meyve ağaçlarında bir yıl ürün verip bir ürün vermemesidir. Ürün verdiği yıllarda ürün fiyatları yüksek olurken, üretimin düşük olduğu yıllarda da ürün fiyatları artıyor.

Tarımsal üretim, iklim koşullarının doğrudan etkisi altında; üretim iklim koşullarına göre beklenenin üzerinde ya da altında olabiliyor. Bu şekilde ortaya çıkan değişimler, yine arz-talep dengesizliğine neden oluyor, fiyatlarda da önemli oranda dalgalanmalar oluşuyor.

Üretim sezonunda karşılaşılan iklim faktörlerine kısaca değinmek istiyorum. Yağış oldukça önemli, özellikle çok geniş alanlarda yetiştirilen tahıllar için. Yağış rejimi ve miktarı fazla olduğu zaman, rekolte de yükseliyor ve bir bolluk dönemi yaşanıyor. Tam tersine düşündüğümüzde ise, üretilen tahıl miktarı düştüğü için bir kıtlık dönemi olarak adlandırılabilir, bu da fiyatlarda büyük oranda dalgalanmalara neden olabiliyor. Yine yüksek veya düşük sıcaklık etkili; özellikle yazlık yetiştirilen bitkilerde sıcak zararından ya da don zararından dolayı ürünlerde bir zarar olduğu zaman, bu fiyatlara da olumsuz yansiyabiliyor. Örneğin portakalın soğuğa maruz kalmasından dolayı meyvesinin bozulması gibi.

Don zararı özellikle sebze ve meyvelerde önemli. Kışlık periyotta yetiştirilen sebze ve meyveler don zararına maruz kaldığında, yine bunlar öldüğü için, piyasada talep fazla olduğunda, fiyatlar yukarıya doğru fırlıyor. Dolu zararı yine meyvelerin kalitesini bozuyor. Hastalık ve zararlı epidemileri zaman zaman görülüyor. Buğdayda pas hastalığı veya kara pas veya mısırdaki rastık gibi hastalıklar, rekoltenin düşmesine neden olabiliyor.

Depolama sorunları var. Çiftçilerimiz, ürettikleri ürünün hepsini anında satıyorlar, elden çıkartıyorlar. Depolama imkânları yok, emanetçi depolar çok yaygın değil. Bu da tabii üreticinin daha az kâr elde etmesine neden oluyor. Hasat zamanında genellikle ürün fiyatları düşük seyrediyor, ama hasat sonrasında ürün fiyatları yükseliyor.

Fiyat dalgalanmaları, kapalı ekonomi ve stoklanmayan ürünlerde daha belirgin. Ticaretin olanaklı olduğu ve stoklanabilir bir ürün söz konusu ise, rekolteye dayalı fiyat dalgalanmalarından kaynaklanan gelir istikrarsızlıkları da azalabiliyor.

Yine tarım ürünlerinin hacimli, bozulabilir ürünler olması bir diğer faktör. Yüksek stoklama maliyeti nedeniyle -özellikle sebze ve meyvelerde bu duruma rastlıyoruz- ürün fiyatlarında da artış söz konusu olabiliyor.

Peki, çözüm nedir, tarımsal ürünlerde fiyat istikrarı için ne yapmak lazım? Bir defa üretim planlaması yapmak gerekiyor. Kooperatiflerimiz aslında sayı olarak yeterli, çok yetersiz değil, ama

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

işlevleri belki gözden geçirilmeli, vizyon ve misyonları belki yeniden gözden geçirilmeli. Gerçekten burada kaliteli ve işi bilen kişilerin yönetimde bulunması gerekiyor.

Çiftçi örgütlerinin organize olmaları ve ürün piyasasında etkili olmaları gerekiyor. Ucuz girdi temini; ucuz girdiyi yine bu kooperatifler ve çiftçi örgütleri kendi üyelerine sağlayabilirler. Pazarlama olanaklarının artırılması, gerek yurtiçi ve gerek yurtdışı pazarlama imkânlarının çiftçiler için oluşturulması gerekiyor. Sözleşmeli tarım -sabahki oturumlarda da bir konuşmacı arkadaşım bahsetti- yine çiftçilere ürünü pazarlama imkânı tanıyor, bunun yaygınlaşması lazım. Yine emanetçi depoların yaygınlaşması gerekiyor. Tarımsal destekler şu an var, ama bunların yine artarak devam etmesi gerekiyor.

Fiyat dalgalanmalarının olumsuz etkilerini gidermeye yönelik olarak, verimliliği ve pazarlama imkânlarını geliştirmek üzere üretici örgütlerinin etkinleştirilmesi, borsa ve haller başta olmak üzere, ürün ticaretinde etkinliğin sağlanması, kayıtdışılığın azaltılması ve pazarlama standartlarına ilişkin yasal çerçevenin oluşturulması, ülkemiz açısından öncelikli görülmüktedir.

Gıda güvencesinin sağlanması amacına yönelik olarak, üretim politikalarının temel tarım ürünlerinde kalite ve verimlilik artışları sağlayacak şekilde uygulanması oldukça önem arz ediyor. Uzun dönemde yapısal verimlilik artışlarının sağlanmasına yönelik tarımsal AR-GE ile yaygın hizmetlerine ağırlık verilmesi, yine ilgili kamu politikaları ve uygulamalarının buna paralel olarak yönlendirilmesi, istikrarlı tarım piyasalarının oluşturulmasına temel katkı sağlayacaktır. Tarımsal ürünlerde verim düzeyi tatmin edici olan, kurağa ve sıcaklık titresine dayanıklı çeşitlerin geliştirilmesiyle bunların ülke çapında kullanımının sağlanması yine yerinde olacaktır. İklim etkileriyle tarımsal üretimdeki dönemsel seyrin izlenmesi, önümüzdeki dönem tarımsal üretimin sürdürülebilirliğini etkileyecek faaliyetlerdir.

Sürdürülebilir tarım üretimi açısından karşılaşılan bazı sorunlar var, bunları kısaca başlıklar halinde geçip bırakacağım. Tarımsal arazilerin amaç dışı kullanımı, bu oldukça önemli sorun. Aslında belki bir sonraki toplantıda da bunu ele almak gerekiyor, gerçekten önemli bir sorun. Tarımsal alanlar her yerde imara açılır oldu. Yeni büyükşehirlerin de oluşmasıyla 29 tane büyükşehir var, bunlar hızlı bir şekilde tarım alanlarını imara açıyorlar. Tarımsal alanlar üzerinde sanayi tesisleri hızlı bir şekilde kuruluyor, havaalanı ve depo inşaatları devam ediyor. Mesela Çukurova bölgesinde bütün tarımsal altyapısı tamamlanmış ve ülkenin en verimli topraklarını kapsayan bölgede şu an bir havaalanı, 8 bin dekarlık bir havaalanı inşaatı başlamış durumda.

Bitkisel ürünlerde muhtemel riskler neler? Tarımsal ilaç kalıntısı, gereğinden fazla ilaç kullanımı, ilaç yarılanma süresini beklemeden hasat, bitki büyüme düzenleyicileri kullanımı, yine gereğinden fazla hormon kullanımı ve gereksiz hormon, bunları sayabiliriz. Yanlış depolamadan kaynaklanan ürün bozulmaları, küflenme ve aflatoksini sayabiliriz. Transgenik bitkiler, bunlara hiç girmeyeceğim, çünkü ayrı bir konu.

Sabrınız için çok teşekkür ediyorum.

Dünya Gıda Günü 2012

OTURUM BAŞKANI- Sayın Hocama biz teşekkür ediyoruz.

Sizin öğrenciniz olmak isterdim Hocam, konu başlıklarıyla bitkisel üretimin ne olduğunu ben iyice anladım. Sağ olun.

Sevgili arkadaşlar; söz şimdi Türkiye Yem Sanayicileri Birliği Yönetim Kurulu Başkanı Sayın Ülkü Karakuş'ta. Karakuş oraya giderken, bana gelen bir notu da sizlere düşünmek üzere paylaşıyorum: “Biyoyakıt deyince, acaba ilk aklımıza ne geliyor?” Sanırım Biyoyakıtlar ve Biyoyakıt Teknolojileri Sempozyumunu Ziraatçılarla Kimyacılar ortak yapmıştı. En çok ziraat mühendisleri arkadaşlarımıza söylüyorum, düşünsünler, sunumunda sizinle paylaşacak Hocamız. Bunu anons etmiş oldum.

Buyurun.

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

ÜLKÜ KARAKUŞ

Türkiye Yem Sanayicileri Birliği Yönetim Kurulu Başkanı

Sayın Başkan, değerli konuklar; Yem Sanayicileri Birliği adına saygılar sunuyorum.

Gıda fiyatlarındaki son yıllarda yaşanan problemler, aşırı fiyat artışlarından kaynaklanan tüketici üstündeki baskıları, genel olarak ben tabii yemcileri ifade etmek üzere geldim, ama etçi, sütçü, yumurtacı, hindici, balıkçı, hemen hemen hayvansal üretimde bulunan herkes benim üyem olduğu için, dilim döndüğünce onlar adına da birkaç kelam etmek istiyorum.

Biz yemlerimizi üretirken iki ana hammadde grubu kullanırız; bir tanesi hububatlardır, diğeri yağlı tohumlardır, bunlar yemimizin yüzde 80'ini oluşturur. Geri kalanlar da kepektir, yem katkı maddeleri, iz minerallerdir, kalsiyum kaynaklarıdır, onlardan oluşur.

Dünyada hububat üretiminin Amerikan Tarım Bakanlığının yazılarıyla dünyada üretimde bir kriz olduğunu, ama 10-15 yıllık geçmişe baktığımızda, IGC'nin raporlarında hububat üretiminin tüm bu olumlu-olumsuz, spekülâtif haberler bir tarafa, düzenli olarak arttığını görüyoruz. Şu an pirinç hariç, 2 milyar tona yakın hububat üretimi, dünyada devreden stoklarla hafif eğimli artış şeklinde devam ediyor.

Tabii düzenli olan üretim artışına karşın, 2008'de ön antrenmanı yapıлып 2012'de de gerçekleştirilen, bugün de panel konusu olan fiyatlarla ilgili bir olumsuzluk var. Tabii olumsuzluk tarifi, kimin tarafından baktığımıza bağlı. Türkiye açısından belki daha sonraki slaytlarda da söyleyeceğim, ama bizim için olumlu bir durum ortaya çıkıyor. Tabii düzenli artan hububat üretimleri, düzensiz olarak fiyat şeklinde yansıyor. Bu 2008'de arttı, 2012'de de şu anda tarihin en yüksek fiyatlarına ulaştı.

Yağlı tohumlarda da benzer bir üretim ve fiyat artışı var. Dünyadaki yağlı tohum üretimi düzenli olarak artıyor, ama fiyatlar düzensiz olarak devam ediyor. Burada ortalama 200 dolar/ton olarak -ben burada 3 taneyi aldım, tabii diğeri yağlı tohumlar da benzer eğimleri içeriyor- aşağı yukarı 10 yıl öncekinin 2,5-3 katı fiyata gelmiş. Buraya bir soru işareti koyuyorum.

Dünya Gıda Günü 2012

İkinci soru işaretimizi dünya hububat ve gıda yağlı tohum fiyat indeksi diye, yani 2000 yılında 1 olan, onu 100 kabul ettiğimizde, şu andaki fiyatlar aşağı yukarı 3-3,5 katına ulaşmış durumda. Şu anda hububat ve yağlı tohumlarla ilgili 3.5 katlık bir fiyat artışı söz konusu. Bu 2008'de kendisini göstermişti, sonra fiyatlar bir miktar geriledi. Şu anda bu fiyat artışlarının biz sektör olarak kalıcı olacağı kanaatindeyiz. Bu ikinci soru işaretini geçtim, gıda fiyat indeksinde de biraz önce gösterildiği için geçiyorum, bu da aynı şekilde, üçüncü soru işaretini de koydum.

Dünyadaki bu gelişmelere karşın, Türkiye'de ne oluyor? Tabii slaytlarda hep 2000-2002 yılları başlangıç için alışkanlık haline geldi. Ben 2000-2002 yıllarında özel sektörde de çalışıyordum. 2002'de çöken, Türkiye'nin kamu maliyesidir, özel sektörde biz üretimlerimize hâlâ devam ediyorduk. Bunun da bir ziraatçı olarak altını çizmek istiyorum. Çöken kamu maliyesinden özel sektör kendisini, kendi finansmanını sıyrarak, bu sektörden minimum yara alarak bu sıkıntıdan kurtuldu.

Tabii hububat üretimi, aşağı yukarı 20-25 yıllık geçmişe baktığınızda, istenen şekilde artışı sağlayamamış. Biz bu sürede binlerce sayfa araştırma yapmışız, tohum ıslahı yapmışız, ama bir şekilde 32-33 milyon ton olan hububat -mısır dâhildir buna- bu geldiğimiz gün aşağı yukarı aynı miktarlarda oynadığımızı görüyorum. Hububatta durum bu.

Tabii hububat fiyatları dünyaya da paralel olarak artmaya devam etmiş. Türkiye, hububat üretiminde dünyanın gerisinde kalmış, neredeyse üretimini artıramamış. Yağlı tohumlarda da benzer bir durum var. Ayçiçeği hariç, 8'den itibaren Türkiye'miz istenen üretim artışını yağlı tohumlarda da gerçekleştirememiş. Tabii Türkiye'de yem sektörünün iki ana hammadde grubunda, hububat ve yağlı tohumlarda istenen yerli üretimi bulamadığı için, bu sektör ithalat yoluna başvurmuş. Bunu neden yapmış? Yem üretimi, bitkisel üretim artış hızının çok üstünde arttığı için ihtiyaç duymuş.

Daha öne gösterdiğim 3 tane soru işareti; mısırı seçtim, ama bu buğday için de, arpa için de, diğer hububatlar için de benzerlik teşkil ediyor. Bunlar reel politikte bizim karşılaştığımız günlük fiyatlar. Bakış açınıza bağlı; Türkiye'de şu anda Avrupa Birliğine girmek üzere kanunlarını, yönetmeliklerini, talimatlarını çok büyük hızla değiştiren, hatta tercümeden kaynaklanan bir sürü sıkıntılarla boğuşan bir sektör mensubu olarak konuşuyorum.

Doğru nedir? Türkiye'de bir aşgari ücretli kişi, aylık ücretiyle 50 kilogram et alabilir. Bu, batmakta olan bir Avrupa Birliği ülkesindeki bir ortalama vatandaş için 500 kilogramdır. Yani Türkiye'de dar gelirli bir vatandaş, bir maaşını götürdüğünde, o parayla aşağı yukarı 50 kilogram et alabiliyor, ama batmakta olan Avrupa Birliğindeki ortalama düşük gelirli bir vatandaş 500 kilogram et alabiliyor. Bunun bir tanesi yanlış, yanlış biraz sonra tartışacağım.

Mısır fiyatları, buğdayda da aynı, biz yıllardır dünya fiyatlarının 3 katı maliyetle, 2 katı maliyetle yem üretmek durumunda kalıyoruz. Neden? Türkiye'de tarımsal politikaların verimsizliğinden dolayı; bitkisel üretimi artırmak için yüksek gümrük vergileri var, hayvansal üretimi artırmak için yüksek gümrük vergileri vardı. Biz de ortalığa hamağı çekmiş, orada güzel güzel sallanıyorduk. Çünkü yem sektörü, bitkisel üretimle hayvansal üretim arasındaki köprüdür, pahalıya aldığı için pahalıya satıyorduk. Bundan 2 yıl evvel Türkiye'de et fiyatlarının çok pahalı olduğu gerekçesiyle, yüzde 225 olan gümrük vergisi bir gecede sifıra düştü. Yüzde 225'lik gümrük vergisi sifıra düşünce bir arıza

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

çıkacaktı. Arıza çıktı, fakat arızanın çıktığı yerin sesi çıkmıyor.

Nerede çıktı arıza; küçük üreticilerimizde. Şu anda Macaristan’dan geliyor, Uruguay’dan geliyor, 3-5 bin hayvanı gemilerden indiriyoruz, besiyeye alıyoruz. Öğrendik; angusları önce yağlandırdık, şimdi onu da besliyoruz. Bu etler, hayvanlar gelirken, kimse Kars’a gidip, Kars’ın marabasıyla 20 hayvan için, 30 hayvan için el sıkışmıyor. Dolayısıyla oradaki sosyal boyut çok büyük yara aldı, bu gidiş de böyle devam ediyor.

Hayvansal proteinde bir denge var. Eğer kırmızı et fiyatları, hatırlayın, 2 yıl evvel 15-16 lira idi, şu an da aynı. O zaman biz yemi satıyorduk 25 TL’ye, şu anda satıyoruz 40 liraya. Küçük üretici süratle ortadan kalkıyor. 7.5 milyon liraya satılan düveler, şu anda Ödemiş Pazarında 3.5 milyon liraya kesiliyor.

Saman boyutu, kaba yem tamamen ayrı bir konu olduğu için, onunla ilgili de bir paragraf açayım. Geçen ay bir balya çözüldü, balyayı açıyorlar, içinden arpa dökülüyor. Üretici diyor ki, “Vay, beni kandırdılar, samanın içinden arpa döküldü.” Kilo bassın diye arpa koymuşlar samanın içine, trajikomik. 60 kuruşa, 70 kuruşa biz saman aldık. Burada da bir hata var; 2.5 milyar dolarlık bir ithalat söz konusu, ama ona rağmen buğday fiyatına yanaşmış bir saman var. Burada bir matematik hatamız var bizim. Biz Türkiye’nin 78 milyon hektarlık alanında yanlış bir şeyler yapıyoruz; sanayici olarak yapıyoruz, üniversite olarak yapıyoruz, bu işten ekmek yiyen, asgari ücretle çalışan üretici olarak, bilirkişiler olarak bir hata yapıyoruz, çünkü ilerleyemiyoruz.

Bu mısırın Türkiye’ye bir avantajı oldu. Türkiye’de 100 dolarlık mısır biz 300 dolara kullanırken, şu anda Chicago’da, borsada mısır 300 dolar civarında işlem görüyor. Türkiye’de de bu fiyatlar hemen hemen aynı. Bu yem sektörü, bu kadar akılsız bir sektör değil. Hayvancılarımız işini bilmeyen insanlarla dolu değil; işini çok iyi bilen, dünyayla entegre olmuş üreticilerimiz var. Bu bize ihracat şansı doğuracak. Bu fiyatları iyi değerlendirecek, dünyayla rekabet edebilir ortamı böylece yakalamış oluyoruz. Yani bizim 300 dolarlık, dünyanın 3 katı olan fiyatımızı yakalayan dünyayla biz rekabet edebilir duruma geldik. 2012 yılında, 2011’de de yaptığımız ihracat rakamları bunun bir göstergesi. Bu yüksek fiyatlar Türkiye için ciddi bir açılım sağlıyor. Dolayısıyla dünya gıda fiyatlarının, hububat ve yağlı tohum fiyatlarının artması, Türkiye’nin lehine bir durum olarak değerlendirilebilir. Kim açısından; karar vericiler açısından.

Biraz önce balla ilgili söylendi; keşke ön sırada RTÜK’ten bir temsilci olsa da RTÜK temsilcisine sorsak. Buna ne Tarım Bakanlığının gücü yeter, ne Sanayi Bakanlığının. Televizyonlarda bangır bangır kavanozu 10 liradan satılan balın aylarca reklamını yaptılar, milyonlarca dolar satış yapıldı. Daha sonra 1 lira ceza verdi, adam işine devam ediyor. Bu iş başlamadan durdurulmalıydı. Şimdi Tarım Bakanlığına biz burada “Sen öyle yaptın, böyle yaptın” diyoruz. Tarım Bakanlığı ne yapacak; 30 yıldır ne yapabildiyse bunu yapabiliyor. Dolayısıyla biz bu yüksek fiyatları Türkiye’nin lehine çok rahatlıkla çevirebiliriz.

Biz yem ihracatında da ilk 8 ayda tarihimizde hiç olmayan rakamlara ulaştık. Hemen Irak pazarı var, Suriye, Arabistan, Ukrayna; mal bedeli, dâhilde işleme rejimini ihracat yapıyoruz. Dolayısıyla ben bu yüksek gıda fiyatlarının artışı Türkiye’nin lehine bir durum olarak değerlendirilebilir diyorum,

Dünya Gıda Günü 2012

bunun altını çiziyorum. Biraz önce söyledim, Türkiye’de hububat ve yağlı tohumlar yıllardır istenen seviyede artmamış. Ancak karma yem üretimi yüzde 10-12’lik rakamlarla artmaya devam ediyor. Bu yıl da yüzde 8-9-10 civarında bir üretim artışı söz konusu. Biz bunları Avrupa Birliğinde sunarken yüzde 18’di o yılki artışımız. İngiliz delegasyonundan gelen bir üye, “Aradaki noktayı unutmusunuz” dedi. 18’i 1.8 söyleyeceğiz sanıyordu. 18’li rakamlar Avrupa Birliğinde hayal üretim artışları. Dolayısıyla sektör, böyle dinamik bir sektör, artış devam ediyor. Bu artış hızı önümüzdeki 5 yıl, 10 yıl da devam edecek. Türkiye 3 yıl sonra Avrupa Birliğinin en fazla yem üreten ülkesi durumuna geliyor, bunu da sizinle paylaşayım.

Tabii biz bu karma yemi üretirken, dedim ya biraz önce, üretim yetişmiyor, Türkiye’de yok, ithalat yapıyoruz. İthalat yaptığımız miktar, yıllara bağlı olara 4.5 milyon ton civarında gerçekleşti, bu yıl da muhtemelen o civarda olacak ve biz bunlara 2 milyar dolar civarında döviz ödüyoruz. Hiçbir yerli sanayici, ithalat yapmayı istemez, dolar riskine girmek istemez. Dolayısıyla bunu mecburiyetten kaynaklanan bir açığı kapatmak için devam ediyor, yapıyor. Bu 4.5 milyon tonluk ithalat da devam edecek.

Tabii karma yem fiyatları da düzenli olarak artmaya devam ediyor. Biraz önce söyledim; pahalı aldığımızdan, pahalı yem yapıyorsunuz ve şu anda 40 lira civarında yemin çuvalı, büyükbaşta. Yem sektörü tabii büyüklere satıyor, ama küçükler de var. Çek Yasasında bir değişiklik yapıldı biliyorsunuz, oradan çok büyük mağduriyet var. 90 gün vadeyle yem satıyorsunuz, sattığınız adama hep gözünüzü kısarak veriyorsunuz, çünkü potansiyel batk. Ödemiş’te 4 milyona düvesini kestiren adamdan biz parayı nasıl alacağız, kara kara düşünüyoruz.

Sektör büyümeye devam edecek derken ölçümüz bu, daha önce de söylendi, özetle geçeceğim. Türkiye’de hayvansal protein tüketimi, gelişmiş ülkelerin yarısı ya da 2/3’ü seviyesinde. Biz büyük çoğunluğu süt ve mamullerinden olmak üzere, şu anda 250 kilogram civarında hayvansal kaynaklı protein tüketiyoruz. Bu girmek üzere uğraştığımız Avrupa Birliğinde 370 kilo, Amerika Birleşik Devletlerinde 400 kilogram civarında. Bu sektör bunu kapatmak üzere büyümeye devam edecek.

Bu tartışılın diye ben buraya koydum, yani bazı tarımsal ürünlerde, hububatta nispeten kendine yeterliliğini koruyor Türkiye, üretim artışı olmamasına rağmen. Dâhilde işleme rejimiyle biz kaliteli buğday açığını, ihracatta yemlik ya da düşük vasıflı buğday kullanıp, yüksek vasıflı buğday getirmek suretiyle kapatıyoruz. Yağlı tohumlarda Türkiye’nin açığı var ve bu uzun yıllardır da devam ediyor, kapanacak gibi de görünmüyor. Onunla ilgili karınca kararınca birkaç önerimiz var, neler yapabiliriz diye.

Biz sanayiciyiz, “Türkiye her mamulü kendisi üretecek” saplantısında olamayız. Biz yatırım yapıyoruz, sözleşmeli üretim yapıyoruz. Türkiye’nin kendine yeterlilik ölçüsüne toprak varlığıyla, su varlığıyla yeter mi; elbette yeter. Ben 30 yıllık özete de baktığımda, biz ticaret yapıyoruz, bu kendine yeterlilik ölçüsünü maalesef yakın gelecekte yakalamamız söz konusu değil.

Sonuç olarak yem, hayvansal işletmelerin giderlerinin yüzde 70’ini teşkil ediyor. Yani hayvansal üretim yapıyorsanız, cebinizden ayırdığınız 100 liranın 70 lirasını yeme vermek durumundasınız. Tabii böyle olunca, Tarım Bakanlığımız 100 küsür kalemde destek veriyor. Aslında Tarım Bakanlığının

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

verdiği destekler, az paralar değil. Tarım Bakanlığımız ya da ilgili bakanlıklar, adeta parayı dağıtan kurumlar haline geldi, paranın yönetimiyle ilgili hiçbir irade konulmuyor. Biliyorsunuz, geçen yıl, 2 yıl ödemesiz, 7 yıl vadeli 7.5 trilyon dağıtıldı, koyun-keçi için, besicilik için. Bu paraların büyük miktarı maalesef geri dönmeyecek. Bugün Hürriyet Gazetesini görmüşsünüzdür, vasfını kaybeden meralar satışa çıkarıldı, bugün tesadüf okudum.

Mera niye elden çıkıyor? Eğer hayvanı gezdirmezseniz, uygun hayvanı merada otlatmazsanız, o meralar yıllar itibarıyla elden çıkıyor. Dolayısıyla biz karma yeme destek istiyoruz. Destek derken, bunun altını dolduruyoruz. 1987 yılında, ben o zaman bir ilaç firmasında çalışıyordum, bir destekleme olmuştu ve suiistimal edildiği görüşü var. Suiistimal edilme oranı yüzde 2 bile değildi arkadaşlar. O zaman kayıtsız ekonomi yüzde 50 civarındaydı, bugün kayıtlı ekonomi oranı çok yüksektir, yüzde 95'lere ulaşmıştır. Fiyat prim desteğinden dolayı, yani arpayı, buğdayı da büyük oranda biz kayıt altına aldık. Dolayısıyla yeme verdiğiniz destekle o 104 kalem... Bizim il ve ilçe müdürlüklerinde arkadaşlarımız, hepsi muhasebe memuru olmuş, yani ziraat mühendisliğinden çıkmış, veteriner hekimlikten çıkmış, evrak doldurmaktan başları dönüyor. Hiçbir yere gitmenize gerek yok, Ankara'nın herhangi bir ilçesine gidin, onu görebilirsiniz. Bunların sadeleştirilmesi ve toplulaştırılması lazım.

Bu anlamda bir şey söyleyeyim: 33 milyon ton hububat üretiliyor Türkiye'de, 20 milyon tonu buğday. O 20 milyon tonun yüzde 75'inden un çıkar, geri kalan 5 milyon tonu yemcinindir; buğday kırığıdır, kepektir, razmoldur. 4.5-5 milyon ton mısır üretimi var; onun 1 milyon tonu nişastacınıdır, 3,5-4 milyon tonu bizimdir, etti mi 9 milyon? 7 milyon ton arpa çıkar deriz; onun da 1 milyon tonu tohumluğa gitsin, malta gitsin, biraya gitsin, kaldı 6 milyon ton, yaptı 13. Yulaf, çavdar, arpa dediğimizde, 15-16 milyon ton hammadde yapıyor. Yemin yüzde 50'sini oluşturur hububat. 16 milyon ton çarpı 2, 32 milyon ton yem olması lazım. Ben gösterdim, 14-15 milyon ton, yani matematiği tutturamıyoruz. 2.5 milyar dolarlık hayvan ithal ettik, saman 600 lira oldu, matematik tutmuyor. Dolayısıyla bunları sadeleştirmek, destekleri sadeleştirmek, anlaşılabilir ve yönetilebilir hale getirmemiz lazım.

Biz sosyal projedir diyoruz, temel gıda maddelerinde ben yıllardır söylüyorum, katma değer vergisi 1 olmalıdır. Yani perakende, gittiğinizde bir hayvansal ürün, bitkisel ürün, temel gıda maddesi aldığımızda, KDV'si 1 olmalı. Dolayısıyla bunun bir ayağı da yem ve yem hammaddeleridir. Biliyorsunuz, toptanda 1'dir, ama perakendeye gidince tüketiciye diyorlar ki, “Yüzde 7 KDV daha fazla vereceksin.” Yüzde 1 olmalıdır KDV, çünkü yaşam hakkı, biraz önce Hocam söyledi, en temel hakktır.

Biliyorsunuz, transgenik ürünlerin ithalatıyla ilgili birkaç yıldır konuşuluyor. Aslında 99 yılında başlamış bir tartışma, bizim fakültelerde konuştuğumuz, ama Biyogüvenlik Kanunuyla birlikte kamuoyunda tartışılmaya başlandı. Sektörümüz, transgenik ürün kullanım zorunluluğundan kaynaklanan bir kıskaç içerisinde. Biraz önce gösterdim, 4.5 milyon ton hammadde ithal ediyor yem sektörü. Ne için; yemlerinde oluşan protein açığını kapatmak için. Bu gelen ürünlerin 2.5-3 milyon tonu transgenik, yani soya fasulyesi, soya küspesi ve mısır. Biz ne yaptık? Bu kontrolsüzdü, Biyogüvenlik Kanunu çıktı. Biyogüvenlik Kanununda bizim de karşı olduğumuz bir sürü madde var; işlemesi, pratik olarak mümkün olmayan birçok şey var. Ancak bir şeyi kayıt altına almanız gerekiyordu: Kontrolsüz girişi.

Dünya Gıda Günü 2012

Bir kanun yapıldı, o kanun çerçevesinde biz ilk gün, işte gençlikte siyasi olarak “Amerika katil katil” denir, Amerika katil katil de biz burada üretim yapıyoruz, açığımız var. Burada gelen malların yüzde 22’si Amerika Birleşik Devletlerinden geliyor, geri kalanlar Brezilya, Arjantin, Hindistan, Ukrayna, Rusya gibi ülkelerden geliyor. Bu ürünleri ithal ediyoruz. “Gelen ürünlerde biz Amerika’ya uymayalım” denildi.

Ben Ziraat Mühendisleri Odası üyesiyim, Odamızda 95 yılında “Biz nereye uyacağız; bir yere uymamız lazım. Avrupa Birliğine uyalım” dedik. Avrupa Birliğinin izin vermiş olduğu gen çeşitlerinin onayı için başvuruldu. Dolayısıyla şu anda izin verilen ve izne başvurduğumuz genlerin tamamı Avrupa Birliğinde onaylı gıda ve yem olarak kullanılan genlerden oluşan transgenik ürünler. Tekrar ediyorum: Türkiye’de yemde kullanılan transgenik ürünlerin tamamı, Avrupa Birliğinde onaylanmış, izin almış, yemde ve gıdada kullanılan transgenik ürünlerdir. Bunu Türkiye’de yemlerimizde protein açığını kapatmak için kullanıyoruz.

Et ve kasaplık hayvan ithalatı, et fiyatı 15-16 lira olunca, diğer protein kaynakları üstünde de baskı oluşturuyor. Yani beyaz et üreticisi, aşağı yukarı 1 yıldır kâr etmiyor. 15-16 liralık kıyma fiyatı veya et fiyatı olunca, bu 2 yıldır da değişmediği için, başka bir sosyal problem çıkıyor. Et ithalatı büyük oranda durduruldu gerçi, kasaplık hayvanın da durması lazım. 2.6 milyar dolar, Türkiye’nin 2 yıl önce toplam tarımsal desteklerinin tamamıydı, çok büyük bir rakam. Dolayısıyla sürdürülebilir değil bu. Kars’taki, Doğudaki -ben hayvancılığa her zaman sosyal politika olarak bakarım- hayvancılığın asıl olması gereken 20-30 başlar süratle elimine oluyor, devreden çıkıyor. Bandırma Limanı’na geliyor 3 bin hayvan, alıyoruz, keyfimize bakıyoruz. Biz bu gidişattan sanayici olarak aslında memnunuz, ama çok hatalı bir politika. Küçük üretici bertaraf oluyor, sesi de güçlü çıkmıyor tabii.

Yağlı tohum bitkileri bir sonraki şeyde gelecek. Yağlı tohum üretimlerimizi 88’den beri artıramamışız, yani artış oranı 0.2, çok cüzi bir miktar. Türkiye’nin bir coğrafyası var, Türkiye engebeli bir ülke, 78 milyon hektarın 25 hektarında tarım yapılıyor; bunun 5 milyon hektarı sulanıyor, 3 milyon hektarı da sulamaya açabileceğimiz arazi miktarı. Biz bu 3 milyon hektarın ne kadar masrafla ne kadarını açabiliriz, hangi bölgelerde yoğunlaşmamız lazım? Biz İstanbul Boğazı’nın üst tarafına 3. Boğaz köprüsü yapacağız diye bütün enerjimizi ve kaynaklarımızı oraya yönlendirir, bizim barajlarımızda, nehirlerin yatağında yapılabilecek potansiyel sulamaları durdurursak, yine biraz önceki yanlış yapmış oluruz.

Hocam Harran’dan gelmiş. 90 yılında mastır planda GAP’ın sulamasıyla ilgili o çalışmada vardım. GAP Projesinde yüzde 134’le ekim alanlarını realize ediyorduk. 5 yıl sonra “Harran’da çoraklaşma” diye bir rapor geldi. Niye? Suyu yönetemedik, verdik, çoraklaştırdık, paramızla rezil olduk. Dolayısıyla bir işe başlarken, yani enerji, bayındırlık ve tarımsal yatırımlar eşgüdümlü gidecekti. Bayındırlığı yaptılar, enerjiyi yaptılar, tarımı unuttular, rüzgâr erozyonu çıktı ortaya, toprağımız gitti elden. Dolayısıyla yağlı tohumlarla ilgili sulanabilir arazi miktarı bir sonraki slaytta var, sulanabilir arazi miktarımızı artırmamız lazım.

Biz şimdi alternatif yem hammaddesi sıkıntısı çekiyoruz. Yani biz Allah’ın samanını yegâne kaba yem olarak kullanıyoruz. Biliyorsunuz, yabancılar samanı hayvanın altına serer, bizim yegâne kaba

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

yemimiz saman. Samanın besleyici değeri yok, işkembeyi dolduruyoruz, hayvanı kandırıyoruz. Bizden yem alıyor besici. Zaten bana düşmüşse besici, batmış demektir. Benden sadece yem olarak besi yapmaya çalışıyorsa, o adamın verimliliğinden söz etmek mümkün değildir, batmaya mahkumdur. İşte biz de dünyanın parasını sektör olarak mecburen yatırıyoruz, sonra da batırıyoruz.

Alternatif yem hammaddeleri derken, şöyle: Dünyada 1 milyar aç insan var, 2.5 milyar da obez var. Yani 1 milyar aç insan var, ama 1 milyar da fazla tüketen var. Bugün için dünyanın kaynakları kendisine yeter. Bizde narenciye posaları atılıyor, yemek artıkları atılıyor, korkunç ekmeğe israfı var, müthiş israf var, ben görebiliyorum. Bunun suyunu almak suretiyle kaba yem ya da hayvana verilecek hale getirmek için enerji kullanmanız lazım. Onun için tarıma yönelik enerji yatırımlarına mutlaka ayrı bir destek sistemi getirilmeli, çünkü çok pahalıya geliyor. Dünyada nakliyenin en pahalı olduğu ülke Türkiye’dir. Yani 150 liralık bir mal alırsınız, 70 lira nakliyeye verirsiniz; hayvancılığın, damızlığın asıl yapılması gereken Doğu Anadolu’ya gönderene kadar dünyanın nakliyesini verirsiniz. Gürcistan’dan bir mal alıyor; Ankara’ya verdiği bin dolar, Erzurum’a veriyor 1 500 dolar. Gürcistan’dan geliyor, Erzurum hemen yanında, 1 500 dolar fiyat istiyor. Niye; “Oradan dönüşü yok” diyor adam. Bu bir sosyal politika, benim gücümle olmaz. Dolayısıyla enerji desteklerinin mutlaka geliştirilmesi lazım.

Biliyorsunuz, biz mazotu, gübreyi, enerjiyi dünyada en pahalı kullanan ülkeyiz. Ben bunu her yerde söylüyorum, Türkiye’nin domuzu koyundur, bizim coğrafyanın domuzu koyundur. Hocam, affınıza sığınarak söylüyorum. Dolayısıyla koyun varlığını mutlaka ve mutlaka artırmamız lazım. Bizim bu sığırla, yani 11 milyon hayvanla -yani 30 yılın ortalamasını söylüyorum- maalesef yol alamıyoruz. Koyun eti, koyun besleyeceğiz. Güneydoğuyla, Doğuyla ilgili de bizim stratejik hayvan varlığımızdır bu, orada toprak dağıtamazsınız garibana, ama hayvan dağıtırsınız. O garibanın cebine parayı koyduğunuzda, orada birçok şeyi düzeltme şansız olabilir.

SALONDAN- Koyunları nerede besleyeceğiz?

ÜLKÜ KARAKUŞ- Aslında ben mesleğe girdiğimde 1 kişiye 3 koyun düşüyordu, şimdi 3 kişiye 1 koyun düşüyor. Onların gezecek yerleri var, az bir coğrafyamız yok bizim, koyuna uygun coğrafyamız var. Oralarda o koyunları biz çoğaltalım, o meralar da düzeler, sonra da satılmaktan vazgeçilir.

Tarımda 3 başlık var biliyorsunuz, kişiye göre değişir; sürdürülebilirlik, verimlilik ve ölçek. Ölçek -hane halkı ekonomisini ayrı tutuyorum- sürdürülebilirlik, verimlilik, bizim çocuklarımıza tek sorumluluğumuz, sürdürülebilirliğin sağlanması gerekir. Dolayısıyla Türkiye’de Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliğimiz var, “Türkiye’nin damızlık hayvan varlığı kendisine yeter” diyor, doğru mu? Şu anda demiyorum tabii, şu anda perişanlık var, ama 5 yıl önce, 10 yıl önce Türkiye’nin damızlık hayvan varlığı... Et yönlü hayvan besiciliği Türkiye’nin modeli olamaz; anayı yetiştireceksiniz, sonra yarısını keseceksiniz, yarısını ana yapacaksınız. Bizim hayvancılığımızın gitmesi ancak bununla mümkün olabilir.

Biraz önce söyledim, sulanabilir arazi miktarı artırılmalı ve iyi yönetilmelidir. Ben çok fazla detaya girmeden soru-cevapta da sorularınızı almayı bekliyorum. Sabrınıza teşekkür ediyorum.

Bir de bu cümleyi hepimizle paylaşmak istiyorum: Türkiye’nin en ihtiyaç duyduğu sosyal

Dünya Gıda Günü 2012

problemdir, birbirimize kaşları çatmayalım lütfen. Teşekkürler.

OTURUM BAŞKANI- Biz de teşekkür ediyoruz.

Ülkemizde koyun sürüsü gittikçe artıyor, o yüzden bu haldeyiz diyorduk. Siz de tam tersine, “Domuzları artırmamız gerekir” diyorsunuz. Hayırlısı bakalım...

Sözü Sayın Prof. Dr. Erdoğan Güneş’e veriyorum. Hocam, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü Öğretim Üyesi. Buyurun.

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

Prof. Dr. ERDOĞAN GÜNEŞ

Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü Öğretim Üyesi

Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Zaman bayağı ilerledi. Çok öz, özet, ancak şu ana kadar konuşulmamış bazı şeyleri sizlerle paylaşmak için buradayım. Davet eden sayın Başkanlarıma tekrar teşekkür ediyorum.

İçerik olarak bu fiyat artışları malum, biliyoruz, ama ülkelere ne gibi etki yapıyor, biraz bunun üzerinde sizlerle tartışmak istiyorum. Özellikle yükselen gıda fiyatları fırsat alanları yaratıyor mu, bu işten fırsatlananlar var mı, bunları da bilmemiz gerekiyor. Daha sonraki yıllarda ne olacak; çünkü küresel dünyada artık bu fiyatların böyle devam edeceği söyleniyor, o zaman ne olacak, ticarete etkileri ne önemde, diğer yandan ülkemize etkileri nedir, bunu sizlerle tartışmak için buradayım.

Gıda konusu, gerçekten günümüzün en önemli sorunlarının başında gelmeye başladı. Aslında hep vardı, ama ne zamanki fiyatlar yükseldi, farkına vardık. Tabii aç olunca, büyük ülkeler, varıl ülkeler, hemen şikâyete başladılar, “Eyvah, bizim bağımsızlığımız mı yok oluyor?” Çünkü savaşlar patlak verdi ve bunun sonucunda da “Bize bunun ucu nasıl dokunur?” diye paniğe başladılar. Örneğin 2012’de Meksika’da başladılar, “Bu gıda fiyat artışlarını nasıl engelleriz?” Bunları da sizlerle paylaşacağım, ama şöyle birazcık geçmişe gitmekte fayda var belki.

Türkiye ve dünyada gıda fiyatlarının şöyle değişimine çok kısa bakarsak, 2008’de çok hızlı bir artışın olduğunu, 2011’de benzer şekilde yine artışların devam ettiğini, hatta 2012’de bunun yine belli ölçülerde olduğunu görüyoruz. Özellikle pariteye bakarsanız, 2008 yılından sonra paritenin 200’ün üzerine çıktığını görüyoruz, bu fiyat artışları sürekli devam ediyor.

Peki, bu yükselen fiyat artışları, gerçekten dünyanın her tarafını aynı şekilde etkiliyor mu? Bunun sorgulanması gerekiyor. Hemen yanıtı vermek gerekirse, yükselen bu fiyatların bir kere Asya ve Afrika’daki fakir ülkeleri diğerlerinden daha fazla etkilediğini net olarak söyleyebiliriz. Bu ülkelerin gıda harcamaları yüksektir, ikincisi de gıda ithalatları fazladır. Bugün “Arap baharı” denilen, Kuzey Afrika’da, Ortadoğu’daki savaşların bu yoksul halkların ortaya çıkması, hep gıda artışlarıyla

Dünya Gıda Günü 2012

benzeleştiriliyor, bağdaştırılıyor. Gerçekten doğrudur, yani halkın yoksulluk oranının artması, insanların artık birtakım güçlerin oyuncağı haline gelmelerine neden olabiliyor.

Buraya gelmeden önce, bazı internet sayfalarından dünyada gelişmekte olan ülkeleri ya da az gelişmiş ülkeleri nasıl etkilemiş bu artışlar, çok sıcak olarak baktım. Mesela 12 Ekimdeki bir web sayfasına baktığımda, Sudan’da gıda fiyat artışları çok yüksek” diyor, şeker ve yakıt fiyatları çok hızla artmakta, kıtlık dayanılmaz bir durum yaratmakta ve özellikle de ürün ticaretlerinde çok sıkı kavgaların, karmaşaların olduğu söylenmekte. Mesela Malawi denilen bir ülke, gıda fiyatları hızla artıyor, yüzde 50 devalüasyon olmuş bu ülkede ve diğer yandan artan enflasyon, 1.6 milyondan fazla insanın ciddi sorunlarla karşı karşıya olduğunu bize gösteriyor. Diğer yandan, bazı ülkeler de var, bu işten çok fazla etkilenmeyen ülkeler; Hindistan gibi, Çin gibi ülkeler, örneğin buradaki gıda rezervleri artış gösterebiliyor. Bazı ülkeler, gidip araziler kiralayarak kendi ülkesindeki insanların gıdalarını sağlama fırsatlarına erişiyorlar, yani bir nevi ülkenin içindeki insanların gıdadaki fiyat artışlarından etkilenmelerini önlemeye çalışıyorlar.

Bir de Amerika’ya bakalım: Iowa State’de 57 yıldır çiftçilik yapan bir zat, Chirsh ailesi diyor ki, *“Bugüne kadar dünyada gördüğüm en fazla kuraklığı yaşıyor Amerika Birleşik Devletleri ve bu kuraklıktan dolayı mısır verimindeki hızlı düşüşleri görüyoruz. Özellikle bu düşüşler, maliyeti yüzde 40 oranında fazlalastırıyor.”* Diğer yandan, Amerika şanslı bir ülke tabii ki, çünkü güçlü bir ülke, birçok tarımsal risklere karşı kendini koruyabilecek yapıda ve yapılanmada. Mesela yüzde 85 ürünleri sigortalıyor bu ülkeler ve ürün çeşitliği çok fazla. Yani bu ülkelerin gıda fiyatlarındaki artışlardan etkilenmesi, diğerlerinden doğal olarak daha azdır.

Örneğin Ukrayna, Rusya, Avustralya, evet, beklenen yağışı elde edemiyor, yer yer felaketler de oluyor, ama “Yüzde 10 hasat düşüyor” diye raporlarda görülüyor. Yani şöyle söylemek belki daha özlüce diye düşünüyorum: Bugün Amerika Birleşik Devletleri, Rusya, Avustralya’daki kötü geçen mevsimler, özellikle Mısır, Sudan gibi ülkelerin tüketicileri için bir felaket manzarası ortaya çıkartabiliyor. Gıda fiyatlarındaki artışın özellikle farklı ülkelere yansıdığını şu anlamda da söyleyebiliriz: Her ülkenin tüketim harcamaları içerisindeki gıdaya harcadığı pay farklı farklıdır. Örneğin Amerika’da toplam aylık harcamanın yüzde 15’i gıdaya gitmekte. Ama Guatemala’ya bakarsanız, yüzde 50’dir bu oran. Kenya’ya bakarsanız, yüzde 53 şeklinde gerçekleşiyor. Doğal olarak bu ülkelerdeki insanların bundan etkilenmelerinin daha fazla olduğunu söyleyebiliriz.

Peki, yükselen bu fiyatlar, acaba gerçekten üreticilere yarıyor mu? Maalesef yaramıyor, çünkü çokuluslu ve özellikle güçlü, büyük firmalar, üreticilerin aleyhine çalışarak, kendi kârlarını daha yüksek hale getirerek bu fiyat artışlarından kendilerinin yararlanmasını daha çok sağlıyor.

Fiyatların sürekli ve belirsiz bir şekilde artışının ekonomiye çok ciddi etkileri olduğu görülüyor yansıda. Sorunlu bir piyasa düzeninin ortaya çıktığını görüyoruz, her yönüyle; sadece tarım değil, gıda işletmeleri için belirsiz bir ortam, aynı zamanda tüketiciler için, özellikle de yoksul ülkelerdeki tüketiciler için çok ciddi bir tehdit ve son zamanlarda bu daha önemli hale geldi. Bugün dünya borsalarında tarım ürünlerine daha fazla yatırım yapan çok ciddi bir spekülâtif kesim, bu fiyat artışlarını kendi kârlılığını artırarak kullanabiliyor.

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

Beklentiler, “Önümüzdeki dönem ne olacak?” diye yine yabancı sayfaların bazı bölümlerine baktım. Diyolar ki, “Gıda fiyatları uzun dönemde yükselecektir. Bu 10 yıl daha böyle devam edecektir ve düşmeyecektir, çünkü nüfus artışı hızlı oluyor. Özellikle gelişen ekonomilerin talepleri daha fazla oluyor gıda fiyatlarına.” Bunun yanında, lojistik sektörü gibi gıda sanayiini çok yakından ilgilendiren birçok alanlarda maliyetlerin hızla yükselebileceğinden söz edilerek, gıda fiyatlarındaki bu artışın devam edeceğinden bahsediliyor.

Aslında biraz önce Ülkü Bey de söyledi, dünyadaki toplam arzın toplam talebi karşılayabilecek düzeyde. Ancak temel sorun, ne sorunudur? Biz hep gıda güvenliğini, gıda güvencesini söylüyoruz. Aslında bir kavramı belki burada tartışmaya açmak ve konuşmak lazım: Gıda paylaşımı konusunu değerlendirmek lazım. Yani ülkelerde bugün gıda paylaşımından dolayı gıda fiyatlarındaki yükselmenin özellikle vurgulanmasında büyük fayda görüyorum. Çünkü ülkeler, son zamanlarda başka bir kavramla da karşı karşıya; “gıda savunması” diye. Artık öyle bir hale getirdiler ki ülkeler, dünyadaki değişen ticareti etkileyebilecek derecede kendi ülkelerinde, dışarıdan gıdaların sokulmaması için çok büyük gayret gösterebiliyorlar. Bu teknik nedenlerle de olabiliyor, ekonomik nedenlerle de olabiliyor.

Önümüzdeki döneme yönelik beklentiler olarak, örneğin Amerika’da 2008 yılından bu yana gösterilen bu fiyat artışlarının bu yıl yüzde 2.5-3.5 oranında artacağı, hatta önümüzdeki yılda bu artış oranının yüzde 3-4 arasında olacağı, yabancı kaynaklardan edindiğim bilgiler.

Değerli katılımcılar; gıda fiyatlarındaki artış, özellikle dış ticarete çok olumsuz olarak yansıyor. Bugün global ticaretin hacmi, dünyada yaklaşık 15 trilyon dolar civarında. Bunun yaklaşık yüzde 10’unu tarım ve mal ürünleri oluşturmakta ve gerçekten gıda fiyatlarındaki artış, ülkelerin artık daha fazla ihracat yapmalarından çok, daha fazla kendi iç nüfusunu besleyebilmelerine yönelik olduğundan, çok ciddi sektelere uğramaya başlamıştır. DTÖ’de “Artık ticareti bozucu işler yapmayın” diyorlardı, ama bugün bakıyorsunuz, ülkeler kendi iç insanlarını besleyebilmek, iyi besleyebilmek için, dışarıya muhtaç etmemek için yerele dönük politikalar uygulamaya devam ediyorlar. Enflasyonu bu fiyat artışlarının etkilediğini kaçınılmaz olarak söylememiz gerekiyor.

Türkiye açısından son kısa bir değerlendirme, hem zaman geç, hem de özet olarak bence söylemekte büyük fayda var, akılda kalıcı olması açısından da: Türkiye’de gıda sanayii, total olarak baktığımızda, çok önemli bir sanayi, ihracatı güçlü bir sanayi, ama gerçekten dünyadaki bu değişimden etkilenmemesi de mümkün değil. Özellikle gıda sanayiine girdi veren bazı tarımsal hammaddelerin ithalat yoluyla karşılandığını ve bu ithalat fiyatlarındaki artışla da ülkede maliyetin artabileceğinden söz etmemiz gerekiyor.

Diğer yandan, bu fiyatlardaki değişim, gıda sanayii içerisinde arz-talep dengesizliğini bozabiliyor; hammadde sorununu, maliyet sorununu değiştirebiliyor. Özellikle de altını vurgulamak istediğim konu; bu gıda fiyatlarındaki artış, kayıtdışılığı artırabilir. Tüketiciler olarak bizler, ne kadar eğitimli olsak da bir noktadan sonra bizim için önemli olan, fiyat anlamında daha düşük ürünleri tercih edebiliyoruz. Özellikle piyasada kayıtdışı üretimde bulunan işletmeler, bu fırsatlardan kendilerine pay biçebiliyorlar.

Gıda fiyat artışlarının en çok etkilediği bir kesim de belki tüketicilerdir. Çünkü satın alma gücü ve gıdaya erişilebilirlik konusu, özellikle fiyatların artışıyla bizleri etkileyebilir, etkilemektedir. Türkiye’de

Dünya Gıda Günü 2012

nüfusun yüzde 15 civarı yoksul kesimdir, yüzde 1'e yakın orandaki nüfusumuz açlıkla karşı karşıyadır. O nedenle gıda güvenliği sorununu ülkemizin belli ölçülerde düşünmesi gerekebilir.

Aslında dünyada insanların yaşamlarını devam ettirebilmeleri için gıdaya büyük ihtiyaç var, suya da büyük ihtiyaç var. Bence gıda güvenliğinin, gıda paylaşımının artabilmesi için en önemli şeye ihtiyaç vardır, o da sevgidir diye sanıyorum.

Son olarak, belki önümüzdeki yıllarda gıdanın dünya ekonomik dengelerini değiştireceğini de burada vurgulamakta fayda var. Barışçıl bir dünya istiyorsak, o zaman üretimde, araştırmalarda, teknolojilerde gıdanın önemli bir yatırım alanı olması gerektiğini de buradan vurgulamak gerekiyor. 2012'de Meksika'da büyüklerin, bu işin yöneticilerinin oturup masada kendi kendilerine konuştukları şeyler şu, ama anlamaya varamamışlar: Diyorlar ki, *"1. Dünyada gıda fiyatlarındaki artıştan etkilenmemek için tarım piyasası bilgi sistemini kuralım. 2. Hızlı politika geliştirme platformu kuralım. 3. Küresel tarım, coğrafi izleme girişimini başlatalım. 4. Bölgesel acil insani yardım rezervleri oluşturalım. 5. Doğal kaynak kullanımı ve yönetimi konusunda çalışmaları hızlandıralım."* Ancak varılan nokta şu: Aralarında hiçbirisi anlamaya varamamıştır.

Günümüzde gıda fiyatları artmaya devam etmektedir, edecektir. Onun için ülkemizin kendi içsel kaynaklarını çok iyi kullanması gerektiğini vurgulayarak ve sözlerimi bitirerek sizlere teşekkür ediyorum. Saygılarımla.

OTURUM BAŞKANI- Sayın Erdoğan Hocamıza biz de teşekkür ediyoruz; bir iktisatçı gözüyle, bir tarım ekonomisti olarak baktılar.

Sözü Dr. Figen Ar'a veriyorum, PANKOBİRLİK APK Müdür Yardımcısı. Buyurun.

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

Dr. FİGEN AR

PANKOBİRLİK APK Müdür Yardımcısı

Teşekkürler Sayın Başkan.

Aslında ben bu konuşmamı masada yapmayı planlamıştım, çünkü bir panel düzeninde olacağını düşünmüştüm. Fakat yanımda olan bir sunuyu hemen uyarlayıp size sunmak istiyorum. Saygılarla başlıyorum ve size bir soru sormuştu Sayın Başkan, benim ricamla. Acaba biyoyakıt deyince ilk akla ne geliyor, bir bunu almak isterim birkaç kişiden; Etanol, başka? Şekerpancarı, atık yağlar, yağlı tohumlar...

Bir önceki oturumun konusu da algıydı. Farklı bir bakış açısı, farklı bir algı yaratıyor. Konumuz gıda, biyoyakıtlar da bir ucundan gıdaya bağlı, doğal olarak tepki çeken bir sektör, ama nereden ve nasıl baktığımızla çok ilintili. Biraz farklı bir bakış açısı yaratmak istiyorum. Dediğim gibi, bu sizin için hazırlanmış bir sunum değil, ama konsept olarak bu düzeni izlemeye çalışacağım.

Nedir biyoyakıtlar? Biyoyakıtlar, tarımsal ürünler, odun, hayvan, bitki ve belediye atıklarının biyokimyasal ve/veya termokimyasal yöntemlerle ısı, elektrik ve yakıtı dönüşmesi. Biyoyakıtlar deyince, toplumumuzda hemen biyodizel akla geliyor. Biyodizel, sadece bir sıvı biyoyakıt, ama sıvı biyoyakıtların yanı sıra, gaz biyoyakıtlar, katı biyoyakıtlar da bu yelpazenin önemli parametreleri. Gaz biyoyakıtlarda biyogaz son derece önemli ve günümüzde de çok kullanılan bir tür. Biyohidrojen ve singaz da önemli gaz yakıtlardan. Katı yakıtlar olarak odun kömürü, biyokömür, biyopellet ve biyobriketi sayabiliyoruz. Sıvı biyoyakıtlar kısmında, bioetanol, biyodizel, biyometanol, biyodimetiler, biyotersiyer butil eter ve bitkisel yağlar sayılabilir. En popülerleri görüyorsunuz ve her zaman, her yerde ve herkesin de bunu böyle düşünmesi lazım, öncelik gıda ve yemde. Her zaman insan ve hayvanın, doğadaki her canlının yaşamaya hakkı olduğunu ve hiçbir şekilde saldırıda bulunulmaması gerektiğini savunarak bu sektörün temsilciliğini yapıyorum ve yapılmasına da katkı sağladığımı düşünüyorum.

Bioetanol, şekerli ve nişastalı bitkilerden elde edilen ve benzinle harmanlanarak kullanılan bir

Dünya Gıda Günü 2012

biyoyakıt. Üretimleri görüyorsunuz.

Biyodizelde günümüz teknolojiyle yağlı tohumlu bitkilerden üretilen, atık yağlardan ve hayvansal yağlardan da üretilen bir biyoyakıt, daha çok motorinle karıştırılarak kullanılıyor, ama yüzde 100 motorin yerine kullanımı da mümkün. Hammaddeleri görüyorsunuz. Burada aspir ve jatropha'ya dikkatinizi çekmek istiyorum, daha sonra da bahsedeceğim.

Algıdan bahsettik; biyoyakıt deyince hemen biyodizel akla geliyor dedim. Bu gördüğünüz slaytta, dünyadaki etanol ve biyodizel üretimleri var. Yeşil etanolü simgeler, mavi biyodizeli. Gördüğünüz gibi, dünyada üretilen 6 birim biyoyakıttan 1 birimi biyodizeldir, -sıvı biyoyakıtlardan bahsediyorum- diğer kalan 5 birimi biyoetanol.

Biyogaz çok önemli dedim, organik maddelerin oksijensiz ortamda metana dönüşmesi demek; yüzde 60 civarında metan, yüzde 40 yaklaşık karbondioksit içerir. Eğer siz, bu içerik içerisinde karbondioksiti temizlerseniz, doğalgaz elde etmiş olursunuz ve doğalgaz şebekesine basarak, doğalgazın kullanıldığı her alanda kullanmanız mümkün. Bu yakıtla elektrik de üretebilirsiniz, yakıt olarak da kullanabilirsiniz, otomobil yakıtı veya tren yakıtı olarak da kullanabilirsiniz, ısınma için de kullanılabilen bir yakıt. Ayrıca atığı da çok değerli bir gübre, organik gübre.

Biyogaz tesis sayıları gün geçtikçe artıyor. Ülkemiz de biraz ilgi gösterdi buna, ama çıkan teşvik maalesef sektörü memnun etmediği için, pek çok proje şu anda rafta.

Biyoeetanol sektörüne bakalım: Ülkemizde 3 tane biyoetanol tesisi var. Bunların üstünde çok fazla durmuyorum. Burada dünyayla Türkiye arasında bir karşılaştırma var. Dikkat ederseniz, dünyadaki üretimler, tesis sayıları çok fazla miktarda, ama ülkemizde sadece 3 tane. Brezilya, 1935'li yıllardan bu yana biyoyakıt kullanıyor, biyoetanol ağırlıklı, yüzde 85 oranında benzine karıştırılarak kullanım yaygın. Bunun için özel üretilmiş araçlar ve motorlar mevcut.

Avrupa Birliği, 1990'lı yıllarından bu yana politikalarında biyoyakıtlara yer veriyor ve 2050'ye kadar bir öngörülerini var, politikaları var. Çok önemli bir şey; 2010 yılında biyoyakıtlar için bir sertifikasyon sistemi geliştirildi. Gıda ve biyoçeşitliliği yüksek alanlardan elde edilen biyoyakıtlar sertifikalandırılmıyor, ithalatta da buna dikkat ediyorlar.

Amerika, ciddi anlamda bir biyoetanol üreticisi ve ekonomilerine çok büyük katma değer sağlayan bir sektör. Geçen yıl 9 Eylül konuşmasında Obama, kredi notu 3 notu 2A'ya düşen Amerika'nın tekrar bir numara olmasının biyoyakıtlarla sağlanacağını açıkladı, çünkü katma değeri çok yüksek. Bütün tarımsal girdiler, tarımsal girdi sektörleri, yan sanayi, yan sanayi sektörleri, hatta bankacılık, sigortacılık, ulaşım sektörlerinde çok büyük katma değer yaratan bir unsur biyoyakıtlar.

Sosyoekonomik katkısı şu: Yerli hammaddeyle üretilmek koşuluyla petrole ödenen dövizde tasarruf, dış ticaret dengesinde pozitif etki, istihdam, tarım, sanayi ve ulaştırma sektörleri başta olmak üzere, hizmet sektöründe talep, hayvancılık sektörüne girdi, kullanılmayan tarımsal alanların tarıma açılması, karbon döngüsü, sıfır emisyon. Burada dikkatinizi çekmek istiyorum; hayvancılık sektörüne girdi. Her bir biyoyakıt hammaddesi -tarımsal ürünlerden bahsediyorum- aynı zamanda yem hammaddesidir.

“Gıda Güvencesinin Yapıtaşları Tarımsal Kooperatifler”

Örneğin biyodizelde en çok kullanılan hammadde kanoladır. Kanolanın yüzde 40’ı yağdır, geriye kalan yüzde 60’ı ise yüksek proteinli yem olarak hayvancılık sektörüne değerli bir girdidir. Şekerpancarında ise bu oran çok daha yüksek, yüzde 80-90’lar yem sektörüne gider. Yani kazanan çiftçi, köylü, sanayici ve ülke.

Gıda dışı hammaddeler çok önemli. Bunda algler önemli payı çekiyor; mikroalglerden biyodizel, makroalglerden bioetanol üretmek mümkün. Ayrıca jatropha bir yağlı ağaç, yüzde 25-30 yağ oranına sahip ve 50 yıllık bir ömrü var. Bunun dışında, tatlı sorgum, bir değerli bitki, şeker ve bioetanol yanı sıra, sap ve yapraklarından biyogaz elde edebiliyorsunuz, tohumundan da çölyak hastaları için glutensiz un yapabiliyorsunuz. Ayrıca *castor bean*, yine gıda dışı bir ürün, aspir keza öyle. Kamelina ot bir nevi, halofitler tuzcul bitkiler, bunu değerli hocalarım daha iyi biliyorlardır. “*Sweet grass*” denilen bir çim, yine çok değerli bir biyoyakıt hammaddesi, yani sadece tarımsal ürünler değil.

Esas konumuz, gıda fiyatlarındaki artış; bir miktar değinildi, ben tekrar gözler önüne sermek istiyorum. Olumsuz iklim koşulları önemli. Bugün Amerika ve Rusya’da ciddi anlamda kuraklık var. 25 Ekimde Rusya Tarım Bakanı bir açıklama yaptı, “*Bu yıl kuraklık nedeniyle Rusya’da yaşanacak tarımsal kayıp 14 milyar Ruble.*” Bu da yaklaşık 4 milyar dolar, ciddi bir kayıptan söz ediyoruz. Yine çeşitli spekülasyon hareketleri; artık bankalarda fonlar, birtakım tahviller, yatırım araçları tarımsal ürünlere dayalı, bu da spekülasyon hareketlere neden olabiliyor.

İki uyuyan dev, Çin ve Hindistan uyandı. Çin’in nüfusu 1.2 milyar, Hindistan’ın nüfusu 1 milyar ve bunlar dünya kadar etle beslenmeyen, ama bugün etle beslenmesi her geçen gün artan iki ülke. Bugün 1 kilogram tavuk için 2 kilogram tahıl tüketmek gerekiyor, 1 kilogram domuz eti için 4 kilogram tahıl gerekiyor. Bunun hesabını artık sizlerin görüşünüze bırakıyorum.

Diğer bir konu, tarım arazilerinin tarım dışı kullanımı. Son 10 yılda kişi başına toplam tarım arazisinde yüzde 20 azalma olmuş. Bunun sulanabilir tarım arazileri cinsinden değeri yüzde 12’ye karşılık geliyor.

Diğer bir konu, nüfus artışı; her yıl yüzde 1.5, yüzde 1.8 oranında nüfus artıyor. Dolayısıyla kişi başına düşen hububat miktarı da bu seviyede azalıyor.

Peki, ne yapabiliriz? Enerji tarımı ve planlama çok önemli; planlı bir enerji tarımıyla gıda hammaddelerine dokunmadan ya da gıda için ayrılan alanlara saldırmadan, planlı bir biyoyakıt.

Türkiye, enerji kaynakları bazında yüzde 74 oranında dışa bağımlı bir ülke, petrol bazında yüzde 92 bu bağımlılık, doğalgaz bazında yüzde 98. Yani bir damla bile bizim yakıt ihtiyacımız var. Bugün biz 200 milyon varilin üstünde petrol ithal ediyoruz. Petrole gelen 1 dolarlık bir artış, bütçemizde 200 milyon dolarlık bir kambur oluşturuyor. Dolayısıyla bizim olan, öz kaynağımız olan bir kaynaktan yüzde 1 bile olsa, yakıtımızı elde etmenin neresi yanlış? Dediğim gibi, gıda ve yem önceliğini koruyarak. Teşekkür ederim.

TARTIŞMA BÖLÜMÜ

OTURUM BAŞKANI MEHMET BESLEME: Sayın Hocam, ben de teşekkür ediyorum, konuşmalar tamamlandı.

Aramızda bir sürü tarımla uğraşan arkadaşlar var. Benim bilgim beni yanıltmıyorsa, evet, biz petrolde doğrudan dışa bağımlıyız. Petrolden sonra dışa bağımlı olduğumuz ikinci alan ise bitkisel yemeklik yağlar ya da arkadaşlarımızın yağlı tohum bitkileri dedikleri, bunun da altını çiziyorum.

Konuşmacılarımızın hepsine teşekkür ediyoruz. Çok fazla uzatmadan, ola ki “Sözüm var” ya da “Soracağım önemli soru var” diyen arkadaşlar için ben sözü salona bırakmak istiyorum. Acaba bir şeyler söylemek isteyen, “elzendir” diyen arkadaşlar var mı? Kendilerini işaret ederlerse, ben söz vereceğim.

Salonda söz yok, çünkü sunumlar çok güzeldi, herkesin eline koluna sağlık.

Ola ki “Ben söyledim söyleyeceklerimi, ama eksiktir, bunları da tamamlamak olmazsa olmaz, söylemem gerekiyor” diye konuşmacılarımıza, panelistlerimize, “Var mı söyleyecekleriniz?” diye soruyorum. Buyurun.

Prof. Dr. NUMAN AKMAN- Ben çok kısa bir şey söyleyeceğim; Erdoğan Bey vurgu yaptı, ama bir kez daha söyleyeyim: Üreticilerin sanayici kesim haline getirilmesi, sanayiye adım atmaları için örgütlenmenin ciddi manada desteklenmesi gerekiyor, bu Türkiye için olmazsa olmaz bir şey. Bir de Ülkü’den saman almayın, içine arpa katıyormuş!

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ederim. Hocam, buyurun.

SALONDAN- Teşekkür ederim. Bu kıtlık ve açlık dönemini bir miktar azaltma amacıyla ambalajdan hiç söz edilmedi. Yakın zamanda bir Ambalaj Sempozyumu olacak, o nedenle ambalajın önemi üzerinde acaba durabilir miyiz diye hatırlatmak istedim. Çok teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Hocam, ben de çok teşekkür ediyorum. Dediğiniz doğru, ama bu sempozyumda Gıda ve İçecek Federasyonu da “Ambalaj kısmı önemlidir” diye bir şeyler söylemişti. Buyurun.

SALONDAN- Benim Sayın Öktem’e bir sorum olacak: Türkiye’de tek cins tarım bitkisi yetiştirme politikası var mı, böyle bir şey hissediyor musunuz, böyle bir dış baskı ülkeye uygulanıyor mu, yani ülkemiz patates yetiştirici bir ülke olma potansiyeline doğru iteleniyor mu? Böyle spekülasyonlar var, bu nedenle sordum, bu türde bir araştırmanız var mı? Teşekkür ederim.

Prof. Dr. ABDULLAH ÖKTEM- Öyle bir söylemin hayata geçmesi zaten mümkün değil, çünkü ülkemizin her türlü tarımsal ürüne ihtiyacı var. Gerek yağ bitkileri olsun, gerek tarımsal tahıllar olsun, gerekse endüstri bitkileri olsun, lif bitkileri olsun, bunların hepsine ülkemizin ihtiyacı var. Tek tip ürün yetiştirdiğimizde, diğer ürünlere olan ihtiyacımız nasıl karşılanacak? Yani bunun spekülasyon olarak ortaya çıkması da mümkün değil.

“Gıda Güvencesinin Yapıtışları Tarımsal Kooperatifler”

Piyasada zaten bu arz-talep dengesi kendi kendine oluşuyor. Büyük oranda tahıl alanlarımız var. Bu tahıl alanlarında tahıl yetiştirilmesinin temel sebebi de bu alanlarda başka ürünlerin yetiştirilememesi. Tamamen iklimsel koşullara bağılı olduğu için, çok geniş alanlarda buğday tarımı yapıyoruz, arpa tarımı yapıyoruz, çünkü yağışa dayalı tarım yapıyoruz, sulama imkânımız yok. Başka ürünleri yetiştiremediğimiz için, tahıl alanları bizde çok fazla. Ama bu alanlar sulanabilse, belki başka endüstri bitkilerine de yer açılabilir.

Bu bağlamda, özellikle GAP Projesi önemlidir. GAP Projesiyle 1.7 milyon hektarlık alan sulamaya açılacak. Şu an Şanlıurfa’da 350 bin hektarlık bir ekim alanı sulamaya açıldı, fakat bunun bir çoğunluğu halen bekliyor. Yani GAP projesi biliyorsunuz, Mardin, Diyarbakır, Gaziantep gibi büyük illeri de kapsıyor. Bu proje tamamlandığında, umut ediyoruz ki birçok üründe çeşitlilik ve üretim artışı sağlanacak, bu sayede ürettiğimiz ürünler daha kıymetli hale gelebilecek diye düşünüyorum. Umarım açıklayıcı olmuştur. Teşekkür ediyorum.

OTURUM BAŞKANI- Ben de teşekkür ederim. Buyurun.

MAHİR GÜRBÜZ- Efendim, uzlaşmak için kavramlarda ve terimlerde anlaşmamız gerekiyor. Tarımsal bitki diye bir şey olmaz. Tarımın iki temel alt sektörü vardır; bitkisel üretim ve hayvansal üretim. Dolayısıyla bitkisel üretimde tek tipleşme gibi bir şey amaçlanmış ise, o da tartışmalı. Türkiye’nin ekolojisi, toprağı, arazisi, özel koşulları hangi tür bitkisel üretimi optimal kılıyorsa, o yapılır. Türkiye’nin illa her şeyi üretmesi gerekmez. O nedenle uzun yıllar söylenen “Türkiye kendine yeten bir ülke” falan, onların hepsi hayalci ve gerçekçi olmayan değerlendirmelerdir. Önemli olan, Türkiye’nin doğal varlığına zarar vermeden, doğal varlığını en optimal biçimde kullanan, ekonominin ve toplumun gerek duyduğu üretimleri yapabilen ve verimli yapabilen bir tarım anlayışıdır. Yoksa tek bitki, çok bitki, bunlar çok doğru sorular değil.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ediyorum. Sayın konuklarımız; bir Gıda Sempozyumunu daha bitirdik. Biz bir panel yönetmeye kalktık. Ben, “Sayın Numan Akman şunları söyledi” diye hepsinin özetini geçmeyeceğim. Hocamın sunumundan aldığım, “*Biz bunları konuşuyoruz, gıda bağımlılığı ulusal bağımsızlığı zedeler, bağımsızlık bu anlamıyla önemlidir*” dedi.

Sayın Öktem, gıda mühendislerine, ziraat ve kimya mühendislerine aslında hepimizin bildiğı bir ödev verdi, belki gelecekte bunu sorgulamamız gerekiyor: Tarımsal arazilerin amaç dışı kullanımı; 2B’sinden tutun, kentsel rantsal dönüşümler, bunlar çok önemlidir. “*Ben bir tarla bitkileri akademisyeni bunu söylüyorum*” dediler, bu mesaj alınmıştır. Kendilerine teşekkür ediyorum.

Yem Sanayicilerinden arkadaşımız, kendi sunumlarını yaptılar. “*Koyunların sayısını çoğaltalım*” dediler. “O gördüklerin koyun değil, domuzdur, dikkat edesin, bunların sayısını çoğaltalım.” İronik olarak söylüyorum. Çok teşekkür ediyoruz.

Onun dışında, Sayın Erdoğan Güneş Hocamız, bir iktisatçı olarak aslında her şeyi özetlediler; “*Dünyada asıl sorun, açlık sorunu değil, adalet sorunu, adil paylaşım sorunu. Üretim bu anlamıyla adil olursa yeter. Gelişmiş ülkeler o artık değeri almazlarsa, gelişmekte olan ülkeler -‘niyeyse artık az gelişmiş demiyoruz’- bu anlamıyla bu sorunları yaşamaz*” dediler.

Dünya Gıda Günü 2012

Sayın Hocam, açlık sorunun olmazsa olmazlarından alternatif ya da sıkıntı gibi gözüken biyoyakıtlar kısmını dile getirdiler ve bunun bir tercih, bir mühendislik hesabı olabileceğini söylediler. “*Asıl iş insan sağlığı, hayvan sağlığı ve gıda olduğu ve dokunulmadığı sürece, aslında biz biyoyakıtlardan da mühendisler olarak faydalanabiliriz, bu sorunlarımıza bu anlamda da sıkıntı çıkarmaz*” dediler.

Üst örgütümüz Pazartesi günü bir basın açıklaması yapacak. Bizler kooperatifleşmeyi, örgütlenmeyi konuştuk. Tarımsal örgütlenmeleri, kooperatifleri fetişleştirmeden, yani her şeyin olmazsa olmaz çözümü gibi görmeden, sonuç olarak şunu söyleyeceğiz sevgili arkadaşlar, söylüyoruz da, sizler de okuyacaksınız: Sömürü düzeninin giderek yaygınlaştığı bir dönemden geçiyoruz. Doğayı ve emeği birlikte geliştirecek, üreticiyi üretimden uzaklaştırmayacak üretim tarzlarına ihtiyacımız var. Bu ihtiyaç, aynı zamanda kendi geçim araçlarımızı üretme, kendi geleceğimiz üzerinde söz sahibi olma ve temelde kendi kendimize yetebilme ve yönetebilme gerekliliğini getirmektedir.

Yıllardır her Gıda Gününde söylediğimiz gibi, tohumdan tarlaya, tarladan üreticiye tüm üretim ve gıda şemalarında gıda güvenliği ve güvencesinin sağlanmasıyla halkın ucuz ve sağlıklı gıdaya ulaşabilmesi mümkündür. Kooperatifleşmeyi bir kez daha hedeflenen bu payda üzerinden önemsiyoruz. Bunları sadece ekonomik birlikler olarak değil, aynı zamanda siyasal bir mücadele bütünüünün bileşeni olarak da görüyoruz. Sabrınız, anlayışınız ve katkılarınız için 3 örgüt adına teşekkür ediyorum.